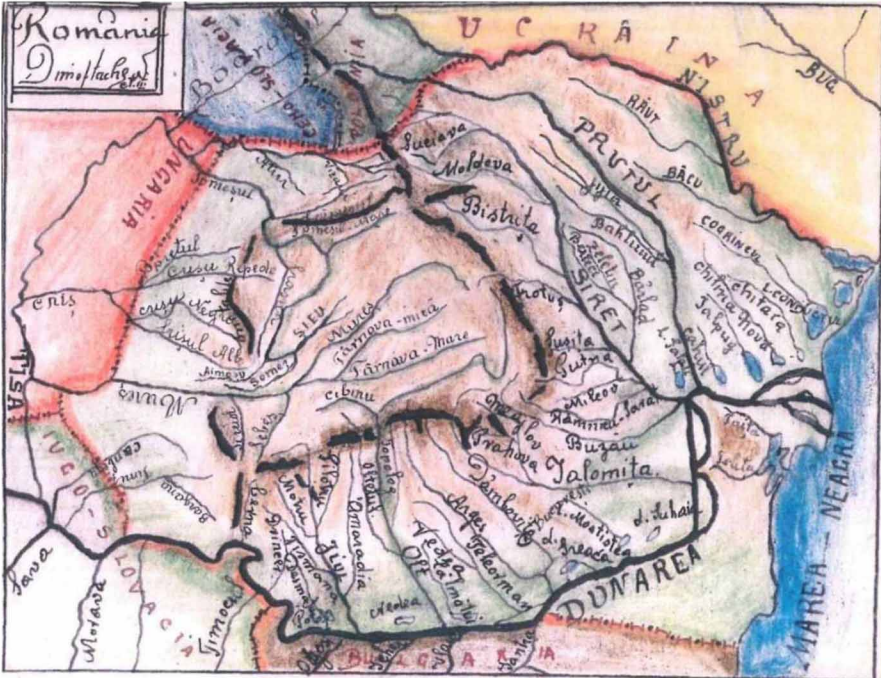

C.D. ZELETIN

Dada & Dada

Fulguri din copilărie

Editura Sfera
Bârlad • 2024

Dada & Dada

Fulguri din copilărie

C.D. ZELETIN

Dada & Dada

Fulguri din copilărie

Ediție postumă îngrijită
de
Cătălin-Andrei Teodoru

Editura Sfera
Bârlad ◦ 2024

Coperta I: *România Mare*, desen de *pr. Nicolae Dimoftache*.
Coperta a IV-a: *C.D. Zeletin*, medalion de *Gh. Adoc*.

Redactor: *Bogdan Artene*

Îngrijitor ediție: *Cătălin-Andrei Teodoru*

Tehnoredactor: *Cătălin-Andrei Teodoru*

Corectori: *Elena Popoiu, Simion Bogdănescu, Gabi Ghidoveanu*

Ediție postumă editată sub egida *Academiei Bărlădeane*,
cu sprijinul doamnei *Gabriela Sfințeanu Dimoftache*.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZELETIN, C.D.

Dada & Dada : Fulguri din copilărie / C.D. Zeletin - Bârlad:

Sfera, 2024.

Index

ISBN

C.D. Zeletin (13 aprilie 1935, Burdusaci, jud. Bacău - 18 februarie 2020, București), poet, eseist, prozator, memorialist, traducător din poezia italiană și franceză, dar și un strălucit om de știință, medic, profesor universitar de biofizică la Facultatea de Medicină a Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București; membru al Uniunii Scriitorilor din România (1967), membru al Academiei de Științe Medicale (1994) și președinte fondator al Societății Medicilor Scriitori și Publiciști din România (1991), „Doctor Honoris Causa” al Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” din Iași (2012), președinte de onoare al Academiei Bârlădene, societate artistică înființată în anul 1915, instituționalizată, la inițiativa sa, în anul 1990. Dincolo de opera sa științifică, a publicat peste 40 de volume de literatură. Ca poet, este autorul florilegiilor *Călătorie spre transparență* (1977) și *Andaluzia* (1986). C.D. Zeletin este primul traducător în românește al uneia dintre cele mai dificile opere lirice ale literaturii universale, *Poezii* de Michelangelo Buonarroti. Pentru traducerea integrală a *Florilor Răului* de Charles Baudelaire, a primit, în 1991, premiul Uniunii Scriitorilor din România. Anvergura intelectuală și talentul artistic i-au fost prețuite superlativ de spirite elevate ale culturii românești ca Tudor Vianu, Perpessicius, Al. Philippide, A. E. Baconsky ori Ștefan Aug. Doinaș. Erudit și estet de mare rafinament, i-a fost dat prin fire, să apere cauza scrisului frumos, și, cum mărturisește, nu a trăit, nici măcar o zi, fără surse de admirație. Din 18 februarie 2020, C.D. Zeletin, ultimul Senior al literelor românești, a intrat, spre a rămâne, în prezentul nostru continuu...

Să-i citim încet, așa cum, fără urmă de trufie ne îndemna, aceste Fulguri din copilărie, paginile sale de pe urmă, singurele care nu au putut fi cuprinse în cele 7 volume de Scrieri...

SUMAR

<i>Sumar</i>	9
<i>Preambul</i>	13
<i>Un singur univers</i>	19
<i>De ce „Dada“?</i>	33
<i>De ce Dada & Dada?</i>	61
<i>Există o nebunie Dada în țara mea?</i>	81
<i>Mama</i>	91
<i>Tata</i>	145
<i>Lulu</i>	219

*Și când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca și când n-ar fi viața-mi, ca și când n-aș fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi țin la el urechea – și râd de câte-ascult
Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult.*

M. Eminescu, *Melancolie*.

Preambul

Prin firea lucrurilor și prin cronologia peste care se aștern, amintirile mele din copilărie prezintă, raportate la genul literar anunțat prin titlu, o defectuozitate: intricarea copilăriei cu întâmplări care s-au petrecut după ce ea a trecut. Altfel spus, văzută ca printr-un ochean întors. E oarecum normal, fiindcă nu-și pot scrie amintirile din copilărie copiii... Circumferința ei îndepărtată nu este însă trasă la compas. E ceea ce vede un călător de drum lung ce rotește capul și privește înapoi, undeva departe, reevaluând cu mintea de-acum ceea ce ar evalua cu mintea de altădată. Restructurează un trecut dens în suavități cu betoanele prezentului infailibil. E o protruție a maturității în plasma unui început de viață infinit... *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă ar fi percepute mai genuin dacă nu s-ar fi întors spre ele imensa istoriografie ce le-a asaltat îndată după ce au văzut lumina tiparului și au pornit spre drumul gloriei lor. Astăzi le privim, fără voie, prin mulțimea felurită a lentilelor ce continuă să se așeze sub ochii cititorului târziu, încât într-un fel, au început să aibă o identitate mai complexă. Astfel se face că plac mai mult celor mari decât celor mici. Urmare a celor spuse, chiar dacă nu i-ar percepe genialitatea, *Amintirile...* lui Creangă ar putea fi înțelese în puritatea lor originară numai de copii: nici n-ar mai fi amestecate cu zgura cititorilor coți sau răscopți, nici copiii n-ar fi cititori care au înfrânt valurile, zbuciumate dar fără năzdrăvăanii ale vieții.

Așadar, revenind la mine, imaginea copilăriei, copilul și ambianța lui sunt străbătute din când în când de nervurile de foc ale vieții adulte, care se aud trosnind și bubuind ca de după o perdea. Sper ca acestea să nu distrugă plasma ei ideală ci, din potrive să-i confere o structură care, dacă nu-i asigură

un spor de viață sau de verosimil, cel puțin să o stabilizeze undeva în permanențele pe care genul le merită. Ceea ce la Ionel Teodoreanu era *hotar nestatornic* în cazul de față e hotar pulsatil. Copilăria n-are de ce să evadeze din hotarele ei, părăsindu-le, câtă vreme pulsează, iar pulsația nu-i altceva decât un hotar funcțional. Amestecată cu amărăciunile maturității, ca în adâncul mării calde un fascinant pui de crustaceu hiperchrom într-o cochilie pustie de când lumea, copilăria e protejată în timp ce asistă la agresarea celor maturi ai ei, asistarea fiind un exercițiu pentru ea însăși.

Aceasta și pentru că, privită retrospectiv, a fost o copilărie jignită – și chiar traumatizată în răstimpuri – de vremurile ce aveau să urmeze. Privind-o dinspre astăzi, și neputându-mă emancipa de vârstă, o tinctez ici și colo, ca într-o îmbrățișare, cu pensulele maturității.

În anii când mi-a debutat memoria, totul era nou, frumos, linear, previzibil și bun, fiindcă viața întregii țări era fericită și viața familiei mele era fericită, deși trei dintre frații mamei luptau pe front... Trăiam într-o Românie unită în granițele ei firești, așezată, fără ambiguități de drept istoric, fără mari echivocuri politice și fără false nostalgii. Țara își exprima adâncimile prin emblema satului, prin latinitatea limbii vorbite constant și omogen între fruntarii vreme de aproape două milenii, printr-un trecut viteaz, dar plin de zbuciume, nedreptăți și dureri, prin bravură și onoare. În orașe, târguri și porturi, liberalismul secolului al XIX-lea și al primei jumătăți a celui de al XX-lea, filtrat prin grilele constituției din 1923, trecuse în neoliberalismul în care libertatea haotică de până atunci devenise funcție socială. Se consolida necesara, spontană, adevărata organizare, noțiune ce avea să se tocească în comunism, întrucât nu era una organică, ci una artificială.

După anii copilăriei, s-au revărsat peste noi puhoaietele urii, dezagregării frățietății și ale durerilor de tot felul, aduse de comunismul rusesc. Poate și de aceea, privită retrospectiv, copilăria mi-a fost frumoasă de-adevăratelea. Ce a urmat însă a fost dramatic, nedrept, jignitor și urât. Iar eu privesc anii copilăriei dinspre acest timp dramatic, nedrept și urât, încât mi-e și silă să nu cumva, fără voie, să-i scriu (implicit) și cronica... Ar fi ca și cum tirania destinului m-ar sili să

privesc un zarzăr în floare prin ochii lui Stalin! Nu pot proceda astfel, fiindcă viața e un tot din care copilăria e o parte; ea trimite însă neconținut spre tihăriile vieții mireasma ei soporific de dulce, însoțită de uitarea relilor. Iar dacă le ține minte, ea rămâne creatoarea celei mai înalte fericiri: fericirea prin iertare...

E de domeniul evidenței faptul că nu există decupare perfectă a vieții în vârstele ei: copilărie, maturitate, bătrânețe. Ele nu sunt stări pure, însă una e frapant dominantă, numai că fruntariile sunt estompate printr-un paradoxal amestec de speranță, înșelare-de-sine și voință de a gândi confuz...

În timp, o singură vârstă, frapant decupată, deține, totuși, o infimă parte – disimulată sau vădită – dintr-o alta. Vârstele își împrumută între ele prefigurări, tușe psihologice, ciudățenii: toate aceste împrumuturi mocnite dau chip altei vârste, sunt regine neîncoronate și fără putere efectivă, jăriți pe stingere ori aurore roze... Atâta doar că pot modula, îndulci sau înrăi, pot melancoliza ori îndârji vârsta care le-a împrumutat. Uneori se salvează reciproc, alteleori își fac rău reciproc.

Așadar, vârstele sunt realități concrete și majore, purtând în ele schița suavă, minoră și uneori neobservabilă a tot altei vârste care, mai mult sau mai puțin, trăiește criptic și se manifestă arbitrar.

În cheia acestei dinamici trebuie privită cartea mea, *Dada & Dada. Fulguri din copilărie*.

Perdelele-s lăsate și lampele aprinse...

Vasile Alecsandri, *Serile la Mircești*.

Un singur univers

*Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface,
Și în sine împăcată stăpânea eterna pace!...*

M. Eminescu, *Scrisoarea I.*

Aceasta nu este o carte jucăușă, cu parteneri distincți, în care să se regăsească, să se multiplice ori să se completeze cel ce s-ar orienta după titlu. Personajul prim este Dada. Chiar cei doi Dada nu-s domenii al căror hotar să fie deslușit, tras cu ața. Dada e unul singur. E o aproximație: copiii încă nu s-au despărțit între ei, sunt într-un fel asemănători și într-o mică măsură sunt în alt fel, sunt diferiți. Orice copil e regăsit în alt copil, dar sunt proiectați, cu toate acestea, pe un fundal de tip kantian: cum se manifestă („fenomen“) și cum este în sine („numen“); în aceasta se află izvorul felurimii. Acest concept îi explică pe cei doi Dada aflați în unul singur.

Eventualii mei cititori nu vor descoperi în această carte un almanah voios și saturat de voie bună, colportări ori nimicuri reconfortante care să le satisfacă apetitul de literatură uzuală și să-i aducă aminte pe ei înșiși. Ea nu se îndreaptă nici spre strașnica sănătate pe care, îndeobște, le-aș conferi-o atleților lecturii. Pe de altă parte, ea este o gratie care, prin firea lucrurilor, oprește ceva înăuntru și dă drumul la ceva afară. În principiu, luminii, căci copilăria – oricum ar fi petrecută – exală numai lumină, ca un răsărit de soare etern. Intermitențele țin de povestitor. El seamănă fie cu aparatul de fotografiat, care nu poate oferi sinteze, pentru că surprinde doar clipe, nu timp, fie cu camera de filmat, care înregistrează succesiuni de crâmpie

temporale, într-o întregire crescătoare însoțită de simboluri și metafore căreia de la un punct îi poți spune, eventual, viață.

Nu sunt sistematic. Nu sunt sistematic?

Dar ce are sistematic în ea copilăria?! Poate decriptarea la date fixe a informației genetice din acidul dezoxiribonucleic al genelor, de pildă, căderea primului dinte de lapte, care trebuie neapărat zvârlit, cu spatele spre casă, peste acoperiș strigând:

*Cioară, cioară!
Na un dinte de os
Și adă-mi altul de oțel!*

Copilăria este mai curând o anarhie angelică, în timp ce maturitatea o așezare sistematică a lucrurilor vieții pe grupe, clase, interese, idealuri etc. Numai levănțică mai rămâne de presărat între teancurile frumos stratificate și previzibile ale maturității. Nimeni nu le mai strigă, bătând din palme și dănțuind ritual, știrbiturilor inerente:

*Știrba Baba Cloanța
Linge coștereata!*

Nu știu în ce măsură cartea mea ar interesa și pentru că nu este o carte de învățătură, încât orgoliul celui ce a scris-o, profesor universitar și scriitor în viața de toate zilele, să fie interesat de difuzarea și de puterea ei de divulgare. Ce mă interesează – e cam greu de crezut, dar e adevărat – e s-o citească măcar un singur om. Acesta o va absolvi de soarta uitării și mă va satisface prin puterea simbolului pe care acest cititor îl va deține...

În privința epicului, care dă vivacitate unei cărți, el este atât de obișnuit, încât chiar mult fiind pare puțin. El se dizolvă instantaneu în cantitatea uriașă de diluant care este viața, iar dacă e interesant, n-are decât să fie exprimat printr-o metaforă ori printr-un simbol. La 28 august 1903, George Enescu, genialul muzician despre care, la 17 ani câți avea în 1898,

criticul muzical Bruno Barilli scria că „Deși are părul vâlvoi e *bellissimo*“, deci asaltat în fel și chip, scria unor prieteni: „E plicticos să fii atât de lipsit de evenimente ce se pot povesti“ și adăuga imediat: „De altfel, sunt lipsit și de cele ce nu se pot povesti...“

*

Amintirile din copilărie scrise la vârsta senectuții înmănunchează o sumă de distorsiuni ale proporțiilor pe care le introduc trecerea timpului și schimbările sufletești. Paradoxul lor stă în aceea că, în vreme ce sunt exacte, nu sunt. Dar câtă dulceață e în aceste aproximații! Cât de repede au fugit relele, ca pe o plajă apa mării suptă instantaneu de nisip!

Oricum, trecutul e o negură. Orice desprinzi din el e o imagine de ceață (Locuțiunea „văd ca acum“ e falacioasă și un fel de-a vorbi: vezi schița bine extrasă a unei picturi...). Asta în ceea ce privește văzul. În privința auzului, imaginea sonoră e mai vie și mai exactă, mai ales pentru cine e înzestrat, ca mine, cu un bun auz muzical. Ba mai mult: prin ceață sunetele se aud mai clar și mai aproape. Aș putea chiar spune că pentru a evoca trecutul am nevoie de ceață. Poate tocmai datorită acestui substitut abstract al negurii care e trecutul, evocarea vremurilor îndepărtate e mai vie decât relatarea vremurilor apropiate. Ceața operează sinteze ale căror contururi sunt tremurate sau, pentru unii, chiar vibrează... Așa, așadar, o metaforă fizică uneia psihologice...

Nu scriu vizând un anumit cititor, nu scriu deci cu adresă. Nu vreau să fiu necesar nimănui, nici măcar istoriei. Aș avea impresia că, servind-o, îi sporesc vulgaritățile narrative. Scriu pentru îngerii. Pentru îngerul meu păzitor. În acest caz, *certamente*, nu știu dacă nu e un demers inutil. El știe tot. Dar într-un fel pe care eu nu-l știu... Oricum, dacă toți românii și-ar fi scris amintirile din copilărie, România de astăzi ar fi fost mai fericită: axul comun și-n același timp felurit le-ar oferi o fericire de obște și i-ar uni mai mult, diminuând maladia seculară a discordiei și impulsul de a-și părăsi țara.

Intoxicații de lectură, mai ales cei de astăzi, care zboară peste rândurile tacticoase ale cărții ca trenurile accelerate pe șine, nu vor găsi mare lucru în cartea mea. În acest sens eu scriu pentru melci... Uitați-vă la ei când, după o ploaie, merg lin de parcă gândesc lumea care li se revelează după ploaie... Chiar i-am îndemnat în repetate rânduri pe cititorii mei: citiți-mă, vă rog, încet...

Mă gândesc pe cine ar interesa povestea copilăriei mele, deoarece, chiar dacă scriu pentru îngeri, ei îmi știu viața și chiar dac'ar fi s-o citească, ar face-o pentru rectificări stilistice, temperări și emanciparea mea de sub imperiul metaforei, hiperbolei și pentru paza adevărului. Dar în privința acesteia din urmă, nu-s potriviți atât îngerii păzitori, cât arhanghelii cei cu sabie în mâna dreaptă... O poveste ar interesa poate pe oricine, viața mea însă nu-i o poveste: are cronologie, dar n-are epic. Ar fi posibil să intereseze prin oamenii pe care i-am cunoscut, însă în cazul celor cu o celebritate oarecare nu știu ce lucru nou aş putea să adaug – și apoi care-s celebritățile pe care le cunoaște un copil la țară?! Dar să zicem că aş fi cunoscut; cum i-ar putea cuprinde o minte și o sensibilitate de copil?! În cazul celor fără notorietate, mă întreb la ce aş mai exersa încă o deșertăciune, încercând să fac un serviciu țierii de minte și un deserviciu uitării... Povestirea mea are însă un stil, dar pulsația vernaculară care îl asigură, fiind involuntară, n-o pot nici pipăi, nici n-o pot privi din afară ca să-mi întărească impresia vreunui merit personal... Poate ar interesa mai mult prin mama mea, Maria, prin tatăl meu, Nicolae preotul, prin fratele meu, Paul zis Lulu, ori prin sora mea, Gabriela, căreia îi zicem Găbița, venită pe lume cu aproximativ zece ani după noi.

În sfârșit – mă gândesc și eu – poate suferința. Dar, Doamne ferește, nu vreau să fac niciun pas în țara ei de negură, deși ea a venit mai târziu, când părăsisem de multă vreme ograda cu gardurile de aur a copilăriei. Fiindcă am suferit, și chiar foarte mult, ba chiar am devenit, începând cu tinerețea, profesionist al suferinței, adică medic. Dar și așa, durerea e o formă a Răului și a o aminti ar însemna s-o invoc evocând-o, și s-o aduc astfel din smâncurile putrede ale Tartarului în Edenul înflorit al copilăriei, cu gândurile și cuvintele mele de azur.

Nu scriu ca să amuz, nu scriu ca să informez, nu scriu ca să nu uit – deja am uitat ă-hă! –, scriu pur și simplu ca să re trăiesc prin recompunere muzicală intimă lumea dusă și apropiatăii mei...

Mai este însă veridică o frescă asemeni povestirii de față, din care izgonesc fiorii ostilităților, ravagiile urii ori lacrima de sânge a tragediei? Căci toate acestea au existat în copilăria mea, de cele mai multe ori embrionare și deci incomplet exprimate, urmând să se dezvolte ulterior în atrocitatea comunistă de dincolo de gardurile celor dintâi zece ani?!

Fresca mea va cunoaște adevărul impresiei unui copil, fidelă felului său de a fi, fără ostilitate, fără ură, fără alunecarea în tragedie și fără vocația de a mi-o crea, pornind din vreo îndărătnicie pe care n-am cunoscut-o. Fiindcă n-am avut vocația urii, nici n-am fost scuturat de febrele neiertării, ale ranchiunei, chiar dacă agresiunile, care îndeobște le produc, se vor fi îndreptat vreodată spre mine.

Să-i scriu copilăriei biografia? Simt că ar fi o zădărnice, iar pe mine, nimic nu mă apasă mai supărător ca inanitatea unui demers sintetic, care în artă înlătură libertatea, întâmplătorul, anamorfoticul ori inegalitatea. Să înșir și bunele și relele, ar ieși un profil sculptat și cu stânga și cu dreapta, ceea ce – pe lângă faptul că nu e posibil – ar trimite la algebra sumei și n-ar ieși nimic, ori ar ieși ceva ce interesează morala, fapt pe care nu mi l-am propus. Nu un fapt moral, ci unul estetic.

Să scriu bunele, ar fi ostentativ, grandilocvent, iar eu nu sunt fălos. Și, apoi, pagina ar fi lăncedă, limfatică, inexpresivă.

Să scriu relele, ar fi masochistic, incriminatoriu, vindicativ post-factum, necuviincios – și, apoi, nu mă interesează. Ba mai mult: readucându-le în amintire, le-aș clona: ar trăi o viață nouă, nemeritată, ceea ce nu-mi doresc. Ar fi o povestire mai expresivă, dar săltăreață și hăcuită. Ar intriga și poate ar distra, dar eu nu sunt măscăriciul lumii pe seama mea.

Nu voi folosi dialogul atâta vreme cât reconstituirea prin mijlocirea lui a trecutului e foarte relativă și mai ales riscantă. Ar da impresia de document contrafăcut, de ținere a cititorului departe de adevăr. Ușurel, ușurel, dialogul îl conduce pe scriitor la alcătuirea unei opere de ficțiune care se clădește, în bună măsură, alături de realitatea trăită. Sinteza pe care o aduce un epitet e mai de preț, mai grăitoare și mai verosimilă decât o construcție de dialoguri, care e o confecționare, o invenție obținută din croșetarea unor citate oricum născocite, chiar dacă reflectă spiritul întâmplării în discuție. Or, a umple o carte de amintiri cu astfel de citate, toate inexacte chiar prin faptul de a fi plauzibile, căci nu poți să păstrezi în memorie puzderia de replici verbale auzite într-o viață de om sau într-o perioadă a vieții cum e copilăria, cazul nostru, e din start planul unei construcții ce va purta bulina roșie „sensibilă la seisme“. Înseamnă să însăilezi o carte plăsmuită și, raportată la adevăr, calpă... Dacă, totuși, am reprodus câteva replici, asta s-a petrecut numai în situațiile în care le-am reținut exact, având în ele un component ce surprinde, o structură de aforism ori un relief de ștanță și mi-au înrâurit un crâmpel sau altul din viață.

La Burdusaci, de mic, simțeam înțelesul adânc al unor lucruri ce se petreceau, ajutat și de înclinarea mea spre sedentarism și mai puțin spre zburdălnicie. Și asta mai mult decât fratele meu, căruia îi plăcea teribil viața în aer liber și, în consecință, nu-l ispiteau spațiile închise. Lulu era absorbit de tentația imediată a vieții, iar Găbița – venită pe lume mai târziu – arăta de timpuriu o afecțiune gelosă pentru tata cel atât de activ și plin de inițiative și se arăta mare amatoare de călătorii.

Aceste amintiri din copilărie nu vor lua întâmplările la rând, *pe curpăn* – metaforă folosită des de mama, care avea harul cuvântului potrivit – sau *diacronic*, așa cum ar spune băiatul ei neologizant, cel care scrie aceste rânduri. Vor fi mai curând oceane așa cum îmi răsar astăzi în ritmul neprevăzut al țâșnirii lor din gheizer, și nu logica istorică, fapte, stări și idei care m-au surprins sau care mi-au activat enigmatic structurile cerebro-psihoice ale țierii de minte. Nu voi încerca să reconstitui. Orice reconstituire îmi pare operă de osteolog căruia-i scapă tocmai țesuturile, ele care trezesc iluzia frumuseții.

Dada & Dada. Fulguri din copilărie nu e, cum spuneam, scriere narativă și cu atât mai puțin anecdotică. Chiar voi lăsa deoparte anecdotele, câte vor fi fost. Faptele, care cu brutalitatea lor creează situații cu totul noi, născute prin urmare prin rupturi, și dau profil acuzat liniilor line, vor fi ocolite. Vreau să creionez un peisaj care să-mi trezească și să-mi întrețină încântarea sufletească. Așa cum m-aș trezi în fața unor priveliști răpitoare fără să mă gândesc la dedesubtul geologic al miliardelor de ani ce stă dincolo de ele, la frământările cumplite ale labei, la răsturnările pe-o parte și pe alta ale scoarței terestre, sub foc, fum și tunete... La fel și eu, trec peste zbuciumele copilăriei și las să se aleagă numai acea frumusețe, distincție și finețe ce corespund liniștilor înalte și păcii dumnezeiești, sub care, în aducerea aminte, mizeria omenească diminuează, liniști prielnice reveriei și înălțării spirituale.

De ce asta?

Separarea pe care tocmai am evocat-o este proprie felului meu de a fi, liniștii spre care am aspirat de când mă știu, ororii de tumult și blândeții, în care găsesc cel mai prețios atribut al firii omenești. Dacă nu m-aș simți artist, ci ființă proiectată spre etic, aș adăuga, urmând *Fericirile*, puritatea inimii, care ne face vrednici să-L vedem pe Dumnezeu, dacă nu aș ști că oameni întru totul curați cu inima nu există...

Eroii micii mele mari copilării se vor afla afundați într-o retrospectivă mult mai adâncă decât cea a timpului măsurat în unitățile curente. Ei vor răsări din vremuri vechi, dintr-o altă lume, lume a cuviinței, a idealurilor înalte trăite în strâmtori a căror conștiință n-o aveau, a curățeniei și a curățirii sinelui, a stimei valorice, a grației intelectuale și artistice. Și se vor repezi înapoi alunecând ca pe un derdeluș cunoscut cu atât mai mult cu cât vremurile pe care mi-a fost dat să le trăiesc astăzi sunt – cu excepția, poate, a științei – mai amestecate, mai deșănțate, mai fără rușine, mai fără demnitate, mai fără simțul onoarei, de parcă ar fi intrat iarăși în lume nu numai principiul Răului, ci răsstrămoșii Răului, zăpăcind și trivializând lumea, agitând tot ce se statornicește într-un rost, maculând tot ce tinde spre icoana curată a lumii.

Idealitatea anilor copilăriei s-a urzit între anii 1937 și 1945, să zicem, deoarece îndată după 1947, zbuciumele ce-au însoțit împiciorongarea comunismului stau ca un hotar înalt de piatră ce se vede de departe, separând net anii de lumină – chiar dacă unii dintre ei fuseseră ani de război – de bezna vălmășagurilor murdare ce aveau să urmeze. Căci comunizarea a fost un vălmășag murdar și sângeros. Astfel, copilăria mea a căpătat de timpuriu un nimb care, îndeobște, apare mai târziu. Ea a dobândit însă inezisabil și pentru mine, valoarea unei insule a retragerii. Am găsit de timpuriu reazem sufletesc în retragere activă, limpezindu-mi de timpuriu termenii de comparație între ce este și ce a fost. Comparația o făceam însă tot la alte vârste, și departe de părinți, căci plecasem de acasă la liceul de băieți din Bârlad și stăteam în gazdă la niște oameni simpli. Nu aveam cu cine să mă sfătuiesc. De pildă, la Burdusaci, înainte de a pleca la Bârlad, deci între toamna anului 1944 și a anului 1945, an când am părăsit – cu excepția vacanțelor – pentru totdeauna satul, apăruse în *Biblioteca socialistă* sub egida lui Ilie Moscovici, elegant tipărită cu copertă alb lucioasă și cu litere roșii, cartea lui Friedrich Engels, *Originea familiei, a proprietății și a statului* (1884), tradusă de Tatiana Grigorovici, cu ai cărei urmași aveam să mă intersectez 30 de ani mai târziu... A fost prima carte comunistă pe care am văzut-o, difuzată în Burdusaci (!) la mai puțin de un an de la trecerea frontului ruso-german peste (prin) satul meu natal, umplând dealurile, dumbrăvile și râpile de morți... Mama a și citit-o și, întrebând-o care este ideea principală, mi-a răspuns apodictic și parcă privind în altă parte, nu în ochii mei:

- Comunismul!
- Și ce înseamnă comunism?
- Exact ce spune în titlu, dispariția proprietății, a statului și a familiei!

Primele două le-am mai înțeles eu, dar dispariția familiei o înțeleg abia acum, când am depășit 80 de ani, și comunismul a trecut de la obsesia proprietății și a luptei de clasă la cea a comunismului psihologic, și care legiferează distrugerea familiei așa cum a lăsat-o Dumnezeu... Cam târziu! Pentru mine și pentru toți!

Între timp creșteam, începeam să gândesc mai mult și să cuprind, cât de cât, mai mult lumea. Astfel, singur – căci mă deosebeam total de Lulu –, am crescut în admirație, ca-ntr-o mireasmă de smirnă risipită în puritatea unui climat alpin. Admirație pentru ceea ce este frumos – frumos mai întâi! –, bun și drept. Am ajuns, cât am putut eu, la adevăr prin admirație și am avut convingerea, timpurie dar și tardivă, de a fi văzut și de a vedea în felul acesta bine. Cultura mea s-a alcătuit fără maestri, ca-n vremile primare, prin cult.

*

Nu aveam alte arme de luptă împotriva urâciunii agresive – mă refer mai mult la anii liceului – decât izolarea de urât și de colegii înfierbântați de bolșevism și de rusism. Nu izolarea pasivă, care m-ar fi dus la deznădejdi timpurii care nu puteau rămâne, decât nemărturisite. Eram izolat, nefiind membru al uniunii tineretului comunist, băiat de preot – deci din familie de reacționari. Ba și fiu de chiabur: scosese ră din coșul cu rufe nespălate de veacuri acest cuvânt turcesc, ieșit din uz, proiectându-l asupra celor mai vrednici gospodari ai satelor și aplicându-i o ștanță peiorativă. Constituiau, după Marx – care nu-i cunoștea – și după Lenin – care-i ura, „izvorul primitiv al capitalului“...

Așa că, izolat într-o fericire de care nimeni nu-și dădea seama, mă dăruisem scrisului literar și lecturii. Colegii rămăseseră – tocmai ei, aleșii! – să trăiască la poalele Vezuviului în erupție!

Trăiam viu și integral anotimpurile și făceam din ele concepte de viață personală: mă îndumnezeiam... Modulându-mi firea, mă îndemneau la scris. La scrisul în taină... Totdeauna – și subliniez: de timpuriu – scrisul mi-a devenit exercițiu de concentrare a gândului în entități estetice. Dispus prin natură la reverie, și la o libertate care atentează la conturarea fermă, după norme, a personalității, a replicii virile date lumii, nu-mi exhibam ostentativ eul. Scrisul mi-a apărut de timpuriu ca instrument de scădere a nevoii de conversație, de exhibare de avânturi. Așa stând lucrurile, mi-am dat seama că nu sunt o fire

romantică, mai întâi pentru că firea nu-mi era liberă. Mi-e imposibil să scriu altfel decât concentrând. Abia mai târziu, nevoia vorbirii libere m-a împins către stilul perifrastic, vorbirea declanșându-mi resorturile comentariului și al legăturilor dintre lucruri. Scrisul însă mi-a rămas marele corector, mijlocul de scădere a redundanței. De aceea nu pot, nici astăzi, să reproduc discuții *tale quale* (N-aș fi fost bun de spion!); le rezum. Metamorfozez informația ori impresia în metaforă, asemeni albinei care prelucrează concentrând fluidele florii, adunându-le în miere... În ziua de astăzi, citind ce se scrie și cum se scrie, am impresia că există un for enigmatic al derizivității, care nu numai că dă voie scriitorului, dar îi poruncește să bată câmpii, jignind gândirea, care poate să-și imagineze dărâmarea, dar care pune în lucru numai zidirea. Faptul acesta vine de la nebunia lui Tristan Tzara cu al său Dada, creator de cuiburi pline cu pui de vipere verbale într-o agitație nebună și fără sens, care poate stârni eventual emoțiile fără profil ale surprinderii. Că apostazia lui avea să-l ducă spre comunism, unde mușcătura e dirijată întru ucidere – nu-i de mirare...

Numele meu cel mic, Dada, nu are nimic de-a face cu dadaismul! El *coincide* doar cu numele – însă inversat ca semnificație, numele unui sfânt martirizat al creștinătății. Dada și Dada! Numai că Dada care sunt eu e un nume inventat, un nume de circumstanță. Inventat de un copil care abia începea să vorbească, fratele meu Lulu, după botez, Paul. El mi-a spus cel dintâi Dada, și vom vedea mai târziu în ce împrejurări.

Așadar numele meu, Dada:

1. Este inventat.
2. Există în calendarul creștin ortodox, și culmea,
3. Este sărbătorit exact în ziua mea de naștere!... O salbă de coincidențe (!?)
„Tulburătoare“, adăuga o prietenă...

*

Piața publică din Djema el-Fna, regatul Marocului, este plină de pictori *henna*, împlânzitori de animale, fel de fel de negustori, acrobați, muzicieni, dansatori, prestidigitatori, bucătării gălăgioase și aromitoare etc. Mai există însă și *povestitori*, marocani obscuri care au dus arta voluptuoasă a lumii maure până la virtuozități prin care vechimea maură se recomandă. Neprevăzut, fantezie extremă, surprize năucitoare.

Eu nu voi fi unul dintre aceștia. Copilăria mea este o monotonie ale cărei neprevăzut, fantezie și surpriză nu implică ademenirile organoleptice ale bucătăriilor sfârâitoare ș.a.m.d., sau prin narațiune, care presupune întâmplarea forte, frapanța a toate, intervenția epică răsturnătoare de situații și care biciuiește derularea lentă a vieții, ci mai curând opusul acestora. Adică filigranul impresiilor, seismograful celor ce sunt așezate de când lumea, părelnicia etc. Copilul le înregistrează însă, potențial, existența. Mai târziu, le descoperă adâncimea și are revelația expresivității lor. Sunt – la urma urmei – tot o narațiune, deoarece se desfășoară tot pe firul timpului. Excepție face, poate, refugiul din vara anului 1944, în satul Bordoșani, comuna Săgeata, județul Buzău, când am fugit din fața frontului rusesc (sătenii îi spuneau: năvălirea rusească...).

Dar astăzi, rafinamentele monocromiei, și infinitul armoniilor copilăriei îmi par ale unei lire antice cu trei sau cinci corzi...

...Și, la urma urmei, primul Dada se întreabă de ce scrie toate acestea?! Iar celălalt Dada îi răspunde:

– De fapt, nici eu nu știu! (D.&D.) Am fost ceea ce n-am apucat să fiu.

*...Firește, în Dicționar al numelor de familie românești (1983) Iorgu Iordan
nu-l putea trage pe Dada decât din Bulgaria...*

D. & D., Dada

De ce „Dada“?

*What's in a name? That which we call a rose
By any other name would smell as sweet...¹*

William Shakespeare,
Romeo and Juliet (II, 2).

La prima vedere, Dada ar părea o frivolitate onomastică, urmarea unui joc de copii. Este și nu este așa. Prin botez creștin ortodox, numele meu este Constantin, iar al fratelui meu, mai mare cu un an, Paul. Deși mai mic, eu am vorbit mai devreme, el mai târziu. De fapt, eram și vorbăreț prin fire. Îmi aduc aminte că tata îmi recita, ascultându-mă, un distih din *Barza*, poezia lui Duiliu Zamfirescu:

*Gaița într-o gârneață
Se proclamă cântăreață...*

Și, firește, îmi spunea *Gaița*. Dar asta numai până la 4-5 ani. De aceea, poate, i-am purtat un interes aparte, toată viața, lui Duiliu Zamfirescu, mai târziu, la Bârlad, urmând să mi-l fortifice prin argumente artistice poetul G. Tutoveanu, care îl cunoscuse și îl admira.

---

¹ În traducerea lui Șt. O. Iosif:

*Un nume ce-i? Un trandafir: oricum
Îi spui, îți dă același scump parfum!*

Aveam o fată în casă, Ileana, care se îngrijea de noi cât timp mama era la școală. Mai făcea mici treburi pe ici pe colo. Mă iubea mult, îmi povestea multe și, la rândul meu, o iubeam. Îi spuneam Neana. Neana-n sus, Neana-n jos. Era veselă, pe cât avea să fie tristă, după măritiș, până la sfârșitul vieții... Când aveam oameni mulți la prășit popușoiul, Ileana trebuia să facă mămăliga în ceaunul cel mare. O mesteca zdravăn, cu făcălețul cel mare, căruia prin părțile noastre i se spune melesteu, ținându-mă în brațe de drag ce-i eram. Aburul îmi gâdila fața.

– Dă-l jos, c-o să-l scapi în mămăligă! Îi spunea mama.

– Nu-l scap! o asigura Ileana...

Ce mă iubea Ileana, dar ce o iubeam eu! Îmi spunea Costel, și-mi aduc aminte de aceasta. O să vedeți de ce e importantă această amintire...

Fratele meu Paul a vorbit mai târziu, deși era mai mare decât mine. Doctorul care ne vedea i-a spus mamei că va vorbi și va fi bun la matematică – și așa a fost! S-a ajuns la situația că eu, mai mic, și vorbind de timpuriu, m-am apucat să-i dau lecții de vorbire, lui, care era mai mare și care, eventual, trebuia să-mi dea el mie.

Botezul a pornit de la silabisire. Noțiunea de silabă el o pronunța printr-un fel de *da*, un *da* foarte curat, foarte clar. Așa se face că, pe nesimțite, mi-a spus *Da! Da!*, adică, în limbajul lui, „Cel cu despărțirea cuvintelor în silabe”: *Da-Da*, mai simplu, *Dada*. Și *Dada* am rămas! Astfel, Ileana nu mi-a mai spus Costel, ci *Dada*, numele *născocit* de fratele meu, nume născocit fără voie și de nevoie... Asta trebuie să se fi petrecut când aveam doi ani, deoarece îmi aduc aminte când Ileana încă îmi spunea Costel; am o fotografie pe care scrie: „1937, Costel”.

Să fi avut un an când fratele meu, Paul – nu devenise încă Lulu! – a făcut o enterocolită acută sanguinolentă dureroasă și trenantă. Plângea, țipa, se contracta, nu putea dormi. Doctorul de la Podu Turcului i-a dat ce trebuia – în zadar. Luni de zile și de chin. Mama îl legăna cântându-i refrenul alinător: *Luu-lu, lu-lu ș.a.m.d.* Și iată că și lui Paul i s-a schimbat ușor-ușurel numele în

Lulu, eu fiind cel dintâi care i-am spus așa. Numele se găsește foarte rar la noi, mai des însă în onomastica franceză, dar în cazul fratelui meu el venea din refrenul unui cântec de leagăn... Femeile de serviciu, fie ele cât de tinere, au îndeobște un ascendent intuitiv asupra stăpânilor, uneori foarte subtil, așa că Ileana parafă îndată și reluă de la mine cognomenul. Astfel a rămas pe viață Lulu.

Aceste dureri timpurii, aceste crampe i-au imprimat un comportament nervos, afectându-i răbdarea, scurtându-i timpul optim necesar învățării (prindea repede) și asincronizându-l cu ceea ce se cuvine și cu tempo-ul spațiului liniștit în care trebuie să se desfășoare orice proces de învățare. Era un copil blond și foarte frumos, cu fire voioasă și foarte independentă. Probabil că frica de dureri – ori amintirea ei – îl făcea iute, vioi, neastâmpărat, inventiv. Nu putea sta locului. Sentimentele îi erau clare și adânci într-un fel al lui, dar ascunse ca miezul de nucă în coaja tare. Manifestarea lor trebuia dedusă din replici, oarecum indirect, să zic așa: trebuiau citite, căci nu puteau fi expuse clar, mai ales în fața tatei, care începuse – cam devreme și nediscriminativ – să-i aplice corecții...

După cum se vede, ne-am botezat reciproc: Lulu și Dada, nume inventate: ar fi trebuit să ne spunem unul altuia, toată viața, sărut mâna, dar, cum cred că voi spune mai departe în zborul condeiului, cu vremea eu m-am aflat, cum spune francezul, *par-dessus*, tocmai din cauza cumințeniei și, tot ce este posibil – a unei intuitive arte de a-mi ascunde cusururile, artă pe care el nu o avea absolut deloc: numai că nu-și juca năzdrăvăniile pe scenă! Acestea erau, în fond, naive, dar în timp ce pe tata îl speriau, pe mama – în cel mai rău caz – o puneau pe gânduri... Gânduri liniștite.

Astfel, trăiam izolați în cuibul părintesc dintr-un sat străvechi răzășesc – și cu conștiința de rigoare – din Moldova de mijloc. La vârsta aceea știam doar de Laz (Oncești), la apus de noi, unde mergeam o dată pe an, escaladând, într-o jumătate de zi, cinci dealuri uriașe, cu prilejul hramului de Sfântă Mărie Mare, la bunicul dinspre mamă, Gheorghe Țarlungă; știam de Vărateci

(Șendrești), la răsărit de noi, unde mergeam trecând dealul la neamurile noastre Pălădești și Mihălăchești, cu mulți copii. La Bârlad și la Tecuci. La Bârlad mai des, peste cinci dealuri, dar numai 22 kilometri, la Tecuci mai rar, deși nu treceam niciun deal, șoseaua urmând firul pâraielor Zeletin și Berheci, însă distanța era de 80 de kilometri. Neamuri aveam și colo și colo, și dinspre mama și dinspre tata. După venirea comuniștilor însă, vremurile înăsprindu-se, cultul genuin, sănătos și suav al neamurilor, axial pentru moldoveni, a slăbit ori a trebuit – din motive de prudență politică – să slăbească. La Tecuci, comparativ cu Bârladul, mergeam chiar rar de tot, deși Nanu, bunicul patern, avea patru frați acolo...

În privința Tecuciului, Neana ne-a învățat un cântecel oximoronic, prin care – vioaie cum era din fire – ne testa intuitiv (urmărindu-ne dacă râdem) capacitatea de a sesiza aberațiile și, bineînțeles, pentru a face haz:

- *Und' te duci?*
- *La Tecuci!*
- *Ce să faci?*
- *Cozonaci!*
- *Cui să-i dai?*
- *Lui Mihai.*
- *Unde șade?*
- *Peste drum.*
- *Cum îl cheamă?*
- *Nu știu cum...*

Ne-a mai învățat un cântec – le las deoparte pe cele deprinse de la părinți, legate de partituri și noțiuni legate de însușirile vocii, pentru mai târziu, deoarece li se cuvine un capitol aparte. Acum profesoară ne era Ileana...

Iată o strofă – atât mai țin minte – pe care-o cântam de-adevăratelea, în gura mare, în jurul uriașului agud din colțul de SE al curții: aici eram cumva mai izolați și Ileana se sfia de tata, mai ales:

*N-am o scară să mă sui,
Zumbalai, zumbalai, meșter măi,
Până-n' naltul cerului,
Zumbalai, zumbalai, meșter măi!*

Imaginea idealei scări până în creștetul bolții cerești avea să mă obsedeze toată viața, și încă mă obsedează... Târziu de tot, când restricțiile terorii comuniste dispăruseră, am dat drept titlu unui volum de proze scurte *Gaură-n cer*, locuțiune auzită când și când în limbă, exprimând ușor ironic și mai ușor sceptic și încă mai ușor demobilizant și smerit, micimea faptelor noastre oricât ar fi ele de mari... Dragostea mea înnăscută pentru păsări în general, pentru păsările zburătoare în special și pentru zborul în sine, se regăsește cumva și în foarte timpuria imagine a scării spre cer... O valoare particulară avea să-i dea, mai târziu, poetul George Tutoveanu, care, într-o scrisoare din 1952, îmi vorbea despre poezie, în special despre sonet, utilizând metafora scării: „Nu uita nimic din scara de lumină dintre pământ și cer și de valoarea formei închise a sonetului“.

Ileana purta un batic înflorat, pe care nu-l lega sub bărbie, ci-l trecea pe deasupra urechilor înnodându-l ștregărește la ceafă. Florile se aplatizau, iar pânda făcea cute-cute. Îi plăcea să spună că-l poartă „de-a moada“, adică potrivit modei. Mai târziu, după ce aveam să învăț la liceu diftongarea, cel mai frapant diftong dintre multe altele a rămas *de-a moada* Ilenei, nu celelalte: era o creație a ei, nu cobora din vreo normă scrisă sau din vorbirea neamului... Eram în ultimul an de liceu când am citit cartea lui G. Ibrăileanu *Scriitori români și străini* (1926). Deși îl iubeam pe scriitorul ieșean și-i urmăream studiile din colecția revistei *Viața românească* pe care biblioteca liceului o avea în întregime (din 1906), m-a contrariat când, într-un eseu despre Eminescu, analizând *Pe lângă plopii fără soț*, admirabila poezie a reproșului de iubire străfulgerată de idei budiste, propunea ca versul *O oră să fi fost amici* să fie citit *O oară să fi fost amici...* fiindcă *o oră* e științific, pedant și – fiind hiat – e displăcut... Și mai târziu, la București, cercetând în manuscrise și în discuții

privitoare la acest subiect cu Perpessicius, am dat peste o dovadă care neagă tranșant și fără putință de tăgadă optica iubitului nostru G. Ibrăileanu: în două rânduri Eminescu scrie așa: *Un ceas să fim ca doi amici... și Un ceas să ne fi fost amici...*

M-am îndepărtat puțin de subiect, însă o viață m-am întrebat, în reveriile mele filologice, dacă diftongarea nu e o reacție autohtonă contra unor lexeme latine percepute ca dure și dacă strămoșii noștri nu au căutat să le îndulcească prin diftongare. Exemplele ar fi multe. Trec peste latinul *petiolus* (prin rotacism) → *picior* → (plural) *picioare* și altele, ca să mă opresc la emoția trăită cu ani în urmă ascultând un colind, necunoscut mie, cântat de Ștefan Hrușcă, privind-L pe nou-născutul în staulul de la Betleem:

*Hristos se naște,
Domnul coboară,
Îngerii cântă,
Magii îl adoară!... (pentru îl adoră)*

Într-o duminică de vară, cred că ultima dinaintea războiului, cercul pastoral al Protoieriei Zeletin s-a ținut la noi acasă, bineînțeles după slujba de la biserică. Salonul era plin de bunătați. Mâncărurile calde trebuiau aduse din bucătărie, iar aceasta se afla în șirul de odăi din spatele salonului. Ileana era cărăușa lor, așa că s-a făcut remarcată mai ales datorită sfielii. La sfârșit, una dintre preotese, învățătoare, m-a rugat s-o duc la bucătărie. Zâmbind, i-a pus în mâna Ilenei o monedă, ceea ce o emoționează teribil. Învățătoarea s-a retras, eu am rămas în bucătărie. Atunci am auzit pentru întâia oară, prin gura candidiei Ilene, un cuvânt despre care nu știam că are să devină progresiv păcura ce unge toate osiile căruțelor țării, și-n bună măsură a lumii:

– Mi-a dat doamna bacșiș!

Și-l ascunse fericită în una din cutele supra auriculare ale baticului legat în spate...

E posibil ca și Neana să fi fost înzestrată cu darul cântecului și al improvizării poetice: nu-mi dau seama, nu-mi aduc aminte de vreun semn al acestei înzestrări. Fapt cert este că, târziu, când eram elev în ultimele clase ale Colegiului Național Gheorghe Roșca Codreanu din Bârlad și luam parte uneori la Cenaclul A. Vlahuță de la Casa Națională „Stroe S. Belloescu”, am întâlnit un poet, să fi avut 40-50 de ani, mic de statură, sfios, pricăjit și amărât care, îndemnat de nu-știu-mai-cine (de fapt știu!), citea poezii „progresiste” scrise foarte fluent și fără ostentația cerută de roșii care-l împingeau înfierbântați înaintea. Era muncitorul tipograf T. Călin-Delapraja. Om onest. Publicase în revistele Academiei Bârlădene, societate care a împlinit 100 de ani în 2015 și care-l are ca președinte de onoare pe cel ce scrie aceste rânduri... ei bine, n-aveam cum să știu că acest poet mărunțel și discret era fratele... Neanei, născută și ea la Praja, sat vecin spre SE cu Burdusacii! Am aflat aceasta chiar foarte târziu, când eram deja medic și poate Ileana nu mai exista.

Iată, deci, că improvizațiile și cântecele fetei care mă creștea nu-și aveau izvorul în neant!

*

Derogare de la evocarea copilăriei

Intermezzo

Ce mă iubea Ileana, dar ce-o iubeam eu!

Anii însă au trecut, au trecut decenii, cutremurele vieții mi-au dislocat și rearanjat structurile vieții, timpul – vorba mirabilă a lui Eminescu – a crescut în urma mea. Deci m-am întunecat, iar oazele de lumină ale trecutului, crescând în urmă, s-au aburit, ca lentilele ochelarilor când treci de la cald la rece. Dincolo de ele rămăsese și Ileana jucăușa, îndreptându-se cu trecerea anilor tot mai mult pe cărarea ei ce aproape se pierduse în sufletul meu... Oricum, Neana dispăruse, Ileana mai exista. Se măritase cu un bărbat aspru și prima care constatase lucrul acesta era ea. Gheorghe Cumpănici – așa se

numea – se întoarse prin 1945 din război și mai aspru, și mai închis în el. Asprimea celor onești e și mai cumplită.

...Trecuse o jumătate de veac, poate și mai bine, când am venit acasă, de la București la Burdusaci, cale de peste 350 de kilometri, să-mi văd părinții. Eu n-aveam mașină, așa că, vrând-nevrând, am venit cu a lui Lulu, care își luase cu el și Însoțitoarea de piatră...

– Ce-o fi făcând Ileana lui Cumpănici? – o întreb eu deodată pe mama. O mai fi trăind?

– Trăiește, dacă se poate zice așa, răspunde mama. E căzută la pat și, pe deasupra, o mai bate și bărbatul. S-a întors din Rusia cu vechea lui căutătură și mai rea. Dar e cinstit și muncitor. Mai vine la noi la treabă: poți zidi pe vorba lui biserici... da, stau tot acolo, în bordeiul de pe malul râpei Delenilor. S-a sălbăticit și ea cu tot cu fete. Margareta ce mai vine la mine, fata cea mică. Eu îi zic de drag, pe franțuzește, Margot. Celelalte sunt rușinoase. Du-te și-o vezi. Ești medic: poate dibui ce are. Oricum, e o cumplită boală de piele...

Am mers până la ea cu mașina lui Lulu, având-o alături pe mizantropa Mica Stană Mare pe scaunul din spate.

Ileana era, într-adevăr, căzută la pat, în căsuța ei aproape întrecută în înălțime de păpușoi care, pe surpătura oblică și fertilă a malului migrat până la firul apei, creșteau cu o virilitate de halebardieri ai râpei.

Patul pe care zăcea Ileana era din scânduri acoperite cu un codar pe care în pielea goală zăcea nefericita, fără nicio pânză nici deasupra, nici dedesubtul ei. M-am lămurit pe loc de ce suferea: *pemfigus vulgar*: tot trupul – dar absolut tot – îi era plin de bășici de vârste, deci și mărimi, diferite, pline cu plasmă din plăpânda ei făptură. Sute de bășicuțe, bule, vezicule fel de fel. Unele abia apăreau, altele confluau, altele se spargeau, lăsând dedesubt roza carne crudă pe un trup scheletal, udând cu umoarea lor prețioasă (proteinele din sânge) cearceaful plăpând care o acoperea. Unele rupte mai de demult, stăteau să se infecteze ori erau deja infectate. În penumbra odăii, mulțimea celor în apogeu mi-a lăsat impresia unei ciupercării. Totul era invadat: și cerul gurii și părțile intime. Când am întors-o ca să-i examinez spatele, bășicile în

apogee s-au spart în cea mai mare parte, lipindu-se de levicerul așternut direct pe scândurile patului, care i-a supt repede nobilul fluid. Era cald fiindcă era cald, era cald și fiindcă priveleştea trezea în suflet flăcări. Lângă fratele meu, Mica Stană Mare a izbucnit într-un plâns scurt. Era întâia oară când o vedeam vărsând lacrimi și mă gândeam dacă nu cumva plângea pentru întâia oară în viață... De fapt, izvorul lacrimilor din sufletul ei de piatră căpătase, în fața infernalei priveleşti, independență și acum se emancipa pentru întâiași data de stăpâna lui absolută, de ego-ul ei puternic, stăpânit și indiferent. Monomană, exclusiv rațională și rece ca formațiunile hierolitice din Bucegi, era a doua femeie din viața mea care îmi mărturisise calm cât de mult își urăște mama... Iar acum, era pentru întâia oară când o vedeam vărsând două-trei lacrimi istorice.

– S-o ducem la București! O luăm în mașină acum cu noi...

...Însă, odată ieșindu-i Ileana de sub ochi, sau gândindu-se dacă nu cumva o fi lepră (menhirul era un eminent specialist într-ale tehnicii, nu medicinii) sau altceva asemănător, hotărî apodictic, deșteptând curenții hibernali de pe vârful Bucegilor:

– O luăm data viitoare!

Și am plecat fără Ileana...

Odată ajunși la București, Lulu găsi o stratagemă de geniu: îi spuse scundului menhir care-i era nevastă că trebuie să meargă la Brașov, la un congres de specialitate... Și, luându-mă cu nepusă-masă de pe strada Barbu Delavrancea, aprovizionându-ne repede cu ser fiziologic și soluție Ringer în cantitatea pe care o cerea pentru o zi suferința Ilenei, am plecat în secret la Burdusaci, ridicând-o pur și simplu jandarmerește pe Ileana; de altfel, bărbatul ei, sumbrul Gheorghe Cumpănici, în ultima vreme încetase de a-i mai administra Ilenei corecțiile cutumiare, învins de disperare și, aproape sigur, de milă. Așa că povestea cu Brașovul, împărtășită mamei și tatei, era un *pieux mensonge* cu care ei au fost perfect de acord.

Mama noastră, suferind o viață de insuficiență respiratorie, devenită în timp cardio-respiratorie, avea o colecție de perne mari de puf, trebuind să doarmă în poziție ridicată. Așa că am așezat-o pe Ileana pe banca din spate a mașinii între trei-patru perne, ca pe un bonz surâzător sub usturimi tibetane, nedumeriri și griji, internând-o la București direct în Clinica Dermatologică a Spitalului Colentina, unde, preventiv, profesorul Aurel Conu, clinician de talie supremă, o luă în primire. Mă cunoștea foarte bine din anii internatului meu la Spitalul de copii Grigore Alexandrescu, intrat în reparații și mutat o vreme în clădirea Institutului de Medicină Internă de la Colentina. Așa că, în răstimpuri, clinicile fiind în aceeași curte, trăgeam câte o raită și la camera de gardă a clinicii Dermatologice și chiar făceam gărzi voluntare, ca să învăț – zicând așa – pe viu elemente de patologie dermatologică, fapt care-l impresionase pe profesorul Aurel Conu, medic născut nu făcut, care mă așezase, în consecință, pe un invizibil postament înalt... Astfel că Ileana intră, grație afecțiunii lui Dada, pe care, deși asistent universitar, îl întâmpina, în nedumeririle ei terminologice, cu „Sărut mâna, domnule profesor universitar!” (Cine o fi învățat-o?!), ca o mână într-o mână... Pe de altă parte, profesorul îmi evoca în fața ei numele aureolat de encome privind valoarea mea clinică, arătându-și implicit afecțiunea pe care i-o purta consăteanului ei... zilnic o trimiteam pe Aneta, menajera mea, cu bunătăți și mâncăruri cu proteine nobile (supă de curcă, brânză de vaci proaspătă etc.) deoarece pierduse, într-o măsură înspăimântătoare, proteinele din sânge prin flictenele mari, multe și gingașe.

A stat internată luni de zile, aproape un an – nu mai țin minte exact cât, sub protecția unei atenții cu totul speciale. Vindecată complet, am trimis-o acasă cu trenul, însoțită de Aneta, încărcată cu daruri pentru ea și pentru fiecare fată ce se ascundea, de rușine, în râpă... Acum nu mai aveau ce face: trebuiau să se arate lumii în rochiile de mătase primite în dar...

*

O ciudățenie. Privit etimologic și istoricește, Dada nu este un diminutiv, nici un nume de alint, cum s-ar crede, niciun nume de joacă neserioasă (la copii

joaca e serioasă, ceea ce n-a știut Tristan Tzara, maturul regresivii în întâmplător, negație și neseriozitate, mișcare în esența ei demonică), ci a coborât din martirologia creștină în onomastica ortodoxă primară. Învățații care au adâncit această problemă onomastică au stabilit că numele e foarte vechi, un nume dac. El poate fi identificat în substratul tracic, forma lui originară fiind Dadas (Dada). Un sfânt mucenic Dada din Ozovia, sat pe Dunăre, în apropierea Silistrei de astăzi, a fost persecutat, împreună cu Quintilianus și Maximus, în timpul domniei împăratului Dioclețian pentru credința în Hristos, bătuți cu nuielele și înfometăți, după care au fost decapitați în ziua de 13 aprilie. Scena decapitării și a „tăierii în bucăți” a sfântului mucenic Dada este pictată în Catedrala episcopală din Constanța, în dreapta cum se intră în naos. Un alt sfânt mucenic Dada, originar din Persia, a ajuns guvernator ascunzând faptul că este creștin. Aflând ce tăinuiește, regele a poruncit să fie tăiat în bucăți în ziua de 29 septembrie... De-a lungul timpului, specialiști în onomastica și topografia românească au semnalat multe derivate din Dada.

Despre *Dada* vorbește și Vasile Pârvan. În legătură cu stăpânirea Traciei de către Roma, el descrie colaborarea liberă a indigenului trac, indigen „care continua să se numească Clagissa, Clagissae, Ithazis, Dada, Burtzitzines etc., să-i adore pe zeii traci etc.”² Aceasta poate să arate că forma Dadas e mai recentă și că e posibil să fi fost preluată de către eleni de la traci. Așadar, Dada ar fi forma primară a numelui. Asta era și părerea lui Alexandru Philippide bătrânul...

*

Vărul meu, Radu Șerban Palade, văzându-ne zilnic deoarece locuim în aceeași casă, eu la parter el la etaj, mă alintă onomastic, ocolind numele Dada care sobrietății sale îi pare diminutiv, dacă nu cumva frivol, cu șfichiul unei subtile ironii, iscată, evident, de întârzierile mele în antroponomia grecească și

---

² Vasile Pârvan, *Dacia, civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*. Traducere de Radu Vulpe, București, MCMXXXVII, p. 177.

latină. Astfel, cu ani în urmă, indiferent de câte ori ne vedeam pe zi, mă întâmpina cu întrebarea:

– Ce face *Hiper-Super-Maximus*?!

La care eu, intrând în identitatea lui *Minimus* și conjugarea verbului *a face* la indicativul prezent, persoana a II-a singular, care unește sufletele, îi răspundeam cu diferite smerenii (sau „*El face bine, eu fac rău!*“). Apoi a trecut la gradele de comparație ale spațialității universale dar pe cât de universale, pe atât de ambiguu:

– Ce face *Marili*? Evident, în pronunție moldovenească.

La care eu răspundeam iarăși prin unul sau altul din mimetismele smereniei, mergând până la furnică sau albină.

Apoi a apărut elefantiaza onomastică: *Dadaismus*.

– Ce face *Dadaismus*?!

La care eu răspundeam cu un distih la fel de latinizat:

– *Dadaismus*
N-are trismus!

O făceam de dragul rimei rare și relativ misterioase, vorbind între noi ca doctori ce suntem... De altfel, eu fiind oarecum volubil, mă aflam la antipodul trismusului.

Mult mai târziu, mi-am jucat eu însumi, fără voie, festa cu numele Dada.

Vărul meu, Radu Șerban Palade, chirurg, profesor universitar la Clinica I Chirurgie a Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila“ București, urmase concomitent două licee bucureștene: Liceul „I.L. Caragiale“ (fost Titu Maiorescu) și Liceul de Muzică „George Enescu“, clasa de vioară a profesorului Rudolf Podlovschi, bucovinean de origine, tatăl violonistului Dan Podlovschi.

Radu rămăsese cu o pigmentație pe partea stângă a gâtului, lăsată de sânguința exercițiilor cu nobilul instrument. Ulterior, abandonând vioara, pata avea să dispară.

După 1980, când ne-am mutat în vechea casă familială (eu ocupam deja de 18 ani parterul), el ocupând etajul, am vrut să-l aud și eu măcar o dată cântând la vioară, instrument adorat în ramura dinspre tată a familiei mele: a fost imposibil! Hotărârile lui (în acest caz părăsirea viorii) sunt absolute, deci ireversibile, iar discreția ridicată la rang universal. Totuși, o dată – o singură dată! – l-am auzit fără ca el să știe, printr-o ușă crăpată. Cânta închis în sufragerie. Urcasem ca să-i ofer un dar: un pupitru subțire de metal pe care desfăcusem o partitură, deschisă ca o pasăre Ibis într-un iezer muzical creat de Nilul în retragere... scrisesem în grabă sub ultimul portativ o dedicație, mai precis o exortație, un îndemn la reluarea viorii, sub care scrisesem „AMIN!”, ceea ce în ebraică înseamnă *Așa să fie!* și mă iscălisem dedesubt „Dada”, fără să-mi dau seama, pentru moment, că, citită rapid, cel iscălit era... Amin Dada, numele feldmareșalului Amin Dada, președintele Ugandei între 1971 și 1979, sanguinar, sinonim al terorismului de stat în acea țară de oameni blânzi! S-a făcut mare haz pe chestia aceasta...

Desigur că „Amin Dada” a fost o scăpare, un joc al întâmplării, prin chiar o întâmplare favorabilă, deoarece, îndeobște, nu-mi scapă alăturările izbitoare de cuvinte, disfoniile, quolibetul, calamburul ș.a.m.d.

Atât în anii forte ai bătrâneții mele cât și ai lui Lulu, Radu a ținut cu deosebire la fratele meu. Exista între ei o rezonanță pentru mine greu de explicat, la care nici ei nu se gândeau la ea. Lulu se mutate la mine în ultimii treisprezece ani, așa că frații s-au reunit după un arc de timp de aproape cincizeci de ani...

Deși medic, Radu dispune de o erudiție teologică ireproșabilă. A adâncit mulți ani, de predilecție, viața și gândirea Sfântului Apostol Luca, despre care a și scris... Cum încă din școala primară, copii de la țară, cu numele

Ion, Gheorghe, Vasile etc., ne gratificau cu ingenioase distihuri (pe cele mai multe nu le pot nota deoarece, deși erau pline de savoare, mergeau prea departe cu trasul perdelei onomastice...). În anii din urmă ai lui Lulu, Radu îl gratula cu diminutivul *Luluca*. Cobora de la etaj în fiecare zi să-l vadă, să-i controleze medicația (o medicație specială, greu de procurat – și el făcea rost de ea!). Ce mi-a venit să-i zic într-o zi, îndată ce i-am deschis ușa:

*Verișorul lui Luluca,
Specialist în Sfântul Luca!*

Inteligent și foarte stăpânit cum este, Răducu nu s-a supărat... Va fi spus, poate, în sine: frivolități de-ale lui Dada... Și pe bună dreptate.

De la o vreme însă variațiunile pe tema Dada în formula de adresare au dispărut și, străpungând acoperișul de nourii al mișcărilor onomastice, am ajuns în seninul absolut al spiritualității. Astfel, mă întâmpină cu triada creștină, ori socratică mai curând:

– *Ce face iubire, Dragoste, Frumusețe?!*

La care-i răspund , ca-n urma convertirii de pe drumul Damascului a lui Saul, persecutorul cumplit al creștinilor, în Pavel, geniu al apostolilor, cu versurile lui Macedonski:

*Când am fost ură am fost mare,
Dar, astăzi, cu desăvârșire
Sunt mare, că mă simt iubire,
Sunt mare, că mă simt uitare.*

În privința numelui Dada, mi s-a întâmplat ceva întru totul uluitor.

Devenisem, din ianuarie 1958, prin concurs, intern și am vrut să debutez alegându-mi primul stagiul în Clinica de Pediatrie care poartă astăzi numele profesorului meu Alfred Rusescu, când colegul și prietenul meu Grigore Turcu – Florin pe numele cel mic – mi-a arătat un obiect personal, într-un fel sacrosant: un calendar ortodox de buzunar, purtând însemne ale

unei pioase uzuri: era cărticica sacră pe care o purtase unul din frații lui în buzunarul de sus al tunicii, pe linia întâi a frontului dus de români împotriva bolșevismului ateu și sfârtecător de patrii străine lor, în anii 1941-1945... Am fost de-a dreptul uluit descoperind că inventatul meu nume, Dada, exista de-adevăratelea în calendar și – culmea! – chiar în ziua mea de naștere: 13 aprilie... Căci eu mă născusem în dimineața zilei de 13 aprilie 1935, în perioada fericită de după întregirea neamului românesc și revenirea patriei mele dragi în granițele ei naturale și de drept istoric, într-un cuvânt, pe vremea României Mari... Povestindu-i întâmplarea aceasta, de-a dreptul mirabilă, regretatul meu prieten mai vârstnic, poetul constănțean Grigore Sălceanu (1901-1980), m-a sfătuit să-l aleg pe Dada pseudonim literar, deoarece îmi este un nume hărăzit...

Discipol al lui Heraclit, Cratylos pretindea că numele se ivesc din natura lucrurilor, unde nu există nume; acestea sunt numele naturale care se aplică entităților eterne. Dimpotrivă, interlocutorul lui (vezi Platon, *Dialoguri*), Hermogene, discipol al lui Socrate, afirmă că numele sunt convenționale... Hărăzit poate și pentru felul cum am simțit totdeauna, și simt încă, harta sufletească a României eterne. De pildă, în ziua de 13 aprilie 1711, domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir încheia cu Petru I, țarul Rusiei, un tratat de alianță al cărui articol 11 preciza că „pământurile principatului Moldovei, după vechea hotărnicie moldovenească, sunt cuprinse între Nistru, Camenița, Bender cu tot ținutul Bugeacului, Dunăre, granițele Țării Muntenesti și ale Transilvaniei și meleagurile Poloniei, după hotărnicirile făcute de acele țări.“. E o stare sufletească neîntreruptă care n-a putut să nu tresară aflând de acest 13 atât de hărțuit și zbuciumat, atât în simbolul pe care-l reprezintă cât și-n realitatea națiunilor pe care le indică...

Trebuie totuși să fie ceva cu superstiția lui 13. Nu cred că în S.U.A. s-au construit zgârie-nori în ale căror ascensoare lipsește butonul 13, deci și etajul care i-ar purta cifra, fatidicul 13, o superstiție fragilă... S-au consacrat cărți acestei cifre. La noi, ivirea lui 13 trage ca un curent în primăverile timpurii, cele ale ghiocilor și viorelelor... Cei care cred pe deplin în virtuțile pernicioase ale

lui 13 nu prea țin seama de el din resemnare ori pentru ca intensitatea tensiunilor fricii să nu deștepte însușirile lui nocive, iar cei care cred așa-și-așa o fac de frica fricii: paradoxal, ei cred mai mult decât perfect-încredințații.

Un mister pentru mine rămâne exprimarea empirică a tahicardiei de spaimă sau emoție. Auzim uneori povestindu-ni-se: „îmi făcea inima 13/14, 13/14, 13/14“ („treișpe/paișpe“, repetat de trei ori.). De ce 13 și nu... 16, să zicem?!

Cu ideea numelui destinat sau întâmplător, reiau de atunci în răstimpuri, dialogul Cratylos al lui Platon. Oricum, înaintarea în vârstă n-a scăzut frecvența prin care sunt numit, aparent copilăresc, Dada. A survenit însă altceva: Dada, ca nume, s-a maturizat ori poate chiar a îmbătrânit, deoarece prea puțini mai sunt cei care mă numesc Dada, nume ce se bucură de prestigiul stabilității (regretatul meu frate îmi spunea câteodată, ca formă de alintare supraliminală „Moș Dada“, mizând poate și pe comicul acestei alăturări!). Mai curând se proiectează spre mine variante hipocoristice: *Dăduțu*, *Dăduță*, *Duduțu*, *Dadule*, *Dăducă* (la care eu completam, după caz, *miez de nucă* sau *dor de ducă*) ș.a.m.d. Colega mea de la Catedra de Biofizică, profesoara Constanța Ganea, îmi spunea *Dădiță*, după cum regretatul George Bălăiță mi se adresa într-o formulare mai virilă, *Dadone*, formă care, pentru o ureche deprinsă cu limba italiană e augmentativ/ ușor depreciativă (*bevone*, *benone* etc.). Verișoara mea, Veturia Dimoftache, n. Dordea, profesoară de teoria muzicii la Academia de Muzică din București, îmi spune *Duduț*, formă și sufix specifice graiului transilvan. Ba, într-un cântec de leagăn găsesc admirabilul dublu diminutiv al adjectivului *mare*: *mărișoruț*:

*Calcă-te, frumos puiuț,
Scoală-te mărișoruț...*

Mare → mărișor → mărișoruț! Încântător! Ca într-o copaie cu apă caldă a unui diminutiv *diminutivitor* – ca să creez un cuvânt în limba noastră românească, fără sorti de izbândă!

Să mai spună cineva că nu se prostesc sau că nu îmbătrânesc și cuvintele copilărești!... sau, mai convenabil pentru neamul omenesc: faptul că ființa numelui (vezi *Cratylus*) nu întinerește după ce a îmbătrânit...³ Dada începuse să ajungă rădăcină a unor familii de cuvinte. Simplitatea lui Dada a început să fie înlocuită cu complicațiile onomastice câte pot decurge din acest nume rar.

Multora numele Dada li se pare prea crud, de o simplitate transparentă ca apa, fără dulceața alintării. De aceea ei preferă ori hipocoristicele, care îndulcesc, augmentativele care dau prestigiu prin grandoare ori... litótele, prin care spusul puțin pare mult. Acest din urmă caz explică de ce-l găsim la copii și la martiri.

Faptul că anticul *Cratylus* avea dreptate afirmând că numele dat cuiva nu este întâmplător și că el exprimă o ipostază, o latură, un mister al ființei căruia i s-a dat – evident, printr-o inspirație divină – un anumit nume. Vin să-l valideze două întâmplări personale de excepție.

Neputând concura, în anul 1952, la o facultate din cauza „dosarului nesănătos“, după apostila comunistă, am intrat cu destulă greutate în învățământ, suplinind un post de limba română în comuna Godinești, județul Bacău. Aveam 17 ani... Salariul întregului personal al școlii îl aduceau, cu schimbul, profesorii, mergând pe jos, peste dealuri mari, prin păduri, până la Bacău, întoarcerea făcându-se pe aceeași rută. Om fin, directorul a hotărât să-mi vină rândul la adusul salariilor mai târziu. Astfel, în desprimăvărarea anului 1953, a trebuit s-o pornesc și eu de-a dreptul la Bacău, prin pădurile imense de uriași fagi virili, printre rădăcinile aeriene mari cât 3-4 spinări de oi, împletite și păstrând între covețile lor cuiburi de zăpadă ce se topea, întreținând neconținutul susur al râulețelor peste care trebuia să sar, riscând să alunec pe pietrele ori rădăcinile vizate de botinele mele. Din loc în loc albă

---

³ Dat fiind faptul că există mai mulți martiri creștini cu numele Dada (sau Dadas), în ultima vreme, data pomenirii lor comune în calendar a fost departajată: 13 aprilie, 28 aprilie și 29 septembrie.

cu noroi foarte fluid. Pădurea, falnică, universală și amețitoare prin egalitatea trunchiurilor enorme și curate, mă intimidă, arătându-se goală unui cer albastru pur, umed și vădit sensibil la schimbarea dispoziției proprii lunii martie; prevedeam în el iminența schimbării albastrului suav cu sumbra culoare a secțiunii printr-o bucată de plumb. Simțeam arborii goi gata să se solidarizeze sus prin crengile goale și curate, în timp ce jos picioarele mele alunecau în toate părțile. Eram atât de concentrat în alegerea locului unde să calc, încât nu mai aveam timp să-mi explic geneza vuietului permanent al pădurii. Acesta sporea, spart în răstimpuri de câte-o creangă uscată căzând. Nu puteam ridica ochii spre ea pentru a-mi explica trosnetul care-mi părea hieratic și straniu. Deodată mi-am adus aminte că, undeva prin locurile acestea, se află Ghilăveștii și Cornițelul, unde se spune că pălesc hoții... Norocul meu era că mergeam spre bani, nu mă întorceam cu bani! Dar până la întoarcere mai este!

Când să ajung pe culmea pădurii de fagi, deodată mi-a apărut în față o imensă poiană dreptunghiulară în care fusese peste an porumb – loc umed, mult soare, fereală de vânturi –, căci se vedeau mușuroaiele mari de la a treia prașilă, dispensabilă de obicei și socotită un lux. La a treia prașilă, hlujenii sunt răriți fără milă, chiar dacă au știuleți cu mătase. Rânduiala din bătrâni spune că între doi păpușoi să aibă unde să se tolănească o vacă...

Mă stăpânea o liniște fericită, când deodată, dinspre partea opusă a poienii, ca din pământ apăru o șatră de țigani, ca o ceată de morți ce înviase brusc din mormântul pădurii. Am înghețat... Noroc de faptul că se aflau în partea opusă a tarlalei, departe de mine, care îmi vedeam de drumul foarte calculat. Două țigănci, probabil mamă și fiică, se desprinseră din trib, îndreptându-se către mine.

- Să-ți ghicesc boiarule!
- Lasă-mă, că nu cred în de-astea!

Insistă, insistă, insistă...

Nu am cedat, nu am cedat, nu am cedat...

- Nu crezi, vrasăzică? Află că numele tău e Dada!

- Nu!
- Nu tăgădui, că faci păcat!

Am înlemnit.

Nu mă cunoștea nimeni cu numele acesta în acele locuri, iar colegilor de la școala din Godinești le spusese, răspunzând la întrebare, să mi se adreseze pe numele cel mic:

- Costache!

Mi se părea neserios să le spun: Dada...

Opt ani mai târziu, medic la sanatoriul de tuberculoză osteoarticulară de copii, unitate medico-chirurgicală cu multe pavilioane, aveam într-o zi drept colegă de gardă o doctoriță originară din Târgu Mureș, locvace de felul ei și care avea, pentru mine cel puțin, o curiozitate: cu tot vidul vieții particulare al vieții petrecute în sanatoriu, ea ținea, în ungurește, un jurnal care ajunsese la proporții uriașe. Ce Dumnezeu putea să scrie în el? Nu era o fire reflexivă, să zici că aleargă toată ziua cu cvadriga vreunei fantezii nebune, rar fapte – cu excepția tratamentelor stereotipe – nu se petreceau în cetatea închisă a sanatoriului, ca să zici că le relatează. Pe deasupra, mai și schiopăta... Dar era plăcută și povestea frumos.

Într-o astfel de gardă îmi vorbi de Menarû, cititoarea din Coran. Stătea aproape de sanatoriu și era prietenă cu nora ei, învățătoare, probabil la școala tătărăscă.

– Nu vrei să mergi la ea, să-ți ghicească din Coran? Aranjez întâlnirea pentru mâine seară...

Evident că am vrut. Și iată-ne într-o casă extrem de simplă și săracă, având – pare-se – o singură cameră, însă spațioasă. Toate obiectele proprii unei încăperi erau dispuse lângă pereți, astfel în mijlocul odăii, cu lut pe jos, părea că își așteaptă imensul covor tătărăsc... Zbârcită și aspră, cu puținătate

verbală, deschise la întâmplare Coranul. Pe manșeta paginii, rândurile erau imprimare oblic, de jos în sus și de la stânga la dreapta, în timp ce în careul central erau orizontale. Îmi porunci scurt:

– Pune degetul unde vrei! porunci baba acră.

Ascultător, am pus indexul pe unul din rândurile oblice din afara chenarului central.

În toate aceste secunde, bătrâna tătăroaică însăila, în tătărăște, melopei vaticinante. Oprii eu degetul, încetă și ea murmurul sibilinic.

- Semnul tău e Dada!
- Cum adică Dada?
- Adică Cerb! Și nu mai întreba.

Nora ei, învățătoarea, intră în camera misterelor, traversând cu ochii în pământ încăperea, fără a îndrăzni să-i ridice spre soacră, ci numai o fracțiune de secundă, în chip de salut, spre ochii doctoriței...

După revenirea la București, am cercetat dicționare, i-am întrebat pe cei câțiva studenți tătari cum se spune *cerb* în limba lor. Zadarnic...

La Pădurea Băneasa, în spatele restaurantului, o plasă de sârmă încercuia o zonă mare de arbori, plină de cerbi și căprioare. Am ocolit-o cu interesul meu secret, tresărind cu oarecare spaimă când am descoperit o spărtură în fața căreia păștea un cerb. Dar nu s-a întâmplat nimic: cerbul își vedea înaintea de treabă: nu-l tulburam cu nimic. Proba e peremptorie.

...Nu eram un Dada sfânt pentru a fi decapitat ca Dada cel din satul Ozovia de lângă Durostor sau cel tăiat în bucăți asemeni celui alt Dada, din Persia, care stingea focul cu puterea rugăciunii către Iisus Hristos...

Documentele medievale românești îl pomenesc destul de frecvent pe Dada ori derivatele lui onomastice. De pildă, un Dadul de la Padeș este amintit într-un document emis în 1463 de Radu cel Frumos. Alexandru Philippide bătrânul îl descoperă însă în documente trace, și încă destul de frecvent...

Dar un Dada mai recent, găsindu-și, ulterior vagi precursori în Rimbaud, Lautréamont ori Apollinaire, e cel care a dat numele dadaismului, curent literar ce recomandă disoluția sensului cuvintelor și chiar a vorbirii. Nebunia acestei invenții s-a petrecut în 1916, când țările Europei fierbeau în războaie, la Cafeneaua Voltaire din Zürich, Elveția, țară a multor apatrizi culturali, și aparține lui Tristan Tzara, pseudonim cu ecouri deopotrivă wagneriene și rezonanță răzășească (fiindcă Moldova de Mijloc – și mai cu seamă județul Bacău în teritoriul căruia a venit pe lume scriitorul de care vorbim – e plină de numele nobil al răzeșilor *Țarălungă* (cf. lat. *terra longa*), nume pe care l-au purtat *perfecto* timp de secole strămoșii mei după mamă); Eminescu chiar îl vedea (*Timpul*, 9 august 1881), ca emblematic pentru vrednicia românească, nu pentru isprăvi insolite. În fine – *fiecărui cum i-i voia*, vorba veche...

Așadar, într-o zi, cel ce avea să-și ia numele rezonant de care vorbeam, tăind cu foarfecele cuvintele dintr-un ziar și amestecându-le într-o pălărie, a extras la nimereală cuvântul ce avea să dea numele curentului literar negativist, care să rupă arta logică și s-o lipească la modul absolut de măiestria artistică, percepută ca atare în subconștientul colectiv de sute de mii de ani. Măiestria artistică, prin însăși natura ei, frânează impulsul spontan și luptă cu dispoziția spontană de a vorbi obișnuit. Cuvântul extras s-a nimerit a fi *dada*. În franțuzește, cuvântul *dada* nu înseamnă nimic altceva decât *căluț*, *jucărie preferată*, rar prin extindere semantică *marotă*, *idee fixă*. Evident că, scăpând din lanțul logicii și al prozodiei, spusa poezilor avea să înnebunească: n-a mai însemnat deodată nimic. Primatul absolut al spontaneității a făcut din limbă o înșiruire de cuvinte cu logica pierdută. O nebunie care nici măcar nu era justificată. *Dada* a fost investit cu funcția de zeu al întâmplătorului, al negației, al sporirii entropiei informaționale (H), al reducerii vorbirii la o harababură de emisii sonore, agresivă, scandaloasă și fără mesaj. Un scandal gratuit și jignitor pentru izvorul și istoria limbii. Un *dada*, substantiv comun ordinar, s-a nimerit să se opună celuilalt *Dada*, să se extrapoleze celorlalți Dada, oameni vii, martirii

pentru credință, care s-au lăsat măcelăriți pentru trăirea în spiritualitate și pentru credința în Iisus Hristos. Moartea lor n-a avut nimic de-a face cu întâmplătorul, cu jocul, cu proliferarea neseriozității (nu spun *jocului*, căci el are reguli, e un apanaj al mentalului), cu soiul acestor comicării ideologizate ulterior, cu acel comunism verbal, unde cuvintelor li se răpește personalitatea.

O carte recentă a filozofului și romancierului francez Dominique Noguez, *Lenin dada*, arată că Lenin în perioada lui elvețiană nu putea să nu aibă legături cu o mișcare destructivistă, care construiește din dărâmături. Dărâmăturile nivelează mai mult decât construcțiile. Pe un alt plan, dar pe baza acelorași idei, Lenin învăța deopotrivă limba eperanto a lui Lejzer Zamenhof cât și limba volapük a lui Johann Martin Schleyer, socotite ca ideale pentru viitoarea limbă a comunismului... Aflu că, în zilele noastre, apar mișcări muzicale inspirate din dadaismul literar: Yoko Ono, iubita și apoi soția lui John Lennon, celebrul membru al mișcării Beatles.

...Și fiind vorba despre diminutivele mele, să nu uit două distorsiuni ale numelui meu real de familie, Dimoftache. Aveau să se petreacă însă mult mai târziu, în plin comunism, între anii 1964 și 1968, la Catedra de Biofizică a Facultății de Medicină din Cotroceni. Deci în plină maturitate (nu uit nicio clipă că scriu o carte despre copilărie, dar, uneori, cunoașterea maturității explică, validează ori invalidează întâmplări și situații din copilărie, ca o săgeată ce s-ar întoarce la arcul care-a trimis-o...), deci, repet, în plină maturitate.

Prima, benignă și inteligentă. Efectuam de câțiva ani laborioase cercetări citospectrofotometrice asupra unui tip de leucocit, limfocitul. Prima lucrare a apărut în Marea Britanie – fapt uluitor în acea perioadă de izolare comunistă –, în revista *Nature* a lui McMillan. Eu, datat cercetărilor mele – limfocit în jos, limfocit în sus! – trăiam în mod absolut în problemă. Într-o zi, colega și prietena mea, poliglotă Catedrei, Colette Bazilescu, fosta noră a preotului celebru *Toma Chiricuță*, întemeietor, în anul 1915, al Academiei Bârlădene, și fiică a profesorului de istorie a doctrinelor economice la Facultatea de Drept din București, Aristide Bazilescu, întâlnindu-mă la bibliotecă, mă întreabă zâmbind:

– Ce mai face Dada *Limfotache*?!

Mi-a plăcut enorm... A fost o drăgălășenie inteligentă.

A doua, în aceiași ani dificili, luam obligatoriu parte la ședințele lunare de învățământ politic, marxist-leninist, bineînțeles, dar aplicasem tactica tăcerii. Răspundeam stăpânirii numai prin simpla prezență fizică, ceea ce îl nemulțumea – în sinea lui – pe îndrumător. Acesta, colegul meu Eugen Truția, dus de mult dintre noi, trecând odată pe lângă mine, mă întrebă – totuși! – în șoaptă:

– Ce mai gândește Dada *Dimoftace*?! De la verbul a tăcea-tăcere (la ședințele politice tăceam...).

Mi-a plăcut invenția lexicală și am glosat imediat în privința ingeniozității lui verbale, ca să-i fac plăcere și, totodată, să spun și un adevăr. Totuși, a rămas – din partea lui – o drăgălășenie insinuantă, în doi peri...

În anul 1935, când la Burdusaci se năștea *Dada*, băiatul cel mic al preotului Nicolae Dimoftache, la Paris murea... *Dada* lui Tristan Tzara, fiul lui Philip Rosentek din Moinești. Murea în sensul că născocitorul lui cu pseudonim wagnerian/răzășesc s-a rupt de mișcarea suprarealistă, mai exact de arta întâmplătorului pe care el a creat-o, și s-a înregimentat în foarte neîntâmplătorul partid comunist din Franța, definit – ca toate celelalte similare – prin linearitatea foarte previzibilă și obsesivă a determinismului de clasă socială, al urii dintre oameni și al ororii de libertate, la modul absolut opus dadaismului pe care el însuși l-a creat.

Dar iată după aproape o sută de ani, privind ca printr-un ochi întors către perioada nașterii dadaismului, aflăm că s-a născut în Franța *lettrismul*, formă involutivă – și pleonastic zis evolutivă – a dadaismului. De la nesocotirea rostului pe care-l are cuvântul în propoziție, *lettrismul* trece la atacarea rostului literei în cuvânt. Se scriu poezii cu litere alandala în cuvânt! Autorul acestei invenții importante (poate fi găsit și în *Larousse*) este poetul originar tot din

România, și tot din Moldova de Nord, Isidore Isou (1925-2007), care a avut curajul onest de a nu-și lua pseudonim.

Textele lettrismului se situează în afara oricărei limbi și au o entropie informațională (H) maximă, deci reprezintă un triumf al amestecului întâmplător, în care nu numai propoziția, dar și cuvântul și-a pierdut înțelesul... Mai urmează dizolvarea limbii în neant și nebunia bâlbâită a lumii. Dar, fiecare pasăre pe limba ei piere și toate păsările mor...

*

Dar Dada, diminutivul prin care atâta lume mă mângâie, mai are, pentru mine, și o funcție secretă. Am descoperit ceva mai târziu. Este ascunsă într-o misterioasă lădiță cu cifruri, secrete și documente-cheie. A trebuit să trec prin mari încercări sufletești și trupești ca s-o descopăr, de asta spun că mi-a trebuit mult timp să dau peste ea, să consum mult din viața care mi-a fost dată...

Despre ce este vorba. Am apropiați, unii foarte apropiați, care nu m-au numit niciodată cu apelativul *Dada*. Fac în fel și chip ca să ocolească această onomastică. Au o reținere foarte bine ascunsă față de ea. Subconștientul meu deține însă un contor încifrat al statisticilor speciale, la care nu apelez niciodată, și abia dacă mi-am dat seama că îl posed, și în care se află și aceasta... Ea mi s-a revelat numai în cazul unor încercări grele prin care am trecut, unele aproape finale, când acești foarte apropiați ai mei mi s-au adresat cu apelativul Dada, atât de la îndemână. S-au îndurat să fiu investit cu el, atribuindu-i mai mult o funcție de eponim, de nume al unei stări. Și-au rupt cu el vechea reținere, baraj sufletesc de natură să împiedice amestecul sufletesc, dispoziția de păstrare încremenită a distanțelor, ori poate ascunzând în spatele scutului lor o gelozie, iminența vreunui deranj pe care familiaritatea ce ar aduce-o cu sine diminutivul... A trebuit să se abată asupra mea o încercare vitală, un necaz fără margini, pentru ca seismograful meu să detecteze, în sfârșit, în frazele lor paregorice, și cu o sfială nu prea bine disimulată, apelativul Dada scos de la naftalină... Nu le stătea bine pe buze diminutivul meu.

*Împărate Ceresc,
Mângâietorule...*

Au trecut necazul, încercarea ori durerea, a dispărut și Dada! Toate au revenit la neutralitatea neangajantă afectiv, cu alte cuvinte au intrat în ordinar. S-a revenit la vechea distanță. Simțiseră că „Dada” venea din adâncurile care e mai bine să rămână nepercutate: fac viața convenabilă!

*

Dar însuși orașul copilăriei și adolescenței mele, Bârladul, nu s-a putut dispensa, la jumătate de veac după ce l-am părăsit, de *Dada*! Întâmplarea a vrut ca să zăresc și aici, din goana mașinii, un magazin „Dada & [n-am reținut asociatul]”, în ziua de 23 mai 2007. Mă îndreptam spre Colegiul Național Gheorghe Roșca Codreanu, unde urma să se atribuie denominația „Sala C.D. Zeletin” unei importante săli de la parter, alături de „Sala Constantin Hamangiu” (doi Constantini!). Tâlcul alegerii acestei săli stătea în faptul că firesc, pe vremea când eram licean, sediul Bibliotecii extraordinar de bogate, ținută cu grijă, dar distrusă de forfota hormonilor bolșevici prin anii 1951-1952... Ea reprezentase copilăria și adolescența mea. Acum elevii acestei clase mă invitau într-o încăpere în care, cu ochii minții, căutam rafturile colecțiilor de reviste de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, multitudinea cărților cu autografe care mă sfințeau numai privindu-le, o căutam pe distinsa doamnă Matilda Anagnoste trecută în lumea umbrelor și căreia, în repetate rânduri, fusesem unic cititor... Timp de 2 ½ oră elevii îmi puneau, acum întrebări miezoase de estetică, filozofie și biofizică medicală. Mi-au făcut și o surpriză: o carte elegant tipărită, ad-hoc, în care am descoperit cu surprindere o selecție a poeziilor mele, traduse *de ei* în engleză, franceză și latină...

În ziua de 22 august 1977, aflându-mă în Italia la Rimini, m-a izbit insistența unei reclama: *Tessuti Dada*! Iată-mă cu numele meu singular, după atâtea și atâtea, și magazin de pânzeturi! Nu mai spun că l-am găsit de mai

multe ori pe „Dada“ imprimat pe pungi de plexi, pe săculeți de pânză, iar la un restaurant pe Valea Oltului chiar pe șervețele de masa...

În fine – ce mai?! – Charles Maquet, în al său *Dictionnaire analogique*, Librairie Larousse, Paris, 1936, îl trece pe Dada la articolul *Bizarreries*... Așa și este.

În încheiere: eu botezat cu numele Dada de către un copil neștiutor: Paul, zis și el Lulu: Dumnezeu vorbește prin pruncii neștiutori. De aceea lumea până astăzi mi se adresează cu numele Dada („Domnu’ Dada“), căci, prin duh, îl ascultă mai întâi pe Dumnezeu și mai apoi pe oameni, pe nașii care m-au botezat cu numele sfântului împărat Constantin, fiul Elenei...

Pentru Fiul lui Dumnezeu – Fiul omului:

„Bob cu două firi...”

Prohodul Mântuitorului,

Starea a doua, 16.

De ce Dada & Dada?

Pentru firul de nisip ce sunt eu:

1x1=1.

Tabla înmulțirii. Și totuși...

Omul e hărăzit, oricum, unui destin dual, dictat de momentele inexorabile ale fecundării ei și, peste 9 luni, ale expulziei uterine. Părăsește universul amniotic în care a fost creat de Dumnezeu prin unirea a două celule și intră brutal într-un univers care îi era necunoscut. Acest univers infinitezimal aveam să-l cunosc gradual și cu totul incomplet, dar pentru mine a rămas pe veci inefabil. Aflarea mentală și sufletească a lui Dumnezeu în piscul sintezei și la poalele operei Sale, care-mi poate fi sau nu accesibilă, echivalează cu descoperirea Cauzei în efectele Lui. Ieșirea mea în lume, în urmă cu 84 de ani, a avut loc sâmbătă (?) 13 aprilie 1935. Răspunsul la întrebarea din titlu e clar: fiindcă m-am descoperit, odată cu trecerea vremii, posesor a două configurații sufletești deosebite între ele, dar nu izolate una de alta, ci existând în continuu firii. Același suflet simțea două zvâcnete deosebite unul de altul, într-o înfrățire nu într-o dezbinare. Altfel spus, desfășurarea sufletului meu trăia într-un mod diferit la atingerea a două note fundamentale ale claviaturii lui.

Giovanni Papini, scriitor preferat, se mira nu mai știu în care carte, de câți oameni sunt într-un singur om sau de câte vieți sunt într-o singură viață. Eu mă mir că în mine sunt numai doi: Dada și Dada! D. & D. sunt împletirea a două firi, cărora le corespund două gusturi de viață.

Una este firea patriarhală, moștenire dinspre mamă, deci dinspre neamul Țăralungă și neamul Cîrlan, iubitoare de singurătate, dar de viață completă. În ea trăiește foarte viu ceea ce de multă vreme și-a pierdut viața, o viață trăită la țară. Vorbesc despre trecutul dus; absorbit de misterul fundamental. De aici îmi vin timiditatea și firea reflexivă.

Alta este firea modernă, moștenire dinspre tata, deci dinspre neamul Dimoftache și Hozoc, iubitoare a vieții citadine. Ea îmi satisface gustul pentru nou și pentru invenție, trăirea zilei prezente. Al doilea D. îmi hrănește eterna nostalgie după întâiul D.. Așadar, împreună, D. & D. întruchipează o insulă de reverie și faptă cărturărească, plutitoare pe apele fremătătoare, și uneori toxice, ale vieții citadine.

Ioan Al. Brătescu-Voinești, care scria foarte frumos, vreau să spun bine, notează în proza lui de bătrânețe *Amintire dureroasă* din volumul *Din pragul apusului. Gânduri-amintiri*, faptul că în cursul superior al liceului se deosebea de colegii lui prin aceea că simțea cum trăiesc în el „două ființe deosebite, care apăreau alternativ, înlocuindu-se una pe alta. Una veselă, zburdalnică, zvăpăiată, sociabilă, lipsită de seriozitate, absolut ignorantă de valoarea ordinii, pradă impresiilor momentului și gata să cadă pradă tuturor ispitelor; alta gravă, ordonată, iubitoare de natură și de singurătate, setoasă de a cunoaște lucrurile nu numai în înfățișarea lor externă, dar și în fondul lor – și foarte înclinată spre mizantropie.” (pp. 43-44).

Tânărul Brătescu-Voinești trăia intens două stări sufletești diferite și chiar va avea un destin profesional bifid: scriitor și om al legii. Curios e faptul că, în textul de mai sus, n-a precizat spre ce avea să-l conducă aceste două dispoziții contrare. Nu s-a gândit, de pildă, că prima ipostază, caracterizată prin sociabilitate, lipsa de interes față de ordine, cedarea la impresia de moment și rezistența scăzută la ispite explică scriitorul, adică artistul ce avea să devină, în timp ce a doua ipostază, aceea austeră, avidă de ordine și de singurătate, dar mai ales setoasă de a cunoaște miezul lucrurilor, ca să nu mai vorbim de mizantropie, este proprie mai curând juristului care a fost...

Se înțelege de la sine faptul că și I. Al. Brătescu-Voinești și Dada, vorbind despre cele două temperamente în unul, exclud „Dedublarea personalității“, entitate morbidă gravă, pe care trebuie negreșit să o amintim, definită prin faptul că suferindul se crede, intermitent sau continuu, tot o altă persoană! Această psihopatie numită în franțuzește „Le dédoublement de la personnalité“, iar în engleză „Split personality“, *split* însemnând în limba engleză ceea ce în limba greacă derivă din verbul σκίζειν (*skhizein*), adică a despica, și care a dat nume cumplitei maladii psihice care deține în structura ei lexicală acest verb. Acum, după cum se vede și se știe, I. Al. Brătescu-Voinești n-a spus niciodată c-ar fi împăratul Japoniei, după cum nici eu că sunt regele Suediei! Și el și eu am vorbit despre ipostaze posibile, nu despre identități reale!

Și acum, răspund întrebării din titlul capitolului.

În timp ce eram copil și-i dădeam copilăriei aproape tot ce este al ei, eram foarte simțitor la tot ce mă înălța suflătește, la ceea ce mă transloca deasupra realității vârstei pe care o aveam. Într-un anume fel, pluteam deasupra mea. Actul unei bunătăți vădite și blândețea apăsată exprimată sau frumusețea, dar și hidoșenia când erau amândouă teribile îmi înălțau sufletul topindu-mi-l în minte. În acele momente, imediatețea celor ce erau de savurat sau a celor ce erau de repugnat nu mă mai interesa, se desprindeau de mine asemeni cojii verzi de pe nucă toamna. Parcurgeam aceste evenimente ce se lăsau cu frică într-un suflet genuin care le trăia, dar nu le putea cuprinde. Trăiam emoția ruptă de geneza ei, rămâneam dincolo de emoția imediată. Eram de mic fricos, tocmai prin perceperea ponderii ori a dimensiunii unor evenimente mari, stări sau lucruri. Mă și mir cum nu creșteam și trupește când absorbeam atât de viu priveliștile izbitoare prin intensitate, dimensiune ori brutalitatea prin care-mi stârneau sensibilitatea. Mă simțeam, în sinea mea, chiar jignit și enervat când cei din jur se comportau adecvat vârstei mele mici, dar nu din mândrie, căci nu eram orgolios, ci pentru că nu mă simțeam în ea, cum nu se simte bine mâna unui matur în mânușa unui copil! Și, totuși, eram

o mănușă de copil în care, fizic, mâna îmi intra perfect. Toți însă mă tratau ca pe un copil.

Simțeam apoi o măreție care nu încapă în cuvânt în fața apariției vieții în lumea aceasta. Mă fascina. Venirea timpurie a primăverii mă fascina prin ivirea din țărna încă udă a zbârciogilor, viorelelor – cărora la noi li se spune și *mereoare* –, brândușelor, care duc trai bun și cu țărna reavănă și cu omătul, dar și mai mult ieșirea puilor din ouăle de sub cloșcă. Numai cât nu tremuram... Până în ziua de astăzi prefer într-o zi rece cu moină să mă bucur de ivirea unui fir albastru de vioarea, fie ea chiar singura. Mă bucură mai mult aceste îndrăznețe și fragile fire vinete decât interiorul unde noianul de flori mă sufocă prin aerul dens de maturitate florală biruitoare și ubicuă, prin toxicitatea frumuseții oferită de către brutalitatea multului...

Ivirea pe lume!

Pesemne că semăn cu vara primară a mamei mele, Olimpia Cîrlan, căsătorită Lozac'h (1902-2001), trăitoare o viață în Franța, care mă iubea mult. Cu prilejul foarte rarelor mele vizite la Paris, insista să văd – la Musée d'Orsay – pânza lui Gustave Courbet, *L'Origine du monde*. Pictura reprezintă – în afara oricărei lascivități – partea declivă a nudului femeiesc pe care o ocolesc pictorii atunci când pictează nudul... Sau s-o numim ca Arghezi:

*...păianjenul din plasa
Cu trei colțuri, ca mătasa.*

– E pictura cea mai însemnată din lume!

Mie însă îmi deștepta aceeași frenezie sacră, și aceeași impresie de început al lumii ca ieșirea puilor din ouăle de găină ori de curcă din coșurile cu paie, unde cloceau sub paturile celor două bucătării de la Burdusaci... Simțeam că sunt părtaş la un act divin: numai că nu-l vedeam pe Dumnezeu acolo! Mă învârteam, ca un vultur protector în jurul cuiabarului puilor care se chinuiau să-și lepede coaja de ou de care-i ținea ultimul muc de proteină. Mă și mir cum mitologia grecească, atât de îmbelșugată, nu avea un zeu al nașterilor, un zeu

anume, important aproape ca Zeus, nu unul implicit... Cu cât actul intrării în universul nostru fizic era mai amenințat, ca în cazul ecluziunii ouălor de curcă, cei mai gingași dintre pui, cu atât participarea mea era mai frisonantă și mai angajantă: punerea lor cu picioarele într-un vas cu alcool călduț, administrarea unei boabe de piper negru pe gâttelejul virgin ș.a. Evenimentul acesta, petrecut în patele coșurilor de răchită ori ale lighenelor dezafectate îl simțeam disproporționat în importanță. Se petrecea ceva extraordinar de înalt, un mister ce mă ferecea într-un chip aparte, conferindu-mi o responsabilitate aproape sacerdotală pe care, îndeobște, copiii nu o au: ei nu se știu meniți să apere viața. Întreaga lume lăuntrică îmi era transfigurată: teama, îngrijorarea, mila ș.a. sublimau în valori sublime și de altă natură decât cele ce țin de frumos ori de plăcut. Altceva decât simpla delectare. Trăiam o lume mai înaltă, transfigurată, buimăcită. Chiar dacă vorbeam sau nu vorbeam despre aceasta, rămâneam posesorul unei taine, în văzul tuturor, care mă împărtășise, subiectul unei euharistii. Nu savuram propriu-zis astfel de taine, cât le proiectam într-o trăire fericită.

Spre sfârșitul anului 1944, ne aflam în refugiu intempestiv la sora mamei, Olimpia Țarlungă, doctoriță stagiară în comuna Săgeata de lângă Buzău. Întâmplări după întâmplări mă zguduiau suindu-mă până-n înaltul de cer al sufletului, fixându-se acolo ca niște inscripții veșnice. Trec peste uriașa năvală bolborositoare a rușilor și peste retragerea germanilor pe aceleași șosele, oximoronică i-aș zice, întrucât disperarea era însoțită de organizarea impecabilă a spațiului salvator al șoselelor, prin care ne strecuraserăm și noi cu căruța trasă de viforoșii armăsari negri.

Într-o zi mă aflam în cabinetul de consultații al Olimpiei. Mi-a fost dat să văd acolo un lucru îngrozitor, dar care, ciudat, m-a atras în loc să mă respingă. O tânără săteancă îi arăta Olimpiei bustul din care pur și simplu lipsea sânul stâng! I-l mâncase ceva. Volumul dispăruse și din el rămăsese doar baza: un cerc de carne zdrențuită, de parcă ciugulise din el clonțul unor păsări de pradă. Cancer. Deasupra rănii diabolice, tânăra așternuse o batistă curată... Ce hotărâre a luat Olimpia nu știu și nici nu știu dacă putea lua cineva, sau dacă

mai putea lua... Dar, la cei zece ani ai mei, în totală și firească ignoranță și neputință – căci nu puteam nici să plâng –, am simțit crescând în mine și în odaie negativul unui cuvânt care s-ar putea traduce cu *trebuie* și ivirea în suflet a unei nedeslușite nevoi de asumare. Pentru întâia oară. Spun lucrul acesta aproape de necrezut, deoarece până în ziua de azi, când mi-am și încheiat profesia de medic (activ) și mă arunc între aripile celei de scriitor, când mă aflu în fața unei situații asemănătoare, primul impuls este același: nu explicații, nu tratament, nu vorbe alinătoare, ci o tăcere activă a sufletului care vântură în el variante de asumare, chiar dacă mintea a spus din primul moment: nu se poate face nimic... Cât sufăr însă, în paralel, numai eu știu. Gândul asumării s-a lipit indelebil de mine...

N-am lucrat direct cu bolnavii decât în primii ani ai activității mele, întâi ca intern prin concurs (București), apoi ca medic de circumscripție „categoria grea” (Hunedoara) și chirurgie de tuberculoză osteoarticulară de copii (Mangalia). M-am consacrat pe urmă – pentru toată viața – învățământului universitar de biofizică la Facultatea de Medicină a Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila” București și cercetării științifice pe care Catedra o presupune, vreme de aproape 47 de ani, așa că maladia și bolnavul, deși permanente, au rămas doar în abstracția muncii mele. Trebuie, totuși, să notez interesul statornic pe care-l păstrez literaturii medicale și faptul că, rar dar stăruitor, văd bolnavi sau mă interesez de ei. Pietre kilometrice care vin și se așează pe marginea șoselei lor...

În acest demi-secol, se întâmpla ca atunci când mă plimbam cu câte un coleg fizician, să intrerup discuția, arătându-i un trecător dinaintea noastră:

- Uite-te la cel din fața noastră cum merge: are o luxație congenitală de șold prost sau târziu operată!
- Grasul din fața noastră are Babinski-Fröhlich!
- Genu varum!
- Discopatie lombară! Etc. etc.

Continuând să depășesc hotarele copilăriei, pe care mi-am făgăduit să le respect *aequaliter* – ceea ce este greu și nici nu știu dacă e potrivit –, îmi vine în minte o întâmplare tulburătoare petrecută în anii în care eram student, sau chiar tânăr medic. Mă aflu în vacanță sau în concediu la părinți, unde găseam liniștea prielnică scrisului literar, ascuns fie prin grădină, fie în casă, fie în podul casei sau în podul grajdului, edenuri pe care i le împărtășeam totdeauna mamei, ca să știe în orice moment unde mă aflu.

Vine un sătean la mama; știind că sunt acasă, mă roagă să-i văd nevasta, pe mătușa Natalia Ouatu, tovarășa lui târzie de viață, care e bolnavă tare: dârdâie rău din tot trupul, de mai bine de un an. Uneori chiar cade din pat și nu mai poate urca. Și cum n-au copii sau vreun alt ajutor, când el nu e acasă e o nenorocire.

– Atunci, îl întrebă mama, cum ai lăsat-o singură ca să vii la noi tocmai din marginea satului?

– I-am legat mâna stângă de scândura din stânga și pe cea dreaptă de scândura din dreapta patului și am venit într-o goană la dom' doctor Dada, nu cumva să plece...

Ideea de suferință extremă trezi în mine însuflețirea de care vorbeam. Urmă o asamblare subită și perfectă a tuturor resorturilor mele și într-o jumătate de oră am ajuns la casa acestor oameni sărmani.

Priponită cu sfori, mătușa Natalia își dezlegase în dârdâiala ei fără pic de răgaz o mână, care, chiar scăpată din pripon, își vedea înaintea de bălângăneală, izbind într-o parte și-n alta, la fiecare mișcare, cu antebrațul scândura patului și stropind cu sânge, pe-o suprafață destul de întinsă varul peretelui... Mă privi mută, cu ochi tânguioși, fiindcă lucrul ce ar fi vrut să mi-l spună se vedea – și cum încă!

Mare lucru nu puteam să fac, decât să-i dau calmantele nespecifice, parte luate din mica farmacie a mamei, parte venite cu ele de la București și să-i înșir bărbatului îndrumările de cuviință... Ceva în mine însă își asumă

suferința ei, pe care o port în suflet și acum, după zeci și zeci de ani, dar nu atât prin virtutea tăriei, cât a grijei, în cazul mătușei Natalia Oatu a grijei neputincioase. Simțeam însă, paradoxal, cum ce o cobora pe mătușa Natalia mă înălța pe mine, într-un mod pe care, oricât de bine îmi știu limba natală, nu-l pot exprima.

*

...Dar să mă întorc la anii copilăriei, în care trăiam stări similare, însă în împrejurări diferite. Să-i scot din amintire pe viermii de mătase! Urâții, lacomii și quasitransparenții viermi nesătuți, aș spune mai curând bulimici, care-mi demonstrau cum crește substanța vie de la zi la zi, ca să nu spun văzând cu ochii. Cu trupul presărat pe ici pe colo cu peri fini, ca frunza de urzică, trăiau strict în două stări: mâncatul și somnul fericit. Întrezăream în ei o fericire *sui-generis*. Îmi ofereau o bucurie sublimă, o fericire neînțeleasă, paradoxală față de realitatea care o exala. Nu mă extaziau procurându-mi starea specială de care vorbeam, ci mă plasau într-un soi de perplexitate: aveam impresia că i-aș putea contempla o veșnicie. Să vezi viul cum crește sub ochii tăi și să te extazieze până-ntr-acolo încât să-ți fie aproape rușine să-ți mărturisești faptul că vezi frumosul în urât și înaltul în jos? La câteva minute după răsturnarea peste ei a sacilor cu frunze proaspete de agud și după ce părăseau stratul rezidual de ieri pângărit și terfelit de lăcomia dozată în care-și investeau întreaga existență, începea un ronțait preocupat al noii frunze cu rostrul lor foarte specializat. Mă fericea muzica acelei îndeletniciri-specifice, în fond efect sonor al muncii, care, pe de altă parte, mă înfiora. Mi se părea că se umflă progresiv cu mâncatul, sub ochii mei, speriindu-mi adâncurile cu o senzație de neoprire în drumul spre gigantesc, atentând la întregul spațiu al odăii pline deja cu mesele lor suprapuse și cu picioarele puse în cutii de conserve dezafectate și pline cu apă ca să nu urce la ei furnicile – alte lacome! Cu dinți microscopici, produceau o dispariție în curbă a frunzei, asemeni coșurilor în iarba verde a șesului. Elasticitatea lor părea menită plăcerii buricului degetelor mele, create parcă pentru a-i pipăi și educată de ei pentru apăsarea bine dozată, ideală pentru strunele unei viori... De fapt, atingerea lor e interzisă.

Transgresări asemănătoare în sublim erau multe pentru mine, copil fericit crescut la sat. Când mergeam de Sântă Mărie Mare pe Laz la bunicul Gheorghe Țarlungă, tatăl mamei, o regăseam aici pe sora ei, Olimpia, studentă medicinistă la Iași. Laz, sat sub pădure, ne pătrundea cu o dulce vechime dacică, pe care și Olimpia și fratele ei Savel țineau s-o remarce și să ne-o așeze în fața ochilor, extrăgând-o din ceea ce poți să privești și să nu o remarci, sau să o remarci și să nu-ți umple sufletul... Într-o seară, plimbându-ne pe ulița cu iarbă joasă, Olimpia mi-a spus să așteptăm să se facă bine întuneric și să mergem „la casa preotesei celei bătrâne“, foarte aproape, o casă părăsită, acoperită cu șindrila putredă și cu fire de iarbă ici-colo, unde va începe să cânte privighetoarea. Și privighetoarea a început să cânte! O auzeam pentru întâia oară. Modulațiile cântecului ei, în reprize felurite, păreau anume făcute ca să mă doară capul... Nu mai vorbesc de puzderia stelelor care între timp umpluseră cerul! Cu un an înainte, sau mai curând doi, aflându-mă tot cu Olimpia, și tot în pragul nopții, de data asta însă la aria pustie (se ridicaseră batozele) de la Burdusaci, în afara satului, căci Olimpia era plimbăreață, scânceam pe lângă ea:

– Hai, Olimpio, acasă! Au început să iasă stelele și ne vede Dumnezeu!

Toată viața Olimpia, care ne iubea teribil pe amândoi frații, mi-a amintit cu plăcere de acest episod care mă privea. I-l povestea și mamei, dar mama, stăpânită, îi răspundea:

– Mărită-te și să ai și tu copii! Să te sature să-i alinți și să ai de ce te mira!

Și, într-adevăr, Olimpia (căreia pe-atunci îi spuneam *Opâta*, iar când i ne adresam, ceva mai târziu, foloseam sistematic vocativul *Olimpio!*, reminiscență latină), a avut și ea, exact ca sora ei, doi băieți și o fetiță, care însă a murit îndată după naștere și pe care mama a plâns-o o viață...

În realitate, am avut și am ceea ce Oswald Spengler⁴ numea „frica de Cosmos“ (Weltangst). Însoțind o admirație năucitoare pentru bolta cerească și, mai târziu, înfricoșătoare pentru Univers, dincolo de care-L știu pe Dumnezeu (care e în afara timpului și a spațiului), în acele momente, pe aria de la Burdusaci tocmai frica de cer mă cutremura, urcând din sufletul meu crud ca dintr-un trup străin. Îmi părea totuși o stare de împrumut. Și scăpam fie închizând ochii, fie coborând privirile spre lumea vie din jurul meu, verde, felurită, muzicală, dulce-misterioasă (mai ales în taina florilor), acoperită dar nu copleșită de cer. Când urcam pe vârful dealului cel mare de la răsărit, gata-gata să dăm peste Șendrești, și priveam spre asfințit dealul cel mare al Hăghiacului, îmi răsăreau, pe măsură ce urcam pe dealul meu, tot alte și alte culmi suprapuse, necunoscute mie, practic paralele, pierzându-se în pâcla unei depărtări ce mă strivea prin impresia de nesfârșit și mă intriga prin apropierea prea ostentativă față de locurile mele „personale“. Simțeam față de ele un fel de ostilitate, părându-mi-se că atentează la cuibul familiarilor mei Burdusaci, unic centru al lumii, chiar dacă știam eu una și alta. Știam, dar nu simțeam. Nu simțeam deloc... Adică simțeam ceva: ceva ce mă apăsa umilindu-mă: faptul că satul meu, Burdusacii, cunoscut și arhicunoscut, e înconjurat de cuirasa unor lumi ce-mi apăreau pentru întâia oară, ca un semn de punctuație care n-are cum să fie folosit într-un text. Era un punct inutil și, odată cu el, mă simțeam și eu, dacă nu inutil, cel puțin micșorat în însemnătate. Numai că nu plângeam... Îmi simțeam singurătatea mea burdusăceană trădată: dincolo de zările paralele descoperite cu mare surprindere în depărtările apusului, apăreau – destul de aproape totuși – sate noi, străine mie: nu se poate! O compasiune pentru Burdusaci se înfiripa odată cu urzirea prozaicei justeți...

Când coboram de pe zăpodie, cum numeam noi micul platou din vârful dealului Băluș, simțeam că m-ar îmbrățișa mama, lucru pe care ea, îl făcea foarte rar, așa cum am mai spus. Căldura confortabilă a locurilor știute îmi anihila spaima de înalt (numai înaltul fizic!), care tocmai mă cuprinsese. Cum reflectez de când mă știu la problemele limbii, încă de pe atunci am avut

---

⁴ În *Declinul Occidentului* (1918-1922)

revelația miraculoasă a ceea ce numim *regăsire*: e o forță a naturii ce deține rosturi pe care gândirea noastră nu prea le adâncește sau, mai bine spus, nu-și dă seama cât de adâncă este această noțiune hărăzită fugitivului... Ea însă e foarte puternică în sufletul meu și ea explică în bună măsură, ca scriitor, înclinația spre evocare, care-i puternică deoarece înaintează călcând pe un cumul de trăiri, suficient de tare ca să pot separa certitudinea de părelnicie și să dau sprijin pasului din urmă întărind îndrăzneala celui din față. Ea mai explică și savoarea progresivă a tuturor celor care scad pe măsură ce se îndepărtează în timp, cu alte cuvinte pasiunea trecutului, despre care întunecându-se, Eminescu spunea că-l simte crescând în urma lui.

Alteori coboram de pe micul podiș căruia-i spuneam zăpodie în râpile neorânduite prin natură, felurite cum nu se mai poate, ale Bălușului de-alături. În secțiunea, uneori verticală a câte unei surpături, contemplam catapeteasma mileniilor trecute, în magia căreia citeam ca într-o carte a vechimilor mai mult decât arhaice, descoperind stranii cochilii fusiforme improprie meleagurilor noastre și nici asemănătoare scoicărilor de pe plajele Mării Negre, pe care le cunoșteam ca atare, de când deschisesem ochii, lipite pe casetele aduse de mama, când fusese, adolescentă, la Eforie și Techirghiol pentru tratamentul unei alergii cutanate. În aceste casete își ținea micile ei bijuterii, ca să aibă ce fura mai târziu succesiunea de servitoare... Mă uitam la cochiliile mele din Băluș, mai mici dar mai bizare, ca și la unele pietricele cristaline inclavate în imensa masă a nisipului totalmente uniform și banal, ca la niște nestemate. Le adunam cu o înfrigurare aparte, aceeași cu neliniștea când, în primăverile timpurii, împreună cu mâna de copii din vecini, ne întreceam să găsim pe dealurile crude încă acel soi foarte rar de ciuperci zbârcite, translucide, elastice și palide ce se numesc *zbârciogi* (*morchella*, pe numele științific) și din care Nana făcea o delicioasă mâncare cu smântână, cu firițele de mărar abia răsărit în cutiile cu pământ în care Nanu își exersa plăcerile lui legumicole, cutii expuse încă de la începutul lunii martie la soarele din verandă. Găsirea acestor rarități era o bucurie pentru noi, copiii, și chiar o întrecere înfrigurată: din când în când puteai surprinde pe câte unul dintre noi făcându-și cruce și rugându-se cu

gravitate: – *Dă, Doamne!* Găsirea unui zbârciog nu merita pentru nimic în lume atâta alergătură pe dealuri goale și încă nezbicite, dar cine oare ar trăi mai din plin frenezia primăverii decât copiii de la sat, întorși acasă learcă, tremurând de frig și fericiți? Iar zbârciogul oferea o admirabilă potrivire a formei cu numele: o ciupercă translucidă, în pielea goală și crispată, purtând doar o căciulă zbârcită în frigul umed al primăverii ce zbârcește...

*

Celălalt Dada, copil ca toți copiii.

Semăna și cu mama și cu tata, dar mai mult cu mama. Mama vorbea cu omul, tata trata cu omul. Mama mai iertătoare, tata mai neiertător, exceptând spovedania, unde în mod absolut nu am știut vreodată, ca nimeni de altfel, *y compris* mama, ce se întâmpla. Atâta doar – observația e a mamei – că după spovedanie oamenii erau mai apropiați de tata. Oricum, întreaga viață bisericească a tatei era un exercițiu al rigorii... Revenind la problema cu care am început paragraful: cu mama semăn în vocația cercetării zilnice a cerului și la plăcerea statului de vorbă (voi mai reveni la aceasta), la simțul măsurii și la resemnare. Tatei îi semăn, întâi de toate, la simțul muzical, la plăcerea de a cânta și la anumite performanțe vocale care, bineînțeles, s-au estompat cu anii. Mai semăn cu el la vocația detaliului, în special artistic. Tata, cel neglijent în multe, în special din cauza iuțelii firii și a unei puteri de concentrație rar întâlnite („n-aude, n-a vede“), a nemaipomenitei puteri de cufundare în sine, când își propunea, dar numai atunci, îi ieșeau minuni din mâini, mai ales într-ale artei. Mânuirea viorii și mai ales vocea îi erau impecabile: parcă nu mai era el, cel repezit, „hapsânul după muncă“, după cum îl eticheta mama. Calm și dăruit total fiecărei note. Apogiaturile, alunecarea în sus ori în jos a vocii, melismele, notele înalte îi erau fără cusur, iar în folosirea viorii – ceea ce aveam să constat mai târziu, fiindcă îi plăcea să cânte fără nimeni de față – finețea curgerii arcușului pe strună nu avea pereche... Eu îl moștenesc în multe din aceste însușiri ale detaliului artistic. Filozoful Sorin Lavric, pe care l-am avut student când urma Facultatea de Medicină, în eseul pe care mi-l dedică în *România literară*, 28 octombrie 2011, mă consacră strictetei contemplative. Opunând-o rigorii, el scrie despre strictete: „atenția

nu mai e ghidată de tablouri preexistente cărora le caută confirmarea în realitate, ci ea se lasă în seama unor dispoziții care împrumută detaliilor virtuți inspiratoare...” Eseul îl necăjea pe omologul meu ieșean, eminentul profesor de biofizică medicală și eseist Valeriu Rusu (1939-2014). Acesta, analizând într-o scrisoare către mine eseul lui Sorin Lavric de care vorbeam, eseu privind volumul meu *Rămânerea trecerii* (2011), volum deasupra căruia filozoful recenzent zboară cu aripi serafice care nu ating carnea suavă a cărții, scrie despre această cronică, totuși admirabilă, că autorul ei „își urmărește mai mult ideile proprii, până la narcisism”. Adevărul stă în faptul că rigoarea privește pe omul de știință ce sunt, pe când strictetea contemplativă pe artistul din mine, artist spre care un filozof (om al ideii, prin definiția lui platoniciană) e supraiacent artei și măiestriei artistice.

În principiu, date fiind nu numai firea lor, firea mamei și firea tatei, amândoi nu mai erau dispuși, dat fiind tragismul vremurilor de după 1947/1948, să dea atenție ansamblului și detaliului artistic, așa cum o făceau în vremea copilăriei mele, subiectul acestei cărți. Mai ales că după acești ani eu eram plecat de acasă, iar ei rămăseseră acasă, urmând să lupte cu picamărele luptei de clasă și apoi cu compresoarele comunismului...

Pe mine mă recunoșteai în cel dinaintea dezastrului venit odată cu năvala rușilor și scormonirea gunoaielor satului pentru a-i așeza în cârmuirea satelor. Și spun asta pentru că în Burdusaci, sat plin de gospodari așezați și vrednici, comuniștii, care încă nu se instalaseră bine, l-au pus primar pe țiganul Vizante, lăutar cu intermitențe... Iar comuniștii români, ademeniți, existau, dar nu-i cunoșteam. Două exemple numai: unul în 1944 și altul în 1945 (sau 1946). Cel dintâi. Mătușa Casandra din satul Tochile, din coasta codrului Colonoasa, venea la noi de câte ori se întorcea de la biserică: era deșteaptă, vioaie și drăcoasă. În gard cu biserica, la miazăzi, stătea perceptorul Gheorghe Jugănar, bărbat înalt, cuminte și foarte politicos cu tata. Fratele lui, Alexandru Jugănar, avocat în Bârlad, avea preocupări literare și venea din când în când la *Academia Bârlădeană*, adus de colegul lui, scriitor publicat de G. Tutoveanu

în academia pe care o înființase încă din 1915. Se vorbea vag despre înclinările lui de stânga...

De Sântă Mărie Mare 1944, când mama nu-și mai vedea capul de treabă, deoarece trebuia să plecăm peste câteva dealuri uriașe, pe Laz la bunicul Gheorghe Țarlungă, de hramul bisericii ctitorită de un strămoș al nostru în 1812, și el trăia în sinea lui stări complexe, căci o vedea pe mama o dată pe an, tocmai acum veni năzdrăvana mătușă Casandra și-i spuse mamei, zâmbind complicat cu ochii ei turanici, că tocmai a văzut ceva curios în podul cu fân al domnului Gh. Jugănar. Fratele lui de la Bârlad, care-și avea așternutul acolo în fân, vorbea singur într-o ceașcă. Într-o ceașcă! – preciză baba zâmbind misterioasă, nedumerită, dar clătinându-se oarecum în batjocora ei obișnuită... Ce se întâmpla: frontul rusesc se apropia de noi și Alexandru Jugănar, spion bolșevic, pesemne că le dădea informații privitoare la traseele cu mai puține hârtoape, gropi sau râpi și, mai ales mai acoperite de păduri! Peste doi ani, elev la Colegiul Codreanu din Bârlad, pe vremea alegerilor din 1946, am auzit c-a fost găsit împușcat pe o cărare ce ducea spre satul Chilieni din județul Tutova... De altfel, cu câteva zile înainte de Sfânta Mărie pe care tocmai am amintit-o, aflându-ne în casa cismarului (Chiper?) – tot vecină cu biserica, dar spre răsărit! – veniră doi indivizi misterioși luându-l pe cismar de la terminarea precipitată a sandalelor, căci trebuia să pornim cât mai repede la bunicul Țarlungă, exprimându-și dorința de a vorbi într-altă cameră, „nu cu băieții părintelui de față“... Perspicace, mama avea să-și dea seama ușor că erau agenți ai rușilor. Al căror front avea să năvălească peste Burdusaci o săptămână-două mai târziu.

„Dar când avu toporul o coadă de lemn tare“..., spunea Grigore Alexandrescu.

*

Firea mea bipolară (Dada & Dada), exprimată atât prin vocația detaliului – și tot ce decurge din ea – și, pe de altă parte, prin grija obsesivă de a termina oricum – chiar cu sacrificiul detaliului – lucrul început, și atracția

propensiunii, se explică și prin faptul că îi moștenesc pe amândoi părinții: de la tata simțul detaliului (sabotat în bună măsură de viața mea profesională împărțită în două registre, dacă nu opuse, oricum, distanțate, vorbesc de literatură și știință, fapt care mă face să stau permanent sub bici și să nu mă bucur prea bine de răgaz), și de la mama (aș zice) simțul globalului. Ținta? Ținta lor! Excelența – potrivit putinței – lucrului în mare și excelența lucrului în mic. În privința lucrului în mare, mama avea o vorbă – creată de ea, cred – „*eu le toporăsc pe toate*”.⁵ Dimensiunea mare și dimensiunea mică: mijlociul incomoda, cerea mai multă devoțiune și energie echidistribuită. Parcă survenea uitarea acestui segment, dar vremurile mizerabile în el i-a înghesuit să-și ducă traiul... Aveau amândoi permanent în minte și suflet scheme grandioase, de natură să ignore detaliul, dar când se hotărau asupra detaliului, acesta era fără cusur. Nu aveau nevoie de mostre: intuiția și inspirația îi ghidau. Cineva i-a și spus tatei într-o astfel de împrejurare: „Mă și speriați!”

Nunta părinților mei a avut loc pe Laz, în comuna Oncești, acasă la mama, la bunicul Gheorghe Țărălungă deci, rămas fără bunica de trei ani... Mama – șase frați de toți, tata – singur la părinți. Cu ei împreună trebuia să trăiască mama, părăsindu-și cuibul părintesc plin de probleme: cinci copii cărora le murise mama, în chinuri cumplite. Fratele ei, învățător la Vultureni

---

⁵ Făcând elogiul satului românesc, Magda Ursache (*Luați degetele de pe etnolog!*, Acolada, XI, 12, 121, p. 11 din 12 decembrie 2017), scrie: „Se uită faptul că învățătorul îi orienta pe părinți atunci când descoperea mintea bună a copilului lor. Cei rămași locului deveneau destoinici tot datorită învățătorului din sat. Și aici aș vrea să amintesc o evocare a scriitorului C.D. Zeletin, evocarea mamei sale, preoteasă de țară (și *învățătoare*, n.n.). Nu se lăsa niciodată împovărată de trebi, spunând: „Le toporăsc eu pe toate”. Ce expresie acest cuvânt: *a topor!*!”

Adică nu mă cramponez în finisarea tuturor treburilor, nu le desăvârșesc pe toate, dar le săvârșesc pe toate.

pe Valea Berheciului, deci relativ aproape, deputat și apoi senator, luase legătură directă și cu doamna Marie Curie la Paris, în privința suferinței surorii lui... Copilul cel mai mic al bunicului, Savel, avea 4-5 ani la moartea mamei lui, adică bunica mea Aglaia...

Înalt, blond, athletic, chipeș, în haine de mire, deci negre, și cu papion alb, tata părea un viking fără asprimi faciale, iar mama, smeadă și cu ochi negri. S-au întors peste câteva zile cu trăsura la Burdusaci. I-a prins noaptea pe drum, dar nu era nicio problemă, căci vizitiul – viitor prieten al nostru și care ne făcea toate poftele, Tache Mătei, știa drumul în acele locuri totuși peste mână. Ajungând acasă, la Burdusaci, s-au culcat. Mama, totuși, în locuri și în casă străină, în care avea să-și trăiască toată viața... Dimineața, când tocmai răsărea soarele, mama s-a trezit descoperind speriată – deși nu era din fire panicardă – că frumosul mire nu era lângă ea, și nici în casă! Singură și în casă străină! Uitându-se însă pe fereastră, l-a descoperit pe panta vastei grădini de la răsărit: începuse s-o împrejmuiască. Deja împlântase șapte stâlpi de stejar, mai groși decât bicepsii lui. Făcuse un foc strașnic și-i pârăpălea la bază ca să nu putrezească. Lucra concentrat, în vrie, n-aude/n-a vede, cu ochii când la vatra de jăratec ad-hoc făcută, când la adâncirea, cu hârleț și lopată, a gropilor...

Era înzestrat cu o neobișnuită uitare de sine când se concentra, așa că nu i-a trebuit multă vreme mamei, deșteaptă și realistă, să-i respecte, cu toate neajunsurile pe care le presupune, această înclinare. Straniu e faptul că primul lui născut, fratele meu Paul, minunat în multe lucruri fundamentale, nu i-a semănat nici pe departe în această privință. La el însă scăderea aceasta este explicabilă, așa cum voi arăta.

Mama a deschis fereastra și l-a strigat printr-un singur cuvânt:

– Culai!

...Și Culai s-a trezit pentru a doua oară în acea primă zi de cap al propriei familii... Mai exact: s-a dezmeticit, și-i bine zis așa, pentru că una din marile averi ale întregii sale vieți a fost somnul. Un somn opus celui pe care avea să-l aibă, tot o viață întregă, cel de-al doilea fiu al său, adică eu.

Și astfel leul s-a prefăcut în miel, coborând spre casă, lăsând gropile să mai aștepte și jăratecul să se stingă de la sine... A iubit-o pe mama grozav, statornic și toată viața. Asculta de ea la modul absolut, ceea ce nu-l împiedica în momentele de furie să ia hotărâri pripite. După cum niciun lucru admirabil dus la bun sfârșit nu-l împiedica să fie neglijent... Când, în vara anului 1944, au dat năvală rușii în salonul cu pereții plini de traforaje lucrate cu răbdare de japonez de către tata ani de zile, perplexitatea li s-a metamorfozat brusc în mânie și urlând pe limba lor, le-au făcut zob pe toate cu patul puștii, pronunțând cu satisfacție jumătatea numelui meu:

– Da!

Dar nu așa, ci cam așa:

– Dâa!...

...D. & D. se regăsesc amândoi în înclinările de acest fel ale tatei, la care aș adăuga și desenul. Dar nici tata, nici fiul lui nu l-au cultivat.

Târziu, când amândoi frații eram studenți la București și locuiam pe strada Octav Cocorăscu 11, într-un apartament cu bătrâna doamnă Aurelia Vasii, fiica pictorului Sava Henția, primeam de acasă pachete cu de-ale gurii. Odată am primit, la poșta de la Banu Manta, un colet. Era o lădiță din scânduri, îmbrăcată strâmt într-o împletitură de sfoară, riguroasă ca o ecuație și încântătoare ca o dantelă. Funcționara de la poștă:

– Ce mână de artistă are mama dumneavoastră!

– Nu mama, îi răspund eu: tata!

Ce vreau eu să spun. Întâi, faptul că eu l-am moștenit pe tata în această privință. Dar, cu o singură rezervă. Obsedându-mă cronică lipsă de timp, rezolv sumar, încărcându-mi pe de altă parte sufletul cu zdrențele lucrurilor făcute pe jumătate, ceea ce îmi repugnă. Nu am puterea de a refuza! Gândul că răspunsurile pozitive îmi fură din viață îmi infuzează păcatul grabei, pe care,

iată, îl mărturisesc. Mă simt furat. Revenind la vocația detaliului, ea este cu totul altceva decât împrăștierea. Detaliul ține de artă, împrăștierea de morală.

Citindu-mi atent cărțile, doamna Smaranda Bratu Elian, excelenta italianistă și scriitoare, surprindea exact pe cei doi Dada, într-un eseu pe care l-a consacrat primelor două volume din cele șapte ale *Scrierilor* mele, apărute la Editura Spandugino, București: „Există la acest scriitor atât vocația grandiosului, cât și cea a detaliului, a fragmentului, a scurtului”.⁶

Ce-i deosebește, deci, pe cei doi Dada?

Să ne readucem aminte că vorbim despre un copil, căutând să deslușim în plasma existenței lui structurile viitoare ale maturului, operă a deducției, dar, în oricât de mic procentaj, și de divinație. În primul rând perceperea măreției divine a lumii, trăirea intuitivă și copleșitoare a ei, și apoi măsura în asimilarea impresiilor grandioase și misterioase, în punerea lor în ecuația micului său univers. O să vorbesc în alt capitol despre „înmormântarea” la umbra uriașului agud din grădină a puiului de rață mort, adunarea copiilor de joacă la ritualul jelierii ș.a. Puțin mai târziu, despre întâile poezii scrise, scrierea, rescrierea și transcrierea lor într-un caiet cusut cu fir de lână albastru, desenându-i pe copertă un acoperiș de casă de ale cărei streșini atârnă țurțuri de gheață...⁷

Astfel, printre pulsațiile de mare anvergură legate de privitul spre cer, ținând mai mult de simțirea etică (mă tem să nu supraevaluez termenul scriind „morală” sau „filozofică”) și atracția irepresibilă a artei scrisului pe care am luat-o în serios de pe la vârsta de 10 ani, și care tinde spre universul mic, paradoxal sinonim, al adâncurilor, celor doi Dada = Dada, adică mie, și s-a scurs viața.

---

⁶ Smaranda Bratu Elian, *Început de bilanț*, în *Viața medicală*, 36, 7 septembrie 2012, p. 12.

⁷ C.D. Zeletin, *Domnu-i domn și lerui ler*, Editura Spandugino, București, 2017, capitolul *La arderea manuscriselor din copilărie, adolescență și nu numai* (pp. 353-496).

Pe pagina sa de Facebook, fostul ministru al Educației Liviu Pop publică o pagină din manualul de limba și literatura română de la Humanitas pentru clasa a IX-a (autori Alexandru Crișan, Liviu Papadima, Ioana Pârvulescu, Florentina Sâmișăian, Rodica Zafiu), părând ultragiāt de poeziile dadaiste pe care le au elevii de studiat: Edwin Morgan, Christian Morgenstern, Man Ray. Fără cuvinte – e singurul său comentariu. La vocabularul domniei-sale poate că-i mai bine că n-a scris și altceva... (C.Ș.)

*Dilema veche, nr. 375,
22-28 martie 2018*

Există o nebunie Dada în țara mea?

*Domnu' doctor e nebun:
Strânge pietre de pe drum
Și le dă pe la cucoane
Și le zice că-s bumboane.*

Auzită de la un copil
din jurul Bucureștilor.

Nebunia Dada a fost stârnită de Tristan Tzara (Moinești, 1896 – Paris, 1963), pe numele real Samuel Rosenstock. Dacă m-aș lua după inefabilul acestui nume, Dada, iscat din realități nu din fantezie, și e ea și luminoasă, mai degrabă sunt eu Dadaist, fiindcă mă cheamă Dada, așa cum am văzut deja, printr-o invenție angelică a fratelui meu Paul, alintat și el Lulu, iar, pe de altă parte, pentru că strămoșii mei dinspre mama poartă în patronim lexemul *țară*, numindu-se *Țarălungă*, coborâtor din răzeși cu merite domnești, răzeși ce umplu nordul fostului județ Tecuci, astăzi județul Bacău. Aminteam – și o repet cu plăcere – că Eminescu îl citează pe un strămoș al meu, Terinte Țarălungă, ca emblematic pentru onomastica românească, ivită din merite patriotice, într-un articol din ziarul *Timpul* (9 august 1881).

Dada al meu se află – prapur luminat de jertfă – în calendarul creștin ortodox, nu în joaca infantilă a unor oameni coptși/răscopți. Este numele unor martiri întru Hristos măcelăriți pentru credință.

Dada – exact la fel, numai că pe dos...

Celălalt Dada, infinit mai recent a apărut puțin înaintea Primului Război Mondial, în Elveția, rai al apatrizilor fiecare trăind tot o altă exaltare, suferită de această cea mai statornică țară a Europei. L-a inventat neliniștea toxică a unor exaltați ai gloriei factice, iritați de bunul mers și de dreapta alcătuire a societății de către râvna obștească și buna înțelegere dintre oameni. Într-un cuvânt, li se urâse cu binele... Martirizații Dada propovăduiau credința creștină, după care una din cele trei forme ale Răului este tocmai neliniștea.

Dar numele meu Dada e un fruct suav al grației divine: l-a creat un prunc nevinovat și pur, fratele meu Paul, numit și Lulu; el a început să vorbească puțin mai târziu decât mine, care eram, mai mic decât el cu un an. Nu știu dacă Dada nu cumva succeda însăși cuvintelor *mama* și *apa*... Voia Celui de Sus a inspirat autorii calendarului creștin ortodox să-l plaseze în calendar pe Sfântul Dada din Ogovia exact în ziua venirii mele pe lume: 13 aprilie 1935, Sfinții Mucenici Artemon, Cvintilian și Dada! Repet faptul acesta extraordinar; poate e o hărăzire sau alt sinonim al hărăzirii. În orice caz, alung cu bună credință din minte coincidența...Târziu, în urmă cu 10-15 ani, Sfântul Sinod a mutat în altă zi pomenirea Sfântului Dada...

În România nu a existat și nu există un curent Dadaist propriu-zis. Adică matur: o jucărie nu poate ajunge la maturitate, pe când la dezmembrare și dispariție, da! Minor de la început, dadaismul literar s-a împlinit într-un fel de curent literar, dar curent literar bazat pe incoerență e în cel mai bun caz un termen oximoronic, dacă nu de-a dreptul pleonastic. El e înregistrat în istoriile literare, dar a dat de gândit sau a zdruncinat înțepenirile aulice. A rămas ca o glumă care înviază după o generație sau două și – de ce n-am spune-o?! – această manieră poetică a existat înafara conștiinței de curent literar revoluționar, de când lumea, în umor, în poezia populară. Un exemplu din folclorul moldav:

*Frunză verde talpa găștei,
Dă-te jos din pod, că te tai cu sapa!
Chișcă-mă Frăsână,
Că-ți dau dutcă cu bortă!⁸*

Poetul muntean Mihail Zamfirescu (1839-1879), a izbit linearitatea viziunii poetice din vremea lui prin versurile:

*Văzui oameni pe hârtie
Cu mustăți de chihlimbar,
Lei de cocă pe câmpie
Mâncând stridii cu muștar.*

Poetul, pare-se, a murit într-un ospiciu (*Post hoc, ergo propter hoc*⁹)! G. Călinescu scrie că aceste versuri zeflemisesc neinteligibilitatea poeziei lui Samson Bodnărescu. Ele sunt însă mai mult funambulești decât dadaiste *avant la lettre*. Poetul era conștient de absurdul parodiei și, bineînțeles, cu totul departe de intenția unei ideologii a absurdului. Până una-alta, stârneau o nedumerire hazoasă și trebuie privite ca o satiră. Același lucru îl făcuse în Italia, cu veacuri în urmă, și Il Burchiello (1404-1448), care își începea un sonet cu versurile aiuristice și imposibile, dar ingenioase:

*Nominativi fritti e mappamondi
e l'arca di Noè fra due colonne
cantavan tutti Chirieleisone etc...*

---

⁸ *Dutca* era o monedă, îndeobște din argint, având gaură în mijloc. Se păstrau înșiruite pe o ață tare. Le-am apucat și eu în copilărie.

⁹ În limba latină, raționament scolastic eronat prin care două lucruri succesive în mod întâmplător sunt luate ca și cum primul l-ar determina pe al doilea (literal: „După aceasta, deci din cauza acesteia“).

*Nominative fripte și planisfere
și arca lui Noe între două coloane
cântau împreună Chirieleison.¹⁰*

Așadar, dadaism propriu-zis n-a existat. Unul simptomatic da, unul deplin nu. Oricum ar fi, el intră în decompoziția literară de obște. N-a elaborat o declarație de identitate personală, trăind în minoratul acelor agitații artistice care cresc entropia informațională (H), deci subminează formularea unei idei, chiar dacă creează și sporesc o impresie oarecare. Subminează însă logica verbal și evoluează spre neantizarea grăirii. A fost o idee de împrumut și de aceea neviabilă. Nicio necesitate nu o chema. O nebunie dadaistă nu a existat, decât de circumstanță și printr-un mimetism care a evoluat spre atrofiere, ca orice derută ce sfârșește, fatal, într-un fiasco.

Interesant că Dada ca nume există, rar dar temeinic, în onomastica creștină ori, ca formulă – culmea! – cuviincioasă de adresare unei femei ce te întrece în vârstă.

*

Unicitatea de care se bucura numele meu Dada – îl las deocamdată pe Constantin în pace – a fost afectată pentru întâia oară când, în ciclul inferior al liceului, am citit romanul Anișoarei Odeanu, *Într-un cămin de domnișoare*, apărut cu vreo zece ani în urmă, în care personajul Dada era... o fată! Am rămas neplăcut surprins, intrigat și până la urmă dezolat. Numele meu de băiat, într-adevăr nu prea băiețos, dar oricum atribuit unei fete, pe deasupra și total fade ca personaj! Romanul însuși mi s-a părut complet neinteresant, probabil și din cauza aceasta.

Nu trecu mult timp și am făcut cunoștința unei fete foarte frumoase și dezinvolve, elevă la Liceul „Iorgu Radu”, care se numea – închipuiți-vă! – Dada... Chiar Dada în acte! Descoperisem „o fată vie”, ca mânăitul tânăr monah lachint al lui Arghezi. Ea nu ieșea spre ziuă, la cinci și jumătate, prin

---

¹⁰ În limba greacă: *Doamne miluiește!*

perdea, ci ziua-n amiaza mare pe poarta casei nr. 1 a Bulevardului Epureanu, îndată după Podul Verde și lângă intrarea în fiorosul Cotul Negru (strada Iorgu Iamandi), căci locuia, dacă nu mă înșel, în casa Mariei Hamangiu, sora marelui magistrat Constantin Hamangiu, fost ministru al Justiției. Casa există și astăzi: o dărâmatură pitorească având nevoie urgentă de cărji... Prestigiul numelui era mare, deoarece îl întâlneam pe multe din cărțile bibliotecii liceului: „Premiul Constantin Hamangiu al Academiei Române“, în valoare de nu știu câte zeci sau sute de mii de lei. Găsesc în momentul acesta, imprimată pe ediția a IV-a a romanului *Turnul Milenei* al lui Ionel Teodoreanu, sub lista de 20 de volume publicate până în anul 1944, următoarea notiță: „Întreaga operă distinsă de Academia Română cu marele premiu *Hamangiu*, în valoare de 100.000 lei în sesiunea 1940“. Ionel Teodoreanu avea în pregătire, printre altele, *Masa umbrelor*, una din cărțile dragi mie, pe care am citit-o în trei rânduri: în adolescență, la vârsta matură și în anii aceștia târzii... Dar nu prestigiul numelui celui ce a scris *Pandectele Române* îmi inhiba avânturile, cât faptul că Dada râdea încontinuu și din nimic. Te privea fix, încât nu puteai nicum să intri prin spațiile foarte înguste dintre zăbrelele acestei inexplicabile stări de voioșie... Dada Ionescu se numea, mi se pare...

Apoi – liniște în distribuția statistică a numelui Dada! Corespondentul meu onomastic a dispărut din Bârlad cu întregul ei transfer de sex al numelui. Apoi, a trecut o viață plină: viața mea...

După lovitura de stat din decembrie 1989, numele Dada a răsărit brusc, în fel și chip, ca un pumn de semințe împrăștiat într-o țarină reavănă. Din singular, a devenit ubicuu. Restaurantul Dada de pe strada Matei Basarab 94 bis din București face concurență onomastică altui restaurant Dada, situat însă în Călimănești. Aflându-mă aici prin 2007, cred, și amuzându-mă de coincidența Dada, chelnerița a sesizat discret patronul care mi-a dăruit un teanc de șervețele de masă cu numele Dada imprimat oblic pe colț, numele pe care îl purta nu numai restaurantul, ci și hotelul aferent... În același an, citeam o carte tipărită în Editura Dada din Constanța, care va fi scos, e de presupus, și alte cărți. Din nume de editură, a trecut în titlu de carte: Marin Codreanu a

publicat un volum de proză evocatoare intitulat *Dada*, Editura Semne, București, 2009, cu sediul – culmea! – la câțiva pași de casa mea; Editura Univers a publicat traducerea volumului *Dada, revolta artei* de Marc Dachy, Editura Univers, 2007, un elegant alandala (scuzați creația gramaticală!) de imagini aritmic pulsatile, o aiureală ce ți se lipește pe degete ca adezivele insistente de tipul Aderprenului românesc, ce nu se ia nici cu săpun de rufe... Primul capitol se numește, semnificativ, *Dadaland*, ce sugerează o *Dadaterra*!

„Da“ sănătos a existat de când lumea, mai întâi în spațiul slav, adverb scurt care semnifică încuviințarea, afirmația, opusă negației „nu“. La o adică, înainte de creatorii elvețieni ai dadaismului, a mai existat un antroponim ilustru: marele bibliofil Italian, marchizul D’Adda, care, în 1873 a consacrat un studiu privitor la biblioteca lui Leonardo da Vinci.

Discutând cu decenii în urmă, cu un cu 10 ani mai vârstnic, Alexandru Lungu (1925-2008), medic endocrinolog, poet și desenator, născut și el într-un 13 aprilie, și cum știa că și eu venisem pe lume tot într-un 13 aprilie, i-am povestit martirajul Sfântului Dada, cinstit în calendarul creștin ortodox în această zi, de care eram amândoi legați. Scena sacrificiului este pictată de Ghiță Popescu în Catedrala din Constanța. În urma aflării acestui uriaș detaliu, poetul a scris un ciclu de poezii, *Apocrifele Sfântului Dada*, care încheie volumul *Poeme*, Editura Eminescu, 1971. S-ar putea crede că prin aceste apocrife martirii creștinismului care poartă acest nume rar au intrat cu această ocazie în lirica românească a zilelor noastre, dar în nota *Întru lămurirea cititorului* ce deschide ciclul amintit, Alexandru Lungu ține să precizeze că „orice asemănare între spiritul acestor Apocrife și misterele necercetate [?] ale sfinților Dada este nu numai întâmplătoare ci și imposibilă. Confluențele, dacă ar exista, țin de tărâmul jocului...“ Joc lângă măcelărirea pentru o idee, idee creștină, pentru credința în Iisus Hristos... Așadar, cum era de așteptat, *Apocrifele...* poetului nu pendulează spre martiriologiul creștin, ci spre inanitățile și nihilismul inițiat la Geneva de scriitorul ce și-a luat pseudonimul de la cel mai iubit și glăsuitor cuvânt al limbii române, de etimologie pur latină, *terra*... Dar poate o astfel de expansiune își dorea chiar poetul născut la Moinești: o țară a nonsensului, a ilogicului și absurdului, ipoteză confirmată în zilele noastre, deci târziu, când

forme grave, ca globalizarea, intră în rezonanță cu o puzderie de nimicuri, dintre care unul, infinezimal – dar care se salvează numai prin probabilitatea de a fi luat drept o glumă –, este chiar portofelul pe care l-am primit în dar acum vreo zece ani de 13 aprilie și pe a cărui piele erau imprimate în auriu două cuvinte: *Nationalité Dada...*

Que Dieu nous protège!

Las deoparte substantivul comun *dadă*, întâlnit în Muntenia, termen de adresare respectuoasă pentru o femeie mai în vârstă, sau de adresare cuviincioasă a fraților pentru sora cea mare. În Moldova, îi corespund termenii *lele* sau *țață*, îndulciți hipocoristic prin forma *țățâcă* și *leliță*, formulă frumoasă:

*Leliță cu ochii verzi
leși din casă de mă vezi!...*

Dadă e un fel de adresare destul de serios și plin de respect. Are, totuși, unele nuanțe diferite într-o provincie sau alta. Un învățat preot profesor¹¹ ne asigură că descinde din vechimea daco-tracică, nu din limba bulgară ori sârbo-croată, cum îl prezintă DLR și DEX.

Las la o parte nu puținele *magazine Dada*, din diferite orașe ale țării noastre sau franțuzescul – tot la noi! – *Maison Dadoo*, casă de flori deservită de *floriști*, adaptare a plăcutului cuvânt francez *fleuriste*, magazin despre care îmi vorbea astăzi (7 iulie 2016) la telefon prietena noastră Daniela Defour, ca să mă anunțe că se împlinesc șapte ani de la plecarea din lumea aceasta a dulcei sale mame, Gabriela Defour Voiculescu, fiica scriitorului V. Voiculescu, prietenă a inimii și a minții mele, căreia eu îi spuneam „Minunea Lumii“...

Și închei cu o descendentă din Șendrea Hatmanul, portar al Sucevei între 1479 și 1481, deci pe vremea lui Ștefan cel Mare, tecuceanca Maria Șendrea, căreia apropiații îi spuneau *Coana Dada*, posesoare de vii la Hânțeștii

---

¹¹ Pr. Prof. I. Ionescu, *Sfinții martiri daco-romani din secolul IV în : Telegraful român*, Sibiu, CXLIV, 23-24, 15 iunie 1996, p. 4.

celebrei parașutiste Smaranda Brăescu, rudă foarte îndepărtată a mea, campioană mondială (1932) la Sacramento, CA, SUA. Fetele ei, Christinel și Lisette, au fost soțiile lui Mircea Eliade și, respectiv, Ionel Perlea.

Acestea fiind zise, mă întreb: există o nebunie Dada în țara mea? Nu există. Există doar în cazurile de mimetism, ori în pornirea inconștientă de a servi dezagregarea generală a tot ce s-a sedimentat în cultură și în limbă, ori, în artă, în uitarea prin ipocrita, inculta și naiva aserțiune a „ieșirii din gust“ a poetilor, mai mult sau mai puțin notorii, care au exaltat-o ori i-au dat glas. Suntem latini, deci moștenim vocația de constructori și daci tot prin înclinarea de a înălța fortificații, în general de apărare, nu de a dărâma, a răsturna, a prăbuși, a surpa, a face prăpădenie, a omogeniza – omogenizare...

*Pământul dă, dar mai și cere,
Tu dai și nu ceri niciodată!*

*Victor Eftimiu, Cântecul mamei
din Cântecul mamei și al copiilor*

Mama

*Ah, mamă, tu! Ce slabă ești!
N-ai glas de vifor, să jelești;
N-ai mâini de fier, ca fier să frângi;
N-ai mări de lacrimi, mări să plângi,
Nu ești de foc, la piept să-l strângi,
Să-l încălzești!*

*George Coșbuc, Moartea lui Fulger,
Balade și idile.*

Asta era mama: o regăsesc în strofa lui George Coșbuc. În toată copilăria așa am intuit-o, fără s-o fi văzut așa vreodată, căci numele ei neștiut era Măsura. Măsura în afară, Puterea înăuntru.

Târziu numai, în 1963, după ce și-a descoperit tatăl octogenar, și l-a privit aruncat gol în mormântul din cimitirul Jilavei, omorât de comuniști în închisoare, perfect recognoscibil de către cei șase copii prin faptul că era uscat, copii, aflați și ei în pragul bătrâneții, ce îl căutasera cum l-a căutat Vitoria Lipan pe Nechifor al ei, prin cimitirele din țară sensibile la astfel de situații, slaba mea mamă, asemeni celei cântate de Coșbuc, trecuse prin toate. Mută și tare ca o cariatidă, trecuse de vifor, avea mâini de fier fără să-i mai fie de folos, marea de lacrimi îi secase iar focul îi trecuse în cenușă...

...Dar asta avea să se petreacă mai târziu, când copilăria mea trecuse de mult, ca un fluierat de sturdz matinal când soarele începe să ardă.

În copilăria mea însă, virtuțile mamei, numite metaforic atât de mișcător de Coșbuc, erau doar potențialități în sufletul ei scump, în mintea ei brici și-n brațele dedate muncii fără răgaz.

Iar eu despre copilăria mea vreau să vorbesc, când mama era tânără, dar totuși lovită de viață: la 20 de ani îi murise mama, lăsând după ea șase copii, iar acum la 50 de ani, când totuși grosul vieții i se scursese, avea să-i moară și tatăl: amândoi în chip tragic.

*

Mama mea, Maria, se trage din rămuroasa genealogie a răzeșilor Țarălungă, concentrați în părțile Bacăului, dar astăzi presărați prin părți ale României la care nu te aștepți. Scriam în capitolul precedent, cu o plăcere cred că vizibilă despre alcătuirea antroponimului acestuia prin adiacența a doi termeni latini, *terra* și *longa*, care nu mai trebuiesc traduși (cred că până și *țăruiș* din aceeași *terra* descinde, cu toate că în DEX scrie: „etim. nec.“...). E vorba de pământurile răzeșilor, răsplată domnească pentru vitejie și devoțiune, care erau recunoscute după faptul că erau înguste și prelungi: *terra longa*, termenul demonstrând neîndoielnică origine latină. Răzeșii alcătuiau o treaptă a aristocrației rurale, ale cărei rudimente le mai întâlnim în Irlanda. Răzeșul era un țăran răsărit, neînfricat în bătălii, la dispoziția domnitorului și, în consecință, avea dreptul să poarte armă acasă. Când era chemat la domnie, își lua flinta, burduful de brânză și pâinea, urca pe cal și răspundea chemării. Îndeobște, răzășiile se deosebeau de celelalte trupuri de pământ prin faptul că erau fâșii înguste dar lungi, care în podișul Moldovei, unde râurile și pâraiele curg în direcția N-S, se intersectau perpendicular cu văile, întinzându-se din deal în deal.

Prin ce mijloace erau chemați răzeșii în caz de primejdie? Prin focurile de păcură, untură ori slănină râncede de pe culmi, focuri care aveau o anumită configurație simbolică, semnificând deopotrivă chemarea, scopul și îndemnul

de a repeta de la o culme la alta fumegoasele coloane spre cer. Miza nu era focul, ci fumul. De aici a rămas în limbă expresia „a da șfară în țară“, șfara însemnând fumul înecăcios, îndeobște de grăsimi arse. Prin atracție paronimică, oamenii de la câmpie, cât și mulți bucureșteni, spun și astăzi „a da șfoară în țară“. Cu trecerea timpului urmașii înmulțindu-se, răzășiile au început să se îmbucătățească, să-și piardă alura prin care se recomandau, iar firea răzeșului să capete o nuanță de mândrie specifică, ascunzând o nobilă lezare... Erau bravi și adânc iubitori de țară. În capitolul precedent aminteam de articolul lui Eminescu (*Timpul*, 9 august 1881) în care amintește de un îndepărtat neam al meu, Terinte Țarlungă: „Au căzut boerii? Vie alți români în locul lor. Dar români get-beget (...). Vie (...) Terinte Țarlungă să puie trebile la cale...“.

Mamei și tuturor celorlalți frați ai ei le recunoștea în fire trăsătura răzășească. Temperamente puternice, întâlnirea lor acasă în vacanțe, împreștiați fiind în țară pe la licee ori facultăți, se alegea de multe ori cu scânteii. Așa se face că dictatura comunistă a adus în familia fatalmente destrămată suferință, durere și chiar moarte. Înșuși bunicul Gheorghe I. Țarlungă a fost ucis – o repet cu bună știință, căci e un refren la un text tragic – în închisoarea Jilava, în anul 1963... Se alegea, spuneam, de multe ori cu scânteii poate nu atât din pricina firii, căci de multe ori erau duioase, pot spune chiar dulci, ci a învolburărilor adunate de timpuriu în suflet. Mama lor, Aglaia, a murit după chinuri atroce și îndelungate, în suflet cu durerea de a lăsa în urmă șase copii, dintre care cel mai mic, Savel, avea șase ani. Cei mari plecaseră de acasă la învățătură, Savel își urmase sora cea mai mare, pe mama mea, la Burdusaci, unde se căsătorise, intrând tot într-un mediu de tensiuni însă, spre diferență de cele de pe Laz, neexprimate. Așa se face că bunicul Țarlungă a rămas singur, merit deodată unui vid familial. În felul acesta, era firesc, la 5-6 ani de la moartea nevestei, să se recăsătorească. Venind acasă pe Laz, adică *acasă*, copiii – dintre care jumătate voiau să urmeze două facultăți, ceea ce dubla cerințele întreținerii – găseau un substitut de mamă, oricât se trudea sărmana să fie blândă. Faptul acesta le schimba profilul sufletesc și comportamentul

Într-un sens ușor de bănuț... Mama mea, căsătorindu-se, a trebuit să plece la Burdusaci și nu mai era în mijlocul lor ca să orchestreze – cu autoritatea de soră mai mare și cu echilibrul care îi era propriu – altercațiile, uneori îmbrăcând forme de violență, dar numai verbală. Reamintesc faptul că toți erau caractere forte, în unele cazuri, cum era frumosul Vasile, dure... Subconștientul lor percepea, probabil, căsătoria mamei ca pe o trădare și chiar ca o părăsire. Dacă fraților mai mici plecarea mamei le umbrea oarecum sufletul, Vasile cel Mare nu a avut apăsări ascunse, ci clar exprimate, și asta îndată după nunta sorei lui mai mari... Eu l-am iubit, că așa mi-i firea, dar admirația întrecea afecțiunea: avea o minte și un caracter excepționale.

Norocul a făcut ca, în timp, frații mamei să-l simtă pe tata ca pe un frate, mai ales că tata trăia structural bucuria, deși – într-un alt fel – avea și el duritățile lui, dar când se bucura i se umezeau ochii și nu știa ce să-ți mai facă. Și chiar era, el nemaivând frați; frații mai mici îi muriseră toți: Traian, Cezar, Dumitru și Ion, în anii Primului Război Mondial, urmați de mama lor Profira, fiică a lui Neculache Brăescu... Tragedie shakespeariană...

Mama a fost tușitoare de când o țin eu minte. Când era copilă, imediat înaintea izbucnirii Primului Război Mondial, o epidemie de difterie a ucis toți copiii de vârsta ei de pe Laz, exceptând-o pe ea. A supraviețuit, dar toxina difterică i-a lăsat bronșiile dilatate (gr. *bronkhos*, bronșie, *ektasis*, dilatare), incapabile de a se contracta suficient ca să elimine secrețiile, acestea căzând prin forța gravitațională și nu urcând prin contracțiile musculaturii bronșice pentru a fi eliminate, devenind în felul acesta sac plin susceptibil de a face infecții. Toată viața a trecut dintr-un puseu de bronșită în altul, toată viața a suferit consecințele lor cardiace și renale, care aveau să-i fie, de altfel și fatale.

Cum se temea de tuberculoză, spaima acelor vremuri, tata o supunea tratamentelor tonifiante dar – vai! – nespecifice acestei maladii, care aveau și ele urmări neplăcute.

Fără să fiu un mare sentimental, dar, totuși, un afectiv, al cărui spațiu sufletesc e legat de inspirul și expirul cald al familiei, aveam în adânc nevoie de o afecțiune fundamentală de care cred că nu-mi dădeam bine seama. Când cineva remarca faptul că sunt blând, de fapt eu eram într-o liniștită căutare a afecțiunii, ca un Apollo fără săgețile de argint în tolbă... Inventam realități sufletești conferindu-le autenticitate de fapt real. Împlinisem zece ani când, departe de casa părintească, în gazdă la Bârlad, mă lăsam prins în hora de iele ale romanelor lui Ionel Teodoreanu. Librăriile particulare, atât de atrăgătoare și felurite, desființate de comuniști, fuseseră înlocuite cu stereotipele *Librăria noastră*. Pe ici pe colo însă – și o perioadă destul de lungă – în ele se mai vindeau stocurile de cărți vechi ale librarilor deposezați. În unul din ele am găsit ultima ediție a unui roman al lui Ionel Teodoreanu, *Fundacul Varlamului*, apărut cu zece ani în urmă, deci în 1938. L-am cumpărat pe loc, jubilând. Dar lucrul cel mai important – și într-o oarecare măsură straniu – e că am scris pe ea, ca și cum mi-ar fi purtat altcineva mâna, o dedicație pentru mine *ca din partea mamei!* Se exprimau în acest fel, îngemănate, un reproș și o părere de rău... Deși era în fond un fals, un fals din afecțiune, mi s-a părut mai mult decât firesc s-o fac. Culmea a fost că m-a invadat pe loc o liniște ca după îndeplinirea unei datorii. Dedicatia era urmarea unui sentiment misterios, nu al vreunei ecuații mentale. Crâmpiei infim dintr-o piesă de teatru fără scenariu... Știam bine că eu am scris-o, dar ceva straniu îmi spunea că e un dicteu. Ar fi fost o catastrofă s-o arăt mamei, care era un suflet al bucuriilor esențiale, acelea ce nu se văd imediat, fiind fundaluri ale vieții și nu ale unor astfel de tertipuri, de simboluri, cu tot artificii din ele... Întru asta îi semăn eu, primul din cei doi Dada (Dada & Dada). Știam bine că eu am scris dedicația, însă ceva bizar îmi șoptea că în fond era dicteul mamei. În fond, în fond... era *un pieux mensonge*, o închipuire a mea izvodită din nevoia de afecțiune, afecțiune augmentată de distanță, care afecțiune trebuia să vină dinspre mamă și să fie exprimată. De fapt, în această expresie franțuzească, deși universal impusă, termenul de *minciună* nu este într-o totul corect; corect ar fi *neadevăr*, căci nu toate neadevărurile sunt minciuni. Minciuna este un neadevăr spus în scopuri

imorale, ori sunt și neadevăruri spuse la hotarele moralei... „Dedicația“ pe romanul lui Ionel Teodoreanu (A mea? A ei?) era unul dintre acestea.

Am iubit această carte?

Nu. Nici nu știu când și cum a dispărut din bibliotecă, din casă...

N-am sărit în apărarea ei, când casa noastră de la Burdusaci a fost vânzolită, furată, jignită în atâtea rânduri de urâcioasele broaște otrăvitoare ale comunismului.

*

Mama avea cultul neamurilor. Nu le cultiva, căci nu era cu puțință (apoi era, uneori, și selectivă). De multe ori n-avea timp să scrie o scrisoare, dar îi făcea plăcere să le știe și să se gândească la ele. Uneori erau doar concepte dragi; contactul cu ele poate n-o mulțumea. Și apoi, iubea neamurile în vârstă, care veneau cu un inefabil numai de ea știut. De altfel, într-un sat izolat ca Burdusacii, nici nu veneau prea des. Când m-am născut eu, era plasat în nordul Județului Tecuci, județ lunguiet – iată că fac și rimă! – ca o suveică ori ca o pâstaie așezată vertical. Nu mă îndoiesc de faptul că mamei, dacă ar fi fost mai aproape de oraș, sau chiar în Tecuci, i s-ar fi activat spiritul critic, foarte viu, dar niciodată exprimat pe larg, ci în formulări sentențioase sau chiar printr-un singur cuvânt, unul singur, dar cuprinzător fără să usture. Pe neamurile în vârstă le venera într-un fel religios... Să tot fie vreo 40 de ani, când a oprit în fața porții o mașină din care s-au dat jos rude foarte apropiate, la care mama ținea mult în sinea ei, însoțite de copilele lor. Mama coborî aleea să le întâmpine. Luți, drăcușoarele urcară cărarea cu flori într-o parte și alta înaintea părinților și, înălțându-se, o sărutară pe obraz. Desigur că și mama le sărută, bucurându-se de vederea nepoatelor. Mai târziu însă, când găsi prilejul nimerit, îmi șopti între patru ochi, dar parcă adresându-se unei fantome:

– Eu, de copilă, tremuram toată când îmi vedeam mătușile! Eram fericită să le sărut mâna, iar astea de astăzi, cum te văd – țoc! – și se reped să te sărute pe obraz...

Eu o văd acum retrospectiv, cu sensibilitatea, judecata și spiritul de observație ale adultului. Această mergere înapoi e aducere aminte. Ca să ajung la mama cea din copilărie, trebuie să parcurg în sens invers o succesiune de lentile care concentrează mult, asemeni unui ochean întors. De fapt, aceasta și este aducerea aminte. Mergerea în sens invers în timp îmbogățește prin efectele sintezei. Dar și alterează detaliile, de multe ori semnificative, prin care viața își exprimă plasticitatea imediată și cromatismul secunde.

Mama era fire stăpânită, dar nu rece. Nu sentimentală, și cu atât mai puțin alintăcioasă, cum era tata. Târziu, bolnavă dar nu căzută la pat, însă fixată în odaie, sau în cel mai bun caz în grădină, când veneam acasă de pe cele îndepărtate drumuri, îi făceam câte o bucurie, câte o surpriză, pândind efectul. O primea cu un cuvânt stabil, fără accente sau obișnuitele parafraze ale încântării.

– Mamă, nu te bucuri?

Răspundea cu un zâmbet compensator:

– Sigur că mă bucur, dar ce vrei, să sar în sus?

Săritul acesta despre care nici nu se punea problema era, totuși, o formă a căldurii. Bucuria cere, prin natura ei, împărtășire, expansiune, arătarea stării sufletești, deplasarea acului busolei sufletești. Simpla ei bănuire e subminată de îndoială: dar dacă nu se bucură?! „Saltă acum și te bucură, Sioane!...” e o exortatie sacră tradusă într-o limbă românească de altădată. Regele David „sălta” și își exprima bucuria dansând în rând cu supușii... Translația dinspre dinafară spre lăuntru rămâne o mișcare sufletească indicând tăria și echilibrul unei firi.

Așadar, bucuria ei era lăuntrică și ea ne-o comunica printr-o expresie tare. Acolo ea se consuma în întregime și în perfect acord cu întâmplarea care o provoca. Bucuria ei se urzea prin reacții sufletești ce nu se vedeau în afară,

dar pe care eu le simțeam exact. Avea înzestrarea de a vedea infinitezimalul spectacol inerent dăruirii.

Așa era mama. În orice caz, nu o ființă placidă, dimpotrivă, iubitoare discretă a faptelor mari. O moștenesc în această privință (e unul din cei doi D. din capitolul *De ce Dada & Dada* al acestei cărți). Târziu, chiar foarte târziu, când o examinam ca medic, se făcea că-mi mușcă antebrațul. Stătea așa un timp. În acele secunde se săvârșea – pentru a mă exprima în termenii erei informaticii în care intrăm – un transfer magic și mut al conținutului de pe o dischetă pe alta... Era un echivalent al mai-mult-decât-străvechiului „mânca-te-ar mama“, cuvinte care mamei nici nu-i plăceau, nici nu le-ar fi găsit potrivite, nici nu le-ar fi rostit.

O simțeam însă fericită și complet relaxată, când, foarte bolnavă, amândoi copiii ei medici, Dada și Găbița, o examinau. Parcă aud și acum diafanele porunci, ascultându-i toracele ei gârbovit prea de timpuriu de emfizemul pulmonar:

- Răsuflă adânc!
- Hârrr↑ hârrr↓
- Mai adânc!
- Hââââr↑ hââââr↓

... Raluri ronflante, sibilante, subcrepitante, crepitante... O lăsam eu, o prelua Găbița. Alegea un loc fix pe toracele ei de toate soiurile deformat, îl săruta și apoi aplica exact deasupra membrana stetoscopului:

- Răsuflă adânc!

Nu spunea nimic, dar o simțeam fericită...

*

Întorcându-mă acum la vremurile copilăriei mele, nu o văd nici alintându-ne, nici pedepsindu-ne în vreun fel, căci ar fi avut de ce, mai ales în privința lui Lulu. Și ca mamă și ca învățătoare. Avea un fel admirabil de a fi egală

cu ea însăși. Totdeauna *aequo animo*. Ca învățătoare, era dreaptă, nu drastică. Aprecierile ei erau foarte bine individualizate. Sensibilă, nu se entuziasma. O amintire. Având clasa față în față cu a mamei, învățătoarea Virginia Popa, vară primară a tatei, suflet năvalnic în subiectivismul ei și deificându-și băiatul, vărul nostru Cezar, se vedea, bineînțeles, în fiecare zi cu mama. Năzdrăvanul Cezar învăța foarte bine și, în consecință, focoasa lui mamă îi dădea nota finală, corect, foarte mare, trecându-i cu vederea, evident, năzdrăvăniile. O să revin asupra lui, deoarece avea să-mi prilejuiască pentru întâia oară revelația deșteptăciunii omenești... La sfârșitul unui an școlar, mama a dat premiul întâi colegului meu de bancă, Filipescu Puiu, iar mie (sau/și) fratelui meu Paul, premiul al doilea. Aflând de clasificarea mamei, chibzuită, fără nicio îndoială, tanti Virginia s-a făcut foc și pară. Să moară nu alta.

– Maricel, e cu puțință să dai copiilor tăi premiul al doilea și lui Filipescu Puiu premiul întâi?! Eu aș muri...

Mama o ascultă liniștită până să-și scadă temperatura măcar cu un grad, după care îi răspunse:

– Să crească ei mari și să arate lumii că sunt de premiul întâi!

... Și rămase în abstracția sentimentelor, nu în concretețea lor. Asta nu înseamnă că în alți ani nu am luat și premiul întâi!

Acasă, am surprins-o însă șoptind tatei:

– Mor, că n-am băieți ambițioși!

Atât. La urma urmei, tot...

Era o ființă deșteaptă. Deșteptăciunea ei multă nu dădea năvală spre porțile gurii, dar – Doamne ferește! – nu era nici o *compte-gouttes*, o pipetă, fiind generoasă prin fire, nu prin calcul. Reținută, își filtra rapid gândurile, stabilind constatări sau oferind, soluții esențializate și scurte. Tata, invers: părea că disprețuiește aceste filtre.

Mamei nimic nu-i era indiferent. Nu lăsa nimic deoparte. Judecata clasa tempo-ul lucrurilor, dar operațiile acestea mentale nu se prea vedeau. Vedeai numai dacă erai sensibilizat ori îți propuneai să vezi. Inteligența ei nu se oferea lumii de-a valma, ci numai când îi era cerută de situații sau se afla în fața suferinței omenești, la care era sensibilă. Rar am văzut atâta inteligență lipsită de ostentație. Uneori mi se părea că o face dintr-o deznădejde secretă. Așa se face că, pentru un ochi pătrunzător, modestia ei avea ceva misterios: era tocmai lipsa de fală. Iar dacă am spus că era mândră, mândria ei era conținută, nu manifestă. Cu toate acestea, nimeni nu putea spune că e modestă. În situații încurcate ori în îmbolnăviri, sătenii veneau la ea ca musulmanii la aerolitul de la Mecca.

Avea înclinarea de a păstra lucrurile chiar după ce se învecheau. Uneori, prin garderobă ori prin bufetul din lemn de trandafir păstra fel de fel de obiecte pe care nu le controla cu anii. De altfel, nici nu avea timp. Noi, scotocitorii, ce le mai răscoleam, îmbogățindu-ne prezentul ingenuu cu un trecut ce nu ne aparținea, dar pe care îl adoptam sufletește. Un trecut vast, zdrențuit la margini și neguros îngrămădit peste bănuțul de cristal care era sufletul nostru de copil.

Prin fire, era conservatoare. Și ar fi fost perfectă în această latură a sufletului ei răzășesc, dacă n-ar fi excedat-o toate cele noi și distorsionat-o în rău, toate cele câte îi cădeau pe cap să le rezolve: școala cu ingerințele comuniste, gospodăria, grijile întreținerii noastre la Bârlad, interminabilele ședințe inutile de la primărie unde trebuia ore întregi să tragă în piept fumăgăul trabucurilor infecte ale infecțiilor instructori de partid., otrăvitele tracasări ale indicațiilor „de la partid“ privitoare la propaganda printre sătenii dezolați și istoviți pentru a se înscrie în colhozuri (le spuneau eufemistic „Gospodărie agricolă colectivă“ – cel puțin la începuturi), solicitările sătenilor cu alte necazuri decât acestea, vechea ei suferință pulmonară care devenea progresiv și cardiovasculară și câte altele. „Lasă acolo, nu arunca nimic, o să văd eu, cine știe când or să-mi trebuiască!“ și altele – erau răspunsuri – refren la câte vreo încercare de a modifica una sau alta de prin odăi. Era păstrătoare, iar eu nu puteam să arunc ceva revolut, expirat, căci le simțeam păstrătoare

ale unui trecut care nu-mi aparține, și pe care n-aveam de ce și cum să mi-l asimilez, și, pe deasupra, era voia mamei. A spune că era conservatoare e just, dar, totuși, excesiv. Timpul i-o luase înainte, ea nu mai putea dar știind că nu mai poate, spera totuși că are să poată. Și nimeni nu trebuia să-i rezeze măcar un fir din strașnicul odgon al speranței.

Într-o vreme am vrut să arunc din bucătăria de vară, patronată de două portrete mari: bunica Aglaia, emaciată și privind ceva ce nu voia să vadă, și Patriarhul Justinian, cu privirile fierbinți și deștepte, teancul ce urcase până în tavan al colecției ziarului cu titlu hirsut, *Pentru pace trainică, pentru democrație populară*, „organ de presă înființat în anul 1947 de către Biroul informativ al partidelor comuniste și muncitorești“. Spera să găsească acolo strecurate știri cât de cât necomuniste, sau măcar neutre, care s-o aline în gândurile ei tainice.

– Lasă-le acolo! N-am terminat de citit discursurile lui Andrei Vâșinski: poate-i scapă pe-acolo din gură ceea ce nu-i scapă aici... Sau găsesc vreo intervenție a secretarului general al ONU, Trygve Lie, norvegianul! Era prin 1946-1948.

O paranteză: sătenii de pe la noi erau, altfel decât astăzi, interesați de politică, în speranța că vom scăpa, prin ONU, de rusificare: știau de secretarul general ONU și-l numeau Tirilie... Interes care cred că astăzi a dispărut.

Cât privește stiva de ziare, eu i-am lăsat-o acolo, deși simțeam, în felul meu, că impurifică bucătăria și jignesc cele două portrete ce stăteau de-o parte și de alta. Însă nu știu dacă și-a găsit timp să le parcurgă așa cum dorea. Cât a trăit a rămas cu gândul la acele ipotetice texte. Le-ar fi citit cu nesaț. Știa să scoată ușor esențialul din lecturi, oricât ar fi fost ele de adânci, sofisticate ori perfide. Și, pentru moment, i-ar fi prins bine. Sufletește.

Într-o zi s-a întâlnit pe drum cu învățătorul Gheorghe Arion, om chibzuit și nu prea vorbăreț, însă înzestrat cu simț politic. Soția lui, Aglaia, se trăgea din Motășeștii în al căror arbore genealogic se află și două-trei ramuri

de-ale noastre. Discutând cu mama aceste probleme zbuciumate, cel puțin pentru ea, domnul Arion i-a spus să nu se mai gândească la „alte lucruri“, căci în față ne așteaptă *numai* comunismul și rușii... Mama a rămas zile întregi pe gânduri, întrebându-se dacă speranța ei nu este o amăgire de sine...

*

Târziu – iar mă îndepărtez de copilărie, dar așa o descopăr și o văd mai bine, nemaitrăind-o, dar reconstituind-o prin episoade mai grăitoare sau prin simboluri – în orice caz în deceniul al șaptelea al secolului trecut – când revista *Magazin istoric* a început să publice crâmpeie din memoriile lui Constantin Argetoianu, s-a nimerit ca mama să fie internată la spitalul Colțea. I-am adus unul din aceste numere. Eu îl socotesc pe cinicul politician – care la bază studiasse medicina la Paris – printre primii noștri trei memorialiști: Radu Rosetti, (bătrânul, în special prin volumul I, *Amintiri. Ce-am auzit de la alții*, E. Lovinescu, prin *Aqua forte* și acum C. Argetoianu cu *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, XI volume și *Însemnări zilnice*, X volume). Cărțile lui, cărți tari.

S-a întâmplat ca în unul din acei ani, *Magazinul istoric* să înceapă – fapt încurajator pentru acele vremuri prohibitive, care se înălțau blamând „trecutul negru“ – să publice manuscrisele lui C. Argetoianu, mort în închisoarea de la Sighet, recuperate din depozitele sechestrărilor comuniste. Unul dintre ele o privea pe Regina Maria, nici în termenii cuviinței, nici în cei ai adevărului. Mama s-a mâhnit grozav, căci o adora pe marea regină, pe care o plasa pe primul loc în făurirea României Mari. Pe de altă parte, eu mă bucuram că, în sfârșit, revista *Magazin istoric* începe să publice și texte fără intervenția distorsionantă a marxism-leninismului. Mama însă mi-a spus din adâncurile unei tristeți insuportabile:

– Te rog să nu-mi mai aduci numărul următor cu astfel de abjecțiuni la adresa providențialei noastre Regine! O fi scriind el bine Argetoianu, dar nu mă interesează! Dacă ar fi apucat să trăiască în plin comunism, să-l văd eu dacă mai vorbea de România așa cum a vorbit. Ca om politic, trebuia să prevadă

nenorocirile care stăteau să năvălească peste noi, chiar dacă ar fi avut dreptate – să zicem – să scrie ce-a scris.

Nu mă interesează!

... S-a simțit de-a dreptul rănită.

*

După zilele nunții petrecute pe Laz ca mireasă, mama a venit la Burdusacii tatei, spre sud-est, mult dacă avem în vedere mijloacele de transport de pe-atunci. Pleca dintr-o casă cu șase copii și sosea într-alta cu unul singur, și acesta plecat mai mult la București, unde își dădea unele examene la Facultatea de Teologie și lua lecții de canto cu marele bas Gheorghe Folescu, deși tata era tenor, însă maestrul era cel mai bun prieten al unchiului tatei, și el tenor, Nicolae Brăescu, frate al bunicii mele dinspre tata. Trebuie să spun aici că, pe vremea aceea, lumea se întreba care bas e mai mare: Feodor Șaliapin la Paris, ori Gheorghe Folescu la București...

La Burdusaci, unde avea să-și trăiască viața întreagă și chiar plecarea ei din această lume, mama a simțit îndată o criptică răceală, mai ales că trăia în aceeași casă cu socrii, stinghereală sporită și de faptul că socrul, viitorul nostru „Nanu“, nu zâmbea de felul lui, dar absolut deloc, iar soacra, viitoarea noastră „Nana“, nutrea mai mult sau mai puțin ascuns amărăciunea de a nu-i fi fost satisfăcută, în privința însurătorii tatei, o anume formulă matrimonială... Mă întorc la faptul că Nanu nu zâmbea, închipuiți-vă că Ileana – tocmai Ileana – ne-a (și l-a) ușurat într-o anumită măsură învățându-ne de mici să-i zicem Nănuțu. Intuiția unei tinere slujnice a rezolvat raporturi între bunic și nepoți, încălzindu-le (atât cât era cu putință!) prin simpla diminutivare... Nănuțu-n sus, Nănuțu-n jos, că avea să ajungă la nouăzeci de ani și noi tot Nănuțu să-i spunem! Iar Nana se gândea tot la ce avea ea ascuns în adâncul sufletului. În primii ani ai tinerei învățătoare – care la început a făcut naveta și-n două sate vecine, până s-a pensionat Nanu („Domnul Director“, cum îi spunea satul) – el nu zâmbea și ea nu prea vorbea... Privind din afară lucrurile, nu se întâmpla

nimic dramatic, dar locuind în aceeași casă, și mama, simțind că tata era departe de a trăi acut tulburările ei reprimite, plângea în ascuns. În acea perioadă și în astfel de împrejurări, iubita mea mamă îl zămislea pe Lulu, întâiul ei născut. „Nu a fost o zi lăsată de Dumnezeu să nu plâng!“ , avea să-mi spună mai târziu și în repetate rânduri, ea, care nu era de felul ei plângăcioasă. În privința întâmplărilor care alcătuiesc osatura unei autobiografii, cum este aceasta, cred că e nimerită o vorbă de-a mea, a cărei ambiguitate oximoronică îmi place: să spun în timp ce nu spun și să nu spun în timp ce spun... Înțelegeă cititorul ce-o vrea, iar eu să-mi caut de treabă!

Dar și Nanu, sărmanu' de el, câte dureri ascundea sub lespedea pe care o purta în suflet! Rămas văduv în 1917, se recăsătorise cu Nana, fiica preotului Gheorghe Palade din Șendreștii de peste dealul de la răsărit, Natalia rudă mai îndepărtată cu mama, viitoarea ei noră, rudă din mai multe direcții, trăitoare în satele din jurul izvorului Berheciului: Făghieni, Oncești (Laz), Gloduri (azi Izvorul Berheciului) și Obârșia, toate ținându-se lanț. Făghienii și azi sunt plini de Pălădești și Țarălungești: e vatra lor.

Din prima căsătorie cu frumoasa Profira Brăescu (1883-1917), a avut cinci copii, băieți toți: Nicolae (tata), Cezar, Traian, Dumitru și Ioan. Profira era o altă voce de aur a familiei noastre, dar... eroină a celei mai tragice existențe... Cum vom vedea, mândră, sobră, înzestrată pentru muzică și artele plastice, limitate – prin forța împrejurărilor – la desen și broderie artistică.

În toamna anului 1916, a izbucnit o epidemie de scarlatină și i-au murit pe rând băieții, cruțându-l însă pe cel mai mare, pe tatăl meu, Nicolae. La moartea celui dintâi, de 6-7 ani, bunica Profira a trecut prin zbuciume greu de imaginat. În durerea ei, se izbea cu capul de pereți până-i stropea cu sânge, jelindu-l până se prăbușea de istovire. Îndurerat și el, nu încapă nicio îndoială, Nanu, în judecata lui rigidă (sau, excedat, nemaștiind nici el ce să mai facă), a luat-o de lângă băiatul mort, a dus-o într-o altă cameră și a încuiat-o pe dinafară, punând cheia în buzunar. Zbuciumata bunică Profira s-a izbit și acolo cu capul de pereți înroșindu-i...

Atunci, o vecină, Profira Arhip, luându-și inima în dinți, i-a spus lui Nanu:

– Domnul Director! Faceți un păcat: lăsați-o pe mamă să-și plângă copilul mort! E dreptul ei!

Și Nanu a scos din buzunar cheia și o azvârli pe fereastră...

Din același buzunar în care avea și ordinul de chemare pe frontul de la Mărășești: în trei zile să fie acolo. Bubuiturile tunurilor începeau să se audă deja la Burdusaci.

Și a trebuit să plece!

În zilele următoare, i-au murit încă trei băieți... A rămas singur Nicolae, tata. „Băiat *singur* la părinți!“ Ce vorbă cumplită, ce vorbă diabolic de ironică! Și avea să rămână până când a împlinit 83 de ani! Ori era mai rezistent, ori intensitatea epidemiei începuse să scadă.

Atunci a survenit ceva extraordinar. Nanu, fire realistă, care nu credea decât în Dumnezeu și nu era concentrat decât pe profesia lui de învățător, aflându-se pe front la Movilița, a avut un vis grozav de tulburător, el, care nici nu visa, nici nu credea în vise, iar în cele premonitorii nici atât. El și vise! Totuși la Movilița l-a neliniștit pentru întâia oară un vis. Se făcea că, împreună cu bunica Profira, îmbrăcată în mireasă, intrau în sala Judecătoriei din Tecuci ca să... divorțeze. l-a împărțit îndată visul superiorului, iar acesta dându-i un cal (vă dați seama ce însemna în plin război să te lipsești de-un cal!), i-a spus scurt:

– Trage o fugă până acasă: nu-s mai mult de o sută de kilometri!

Când a ajuns la Burdusaci, tocmai îi scoteau pe poartă nevasta, întinsă într-o căruță, febrilă și inconștientă. Porniseră spre Răchitoasa, unde, la dispensar, se afla un sanitar-chirurg: bunica Profira avea o mastoidită/otită colectată. Incizia practică imediat a ușurat-o într-un fel, dar a difuzat infecția în tot corpul. În frisoanele septicemiei și-n starea confuză inerentă nu și-a putut

da nimeni seama dacă știe sau nu că bărbatul e lângă ea. A murit pe drumul de întoarcere. E cu puțință ca în puținele clipe de luciditate pe care le va fi avut să-i fi sporit spaima că băiatul cel mare, singurul care-i mai rămăsese, să nu apuce pe calea celorlalți... Dar nu s-a dus; a rămas în viață, a crescut, sănătos, ba încă înalt, athletic și chipeș... Dar n-a murit: probă că acum, fiul său Constantin notează aceste dureri fără nume petrecute demult.

Un cuvânt de încheiere a acestui episod. Cred că bunica Profira era o sceptică: pe fotografia de mireasă a scris, la 17 februarie 1908 – îl concepea pe tata! – următoarele rânduri, triste la urma urmei: „Pentru a nu fi uitați mai târziu, poate de cum trebuia să fim“.

*

... Așa că, sâmbătă 11 martie 1934, la orele 23, apăru pe lume primul născut al părinților mei, un băiat foarte frumos, blond ca galbenul strălucitor, nu spelb, cum se întâmplă adesea cu viitorii oameni blonzi. Deși tata era blond cu ochi albaștri, Lulu a avut ochii căprui și, încetișor-încetișor, a început să ia trăsăturile lui Nanu, încât nu după multă vreme cine-l vedea imediat simțea nevoia să spună, oarecum a mirare: „Seamănă cu Domnu“ – cum i-au spus o viață sătenii, căci era director și ctitor al școlii. Lulu reproducea trăsăturile familiilor Dimoftache și Hozoc echidistribuite în înfățișarea lui Nanu. Trăsăturile tatei veneau dinspre mamă, din partea Brăească, și deloc din cea Dimoftăchească.

Lulu era de mic vioi, sănătos, fixând devreme ochii asupra celui ce-i zâmbea și căruia îi răspundea prin zâmbet, ceea ce – se spune – nu prea făceam eu, din cauză că eram sfios ori fricos, îmi spunea mama. Dependența de mama era mai mică la el și mai mare la mine, după cum atașamentul tatei era mai mare față de mine decât față de el. Și dacă, la maturitatea mea, încă se puteau – și se pot! – descoperi unele trăsături (faciale, dar și ale felului de a fi) ale mamei, trăsăturile Dimoftăchești, mai puțin egoismul, aveau să se conserve foarte bine, practic, toată viața, la fratele meu.

Mama s-a hotărât să-i dea numele Paul: îi plăcea. În visurile ei, mamă la 24 de ani, nutrea visul să aibă doi băieți pe care să-i boteze cu numele sfinților apostoli Petru și Pavel, adică Paul. De ce a început cu Paul și de ce Paul și nu Pavel, nu știu. Fapt este că odată cu apariția lui Paul, Nana s-a schimbat, a devenit subiectul unor transfigurări. Îl adora. L-ar fi sechestrat, l-ar fi adoptat (culmea ironiei e că 20 de ani mai târziu, amândoi frații fiind amenințați de către conducerea, comunistă bineînțeles, a facultăților pe care le urmam, reproșându-ni-se „originea nesănătoasă”, burgheză (de fapt nu eram deloc burghezi, ci săteni, cum spuneam mai înainte răzeși – care puteau fi priviți ca *aristocrația sătească*, dar această optică genealogică nu era în nomenclatorul partidului). Pe deasupra, cum tata mai era și preot, am fost înfiați amândoi frații – în urma unui sfat providențial! – de către bunicii paterni: numele a rămas același, doar inițiala tatălui s-a schimbat: din N. a devenit C., fapt ce scapă lesne observației. Așa că, până la urmă, de ce/ de nu ce, Lulucă a fost înfiat de... Nana! Și au apărut încurcături hazlii pe care nu le sesiza nimeni, dar la care nu făcea nimeni haz, ci numai eu. Ca-n genealogia lui Œdip, tatăl real îi deveni frate, bunicul (patern) tată, *bunica mamă* și mama... cumnată!

În sfârșit, după un an de atmosferă acidă, apariția lui a venit ca un comunicat de pace.

Nana – ca toți Pălădeștii de altfel – adora numele Gheorghe: tatăl ei, preotul econom Gheorghe Palade (1854-1928) din Șendrești, județul Tutova, a dat unuia dintre băieții lui numele Gheorghe (1881-1974), care avea să fie judecător la Tribunalul din Bârlad. Era proverbial prin bunătate, mai exact printr-o înțelegere subtilă a omenescului. Unicul băiat al judecătorului a fost botezat, ca o mică variație enclitică, Georgian, adică tot Gheorghe, virtuoz al vorbirii în quolibet și ingenioase jocuri de cuvinte inventate pe loc și foarte bine plasate. Celălalt băiat al bătrânului preot Gheorghe Palade, Emil (1885-1952), a avut două fete: Adriana, cea mare, și Constanța („Cim”) cea mică, dar între ele, tot un Gheorghe, medic: George Emil Palade, primul român laureat al Premiului Nobel (1974), a cărui fiică a fost tot Georgia (1942-2015). A doua fată a bătrânului preot Gheorghe Palade (prima a fost Olimpia, căsătorită cu Toma

Spătaru (1906-1961), institutori și părinți ai marelui tenor Tomel Spătaru¹²), Lucreția, c. Mihalache, a avut printre cei șase copii – tot un Gheorghe, Părintele Ghiță, personaj interesant și drag al copilăriei mele. La el voiam să ajung cu povestea. Inteligent, șugubăț, era întruchiparea lui Ion Creangă. Frumos rotunjite, povestirile lui aveau și haz și miez și o adiere de ironie, iar măsura în toate – chiar și a vinului băut cu o plăcere vie – îl făcea neapărat foarte plăcut, respectat și iubit. Tată a șapte copii (dintre care primul – se putea?! – tot Gheorghe, era alintat exclusiv Ghițisor, încât Gheorghele de drept rămânea undeva departe, aproape uitat), părintele Ghiță l-a botezat pe Lulu. Ea, sobra și taciturna, se prăpădea cu firea când îi veneau neamurile de la Șendrești, și-l rugă pe părintele Ghiță ca, orice nume i se va da lui Lulu, când îl va scufunda în cristelniță să adauge și Gheorghe! Părintele Ghiță, voios prin fire dar și cu inerentele învoioșiri oenologice premergătoare sacralului eveniment, când l-a scufundat în sfânta apă a zis:

– Se botează robul lui Dumnezeu Paul!

La care, se zice, pe Nana – era și nașă – a trecut-o un fior și i-a amintit în șoaptă:

– Părinte Ghiță: Paul Gheorghe!

Părintele Ghiță a executat porunca mătușicăi Natalia, numele Gheorghe însă a fost uitat din clipa aceea, prima care l-a numit altfel fiind însăși Nana, ce i-a zis, poate chiar îndată după întoarcerea de la biserică, „Lulucă-al Nanei“...

*

Abia a trecut un an și am apărut eu pe lume. Nana, obișnuită cu somptuoasa singurătate a casei s-o fi gândit la iepuroaice. Dar n-avea să fie

---

¹² C.D. Zeletin, *Marele tenor de reputație europeană Tomel Spătaru (1906-1961), Contribuții documentare*. În: *Studii de muzicologie*, vol. XXI, Editura Muzicală, București, 1989, pp. 149-184. Reprodus în: C.D. Zeletin, *Scrieri 4. Istoriografice*. Colecția *Distinguo*, Editura Spandugino, București, 2014, pp. 1183-1340.

așa... Acum, mama nu a mai putut să-mi pună numele visat de tânăra ei inimă: Petru. Deja Paul fusese încolțit de Gheorghe! Pur și simplu din teama acirii pe veci a socrului, bănuită nu exprimată, căci mama era deșteaptă, mi-a dat numele lui, Constantin. Și apoi, era numele împăratului încreștinării lumii romane și, totodată, numele statorniciei. Bineînțeles, e de bănuit că Nanu tot n-a zâmbit. E de bănuit că a acceptat în mod tacit, fiindcă e de bănuit că nici n-a fost întrebat și nici nu și-a spus tăcerea. Războiul era mut și pe stingere... Zbuciumul onomastic s-a desfășurat cu gânduri și simțăminte în loc de săbii și lănci. Așa că la următorul cerc pastoral, cu un grup de preoți soliști improvizat ad-hoc, preotul Alexandru Silvestru din Slobozia, nordul fostului județ Tecuci, căsătorit cu o vară primară a tatei, Clemanșa, nași fiindu-mi frații Safta (mama Clemanșei) și Dumitru Brăescu, frații nefericitei Profira de care am vorbit, a rostit fără probleme în fața cristelniței:

– Se botează robul lui Dumnezeu Constantin!

Cu siguranță că lui Nanu, Constantin, i-o fi vibrat vreo strună a lăuntriciei lui lire oligocorde...

Numele lui...

Mama avea să-mi mărturisească târziu de tot că, în acel moment, s-a salvat printr-un truc, rostind în gând:

– Fie! E numele fratelui mamei!

Se gândea la protoiereul Constantin Cârlan de la Ruget-Vultureni!

Mama îl iubea mult, ca pe toți Cârlaneștii de altfel... Cum nu se destăinuia ușor, n-a mărturisit nimănui această mișcare sufletească, decât tatei atunci și mie târziu de tot... Nu se mărturisesc astfel de rezolvări sufletești.

*

După ce a împlinit un an, Lulu mânca la bunici. Nana se prăpădea cu firea de încântare. Îi așeza două-trei pernuțe pe scaun ca să-l înalțe și-l plasa, bineînțeles, în capul mesei dreptunghiulare, de unde patrona ca un Buddha. Așa s-a desfășurat prima lui copilărie, numai că după un an, o lună și două zile, tot într-o sâmbătă, la 13 aprilie 1935, ora 2⁴⁵, am apărut pe lume eu. Nana începuse să se îngrijoreze: în singurătatea lor betonată și-n automatismul deprinderilor un băiat mai mergea, hai, dar încă unul?! Anul și copilul?!

Moașa cea bătrână („moșâlca“ Maranda Groza) cea sobră, îi spuse mamei sibilinic:

– Veți naște un băiat negricios. Și va cânta bine! M-a prins astă noapte, păzindu-vă somnul și am visat că în pragul antretului cânta un cocoș porumbac! Și cânta – de trezea toată lumea: m-a trezit și pe mine!

...În privința numelui, am dizertat atât de mult în privința lui Dada, încât mă și simt vinovat asupra numelui de botez, Constantin.

Mă făcusem mai măricel când, la ora prânzului dădeam și eu, bineînțeles, târcoale în veranda bunicilor, unde trona Buddha cel blond (de fapt – ca să facem și puțină filozofie, altfel nu se poate! – Lulu era numai în aparență un Buddha; Buddha cel adevărat, înăbușindu-și toate plăcerile, ar fi înăbușit-o și pe cea a bunătății sufletești, or tocmai aceasta îi era proprie. El ar fi fost – la o adică – toată viața un *bodhisattva*, practicant al iubirii semenului. Dar nici omul ideal *bodhisattva* nu era, fiindcă bunătatea lui izvora din suflet, nu era o iradiere a rațiunii, o socotință. El, toată viața, nu avea să filozofeze asupra pornirilor sufletești; era bun – și gata!).

Revenind la prânzul din veranda bunicilor.

Nu voiam să stau la masă, nu-l invidiam deloc pe Lulu pentru înaltele favoruri într-o ambianță îndeobște mută într-ale efuziunilor, ambianță izbucnind acum, Vezuviu în erupție... E greu de crezut, dar nu cunoșteam invidia, sentiment care până astăzi mi-a rămas destul de străin: nu-l trăiesc. Dacă mi-l reprezint în unele împrejurări, e pentru a înțelege, pentru a-mi explica eterna luptă dintre oameni și absența iubirii de om... Mediul era

implicit afectuos, nu explicit. Totuși, trebuie s-o spun, le eram dragi amândoi. Nanu avea un ochi egal pentru amândoi. De pildă, în dormitorul lor cu două paturi, ne jucam pe cel din colț, ai cărui pereți erau protejați de un covor lung, înconjurând din două părți dreptunghiul patului, covor ce reprezenta un câine alb jucându-se într-o grădină de flori – ciudat motiv. Adormeam de multe ori în el, jucându-ne. Mai târziu, după ce ne cufundam mai adânc în somn, venea tata și ne căra, așa moi și bălângănituri, acasă. Operația asta numai tata putea să o facă. Jucându-ne în odaia bunicilor și scotocind-o în fel și chip, exploram implicit o altă planetă, hărăzită altcuiva: strictei lor izolări conjugale. Bineînțeles, adormeam lăsând totul alandala. Existau premisele ca o săndăluță uitată în odaia bunicilor să rămână, fetișizând ordinea de cristal a încăperii. Dar nu. Dacă rămâneau jucăriile ori vreo hăinuță, ori vreo carte cu desene la ei, a doua zi mama le descoperea așezate într-o ordine strictă pe pragul salonului nostru, completându-l cu un embrion de militărie...

Revenind iarăși la ceremonialul prânzului din veranda cu trei pereți de sticlă, doi cătând spre ogradă și unul spre grădină, dominată de mica statuie în aur a lui Buddha. Eu priveam pe-acolo, prin jur.

– Ei, îmi spunea Nana, dacă vrei așează-te și tu la masă.

Nu mă așezam și nici nu-mi era foame. Repetam ca pentru mine, dar cu voce destul de tare:

– Da' ce?! Mama nu face mâncare bună?!

– Atunci, spunea unul din bunici, du-te și mănâncă la voi!

Nu mă duceam, dar nici la masă nu mă așezam. Interesant e faptul că nici nu-i raportam mamei, nici mama nu discuta aceste mici/mari întâmplări. Dar simțeam sporind, prin reacție, dragostea pentru mama, pe care o interesa mai puțin dichisul meselor curente, deși numai tata făcea năzdrăvăni cu noi; unde, pesemne, la vremea convenită jocului, îi muriseră trei frați cu 1-2 ani mai mici decât el și acum – prin reacții comprimate în adâncurile lăuntrului – își răscumpăra cu întârziere un vechi drept. Dar jocurile cu tata erau, probabil,

dictate de instinct și din nevoia lui personală de joc, căci despre ei nu vorbea niciodată, parcă nici n-ar fi existat. A trebuit să se însoare, să vină mama și să descopere sîpetul zăvorât al tuturor tragediilor familiale și să-l deschidă. De pildă, Nanu, cu o indiferență specială de care eu mi-am dat seama târziu, știa pe unde i-s numeroșii frați, dar nu-i vizita niciodată. O singură dată a venit o doamnă înaltă, vioaie și apropiată de copii, mătușa Nica de la Tecuci. A stat câteva zile și abia după ce a plecat am aflat că era Ioana Albu, sora lui Nanu. Parcă a mai venit o dată... Atâta tot. În orice caz, Nanu, din momentul venirii noastre pe lume, și cel al plecării lui din ea, vreme de aproape patru decenii, nu i-a căutat... Târziu de tot, la Slănic Moldova, trebuind să-și facă aerosoli, prin intermediul unei colege de suferință din Cluj, auzind-o strigată după nume, a intrat repede în vorbă cu ea:

– Sunt vecină cu domnul Athanasie Dimoftache: sunteți rudă cu el?

Era fratele cel mic al lui Nanu, pe care nu-l văzuse din 1919 și scena de la Slănic se petrecea prin 1961-62... Au urmat vizite ale lui moș Tănase la Burdusaci, toamna pe noroaie apocaliptice, o corespondență foarte bogată și interesantă. Eu eram în acea vreme doctor la Hunedoara și l-am căutat la Cluj. Cu o minte extraordinar de vioaie, a rămas pentru mine unul dintre cei mai inteligenți oameni pe care i-am cunoscut, și am cunoscut mulți! Am și scris despre el. Ne lega, ereditar, pasiunea pentru plante.

Nici mormântul bunicăi Profira, al înaintașilor și al copiilor ei nu se bucura de o atenție mai mare. Deși am găsit explicații și justificări, scriu greu aceste rânduri... Părăsit, ca să nu spun pierdut, uitat... Eram doctor când tata a trecut peste – nu știu peste ce să spun! – și a înălțat *cu mâna lui* mormântul de astăzi, cu stâlpi de ciment, bare metalice, plăci de marmură (una a fost gravată târziu de către un meșter Zlătescu în curtea casei mele din București, strada Barbu Delavrancea 61). Celelalte le-a rezolvat tata la Bârlad.

...Dar m-am luat cu ziua târgului, însă a trecut și ziua, s-a desfăcut și târgul. Amintirea este suavul despot al cohortelor sale risipite în negură, despot lipsit de ambiții sistemice, altfel n-ar mai fi fost amintire ci istorie...

Trebuie totuși să mă întorc înapoi în timp.

După absolvirea școlii normale, mama n-a găsit imediat post la școala din Burdusaci. Mai întâi a fost repartizată tocmai în susul Dobrogei, în satul Atmagea, comuna Ciucurova, județul Tulcea. Sat de turco-tătari, care l-a îngrozit și l-a adus la disperare pe bunicul Gheorghe Țarălungă, lezându-i latura sensibilă a firii lui paradoxale, căci pe cât era de duios era și dur.

– Mi-au trimis fata la turci! Ce mă fac?! Ce mă fac?!

Plângea de-adevăratelea... Găsesc zilele acestea în una din valizele cu scrisori de altădată, una pe care vărul ei, primar Guță Bușilă, i-o trimitea din Tecuci, la 28 septembrie 1928, deci îndată ce vara lui sosise în acele pustietăți scite, în care își arată speranța că în curând va fi transferată aproape de casă, la Tarnița, opt kilometri nord de Laz, și că tocmai îi expediază un ceas, instrument indispensabil pentru orice învățător, cu atât mai mult pentru unul trăind într-o pustietate dobrogeană...

Oricum, mama va fi stat acolo ca pe spini, întâi de toate știind ce-a lăsat acasă. Bunica Aglaia macerată la propriu de boala ce nu iartă. Trei din cei cinci copii revendicau tatălui școli înalte. Grijele gospodăriei rămase fără stăpână puseseră capac la toate. Târziu de tot – eram deja medic –, mama îmi povestea, la ora destăinuirilor, cum sora ei mai mică, Olimpia, de opt ani numai, urca pe patul unde îi zăcea mama, abia putând ține ligheanul cu apă caldă în care dizolva medicația adecvată și, călare deasupra trupului suferindei, îi făcea îngrijirile cuvenite. Ajunsă medic, târziu, am rugat-o să-mi povestească acest episod. Fire discretă și temperament stoic, a schimbat subiectul, ca să nu fie percepute de mine ca un merit...

Bunicul a plecat la cumnatul lui de la Vultureni, pe firul văii la vreo zece kilometri miazăzi de Laz, învățătorul Ioan Cârlan („Moș Ionică”), deputat și apoi senator în primul Parlament al României Mari, rugându-l să intervină pentru a o muta pe fiica sorei lui Aglaia, deci pe mama, mai aproape de casă. Moș Ionică, om care n-ar fi făcut o astfel de intervenție pentru nimic în lume (*o, tempora!*), a intervenit totuși. Rezultatul? Nu se putea face pentru nimic în lume un transfer – deși extrem de motivat! – în mijlocul anului școlar. Să mai aștepte (dar oare grozăvia care se petrecea cu mama ei putea să aștepte?!) „și-om mai vedea!” – i-a răspuns colegul de Parlament la care apelase. Răspunsul l-a tulburat și mai mult...

Desigur că suferința sufletească a mamei a sporit mult în anul acela, dar a găsit interesant satul acela de turco-tătari, deși nu s-a putut lua cu el... Dominantă rămăsese tragedia de acasă, departe, în mijlocul Moldovei... Aflu mai târziu că satul Ciucurova este locul de baștină al celui care a fost bunicul pictorului Alexandru Ciucurencu (1903-1977), artist foarte prețuit de mine, care a impus cel dintâi și ca nimeni altul în pictură bogăția simplității. Trec peste aderența lui comunistă: am trecut și peste a lui Mihail Sadoveanu, pe care atât de mult îl admiram... Alexandru Ciucurencu provenea dintr-o familie foarte săracă, având, pe deasupra, și 11 copii! De la Ciucurova i se trăgea și numele. Aici își are obârșia deopotrivă Panait Istrati – mort în ziua când m-am născut eu: un amănunt fără importanță, dar cu vreo posibilă semnificație ezoterică: și lui, ca și lui Sadoveanu, i-am citit, ca elev la Bârlad, opera în întregime, poate și sub influența sculptorului în lemn Dimitrie Tarază, social-democrat în convingeri, dar mai mult iubitor al Occidentului, decât al Uniunii Sovietice... Camil Ressu, deși născut la Galați, zice-se că și-ar avea rădăcinile tot pe acolo. Doi pictori, doi antipozi. Pictura lui Ciucurencu e un concept al fragilității, al abținerii elementelor naturii de a se aduna în identități bine exprimate formal, toate motivele lui având o tinerețe șubredă și fragedă asemănătoare plantelor apoase de primăvară. Străbuna picturilor lui fiind floarea de cyclamă, care după ce se usucă nu lasă nici măcar umbra vrejului, lăsându-ți doar obsesia albului ori rozului, extinsă în fundalul aducerii aminte.

Invers, subiectele lui Camil Ressu au consistența lucioasă a obiectelor lucrate în lemn de nuc, crescând într-un sol din care a dispărut apa...

...Dar iată că a trecut anul ca o cyclamă și mama a fost transferată, dar nu la școala de pe Laz, destul de aproape de casa părintească unde fierbeau împreună cucuta cu agurida. Aici s-ar fi bucurat, printre săteni, și de un subtil dar trainic prestigiu, deoarece atât biserica și școala, cât și imensul teren al cimitirului, situate pe culmea dealului, cu o admirabilă privesc de păduri și dumbrăvi în față, y *compris* șesul Berheciului, toate erau danie a strămoșilor noștri Țărălungești.

Mama a fost transferată la școala din satul Tarnița, la opt kilometri miazănoapte de Laz, amândouă satele aparținând de comuna Onceștii Noi. Tot era bine... Multă vreme zilnic s-a dus și s-a întors pe jos acasă, fată de 18 ani, unde jalea era tot mai mare... Moș Ionică, senatorul de care vorbeam și frate al bunicăi Aglaia, s-a dus anume la Paris și s-a sfătuit cu doamna Marie Curie. Târziu, când la copii începe ținerea de minte, mi-a rămas în memorie locuțiunea de neînțeles „ace de radiu“. Radioterapia era abia la începuturile ei, deși legea radiosensibilității/radiorezistenței a lui Bergonié și Tribondeau, care trăgeau un clopot de alarmă în privința nocivității radiațiilor încă din anul 1906, era ignorată ca orice teorie științifică neconsolidată de o legislație specială. Am vrut totdeauna să știu mai multe în această privință, ba încă și astăzi continui să mă informez, dar interesul meu în problemă a apărut mult mai târziu. Vă puteți închipui: bunica Aglaia murise cu cinci ani înainte de a mă naște eu... Printre cursurile predate la Facultatea de Medicină de la Cotroceni, decenii la rând, a fost și radiobiologia. Nu de puține ori, în timpul prelegerilor, trimiteam câte o reflecție spre fundalul matriceal, tragedia familială de pe Laz, din 1930, reconstituind-o cu gândirea științifică ce evoluase atât de mult între timp, adică vreme de 40-50 de ani, fără să se ajungă la desăvârșirea certitudinii în problemă.

Apariția mea pe lume a coincis cu începutul sfârșitului marii crize economice mondiale. Nu se mai găsea, totuși, un post de învățătoare nici în

îndepărtații Burdusaci, sat între dealuri mari, presărat cu păduri, pornituri și râpi. Primele mele amintiri legate de învățătoarea care era mama sunt asociate cu școala din satul Ursa, comuna Motoșeni (toponim care, în formă primară, se numea Motășeni, de la familia Motăș, înrudită cu noi mai pe departe, dar în mai multe intersectări genealogice. Numele Ursa coboară de la preteasa preotului Ursu Motăș, născut înainte de 1700). Ursa e la șase kilometri miazăzi de Burdusaci. Mergeam cu docarul condus de moș Tache Mătei (așa pronunțam), omul nostru de curte. Mama intra în școală, moș Mătei priponea cu hățurile calul de un salcâm, el moțăia, în timp ce eu îmi găseam de joacă alături, pe podul de peste pârâul Zeletin, fără să cobor dedesubt, în vegetația nebună și neprevăzută a mlaștinii întreținute de pieptul crescut, prin aluviunile de pe dealuri, al șesului: în anotimpurile umede, Ursa era renumită prin noroaiele hliosoase și de neînvins. Eram cuminte, nu mă plictiseam și nici nu-mi pierdeam răbdarea așteptând-o pe mama ore întregi să iasă din școală. Aveam vreo 3-4 ani... În sfârșit, nu peste multă vreme, s-a creat un post în plus la școala din Burdusaci și, după un foarte scurt episod la școala din Crăiești, la apus de Ursa, mama ocupă *de facto* postul la Burdusaci, unde a predat până la zbugiumata ei pensionare de către comuniști. Director era bunicul meu dinspre tată, Constantin Dimoftache. El construisese școala în 1923.

În câteva din rafturile bibliotecii de la Burdusaci, mama își ținea cărțile câte le adusesese de pe Laz. Îmi amintesc doar de câteva, deoarece, în 1944, rușii aveau să facă praf și pulbere în casă. Pe dușumea, un strat gros să-l scoți cu sapa: noroi amestecat cu miere, pene din pernele spintecate, dejecții, horbotele de traforaje de pe pereți – opera adolescenței tatei – făcute bucățele-bucățele, cărți sfâșiate, oglinzile și porțelanurile sparte cu patul puștii etc. În privința cărților, le țin minte mai mult autorii: Eminescu, Creangă, Iorga, Jean-Jacques Rousseau (*Émile...*, din care existaseră două exemplare: al lui Nanu și altul al mamei), Victor Hugo (*Mizerabilii*), Jean-Henri Pestalozzi, Maria Montessori, George Sand, Alphonse Daudet etc. O ciudățenie era – pentru ceea ce se citea într-o casă de învățători și preoți – *Zarathustra* a lui Friedrich Nietzsche. Pe altele fie le-am uitat, fie au dispărut în urma dezastrelor care, nu peste multă vreme, aveau să se abată peste casa noastră. În orice caz, podul

verandei era plin de colecții de reviste de pedagogie, teologie și literatură. Aici era paradisul meu. Cine se interesa de *Convorbiri literare* și *Viața românească* nu știu. Ele însă erau paradisul meu, iar fâșiile de lumină strecurate prin acoperiș îmi întrețineau misterul sălașului livresc bogat și plin de surprize.

Cărțile de teologie și gramaticile limbilor clasice (latină, greacă, ebraică) ale tatei se aflau într-o piesă din lemn vopsită portocaliu; tot în ea se aflau și accesoriile de scris.

Cărțile clasice de pedagogie i-au stat totdeauna mamei aproape, o viață. Se ținea de ele „ca un copil de poala mummii“, cum spune într-o poezie Alexandru Philippide și cum mă țineam și eu de poala ei în momente de emoție, fără ca ea să răspundă în vreun fel, decât prin faptul de a mă lăsa să o fac. Mărturisirea reciprocă a sentimentelor le egalizează în tensiune și atunci ceea ce așteaptă copilul slăbește din intensitate fără să dispară însă, iar copilul simte consistența sprijinului slăbită tocmai prin destăinuire.

Am o fotografie-instantaneu din zilele Crăciunului 1938, deci la vârsta de trei ani. Fratele mamei, nenea Mitică, voiosul din fire, ne surprinde cu aparatul de fotografiat – probabil fiară antediluviană pentru sfioșenia copilului de la țară, care simțise ochiul telescopic al jivinei fixat pe el.

Schițez un pas înapoi (eram în pragul bucătăriei), cu o mână îmi apuc propria nară (a gândire provocată), iar cu cealaltă caut poala rochiei din molton a mamei (miza mea fiind consistența lui), însă mama, voioasă, tocmai atunci își ridică amândouă mâinile ca să-și salte cocul, „probabil“ prea lăsat spre ceafă... Mă abandona aceleași false singurătăți, ca mai totdeauna, spre-a-mi întări în suflet nu-știu-ce element pe care îl simțise, încă de pe atunci, slab... Și avea dreptate.

Nu știu ca mama să-și fi adus de acasă dicționare. După cum spuneam, pasiunea dicționarelor de limbi clasice o aveam de la tata. Avusese un conflict, el, cel mai liniștit elev din seminar, cu profesorul de... latină, tocmai limba lui preferată! Probabil că urmarea a fost o notă mică, deoarece în vacanță făcea,

la Șendrești, exerciții cu Emil Mihalache, nepot de soră (Lucreția) al Nanei, mai mare decât tata cu patru ani cred, fiindă inteligentă și plină de umor, care avea să fie o viață inginerul șef al fabricii (de hârtie?) din Zărnești.

Situația era oarecum paradoxală, căci – vorbesc acum numai de limba română – mama avea vocația limbii (în plasticitate, polisemantism, surpriza prin vechime și – fapt asupra căruia voi reveni – vocația gnostică și spontaneitatea vorbirii pe care nu le găseai în nicio altă manifestare a firii sale așezate). Tata se afla, în această privință, la antipod: în toată casa dădea peste partituri, note muzicale disparate, repertorii etc., care – ca să mă mențin în limitele exprimării muzicale – consonau cu toate formele de neglijență posibile. Ciudățenia, marea ciudățenie, stătea în aceea că toate aceste texte muzicale, toate aceste repertorii erau scrise de el în mod impecabil, pildă a permanentei griji pentru estetica notelor, literei, portativelor... Cred că acuratețea și splendoarea scriiturii muzicale, deopotrivă în notația occidentală (guidonică) și în cea bizantină, linișteau tensiunile din adânc ale fostului copil orfan de mamă...

Mi-e foarte greu să precizez care sunt cele dintâi amintiri despre mama. De fapt, cred că nimeni n-ar putea să răspundă la o astfel de întrebare, deoarece s-ar poticni în divinusul continuum mamă/copil, care poate nici nu trebuie marcat printr-un eveniment forte, sensibil în a fi imprimat în pasta țierii de minte, cu excepția unor evenimente izbitoare. Mama a rămas pentru mine un continuum universal ale cărui insignifiante zdruncinături, ce s-ar putea constitui în entități epice, s-ar topi în adâncimea sfințeniei aducerii aminte...

Nu ne alinta, nu ne drăgostea, nu ne lăuda. Era ca o vioară ideală ce nu se dezacordează niciodată ori ca un arcuș care n-are nevoie de sacăz... Am auzit-o însă de câteva ori în conversație spunând: „Ăsta mic bate spre mine...“, ceea ce era adevărat, dar în așa fel că nu însemna nici că e bine, nici că e rău. Făcea doar o taxonomie neutră, ca și atunci când spunea despre Lulu că „seamănă cu bunică-so Dimoftache“ sau, după ce a apărut Gabi (1 noiembrie 1944): „e leită Culai“, și era bine, fiindcă tata și-a dorit totdeauna o fată... Era greu de acceptat asta, pentru moment, dar acum, când ei nu mai sunt, iar noi

am ajuns trei vârstnici (într-o triadă știrbită – vai! – prin moartea, la 22 iunie 2015, a lui Lulu), sinteza vieții proprii a fiecăruia confirmă formulările ei... Nu ne aflăm pe culmile afecțiunii, ci în miezul ei. Și lucrul acesta îl simțeam statornic. Tata, în schimb, a trecut de la inițialele bății în trei cu pernuțele ce umpleau divanurile, de o admirabilă variație florală, cele mai multe rod al mâinilor bunicăi Profira, la o bătaie adevărată cu cureaua, aplicată preferențial lui Lulu, copil candid care nu știa să-și ascundă greșelile, câte se puteau ascunde, iar în spațiul diferitelor situații de viață nu percepea axul oportun și axul valoric și nici n-avea dezvoltat simțul datoriei. În anul 1945, intrând în Liceul de băieți „Gheorghe Roșca Codreanu“ din Bârlad, unul dintre cei mai extroverți și buni la suflet era Lulu. Desigur, era indisciplinat, dar și acest fapt înseamnă mai multe lucruri. El nu nesocotea disciplina, nu minimaliza disciplina, el pur și simplu *uita de disciplină*. Alte impulsuri se constituiau în subconștientul lui ca dominante, nu disciplina. Indisciplina nu era, pentru el, un efect, ci o cauză ce trebuia căutată, izolată, supusă unui program. În adânc, Lulu era un cuminte copil necuminte. Bunele lui însușiri ar fi ieșit la iveală nu cu profesor de obște (al clasei întregi), ci cu un profesor personal, ca la Conservator. Eu eram cel de obște, nu el; el era cel special, nu eu. În 1945, când am intrat noi la liceu, comuniștii desființaseră concursul de admitere, transformând liceul în „gimnaziu unic“. S-au desfundat mahalalele. Elevi insolenți până la delicvență au dat năvală spre o instituție veche și de prestigiu, cum era Codreanu. Îi atrăgea. Dezolați, profesorilor numai la problemele particularizate pe elev nu le stătea gândul... Ba încă în capul lor se spărgeau toate oalele. Îngeri năzdrăvani care trebuia să dea de gândit profesorilor, rupți brutal de mamă și de familie, nimerind la gazde aspre și, inconștient, cu mentalități de clasă, într-un oraș fascinant prin dărmăturile războiului care tocmai trecuse peste el...

Și mama singură acasă, fără cei doi băieți dar cu griji exacerbate în ceea ce-i privește...

Prin statornicia felului de a fi și prin constanța ei filozofică, mama mi-a creat în timp o cortină diafană dincolo de care parcă s-ar întinde o iluzie. O amăgire potrivit căreia nu se va fi întâmplat nimic expresiv. Nimic din ceea ce m-ar ajuta acum în învierea celor dintâi amintiri, ca să folosesc titlul unei cărți a lui Mihail Sadoveanu, cel iubit.

Câteva răzbec totuși.

Într-o diafană după-amiază de duminică, au venit în vizită domnișoarele Vasilache: Jana și Mițu, prima învățătoare, a doua elevă de liceu, ori poate studentă, fiicele învățătorului Gheorghe Vasilache, cu a cărui nevestă, Coana Natalia, era neam tata și dinspre Brăești și dinspre Motăș.

Înserarea fiind prea îmbietoare, cele trei tinere (mama era a treia) au dorit să iasă din salon și să stea pe terasă. Pe o măsuță rotundă, mama le-a servit cu șerbet de lămâie într-un serviciu de porțelan fin până la transluciditate. Era o comandă ce tocmai sosise, prin Podu Turcului, de la Cernăuți. Tinerele aveau finețe în vorbire, cuvintele subțiri păreau fire de borangic, consonante cu întregul lor fel de a fi. O briză dinspre tufa de soc înflorit a făcut-o pe mama să strănute și să-și scoată batista, totdeauna la îndemână, căci tușea și strănuta lesne, „ustensilă de serviciu“ ținută într-un buzunărel al jerseului. Nu mult după mama, a strănutat și Mițu, schimonosindu-și o secundă fețișoara dulce și pistriuată atât cât trebuie ca să fie în acord cu părul bătând spre arămiu. Mi-a rămas perfect în minte gestul rapid prin care-și scoase o batistă mica și parfumată ascunsă sub mânecuta strâmtă a jerseului *café-au-lait* care, probabil, nu era prevăzut cu buzunar. Aceste declicuri se petrecură atât de discret și cu atâta finețe, încât le sporiră subit delicatețea fragilă. Mama pronunță – și aceasta e o primă amintire pe care o asociez automat cu gracilitatea petuniilor și a reginelor-nopții de care era încărcată grădina – un cuvânt pe care-l auzeam atunci pentru întâia oară și pe care nu l-am înțeles decât mult mai târziu, când avea să intre în vocabularul profesiei mele:

– Asta-i *alergie* de la flori!

... Am asistat în clinici de câteva ori la crize majore de astm bronșic. Sunt printre cele mai dramatice zbateri ale sufletului și trupului omenesc: să n-ai aer în timp ce ai! Privite din afară și fără participare (însă e cu puțință?!), unul pare că vrea să-l ucidă pe celălalt, ca Herakles încleștat cu leul din Nemeea, care urmăreau același lucru: uciderea celuilalt. Într-adevăr, mitologia spune că Herakles *a sugrumat* leul, adică l-a omorât sufocându-l...

*

De Sântă Mărie Mare mergeam cu trăsura peste dealuri pe Laz, la bunicul Gheorghe Țărălungă. Era hram. O adevărată expediție și în fapt și în spirit, deoarece ne lua o zi întreagă străbaterea celor patru/cinci dealuri spre nord-vest. Relieful era extrem de felurit și – pentru mine cel puțin – plin de spaimile pădurilor de gârnițe cărora trebuia să le străbatem singurătățile misterioase, să le trecem, peste poduri șubrede, râpele care mă înfricoșau. Mă cuprindeau și spaimi toponimice, deoarece aceste horbote înfricoșătoare de un negru verde purtau un nume înfricoșător: Pojorâta... Probabil că în abisurile subconștientului, sensibilizat congenital și pe drept la rima *urâta* (pentru care mi-s urâte și azi cuvintele *carâta*, *bâta* sau *Viforâta* etc.), astfel de aliterații, împreună cu sumbra priveliște scufundată în care ne aflam, operau sinestezii înfricoșătoare. Mama simțea totul și, la hurducături mai ales, își trecea un braț peste umărul meu și... admira priveliștea! Mă alina, de asemeni, simplitatea forte a tatei, adierea finului parfum dinspre mama, dar continua să mă neliniștească zburdălnicia fericită a lui Lulu, care era încântat să coboare și să urce în trăsura din mers...

Ajunși în vârful dealului uriaș al Băhniței și începând a-l coborî, apărea deodată jos, în fundul văii, târgul Stănișeștilor, cu șirurile de dughene înghesuite una în alta ca pinguinii în zonele polare, iar sus, sus în înaltul cerului, triumful porumbeilor liberi! Ieșeam repede din încordare și săream în trăsura,

exprimându-mi bucuria printr-un distih spontan, care cred că a fost prima mea poezie:

*Stănișeștii
Porumbacii,
Stănișeștii
Porumbacii!*

(sol, fa, fa, mi/ sol, fa, fa, mi!). Poetul de 3 sau 4 ani adjectiva un substantiv (porumb, în sens de hulub), fiindcă n-aveam cum să cunosc, atât de timpuriu, adjectivul *porumbac*, în sens de *pestriț*, *închis la culoare*.

Laz era un sat cu frumoase case răzășești, urcând până spre pădure. Toate păreau din alte vremuri, așezări autarhice, încremeniri dace. Nu puține erau grădinile în care erau iazuri cu pește, ceea ce astăzi, după peste 80 de ani, mă miră. Cununile de ceapă expuse la uscat pe fațada caselor, semicercuri dându-și mâna, păreau crâmpeie ale unei hori trecând de la casă la casă, în armonie, nu în devălmășie... Pe dealul dinspre apus al Stănișeștilor, proiectate pe cer, se roteau solemn paletele morilor de vânt. În timpul războiului, prin 1942-1943, îndată sub creasta dealului, se săpaseră bordeie de observație. Ne-am oprit și noi odată, cerând voie să privim printr-un telescop, în timp ce alături uriașele aripi ale morilor de vânt, abia animate de briză, creau un spațiu bizar de înfrățire a vechimii cu performanțele prezentului care, acolo, era semnalat și sonor prin zbârnâitul intermitent al telefonului: ceea ce se petrecea la răsărit era și departe și aproape... Mama se înfiora, tata nu.

Pe Laz exista un cult al porumbeilor. În arhitectura porților de stejar (poarta părea un element de sine stătător în ansamblul gospodăriilor de altădată), porți, în care motivele încrustate le imprimau un nerv arhaic – rural – clasicizant, trona porumbăria: casa oamenilor, dar și casa porumbeilor! Trona cu ochii ei de Argus și cu perfida scândură orizontală la intrare, pentru aterizarea păsărilor Venerei, dar și – acționată ca o trapă – pentru transformarea porumbăriei în temniță. Ce urma, se înțelege...

Dar eu îi adoram. Ba mai mult: mă fascinau! Și mă fascinează până în ziua de astăzi. Pentru mine nu au rămas păsări ale copilăriei, ci sunt păsări ale veșniciei. Mă fascinau, de asemenea, puii lor, durdulii ca niște mici mămligi calde și cu ochi, presărate cu tuleie mai mari sau mai mici, după vârstă. Probabil nu văzuseră până la mine chip omenesc. Pufneau pe nări ca să mă sperie: singura lor armă, complet ineficientă și fără rost, căci eu nu-i căutam cu ochii sub streășina lor, unde-și aveau cuibarul din găinaț uscat și câteva pene, ca găde, ci ca fiu al Venerei. Mirosul lor propriu mă turmenta ca un opiu, încât și astăzi nu știu dacă retrăirea lui e o amintire, deci o abstracție, ori e remanența unor atomi necesari olfacției, imprimați de zeci și zeci de ani în trupul copilului ce-am fost, dar care continuă să existe în mine, blocați din nevoia fundamentală a ființei noastre de a reține formele revolute ale senzațiilor pentru a le rechema la nevoie.

Bucuria unei zile se concentra în urcarea în porumbărie. Unii rămâneau imobili în semiobscuritatea streășinei, fixându-mă cu ochi puternici, alții fugeau ascunzându-se în subsuorile acoperișului, alții rămâneau blocați pe loc lăsându-se prinși, umplându-mi febril căușul mâinii ca un sân de femeie... Văzându-mă toată ziua sus/jos la porumbei, mama îmi spuse într-o zi:

– Măi Dada, nu-i mai chinui! Îi sperii. Ei de când au ieșit din ou n-au văzut om! Dacă era nevoie, îi lăsa Dumnezeu cu porumbăria pe pământ, colo în troscot și cu mâte împrejur!

Mult mai târziu, aveam să le consacru o poezie intitulată *În hulubărie*, pe care am introdus-o în volumul *Andaluzia* (1986):

*Ah, puii hulubilor cât sunt de calzi
În cuib, sâni de rasă zeiască!
Îți vine în baia din pod să te scalzi:
Auzi șandramaua cum stă să trosnească!*

*Privesc îngroziți și semeți, galben-rozi,
Și-s gata prezenței să-nfrunte reciful,
Ca dintr-un iatac brâncoveni voievozi
Când gădele-și fonfăie hatîșeriful.*

*Miroase a creștet de prunc și a rod.
Dar iată, în jurul minunii lor mute,
Din corzi se-mpletește un ferm eșafod
Și gura îmi cere nervos să-i sărute...*

La 16 iunie 1980, poetul trăitor în Franța și, începând din 1956 în Marea Britanie, unde era redactor literar pentru emisiunile în limba română ale BBC-ului, Mihai Niculescu (1909-1994) îmi scria din Londra, în legătură cu poezia inspirată de catul superior al porumbăriei bunicului Gheorghe Țărălungă: „Cred că *În hulubărie* este una dintre cele mai pline de har poeme pe care le-ai scris. Mă încântă exuberanța radioasă și pitorească a vocabularului, prospețimea senzațiilor („Miroase a creștet de prunc și a rod“) și minunata subtilitate originală din ultimul vers...”

Am iubit de copil porumbeii – toată viața. Toată viața am simțit o legătură misterioasă între mine și ei. Ei, care se iau frați cu frați... Am încercat să-i cresc la Burdusaci, dar n-am izbutit. Pesemne că-i izgonea mirosul de mătă, Nana având o adâncă afecțiune pentru aceste feline, antipatice întregii noastre familii, exceptând-o pe ea. Dar voi mai reveni la porumbei, când voi ajunge cu povestirea acasă, la Burdusaci; pe Laz eram doar musafiri pentru câteva zile, cât ținea hramul. Amândoi părinții, extrem de corecți cu serviciile lor, nu-și permiteau nici abuzuri, nici derogări. Chiar plecarea de la Burdusaci la Oncești, mai exact pe Laz, implica o tensiune mare, mai ales în ce-o privește pe mama, căci tata nu accepta niciodată să scurteze slujba la biserică, mai ales de Sântă Mărie Mare, nici cu cinci minute, cu riscul de a ne prinde noaptea pe drum și de a ne răsturna cu trăsura în vreo râpă, cum s-a întâmplat în anul 1944, când

mama era însărcinată cu Gabi într-a șaptea lună... Ba încă și semn rău! Și încă ce rău!¹³ „Nu se poate!“ răspundea tata, adică slujitorul altarului...

*

Lazul era trecutul, Burdusacii prezentul.

De pildă, pe Laz vedeai destul de frecvent săteni în port național, în timp ce la Burdusaci nu. Lingurile de lemn erau în mare cinste în ritualul mesei, în timp ce la Burdusaci existau câteva („linguroaie“, unele făcute de Nanu, căruia îi plăcea foarte mult să sculpteze în lemn de tei obiecte uzuale de bucătărie, dar niciodată obiecte de artă: era un utilitarist, ceea ce o deprima pe mama, care și-a găsit după o ploaie, a doua zi, straturile de flori înlocuite cu legume dârze și stăpâne pe situație!) Cele câteva linguri ori linguroaie de tei serveau mai mult la bucătărie; la masă, numai tacâmuri de metal, alpaca sau chiar de argint, acestea din urmă scoase doar la sărbători. Avea și mama, ca și Nana, truse similare. Nana mai avea un servici de porțelan cu figuri și scene japoneze, care n-aș zice că nu-mi plăceau, dar le simțeam în mod agresiv străine, nu se lipeau prin nimic de sensibilitatea mea, ba încă îmi provocau un

---

¹³ La întoarcere, am trecut pe lângă râpa cu pricina din Gorghești. La coborârea în târgul Stănișești din vale, când să traversăm șoseaua ca să urcăm spre hugeacurile și râpile Pojorâței cea cu spaime mari și nume urât, iată că din sens opus venea trăsura doctorului colonel (în curând general) Traian Mironescu, somitate în experimentarea vaccinurilor pe fronturile Primului Război Mondial, din Oprișești, vecin cu Burdusacii. Din spatele nostru veni și trăsura cu familia unui tânăr moșier tot de prin satele noastre, să-i zic XYZ, al cărui băiețel, de vreo 4-5 ani, era foarte răsfățat și elocvent. Văzând trăsura doctorului colonel, strigă în gura mare (tot un distih ca și mine!):

*Uite-l pe don' Colonel,
Cu (nu-ș' ce) în portofel!*

Nimeni nu auzi, să zicem... Colonelul doctor coborî, atras de fruntea mea bandajată, care iar începuse a sângera. Vorbi cu mama mai de-oparte despre ea, apoi, îndreptându-se spre mine:

– Dar ce-a pățit băiatul la frunte? La care elocventul drăcușor îl informă în gura mare:

– S-o rănit unde i-o pus popa paiul!

Să mai zică cineva că valea Zeletinului nu zămisleşte poeți!

fel de amețeală ușoară cu ușoare dureri de burtă și o senzație pe care nu pot s-o numesc, dar care, în semantica universului căruia îi dădeau chip, era pe-aproape de frică... Așa că pe Laz – și aceasta s-ar putea să fie chiar una din primele mele amintiri – la masă, „noua bunică“, Maria Năforniță, cu patru ani mai mare decât mama, fata cea mai mare a bunicului, recăsătorit, bunică pe care o vedeam pentru întâia oară, ne-a pus la masă linguri de lemn, ca să mâncăm cu ele borș de... porumbei. Eu n-am putut să mănânc. Văzând că nu mă ating de mâncare, și chiar de borșul de porumbei pe care-l lăudau toți comesenii, bunica Maria mă întrebă intrigată de ce nu mănânc.

– Nu pot! Îmi vine să mușc lingura...

Bunicul făcea haz, dar gândea la altele... Mama, pentru ca noua noastră bunică să nu se simtă stingherită, găsi necesară o lămurire:

– Lăsați-i-i! Nu-s învățați cu linguri de lemn...

După-amiază, am pornit să cercetăm grădinile, eu și Lulu. Ne-au uimit gardurile din împletituri din nuiele care, în partea de sus, deveneau bifide, spațiul creat astfel fiind umplut cu paie, spre fericirea multor vietăți lăsate de Dumnezeu pe pământ și joaca multor copii, dintre care noi eram cei dintâi! Tasată cu trecerea anilor și inodor putredă, umplutura aceasta îngăduia câte unei știrițe ori căprițe să crească vâjnoase și semețe: dispuneau de cât spațiu aveau nevoie și de tot cerul. Nu mai văzusem astfel de garduri, înzestrate cu un acoperiș cu creasta în jos. De asemenea, nu văzusem niciun covor verde și moale de troscot care creștea peste toată ograda, făcând din cărări alei delicate. Era urmarea absenței din curte a vitelor; ele stăteau separat, într-un ceair delimitat de bârne orizontale de stejar, ceair aflat lângă poartă. Una din cele mai timpurii și pregnante amintiri, dacă nu cea dintâi, s-a petrecut la sosirea noastră. Primul lucru prin care ne-a întâmpinat bunicul, acolo lângă poartă, a fost invitația de a vedea mai întâi ceairul și apoi de a intra în casă. lubea atât de mult vacile, încât a apucat, pe rând, botul umed al fiecărui vițel sărutându-l cu o dragoste emoționată și spunându-ne câteva cuvinte despre biografia fiecăruia. Mai târziu, această dragoste, care avea ceva de adorație

sacră, aveam s-o descopăr în pictura lui Nicolae Grigorescu... După ritualul ceairului cu viței ne venea nouă rândul, și abia după aceea intram în casă.

Curții cu troscot, traversată de cărări între căsuța bucătăriei, hambar, porumbărie, pivniță, grădina cu fântână, i-aș atașa epitetul *englezească*, dacă n-ar fi fost spontan configurată și nu elaborată, dacă n-ar fi fost, cu cărările ei, operă a necesității gospodărești și beneficiară a unei frumuseți implicite. La Burdusaci, ei îi corespundea bătătura. Bătătură în care nu răzbătea niciun fir de iarbă: ograda era mai mult umblată și în toate direcțiile. Curte simplificată de oameni bătrâni – curte complexă de oameni tineri... Curte de oameni părăsiți – curte de oameni căutați.

Dar ceea ce m-a uluit de-a dreptul pe Laz a fost fântâna cu roată din grădină. Nu văzusem alta mai adâncă: apa se vedea cât un bănuț strălucitor de argint. Mi-a fost frică să mă uit a doua oară. Lui Lulu, nu...

Misterios și, în inima mea, misterios și într-un fel sfânt, era statul de vorbă al bunicului cu mama, fata lui cea mare, pe care o vedea o singură dată pe an, la hram. După ce se mai linișteau lucrurile implicate de sărbătoarea, axială și cu mult du-te/vino a hramului, venea vremea acestei tihne speciale. În *statul de vorbă* însuși, ca locuțiune, intuiam o nepotrivire, nouă pentru mine. În primul rând, mama nu stătea niciodată. Apoi, intuiam structura oximoronică a acestei expresii, pe care la Burdusaci, nici n-o auzeam, nici n-o vedeam că se petrece. Ocupațiile, multe și felurite, îi făceau într-un fel individualiști. Apoi, *statul* e nemișcare, iar *vorbirea* curge... Așadar, după masă, mama și bunicul se retrăgeau în umbra din spatele casei. Întinzând un covoraș pe blana troscotului verde și sănătos, țineau anualul lor sfat de taină, privind cu siguranță greutatea familiei. Din cei șase copii, bunicul se înțelegea cel mai bine cu mama, dar tocmai ea a trebuit să plece prima de acasă... eu, într-un veșnic du-te/vino la porumbărie, le ascultam mai mult vocile – le aud și acum, căci am o bună memorie muzicală –, decât le descâlceam înțeleșurile, ca o pasăre ce zboară pe deasupra arborilor fără să-i privească. Discutau lucruri anume și adânci, uneori dureroase, când tonul ținea totuși mai mult de șoptă decât de vorba

sonoră. Vorba sonoră dar un pic răgușită a tatălui, vorba clară dar puțin obosită și stinsă a mamei. Vocea laringiană a bunicului, vorba pulmonară a mamei. Le unea pe amândouă timbrul de aparență secretoasă, deși vorbeau ce le venea. Eu mă apropiam și iar plecam de lângă ei, fără să înțeleg despre ce vorbeau, fără ca ei să mă ia în seamă. Faptul că-i înțelegeam sau nu n-avea importanță, importantă pentru mine era muzica statului de vorbă, pe care n-o auzeam în mod obișnuit. Căci la Burdusaci, vorbirea era o salbă de replici, invers decât aceste momente de pe Laz, care s-ar putea, incomplet traduce prin franțuzescul *causeries*, dar care, probabil, dezbăteau probleme grele ale familiei atât de lovite a bunicului.

Nu țin minte să fi găsit undeva, în lecturile mele, *statul de vorbă* ca entitate nu numai lexicală, ci și psihologică. Dar ea există, e proprie mai ales moldovenilor, căroră le stă în fire ca o bucurie, care o practică instinctiv și o iubesc. Nu-i ușor să o conturezi ca noțiune. Trece printre interlocutori ca o adiere printre arbori, pe care uneori n-o simți, alteori o simți dar nu-ți dai bine seama de ea. Dincolo de faptul în sine al conversației pe care o presupune, de comunicare strictă a unor informații, dincolo de relaxare, stă nevoia de împletire a sufletelor (altfel ar fi act de dragoste exprimată ca atare). Statul de vorbă face bine sufletului, îl depliază, îl catifelează, îl aerează. E viața șoaptei și îngăduința oftatului neauzit. Statul de vorbă, acesta de care vorbesc, e selectiv, deci e tânăr: nu se poate țese între oricine. Prin el, omenirea din om se fortifică și se extinde, tensiunile își pierd graiul și scad, iar interlocutorii intră în starea fundamentală care i-a creat. Și au fost creați buni.

Statul de vorbă între bărbați presupune, îndeobște, aditivi, pretexte, adjuvanți: vin, tărie, silă de acasă, *farniente* etc. Bărbații au creat vocabula „un pahar de vorbă”, căci de la *stat* până la *vorbă* e cale lungă și grea fără stimuli exteriori. Or, între tată și fiică, aceștia de departe nu sunt trebuitori: ar fi macabre, insultă unei anume tandreți la care nu-i nevoie să accezi cu ajutorul excitanților... Dar aduc aminte că eu dizertez aici numai asupra statului de vorbă. Dintre toți trei frații, Lulu, Dada și mai târziu Gabi, eu mă înțelegeam cel mai bine cu mama în felul acestui stat de vorbă, al ei cu bunicul meu. Trăncăneala de ocazie nu intră nici într-un fel în ceea ce spun eu... Cei ce nu

înțelegeau ce spuneam despre acele momente postprandiale petrecute în umbra casei de pe Laz, raportându-le la mine, le rezumau, anulându-le prin concentrare, în epitetul „copil ascultător“, ceea ce e altceva...

Statul de vorbă e una, vorbirea proprie bătrâneții e alta. Alunecarea în vârstă vine cu înlocuirea faptei prin vorbă. E una din subtilitățile amăgitoare ale senectuții. Sporește nevoia de a vorbi ca scop în sine și pentru autosatisfacere. Greutatea de a te concentra, scăderea răbdării, aplatzarea imaginației, uitarea și frica de uitare care sporește uitarea, anarhizarea fanteziei, abaterea de la drumul către miezul problemelor și alterarea percepției corecte a actualului, alterează pacea proprie statului de vorbă de care tocmai vorbeam.

Masa de hram se întindea seara, în curtea din fața scărilor, pe blana de troscot des ca peria. La ea nu se invită, însă fiecare știe ce se cuvine, ce se cade și ce nu: bunicul era primar, drastic în funcție, corect în optică... Venea și o orchestră „a lui Bârlădeanu“, admirabilă în privința vocii și a urechii muzicale, dar care nu putea scăpa de o notă de tristețe chiar și în cântecele voioase, datorită probabil și a repetării lor stereotipe... Așa că gazda trebuia să se aștepte și la surprize. De pildă, în 1945 cred, l-a avut oaspete pe jandarmul de la Slobozia, sat vecin, pe nume Gheorghe Oprea. Nevasta lui, o femeie tăcută pe cât de vorbăreț îi era bărbatul, era sora lui Gheorghiu-Dej, de care atunci auzeam întâia oară. Oprea era un dur, iar perspectiva venirii în fruntea țării era privită de toți ca o poveste. Mama auzise de el: citea ziarele; tata le ignora, deși citea mult. Elena Oprea semăna leit cu fratele ei, pe care curând avea să-l cunoască tot natul, și a cărei victimă indirectă avea să fie în curând însuși ... bunicul, mort (de fapt omorât) în 1963, în închisoarea Jilava...

... Dar deodată nu-știu-cine intră strigând:

– Don' Oprea! Don' Oprea! Coborâți repede la primărie că s-au încăierat flăcăii din Slobozia la horă! Și-au scos cuțitele!

Deodată jandarmul prinse o semeție feroce, pomenind în amenințările lui învâlmășite numele cumnatului său Ghiță, pomenit la masa lui *dom' Ghiță*, alt Ghiță, bunicul meu... Dintr-un salt se făcu nevăzut... La întoarcere avea urme de sânge pe mâneci: sângele lui ori al flăcăilor – dacă nu rămâne un mister al istoriei naționale, oricum rămâne un simbol premonitoriu al ei...

Se impune o paranteză.

În jurul anilor '80, Romulus Boteanu, un falnic bârlădean vârstnic trăitor în București, coborâtor dintr-o serie de ofițeri Boteanu, care l-au servit pe domnitorul Al. I. Cuza deopotrivă la Iași, iar după Unire, la București, a imprimat, prin mijloace misterioase în dictatura ceaușistă, trei masive miscelanees intitulate *Bârladul odinioară și astăzi*. Erau anii în care publicarea se făcea cu mare dificultate, el însă, dând șpagă tipografilor (de la el am auzit pentru întâia oară acest cuvânt de etimologie rusească *șpagă!*), a reușit să le publice. Mi-a propus direcția funambuleștii lui antreprize. După citirea manuscrisului celui dintâi volum, am propus rezecarea a circa 40% din el: scria cine voia și cum putea...

– Nu se poate, domnule profesor, autorii își plătesc publicarea! Eu pierd...

Cu toată simpatia purtată acestui minunat bârlădean mai vârstnic, am refuzat, rămânând totuși în cele mai bune relații.

De ce spun asta?

În acea dureroasă perioadă albă a posibilității de a publica, au năvălit mulți veleitari la Boteanu. Se recomandau scriitori – sau, mai grav – deveneau *ad hoc* scriitori, ispitiți de porțile larg deschise de Romulus Boteanu, mai ales că haiducul generos, care nu-i întâmpina cu niciun filtru scriitoricesc, îi gratifica și cu titlul de „membru al Academiei Bârlădene"! Nu mică mi-a fost mirarea – de fapt uluirea – când l-au rugat pe Romulus Boteanu să le publice poeziile: erau scriitori și Elena (*Din timpul prigoanei, Omul, Copacul și umbra, Spre zori*) și bărbatul ei Ștefan (*La Bârlad, Satul, Chemarea tinereții, Partidul,*

Nocturnă, Vrem pace). I-am recunoscut pe loc, mai ales că și-au publicat și fotografiile. Se scurseseră aproape patru decenii – o viață de om.

Câțiva ani mai târziu, întorcându-mă de la dragul meu Techirghiol, găsesc în cutia poștală un avis. Expeditor: Ștefan Oprea! Haidamacul de la Slobozia! Îmi trimitea manuscrisul uriaș al unei epopei având ca subiect lupta ilegaliștilor comuniști de prin părțile Tutovei, însoțit de o scrisoare în care îmi cerea marea cu sare... Tocmai mie! Penibilă situație – clară decizia! Mi s-a înecat pubela înfulecând epopeea!

Întâmplarea aceasta târzie a fost de natură să-mi umbrească amintirea celeilalte, petrecută cu jumătate de veac în urmă pe Laz, a încăierării flăcăilor din Slobozia. Era o rixă, să zicem, ce se bucura de ingenuitatea violentă a unor lucruri firești, nu de versificarea căznilă a minciunilor și a distilării lor sărăcăcioase într-o epopee ce a umplut bătrânețile jandarmului ținut pe tușă de celebrul cumnat...

*

Aveam vreo cinci ani când s-a deșteptat în mine o mare curiozitate privitoare la corpul omenesc și la segregările în sexe. Mama a observat înclinarea aceasta, dar a făcut astfel încât să nu-mi dau seama, anume ca să nu-mi sporească, prin cine-știe-ce restricții, firești din partea ei, acest interes precoce. Căci nu era o simplă observație, ci una care mă uimea. Companioana mea de joacă era Maria Vârlan. Nu prin afinități ori complementarități speciale, ci prin simplul fapt de a-mi fi fost vecină: era singura fată între cei patru băieți ai lui moș Alexandru Vârlan, visătorul vesel cu suflet de menestrel, cel neapăsat de griji, mai ales ale gospodăriei și ale muncii. Avea o fire artistă, plutitoare și prietenoasă, pe cât de realistă și închisă în sine era eroina lui, mătușa Săftica. Sau pe cât de apatică era eroina cercetărilor mele anatomice, Maria... Alți copii de vârsta mea nu existau prin vecinătăți, iar Maria mai avea un avantaj: se supunea inițiativelor mele, chiar dacă nu eram un copil prea îndrăzneț, însă demersurile îmi erau surprinzătoare. Odată i-am spus pur și simplu să se

dezbrace și ea s-a supus. Un instinct al pudorii și al aprehensiunii interdicției tot aveam, deoarece am ținut ca faptul să se petreacă în spatele uneia dintre coloanele foarte groase și cu numeroase caneluri făcute pe vremuri, la ridicarea casei de către moș Ștefanache Bozga, de meșteri italieni pripășiți prin părțile noastre și care mărgineau terasa îngustă. Am rămas pur și simplu uluit de faptul că Maria este, într-un anumit loc, cu totul altfel decât mine! Iar Maria stătea întinsă și liniștită ca un înger în somn.

Tocmai atunci ieși mama din salon. Coborî treptele puține și solide ale micii terase, se îndreptă spre straturile de flori ale grădinii și luă de acolo o săpăligă îngustă și lungă în coadă, pentru prășit ceapa și usturoiul. Ridică tonul (rar se întâmpla așa ceva!) și-o apostrofă:

– Trage cămeșa pe tine, nu ți-e rușine?! *Tu ești fată!*

Toate au devenit clare, brusc și pentru totdeauna.

Știind că mama, învățătoare, nu bate, Maria se îmbracă fără să plângă și într-o clipită o șterse acasă... O fi aflat și ea, sărmana, cu prilejul acesta că e fată și o fi plâns cu întârziere după reconstituirea rușinii, deși nu cred, fiindcă avea o fire apatică, să zic așa... Acasă află poate de la mătușa Săftica, taciturna ei mamă, mai multe detalii...

Dar eroul episodului acestuia, înfăptuitorul, stătea ascuns în altă parte, într-un obiect: săpăliga, sapa cu lamă îngustă și coadă lungă. Mai exact, eroina a fost coada ei disproporționat de lungă, lungime justificată de necesitatea ca, atunci când prășești printre straturi gingașe, să nu faci pași mulți ca să nu bătătoarești ceea ce e afânat sau urmează să afânezi. Sus, la una dintre colonade, în spatele colacului care s-ar putea numi capitel, o rândunică își făcuse cuibul, cărând cu ciocul, mai bine de o săptămână, mâl din pârâul Zeletinului, amestecat, pentru a face priză, cu câte un firicel de iarbă uscată, uneori și cu câte un fulg de pasăre. Priveam de jos cum rândunica își clocește ouăle. Deodată m-a cuprins o dorință irepresibilă de a o vedea cum zboară, părăsindu-și cuibarul. Făceam în mod curent același lucru și în grajdul de cai, unde o altă rândunică își făcuse cuibarul pe o bârnă groasă de stejar. O

stârneam cu o nuia, căci bârna era mai joasă decât colacul capitelului de la coloanele intrării în casă, și își lua zborul pe fereastra care avea un ochi lipsă. Îmi plăcea grozav să le văd, unite, iuțeala, grația și eleganța. Dar pe terasa din fața casei, cuiarul celeilalte rândunici, titirisit pe manșonul căruia i-am spus capitel, neavând alt cuvânt mai potrivit pentru a-l numi, era mult prea sus ca s-o pot stârni cu o nuia, oricât ar fi fost ea de lungă. Atunci, m-am folosit de coada lungă a săpăligii. Catastrofă! Odată cu zborul rândunicii s-a desprins și cuiarul, ouăle sparte desenând în galben pe ciment o floare tragică, amintindu-mi numele faptei: păcat! Păcatul despre care vorbea în biserică tata! În cazul meu, păcat de moarte, căci ouăle sparte, în număr de cinci, urmau să aducă pe lume tot atâtea rândunele...

Dar mama lor! *Mama!* Chirăia în zbor disperat, un du-te/vino prin fața scenei unde eu săvârșisem tragedia... Atunci apăru mama mea, îmi smulse coada săpăligii care-mi încremenise în mână odată cu mine și, fără să-mi facă nimic, îmi zise:

– Dacă eu, mama ta, aș fi rândunica pe care ai nenorocit-o!

Și, luându-mi săpăliga din mână, o zvârli cât colo, smulse niște buruieni din preajmă și făcu din ele un șumuog cu ajutorul căruia șterse tăcută cimentul...

Eu, tremurând, nu știam ce să fac: să plec ori să rămân. Nu mai țin minte, oricum, a fost una din nenorocirile pe care le-am pricinuit fără voie și dintr-o imensă dragoste, una, deoarece au mai fost și altele, petrecute tot cu păsărelele, pe care le adoram...

Zeul sugestiilor obscene, care se învârte și în jurul copiilor cruzi, hotărî ca altădată subiectul neliniștilor Mariei, vecina mea, să fie perja, adică pruna – cum îi spun valahii. Grădinile din jurul casei noastre erau pline cu fel de fel de soiuri, încât se devalorizaseră pentru gustul nostru. Multe cădeau la împlinirea coacerii. Doar de cele mai acrișoare, de la începutul coacerii, ce ne mai atingeam, dar și lor le spuneam *gorgoaze*, nume coborâtor. Mult mai

târziu, stabilindu-mă în București, am rămas surprins oarecum că sunt menite mai mult oamenilor decât rămătorilor. Mai ales că la noi țuică de prune nu se făcea, preferându-se tescovina, iar distilatului i se spune rachiu. Fructele preferate erau strugurii, tămâioasa și neagra de Hamburg, prunele cădeau de prea multă coacere, iar problemele cu povirla și cazanul de rachiu nu existau pentru noi. Poate povirla, însă nu prea mult și nu constant. Mamei îi plăcea, ea nu-și impunea niciodată gustul... de aceea târziu de tot, am rămas oarecum surprins văzând de câtă căutare se bucură în Capitală prunele, unde sunt numite (unele) „brumate“, „brumării“ sau (de ce?) „bistrițe“... Și, pe deasupra, trona triumful florilor din mierea de albine în forme pure și distincte: de salcâm ori de tei (teii Pădurii Colonoasa vegheau ca o platoșă uriașă nordul Burdusacilor, punct cardinal amenințător de primejdii...).

Dar la Burdusaci existau și alte soiuri de prune. Unele erau galbene, relativ sferice, mai mari decât cele obișnuite și foarte moi la coacere, numite cu un ciudat cuvânt grecesc *avrame*. Când era anul lor, mă cuprindea o neliniște generată de impresia subconștientă de bogăție risipită și i-o împărtășeam mamei, care-mi spunea că suntem în consonanță. Tata – nu; el era – deși înzestrat cu excelența minuției în tot ce presupune manualitatea – omul ideilor ample, mai exact a faptelor de amploare, dar iată că l-a întâmpinat comunismul, care l-a comprimat în el însuși. Noroc de faptul că nu-l interesa cât negru sub unghie politica!

Dar nu de la *avrame* mi-a rămas o amintire vie, cu lacrimi, hazlie (mai târziu!) privind-o pe Maria, ci alt soi de prune, vineții și lunguiete, cărora li se spunea *gâtuite* (ca substantiv). Nu de puține ori aceste prune gâtuite erau sudate câte două, pricină pentru care li se spunea *îngemădate*. Să le zicem siameze. Din nu știu ce instinct, lumea se ferea de ele, intuind probabil o afecțiune congenitală.

Odată, luându-ne cu joaca, Maria prinse din zbor și mâncă tocmai o astfel de siameză, cu o poftă și o curiozitate nemaipomenite. Ei n-aveau în grădina-vie-livadă (am creat un substantiv excesiv, dar așa era grădina lui moș Alexandru), unde sturdzul vestea diminețile, un astfel de soi, iar în sat nu ieșea

ca, întâmplător să vadă o astfel de varietate ciudată. La ultima înghițitură însă izbucni în hohote de plâns, că abia de-a fost în stare să răspundă, printre lacrimi, întrebării mele:

– De ce plângi Mario?

– Vai de mine, ce mă fac eu?! Mă omoară mama! O să rămân grea și-o să fac gemeni!

...Așa că la mersul perfect al primei mele lecții de anatomie a corpului uman, contribuise și intuiția ei asociativă, cu o formidabilă ducere până la capăt...

În privința staturii, eu, mai mic, l-am ajuns repede pe Lulu. Cred că acest moment marchează și primele mele amintiri, deoarece părinții erau întrebați care din noi e mai mare. Eu mă miram de întrebare, deoarece în toate cele îi recunoșteam lui Lulu supremația. Dar din acel moment se pare că a și început să se deslușească firile noastre diferite și chiar opuse: eu înclinat spre reverie, Lulu spre zburdălnicie... La nouă ani după mine, la zece după Lulu așadar, avea să apară și mult dorita noastră soră, Gabriela, la 1 noiembrie 1944.

În noaptea aceea, tata ne-a dus să dormim la Nanu. Am adormit în al doilea pat din odaia lor. Eram atât de naivi ori desprinși, că nu ne-am dat seama de ce. Ne-a trezit spre ziuă Nana care vorbea nemțește cu Nanu. Era un fel de distracție cinică, deoarece ei nu vorbeau fluent această limbă, iar noi deloc. Am reținut însă cuvântul *Schwester* adresat nouă, în sensul că „aveți o soră”! Am sărit din pat și, din timiditate, am ocolit dormitorul părinților, în care avusese loc dramaticul eveniment (voi povesti în paginile rezervate lui Gabi de ce dramatic) și ne-am dus direct la bucătărie, la Pachița, fata din casă care trăsese toată noaptea cu urechea pe la uși. Cum a trebuit să fie botezată urgent, tata fiind preot, s-a discutat la rezezeală problema numelui. Informația furnizată de Pachița: ori Nicoleta, ori Gabriela... Și a fost ales acesta din urmă...

În casa noastră, devastată în urmă cu două luni de ruși, ai noștri reflectau, în special mama, dar – vai! – nu à *pleine bouche*, că odată cu năvălitorii din răsărit au fost plantate și rudimentele comunismului, căruia noi îi spuneam, în mod curent, bolșevism... Noi, băieții, ne născusem pe un alt tărâm, anii 1934 și 1935, sora noastră pe un altul: 1944, ba încă toamna. Cel dintâi semn al maleficei protruzii a fost înlocuirea pe loc a primarului, cel mai vrednic gospodar, cu cel mai prăpădit sătean, Vizante, țiganul... Când Gabi s-a ivit pe lume, noi aproape ne consumasem copilăria. Când avea să ajungă la vârsta noastră de atunci, se mira când îi povesteam întâmplări ori scene din propria-ne copilărie. I se părea a se fi petrecut într-o altă lume. Și, într-adevăr, când noi părăseam o lume, ea intra în alta...

– Cum, ne întreba Gabi: mama cânta când trecea dintr-o cameră în alta?

– Da! Pot să-ți și cânt ce: Viorică de pe vale...; Rumba, dansează lumea,/ Rumba dansez și eu... (Prima tristă, a doua veselă)

– Cum spui? Mama dansa?! Zâmbitoare?!, se mirau ochii ei mari, gravi și nespun de frumoși.

– Da!

Acest *da* o întrista dureros: se simțea exclusă – tocmai ea, fata unică și atât de dorită – de la o fericire la care avea dreptul: s-o vadă pe mama cântând și dansând. Și mama n-avea să mai cânte și n-avea să mai danseze... A continuat să existe, dar mai puțin să trăiască, amintind reflecția lui Jack London, după care omul trebuie să trăiască, nu numai să existe. Dar tot era bine: curând, tatăl ei nu numai că n-avea să trăiască, dar nici să mai existe, întrucât a murit la Jilava, în detenție politică...

– Da! Mama cânta, ba încă ne învăța și pe noi zeci și zeci de cântece.

Cred că nu-s mulți cei care, de pildă, știu atâtea cântece despre cuc, simbolul singurătății, câte știu (sau mai corect: am știut) eu, bineînțeles pe multe învățându-le și de la tata. Apoi, mama, care cunoștea notele muzicale, organizase în anii '40, în cafasal bisericii Sfântului Nicolae, un cor pe patru voci.

În timpul slujbei, o surprindeam întorcând capul spre altar, ca să-i dea tata anumite intrări.

Sigur că dansa! Nu cu o plăcere specială, dar dansa cu prilejul venirii anumitor musafiri, care voiau să punem patefonul, sau când îi veneau frații de pe front ori de la studii. De la sine, nu lua niciodată această inițiativă. Numărul discurilor creștea lent, dar creștea. Îmi aduc aminte, în timpul războiului, de o vizită a părintelui Ghiță Mihalache de la Șendrești, nepot preferat al Nanei. Fusese la Bârlad și ne-a adus în dar vreo zece discuri, cele mai multe ultimele compoziții ale lui Ion Vasilescu. I le-a înmânat „mătușicăi Natalia“, adică Nanei, soră a mamei sale, Lucreția. Le-am învățat de îndată și le știu până astăzi...

Discoteca era lungă de peste un metru, discurile fiind așezate, evident, vertical. Un patefon His Master's Voice având în emblemă câinele meloman ciulindu-și urechea în gura imensă a pâlniei de gramofon, era disputat și de părinți și de bunici.

Peste toate însă, și sub diafana presiune a înclinării tatei pentru muzica bizantină, trona, în ce mă privește, rămânându-mi de mic în suflet ca un topos, *Iubi-Te-voi*, *Doamne* de Evghenie Humulescu. Simt și astăzi fraza aceasta muzicală ca pe un topos al devoțiunii sufletului meu.

O întâmplare extraordinară în miezul verde al primăverii anului 2011 sau 2012. În timp ce mă aflam în cimitirul Eternitatea din Bârlad la mormântul în inițiativă formă a piramidei în care își dorm somnul de veci Manolache Kostaki Epureanu și fiica lui, principesa Elena Al. Bibescu, marea pianistă, deodată a izbucnit umplând întreaga verde necropolă, același *Iubi-Te-voi*, *Doamne*, amplu ca o erupție sonoră: slujba se terminase în biserică și cineva deschise larg ușa, după ce pusese la intensitate maximă CD playerul cu *Iubi-Te-voi*, *Doamne*, în excepționala interpretare a sopranei Angela Gheorghiu. Am tresărit. Fraza muzicală zbura printre arborii sănătoși ai lunii de apogee, înconjurându-mă din toate părțile. Făgăduința sacra a iubirii părea formulată de tot ce era mai viu în sălașul odihnei de veci... Era, desigur,

înregistrarea pe care, de altfel, mi-o dăruise soră-mea, după ce o căutase destul de multă vreme în California. Mă refer la CD-ul *Mysterium. Sacred arias*, cu London Philharmonic Orchestra, dirijată de Ion Marin.

În vara anului 1941, ne-am dus cu trăsura la Bârlad toți patru: tata, mama, Lulu și Dada, cu niște treburi ale tatei.

– Tot am venit la Bârlad, spuse mama; să-i fotografiem pe băieți!

În oraș erau două „saloane fotografice“ repute: Foto Aron, generația bunicilor noștri, și Foto Wexler, generația părinților noștri. Am mers la Foto Wexler, tatăl și fiul. Îndeobște, cel care fotografia era bătrânul; acum erau amândoi, pentru ca fiul să deprindă meșteșugul de la tata. Luându-ne în primire fiul, tatăl discuta într-un colț al salonului cu părinții noștri.

De aceeași înălțime, deși eu aveam 6 ani iar Lulu 7, eram îmbrăcați la fel: cămașă albă cu mâneci lungi, pantaloni de catifea neagră ce se terminau imediat sub genunchi, ciorapi albi și sandale.

Tânărul Wexler ne-a așezat de-o parte și de alta a unei măsuțe înguste și înalte până la cotul nostru. Ne așeză cu mult dichis, în picioare, unul în dreapta, altul în stânga măsuței peste care așeză o draperie de catifea chihlimbarie și mare, anume pentru a cădea frumos în falduri. Complet simetrice, trebuia să ținem antebrațul dinspre măsuță orizontal pe ea, să nu sprijinim piciorul dinafară pe vârful sandalei, cum eram tentați s-o facem, iar mâna liberă în buzunar.

– Nu mișcați!

Tânărul Wexler își vârî capul în măgăoaia acoperită cu pânza neagră a aparatului de fotografiat și a început să-l regleze deplasându-l ușurel când înainte, când înapoi de nu se mai isprăvea, timp în care trebuia să rămânem încremeniți. Monotonia acestui du-te/vino nemaiterminându-se, eu am intrat în pielea mea, odihnindu-mă gândind la altceva, într-o dulce relaxare. Astfel, derogându-mă fără voie de la instrucțiuni, întâi m-am sprijinit de dușumea cu

vârful sandalei dinspre măsuță, am ridicat mâna susținându-mi bărbia, ridicând mai de jos privirea spre obiectivul aparatului, într-o nepăsare divină!

Stricasem simetria și poziția „drepti” imprimată de tânărul fotograf. Îmi transformasem astfel corpul într-o linie curbă de paranteză ce corespundea, dincolo de măsuță cu rectitudinea lui Lulu. Tânărul Wexler ieși de sub pânza neagră a namilei lui fotografice și, luându-mi mâna de sub bărbie, o așeză la loc pe măsuță așa cum mi-o așezase el și reintră în coliba lui neagră și mobilă.

Numai că eu, odată el plecat, repetai figura, el veni și mi-o redresă, însă cum reîncepu reglarea, eu iarăși mă lăsai în voia mătășii trupului... Namila neagră mă impresionă cu dus-întorsul ei până la un soi de perplexitate melancolică. Parcă eram plecat cu mintea, senin dar nu nepăsător.

Mama vedea totul și tăcea. Bătrânul Wexler se apropie și-i spuse:

- Să-l lăsăm, doamnă, să stea așa. Acesta-i felul lui. O să iasă mai natural în fotografie. E un copil meditativ!
- Parcă ați fi învățător! îi spuse mama. Modelați firea copilului respectându-i-o...¹⁴

Iar tânărul apăsă pe buton.

Munca foarte mult: gospodărie, studiu, treburi cu sătenii, care veneau la ea chiar în chestiuni medicale. Parc-o văd când pleca repede la școală: rupea o bucățică dintr-un colac, îl învelea în pătratul de pânză special pe care-l avea totdeauna în buzunar și pleca la școală, uneori rupând din pâine pe drum: n-avea timp nici măcar ca să mănânce... Fără să se plângă, comprima totuși într-o metaforă a ei sleirea consecutivă trudei fără de răgaz:

- Fâlfâi de oboseală...

---

¹⁴ Din amintirile târzii ale tatei.

... I-am luat și eu fâlfâirea într-o *Inscripție pe casa mea*, scrisă acum câteva decenii:

*Când urc pe scări și fâlfâi de-osteneală,
Găsind în gândul patului alean,
Absorb întâi a cerului candoare ideală,
Cu ochii s-o fixeze pe tavan.*¹⁵

Făceam *tavanoterapie*, urmând-o pe ea în a crea metafore plastice. E un omagiu pe care-l aduc mamei. Urmând vorba ei despre tata: *e hapsân după muncă*, amintesc faptul că și eu, asemeni ei, suferinda care trudea de dimineață până seara, fâlfâi. Culmea e că și fiul cel mic, adică eu, contrar aparențelor am fâlfâit și fâlfâi, dar moștenindu-i, în această privință, pe amândoi.

Mama avea o vorbire foarte expresivă, dar cu totul firească. În mod obișnuit, cineva care folosește un cuvânt ori o expresie aparte le subliniază apăsând rostirea lor, uneori chiar schițând un zâmbet și trece mai departe. Mama vorbea întru totul natural, fără ostentație, neamintind prin nimic faptul că ar avea conștiința limbajului. Plasa expresia plastică ori proverbul exact în locul unde se cuvine. Nimerirea în vorbire. N-o interesa nimerirea în vorbire. Când începea un lucru urmărea numai ducerea lui la bun sfârșit, iar lucrurile trebuiau să fie toate duse la capăt. Eu *le toporăsc* pe toate¹⁶, adică nu-mi scapă nimic din ce trebuie, chiar dacă le face atât cât poate. Și *le toporă*: gospodărie, cerințele copiilor, școala (cu planurile de lecție scrise!), solicitările bolnavilor din sat, corul bisericesc și câte și mai câte. Nu ținea să ducă lucrul început la ultima lui consecință, ca tata. Cuvintele înțelepte apăreau în chipul cel mai firesc în vorbirea ei; totdeauna erau surprinzătoare și aveau un fel netocit: *sărace bine, mult rău aștepți; averea-i cățea ușărnica; a hrăni păsările cerului* (a face lucruri inutile, vane) ș.a.m.d. Alteori surprindea printr-un sinonim:

---

¹⁵ Am publicat-o târziu în capitolul *La arderea manuscriselor*, din volumul *Domnu-i domn și lerui ler*, Editura Spandugino, București, 2017, p. 478.

¹⁶ Aminteam această expresie a mamei într-o tabletă, fapt ce a impresionat-o pe scriitoarea Magda Ursache, amintindu-l în eseu domniei sale *Luați mâna de pe etnolog*, publicat în revista *Acolada*, Xi, 12 (121), decembrie 2017, p. 11.

„- M-a prins *alba* cu ochii deschiși!“ . Alba însemna *zorii*. Culmea e că *alba* e un arhaism în limba noastră, de etimologie latină, avându-l și astăzi în limbă unele țări neolatine. Și câte și mai câte pe care nu le mai țin minte, fiindcă e vorba de îndepărtata mea copilărie. Se agățau ele într-un fel aparte de memorie. Multe din genul acestora nu le amintesc, eu trebuind să separ copilăria de restul vieții și să amintesc numai ceea ce mă surprindea în vorbirea mamei numai *atunci*, lucru nu tocmai ușor.

Surprindeam în vorbirea mamei și distihuri. Amintesc doar două; unul m-a surprins atunci:

*Cine n-ascultă părinții
Trage din necaz cu dinții,*

pe următorul l-am reținut atunci, dar mă tulbură mai mult acum:

*Amărât e omul, Doamne,
Când se culcă și nu doarme...*

Scumpa mea mamă...

Iubitoare a copiilor ei fără a-i alinta ori corcoli.

Fire tare fără a fi bărbătească.

Mândră fără a fi orgolioasă.

Plină de griji fără a se plânge ori a se lăsa prinsă de ele.

Nu hotăra nimic în privința alegerii de către copiii ei a unei sau altei profesii. O singură dată mi-a spus: faceți-vă medici, ca să știți să vă feriți de boli și să știți să vi le tratați. Dar asta mai târziu. Tot mai târziu mi-a spus: dacă aș fi știut că nu te însori, te-aș fi îndemnat să fii preot: sunt încredințată că ai fi ajuns episcop! Cu mine mai discuta chestiuni intime, întrucât intram într-o rezonanță sufletească de tip țarălungesc, pe care îl reprezenta foarte bine... Mamă, care vedeai totdeauna departe, care prevedea până și pustiirea și năruirea casei de la Burdusaci, după plecarea pe rând a tuturor, năruirea ce se întâmplă în zilele

mele, un pic poate chiar când scriu aceste rânduri. Atomi, molecule, bucăți din pereți, năruindu-mi și pustiindu-mi sufletul...

Odată, târziu, când copilăria rămăsese departe, când părinții rămăseseră la Burdusaci să păzească amintirile în care eroii eram noi, plecați de acasă, când eu eram doctor în Capitală, mama a venit și a stat la mine o lună, ca să-și caute cele suferințe la o clinică. Iar dacă ea îi scria tatei aproape zilnic, tata îi scria ei absolut zilnic. Până și cutremurul cel mare din 1977 l-a prins în mijlocul unei lungi scrisori adresate mamei.

Într-o după-amiază am stat de vorbă întinși pe divan, spate la spate, vorovind câte și mai câte. Cum era învinsă de boală, o simțeam cum ațipește *printre cuvinte*... Eu tăceam de îndată, ca să adoarmă.

– Spune, spune, că eu nu dorm!

... Și reîncepeam povestea. Dar s-a întâmplat – culmea! – să adorm. O căldură sui-generis pe care numai o mamă bătrână și bolnavă poate s-o transmită *și nimeni altcineva* se strecură în făptura mea și mă cuprinse, pe mine, tocmai pe mine, cel cu somnul ferfeniță. Cel mai dulce somn în care m-am scufundat vreodată... Somn pe care, oricâți ani ai avea, numai mama poate să ți-l inducă...

*Unui om, cu cât este mai cinstit, cu atât
îi vine mai greu să bănuiască pe alții
de necinste.*

Cicero, De amicitia.

Tata

*Mânia este fiica mândriei: de-acolo
vine aerul de noblețe ce-o caracterizează.
În realitate, ea este cea mai neînsemnată
și mai de nimic dintre toate pasiunile.*

*Seneca, Liniște sufletească,
viață fericită.*

De adâncimile tatei ca și de complexitatea mamei aveam să-mi dau seama ceva mai târziu. Acum eu numai cât încerc să reconstitui din ansamblul amintirilor de-o viață pe cele ale copilăriei. Or, tocmai ceea ce este mai important în vârsta crudă nu poate fi reconstituit fără forțarea, dinspre vârsta adultă, a fortificațiilor care împrejmuiesc linia de centură, oricât de vagă, a copilăriei, spre punctul zero, unde sufletul este pur și ambianța fără neguri. Și apoi părinții înșiși, voind ca să ne fie perfect cercul copilăriei, au întărit aceste fortificații, tratându-ne ca pe copiii ce eram, ca să ne cruțe, în acest fel, de iradierea zbuциumelor maturității. Excepție făcea mama, evocându-ne din neam durerile, ivite ici și colo, ca niște fructe însângerate, în arborescența genealogiei noastre, de care îmi vorbea adesea, și tata care, cântând arii de operă sau elevată muzică bizantină, înlocuia evocările triste cu frapanța ori dulceața muzicii. Astfel noi copiii, în special eu, înzestrat cu voce și cu o bună memorie muzicală, am devenit colecționar precoce de ecouri muzicale.

Stă, așadar, în firea lucrurilor ca amintirile din copilărie să fie operă a vârstei mature. Prin fatalitate, nu le poți așterne pe hârtie decât privind înapoi prin spațiul unei meteorologii sufletești învălmășite ori prin pânza, iezită de atâta folosință, a minții. Aproximațiilor omului format le va lipsi tocmai ceea ce el caută pedepsit să nu găsească. Fără să fi fost înzestrat cu o fire aprinsă, din când în când tata lua foc repede. Complementar mamei.

Bărbat frumos, înalt și athletic, blond cu ochi albaștri, de mare probitate sufletească, calm și luminos, dar iute la mână. Era o fire justițiară, gândind binar: cutare fapt se cuvine sau nu se cuvine, e drept sau nu e drept.

Părea, la o repede privire, că ar fi slav, nordic vareg – pentru a nu spune rus –, dar nu era. Aceeași înfățișare o aveau dacii (o atestă mai multe surse antice: e de ajuns a-l cita pe Herodot). Eu îmi știu bine genealogia: nu avem nicio creangă slavă în acest arbore. Asta deși ramura Brăeștilor, din care se trage Profira, mama biologică a tatei, este coborâtoare din Bucovina și a migrat în părțile ascunse și ferite de către păduri și depărtare ale Zeletinului, prigonită de urgia lui Duca Vodă, care le sechestra averile și-i omora¹⁷... Iar pe linia bărbătească, strămoșii îndepărtați ai tatei descindeau din aromâni urcați dinspre Ohrida (Macedonia) și stabiliți, prin neveste, cele mai multe din părțile locului, în ținutul Vrancei. Numele lor originar era Turea. Cicero scria despre neamul turenșilor că sunt cei mai cruzi traci din munții prăpăstioși ai Ohridei. Palide rămășițe de sadism încă mai răsar ici-colo în vastul lor neam, ca din craterul unor vulcani fierbinți, dar stinși de când lumea.

Tata arăta câteodată o *terribilită* care, cel puțin când eram copil, apoi adolescent, mă cutremura. Dar cât era de duios, cum îți zâmbea cu ochii totdeauna umezi! Neînchipuit de darnic, generos în toate și trecător cu vederea! Ai fi zis că e omul cel mai blajin de pe fața pământului și pentru nimic

---

¹⁷ Cf. *Neamul Brăescu*, în: C. Dimoftache Zeletin, *Doctorul Alexandru Brăescu, 1860-1917. Întemeietor al învățământului universitar din Moldova, ctitor al Spitalului Socola din Iași. Contribuții documentare*. Editura Corgal Press, Bacău, 2009, pp. 48-63. Reprodus în: C.D. Zeletin, *Scrieri 4. Istoriografice*, Colecția *Distinguo*, Editura Spandugino, București, 2014, pp.72-76.

În lume nu i-ai fi bănuat firea năpraznică. Vara lui primară, Virginia, învățătoarea de care voi mai aminti, era la fel. Deși la 4-5 case unul de altul, nu se vizitau... Cea mai de seamă meteahnă a lui era imposibilitatea de a parcurge gradual distanța de la o stare la alta. Parcă o aud pe mama:

– Culai, măsura!

Sau șoptindu-i pe-aproape când mai era cineva de față:

– Părinte, măsura!

Efectul apostrofării era unul de trezire.

Lua hotărâri de unul singur.

Era candid, era pur, cinstit la modul absolut de te cuprindea și mirarea. Un singur episod. La bătrânețe, cu un an înainte de a se stabili la mine (1981), unde a rămas până la plecarea din lumea aceasta, a continuat să slujească la Burdusaci, deși se pensionase. Episcopia nu-i trimisese succesor. Într-o bună zi s-a prezentat la el un preot de 34 de ani, Ioan Nechita, oferindu-se să-i fie preot-ajutor la slujbe. Pe tata l-a cucerit cu totul, prin voce și cunoașterea tipicului. A uimit-o până și pe vara mea, Rodica Rotaru, soția profesorului și istoricului literar Ion Rotaru (Hans), venită la Burdusaci să-l vadă pe Cezar, fratele ei. Rodica avea un spirit extrem de ascuțit și care nu se entuziasma ușor. În afară de aceasta, nu avea o aderență – să-i spunem așa – la religie. Ei, bine, tocmai ea, întorcându-se la București, mi-a relatat în termeni encomiastici prestația celui ce râvnea să fie succesorul tatei...

Nu după multă vreme însă, Ioan Nechita s-a dovedit a fi un escroc de clasă înaltă, ar fi avut cinci condamnări în antecedente. Se dădea drept preot, făcea împrumuturi după împrumuturi, căci dispunea de o putere de persuasiune ieșită din comun. Miliția – poliția de pe atunci – i-a dat de urmă și ce a urmat e lesne de înțeles. Eu am aflat din presă. Tata, hotărându-se, în sfârșit, să se stabilească la mine, și-a luat câțiva stupi, cu gândul la florile parcului Herăstrău, la doi pași de strada Barbu Delavrancea, dar în special ca să aibă el ocupație, și nu și-a făcut probleme. Nu mi-a povestit nimic despre

episodul cu impostorul, nu-i exclus să i se fi spovedit: în privința tainelor de spovedanie, tata tăcea ca pământul. Nu le divulga, fie și fiului.

Era el tata frumos, înalt, athletic, blond cu ochi albaștri, dar și taciturn. Așa se face că aveam față de el un paradoxal amestec de dragoste și frică, de admirație și reprobare. Mă stăpânea impulsul paradoxal deopotrivă de a-i sta în față și a-l ocoli. Probabil că și ceilalți simțeau același imbold, ceea ce, probabil, îi convenea, deoarece îi păzeau singurătatea, în care se simțea bine. Era stăpânul absolut al noianului său absolut de gânduri și absorbit de curentul din tunelul lucrului ce și-l propusese: lucra foarte concentrat. Și lucra desăvârșit în diverse domenii. Energia presupusă de actul vorbirii trecea în energia presupusă de actul lucrării în tăcere. Zgârcenia la vorbă însă mai avea o explicație psihologică: se născuse cu strabism la un ochi, izvor de timiditate și comprimare a dispoziției de a comunica. Strabismul l-ar fi încurcat și-n viață, și-n biserică și pe o prezumptivă scenă muzicală. Așa că, student fiind la București, s-a operat la Spitalul Militar. Cu succes.

Fixarea pentru o viață a tatei la Burdusaci a fost pentru mine multă vreme o enigmă. Incontestabilele sale calități de slujitor al sfântului altar nu erau un răspuns complet: simțeam că îmi scapă ceva.

Foarte târziu, poate pe vremea studenției mele, mama cu inteligența ei de a lega lucrurile între ele, ajutată de intuiție și de arta punerii de întrebări fără a fi indiscretă, mama, spun, m-a lămurit. A fost vorba de o nevinovată conspirație intrafamilială.

Excelența muzicală a tatei, interesul aparte – ce depășea exigențele slujbei bisericești – pentru muzica de operă, a trezit în Nanu teama ca nu cumva să apuce căile acestei discipline muzicale, care excludeau complet Burdusacii din destinul lui profesional, și el să rămână singur la bătrânețe. Avea și motive să se îngrijoreze: vocea excelentă de tenor, validată nu numai de ascultători empirici, ci de moș Culiță (Nicolae Brăescu), el însuși a fost cântăreț de operă în tinerețe, înainte deci de a ajunge magistrat la Înalta Curte de Casație, căci urmasa deopotrivă Conservatorul și Facultatea de Drept.

Împreună cu George Folescu și George Niculescu-Basu, Nicolae Brăescu (1880-1960) contribuise la începuturile creației românești de operă, cântând – pe lângă concerte – în opera *Fântâna Blanduziei* de George Cosmovici, fratele Mariei C., mama lui George Enescu.¹⁸

Tata, deși tenor, luase lecții particulare cu George Folescu, prietenul lui moș Culiță Brăescu. Nu știu complet situația: el nu vorbea de felul lui despre sine, apoi deceniile comuniste nu erau prielnice destăinuirilor de acest fel, pe lângă faptul că, în adolescență, când astfel de curiozități sporesc, noi eram plecați la Bârlad. În ori caz, el a urmat Conservatorul nu neapărat cu scopul de a-l sfârși printr-o licență (sau poate nu!), cu drepturile care ar fi decurs din ea, ci ca „student extra-ordinar“, având libertatea de a-și alege cursurile pe care le dorea, cât și formele de instruire practică. Urmărea întâi și întâi cultivarea vocii cu care fusese înzestrat. Era ceea ce germanii numeau „außerordentlicher Hörer“, iar la noi, de la o vreme, audient. De strabism scăpase, mijloace de a rămâne, deocamdată, avea.

Criza economică mondială din anii 1929-1933 i-a răsturnat însă programul de formare. Numărul de posturi libere scăzuse îngrijorător, dacă nu dramatic, perspectiva din acest punct de vedere era sumbră. La Burdusaci, preot paroh era Vasile Onica, post ideal în optica lui Nanu. Nici prin împrejurimi nu erau posturi de preot libere, așa că planul lui, probabil secret, nu avea șanse. Se simțea strâns în menghină: nu știa cum să-l fixeze pe tata la Burdusaci.

Salvarea demersurilor îi veni de peste dealul de la răsărit, de la Șendreștii familiei Palade, de la cumnatul Nanei. Sora ei mai mare, Lucreția (1880-1968), era căsătorită cu învățătorul Gheorghe Mihalache, om deștept, voios și cu fantezie, tată a șase copii și – deputat de Tutova. La Cameră, „moș

---

¹⁸ C.D. Zeletin, *Tenorul Nicolae Brăescu. Un nume legat de începuturile creației românești de operă.*, *Muzica*, X, 2 (238), aprilie-iunie 1999, pp.143-159. Studiu reprodus în: C.D. Zeletin, *Scrieri 4. Istoriografice*, Colecția *Distinguo*, Editura Spandugino, București, 2014, pp. 257-298.

Mihalache“ cum îi spuneam noi, se vedea cu Episcopul Lucian Triteanu al Romanului, care-l agrea pentru vivacitatea spiritului și farmecul de povestitor. Așa că nu i-a fost greu lui moș Mihalache să-l roage să facă o rocadă: să-l transfere pe preotul Onica de la Burdusaci la Glăvănești, 15 kilometri pe firul văii spre miazăzi. Iar părintelui Onica i-a convenit cât se poate de mult, fiindcă pleca de la o parohie săracă, de răzeși boieroși dar scăpătați, burdusăcenii, departe de oraș sau de târg, la Glăvănești, parohie bogată, cu săteni harnici, fără ifose, dorneni fugiți din nordul supus persecuțiilor austro-ungare (sau din celebrii Bosanci?). Pe deasupra, Glăvăneștii erau la o zvârlitură de băț de târgul Podu Turcului: prăvălii, spital, farmacie, poștă, autobuz, iarmaroc și câte și mai câte înlesniri de care Burdusacii erau lipsiți. Și, ca o curiozitate etnografică: glăvăneștenii purtau costume naționale, iar burdusăcenii haine nemțești...

Nanu o făcea din calcul, comoditate și un egoism firesc de înțeleș. Așa că îi trimise tatei o telegramă la București:

– Vino repede!

Sigur că era obosit de tragedii familiale, chiar dacă acum descurajările din trecut îi slăbiseră, sigur că umbla după simplificări ale vieții. Iar fiul său, chiar dacă avea voință tare, e posibil ca năzuința pentru scena presupusă să nu-i fi fost pe potrivă, iar perspectiva acestei apropiate rezolvări practice de viață venea cu o anume ușurare în privința celeilalte vocații, muzica. Și mai era ceva: tata asculta de părinți. Așa că veni...

Studiile le-a urmat, de la mijlocul lor, la fără frecvență. S-ar putea ca rezerva aproape rece a tatei față de Nanu, pe care i-o știu de-o viață, să-și aibă originea în acest conflict înăbușit. Pe Nana o înconjura cu afecțiune, pe Nanu, nu.

...Așa că părăsi Bucureștii. Părăsi gazda de pe strada Avrig, la care stătea împreună cu prietenul și colegul de Conservator, baritonul Nicolae Teofănescu. Se înțelegeau foarte bine, iar tata îi admira arta până la uimire. Nicolae Teofănescu îi demonstra intensitatea vocii lui de bariton trăgând spre

bas apropiindu-se de gura lămpii de gaz și, cântând în forță de sus spre jos, fitilul pâlpâia, stingându-se repede!

După trecerea mării crize economice, țara revenindu-și la normal, Nicolae Teofănescu s-a angajat la Opera Română, unde a cântat vreme de peste trei decenii... Târziu, în 1961/62, deci când eu eram medic, l-am ascultat în *Boris Godunov* de Mussorgski, operă în care a avut o prestație de mare anvergură în rolul călugărului Varlaam, în *Boema* de Puccini, rolul lui Benoît, proprietarul mansardei mizere a celor patru artiști visători. A mai cântat în opere de Mozart, Wagner, Ceaikovski, Richard Strauss ș.a., în care, pare-se, nu a deținut roluri titulare. Regret că, dintr-o sfială care mi-e proprie, nu l-am contactat în pauzele ori la sfârșitul spectacolului, ca să-l întreb una-alta și să-i fac o bucurie tatei...

De altfel, *Boema* a fost cea dintâi operă pe care am văzut-o la venirea mea în București. M-a decepționat însă până la estomparea interesului pentru muzica de operă de la noi: cei patru tineri, începând cu Rodolfo, erau artiști cu voce bună, dar trecuți, cu burtă, mișcându-se greoi. Până la un trist haz lăuntric. Odată cu ascensiunea lui Nicolae Herlea s-au schimbat lucrurile, s-a redresat viziunea mea...

*

Tata *se trăia pe sine*, nu-și trăia spectacolul propriu, deși profesia de preot i-ar fi cerut-o cât de cât. Tot așa, nu se privea din afară. Nu reflecta deloc asupra lăuntrului propriu. Când era bolnav, oricât de multe și felurite i-ar fi fost simptomele, pe toate le convertea într-unul singur: geamătul. În tăcere și izolare. Dacă mama observa – perfect! –, dacă nu, nu era nimic. Nu cunoștea lamentația, nu împărtășea suferința personală. În schimb – Doamne! –, când altcineva cădea în suferință, era de o putere a dăruirii, de o devoțiune inimaginabilă. Făcea injecții, puneă ventuze, urmărea temperatura sau tensiunea arterială ș.a.m.d. În aceste griji ale lui, pe primul loc stătea mama, apoi Nana și – totuși – Nanu.

Nesocotea îmbrăcămintea. Îl îmbrăca stereotipia nu gândirea. Nu-l interesa. În privința acestei ignorări, eu îi semăn într-o oarecare măsură. Dar tata împingea nesocotirea vestimentară la limita de sus, ceea ce eu nu o fac. Purtând reverendă permanent, când se răcea vremea sau burnița, el își punea automat peste reverendă pardesiu sau impermeabil. Gândurile îi erau la altceva, dar la acel altceva gândea extrem de concentrat, până la uitarea de sine. Minuția se întâlnea cu anvergura: putea deopotrivă să deseneze/picteze o vigneta într-un text, ori să repare un butoi...

Nu se uita că plouă, că ninge, că e glod; își vedea de treburile lui, într-un mod viteaz și orb. Nu că ar fi sfidat alte îndeletniciri prin bravură ori vreun act de conștiință, ci pur și simplu nu vedea altceva decât ceea ce-și fixase în minte. Teribil de absorbit în demersul lui, era sigur de el: tindea la valoarea înaltă a ceea ce face. Dar și când nu-l interesa ceva – nu-l interesa la modul absolut. Nu vreau să dau exemple. Nu cunoștea cuvintele *dacă, poate și însă*, ca mama. Dispunea de un firesc al tăcerii, de lipsa nevoii de start al vorbirii, încât aceasta părea firească, fără pic de ostentație, fără impresia de misterios. Când eram mai măricei, nu intuiam vreun sens acestei tăceri care, cu timpul, ne tiraniza (cuvântul e cam tare!). El, care m-a iubit atât de mult până la nouă ani ai mei, începând cu anul 1944, când a venit pe lume sora noastră, mult dorită de toți, dar în special de el, m-a părăsit brusc. A fost pentru mine o nedumerire dureroasă, o alunecare de teren sufletesc de natura celor care nu lasă răni și se vindecă numai prin resemnare și obișnuință. Ea însă avea să se estompeze odată cu năvala toxicelor dereglări ale comunismului incipient și cu plecarea noastră la Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad.

... Dar până atunci petreceam încântătoare după-amiezi duminicale urcând împreună, părinți și copii, dealul Bălușului la răsărit de casa noastră. Întâi era hudița în pantă, până la Gheorghe Chiper. Gardurile ei, mai mult naturale decât îngrijite de mâna omenească, erau o împletitură naturală și întunecoasă de spinăriș plin de mistere: gușteri, cuibare cât căușul pumnului de pășăruici, cătină, tufe verzi cu spinii galbeni, tari și lungi cât acele, numite la noi holeră și-n Bărăgan dracilă, buruieni care numai aici se văd și câte altele. Schiță a mâinii omenești, dar mai mult operă a naturii... Urma platoul de

aproape un hectar cu via noastră nobilă, îngrijită formidabil de tata, ca un nou născut cu pipeta și despre care un musafir zicea că orice butuc „înghițise un capital“, ceea ce era întrutotul just. Via începea cu o pajiște de lucernă înconjurând o căsuță învelită cu paie și care servea de magazie. În spate, spre apus, gardul ce ne despărțea de via lui moș Alexandru Vârlan, avea în loc de stâlpi salcâmi dirijați să crească subțiri și înalți ca palmierii. Doi din ei serveau de stâlpi posteriori ai colibeii înalte (susă; să nu surprindă epitetul, căci spune și Eminescu: „Stau în fereastra susă...“), pătul cu fân și cărți pentru zi și noapte cu „a nopții stele mari“, de aur, bineînțeles, culcuș la care urcam pe o scară foarte înaltă.

Urmau rânduri-rânduri soiurile: aligoté, băbească, neagră de Hamburg, afuzali, șasla, *chasselas doré*, tămâioasă și, unde începea panta și pământul devenea mai nisipos, riesling.

Se termina via, începea pârloaga, pantă sălbătică și misterioasă până a fi rămas, pentru toată viața, o amintire enigmatică, o șaradă a naturii, cu pietricele fascinante, culbeci fusiformi ori stranii, despre care mama mi-a spus – fapt fascinant – că sunt rămășițe ale aluviunilor Mării Sarmatice! Am fost năpădit brusc de o altă viziune a timpului, asemeni unei torsionări dureroase a punctelor cardinale: mă durea mintea la propriu, calmată cu drogul unei fantezii noi. În pârloagă am văzut întâia oară arici, în pârloagă am văzut întâia oară cucul cum cânta, în pârloagă am surpat cu bățul un magnific mușuroi de furnici urmând să-l văd zilele următoare reînălțat, în pârloagă am dat, în mijlocul unui ghem uriaș de spini, de un păr altoit de tata când era elev și abandonat acolo singurățății, în pârloagă am dat peste gura unei fântâni neterminate, părăsite fiindcă cei care căutaseră apa aleseseră prost locul („nu chemaseră pe moș Ceapă cu cumpăna lui prezicătoare!“), în pârloagă am văzut primul șarpe și câte și mai câte! Pârloaga a fost un *alter ego* sălbatic al învățătoarei care a fost mama... Sub rădăcinile aeriene, groase cât un boa, ale unui nuc de sub care fugise nisipul, ne adăposteam, eu, Lulu și nenea Savel, fratele mai mic al mamei, student la Politehnica din Timișoara, care ne explica ce înseamnă un viaduct – de genul celor ce avea să construiască el: ne arăta

uriașul deal din față, al Hăghiacului: „un pod uriaș, ca de-aici până acolo“. Savel crescuse brusc în fața noastră, a noastră, care numai cât nu căzusem pe spate de admirație, uimire și dragoste... Și, tot de sub anacondele încremenite ale rădăcinilor nucului, am auzit într-o zi (22 iunie 1941) bătând neobișnuit clopotele și jos la biserica din sat, și departe pe dealul de la cimitir:

– A început războiul!

...Și drumurile satului s-au umplut repede cu femei plângând și jeluind posibilele nenorociri schițate de închipuire...

Se întâmpla ca în acea zi tata să instaleze, cu Nicu Bozga, care ne-a ajutat mult în treburile mari ale casei, gardul de la drum, înlocuindu-l pe cel vechi. Noile șipci orizontale de stejar, ale căror muchii tăiau ca gura cuțitului, în care urma să fie bătute scândurile, primeau cu greutate cuiele în lemnul lor extrem de dur. Nanu coborî la ei, confirmându-le știrea pe care tocmai o auzise la radio... Tata lăsa lucrul, se duse pe loc la biserică și făcu o slujbă densă și adâncă. La sfârșit, înainte de a lepăda veșmintele, tata a întârziat în fața ușilor împărătești într-o prelungă mătanie, în timp ce sătenii plângând, rămaseră și ei prăbușiți la pământ, într-o mătanie fără sfârșit... Nu știu dacă atunci sau în ziua ce a urmat, tata a hotărât să marcheze tragicul eveniment, plantând, paralel cu noul gard, cinci salcâmi. Parcă văd gropile adânci, afânate, stropite cu aghiazmă, în care tata ne-a chemat pe Lulu și pe mine, să ținem dreپți puii de salcâm, înalți și cu frunze. Cineva a spus că e bine să punem în țărână și lapte, și s-a pus... Cu timpul, salcâmi au crescut foarte viguroși, plini de sănătate încât, de pe terasă, acopereau vederea sătucului Hăghiac din față, pierdut într-o depresiune a uriașului deal cu același nume. Unul din ei a fost tăiat anul trecut (2017), fără învoirea noastră, samavolnic și neglijent, încât a căzut peste poartă, doborând-o cu acoperiș cu tot. Secțiunea prin trunchiul sădit în urmă cu 77 de ani, avea peste un metru...

...Pe platoul de deasupra pârloagei urma o altă vie a noastră, numită „a Arhipoaiei“, cu butuci teraz, care se mulțumea cu o sapă primăvara și atât. Interesant însă era drumul care o mărginea la nord: plin de troscot și marcat

cu un șir de vișini bătrâni, care-mi păreau – sau poate erau chiar – foarte groși, și în fond erau, căci într-una din scorburile lor am văzut pentru întâia oară ieșind o pupăză, de o fascinantă policromie... Prin troscotul și ierburile subtile ale acelei chingi de drum, își scoteau fragii timizi căciulițele roze, mai mult parfumate decât dulci. (Nu știi de ce regizorul suedez *Ingmar Bergman* și-a numit celebrul film *Fragii sălbatici*, (*Les Fraises sauvages*, 1957.) deoarece toți fragii sunt sălbateci: căpșunile sunt rude domesticite, intens productive, dar, totuși, altceva!). Au rămas cei mai groși vișini pe care i-am văzut în viață. Ei mi-au statornicit cei dintâi noțiunea de bătrânețe, nu ghebul lui moș Țancu, vecinul nostru de la miazăzi, care numai că nu atingea pământul cu fruntea...

Urma rediul lui Popovici, tot în pantă. Aici în toamna anului 1944, după întoarcerea noastră din refugiu, tata, împreună cu o mână de oameni ai bisericii, a luat inițiativa de a îngropa, în locul unde căzuseră, militarii nemți și ruși, căzuți în lupte, căci frontul a trecut prin Burdusaci... Fiecărui erau necunoscut, tata – aflându-i sau neaflându-i (din actul de identitate) numele – i-a săvârșit corect slujba ortodoxă de înmormântare. Au fost sute, presărați pe toate muncelile și râpile Bălușului. La cele din rediul lui Popovici, am luat parte, tremurând, și eu...

Zăpodia, punctul cel mai înalt, avea formă pătrată și era înconjurată de tufăriș. Cultivam în ea păpușoi, dar nu ne alegeam cu nimic din ei... Când ajungeam la ea, mă cuprindea o frică nemotivată. De la ea porneau spre nord și răsărit râpi nisipoase și umede, dâmburi subminate de izvoare subtile, totul înăbușit de podbalul cel triumfător.

De ce evoc aceste plimbări?

În primul rând, pentru că din când în când simțeam dureri care-mi oboseau numai genunchii. Tata, foarte atent la suava mea jeluire, mă lua în brațe, dar asta o vreme, până neplăcerea mă mai slăbea. Consultat, un doctor din Podu Turcului a hotărât că erau dureri de natură reumatismală, recomandându-i tatei să-mi pună albine să mă înțepe pe genunchi. A făcut-o o vreme reprimându-și simțămintele față de frica mea când mă fugărea cu albina

în mână, o cursă tragi-comică pentru cine o privea dinafară, dar s-a lăsat păgubaș, văzându-mă cum fug speriat și cu ochii în lacrimi. Apoi a lăsat-o baltă, iar durerile au trecut de la sine. Mai târziu s-a dovedit a fi fost altceva: benignele dureri de creștere, pe care unii copii le au, alții nu.

În al doilea rând, evoc aceste plimbări dintr-un motiv foarte greu de exprimat, cu oricâtă artă scriitoricească aș fi înzestrat. Aceleași plimbări în Băluș, însă toamna, spre zăpodie, alteori mai departe, mergând la Șendrești. Treceam printre niște buruieni cu tija fină și uscată, ale căror fructe nenumărate, albe și pufoase, de mărimea unui bob de mazăre, erau alcătuite dintr-o eflorescență de perișori albi, scurți și deși, cu aspect de floare. Ei, tocmai aceste semințe cu aspect de floare, un minuscul fiong de puf, dar solidar cu vrejul uscat care fusese peste vară tulpiniță verde și plină de sevă, cu puful, care, invers decât globul labil și aerat al pădăiei, ce se dezagregă la cea dintâi adiere, rămânea fidelă tijeii celei cu frunzele arse de brumă, uscate de ger și luate de vânt, supraviețuind iernii. Mă cuprindea o milă clară și o durere ambiguă când mă gândeam la aceste semințe-flori rămase singure să le biciuie crivățul și să le reziste. Deveniseră personaje speciale în sufletul meu, probă că retrăiesc și astăzi acele senzații și solidarități și le văd nespuse de clar chipul și tulpinile răvășite, îmbrățișând pământul... În sălbăticia uscată a drumului nostru de toamnă târzie, pustiit de astă dată, ele mă împingeau să și plâng la gândul că vor rămâne singure peste iarnă, împovărat de vinovăția că le-am părăsit. Le și visam noaptea, acoperind întinderi vaste de pârlăoagă palmuită, trăind, în culcușul meu cald, teama că ușoara voluptate a părerii de rău se stinge odată cu insinuarea somnului peste toate, peste tot...

Tata nu avea, nu simțea, nu era apăsător de niciun plafon. Nu-l aduna spre pământul realității nicio restricție, cu trei excepții: biserica, simțul dreptății și mama. Nu l-a interesat niciodată politica: nici înainte de comunism, nici după. Era spirit liber și cutezător. Om al anvergurii, nu-i plăcea să se ocupe de lucruri neînsemnate, dar când era silit s-o facă – apoi o făcea! Cu cât era mai mult om al tăcerii, cu atât mai grăitoare era lucrarea mâinilor lui.

Folosea darul manualității la orice, de la împletirea unui coș de lozie, la exuberanța lignoasă a traforajelor fără pereche iscate din fantezie, nu reproduse după vreun model, la desen, la repararea aparatelor de orice fel vor fi fost ele, la bucătărie ș.a.m.d. În aceasta din urmă însă, când era vorba de un fel de mâncare nou pentru el, spunea doar atât:

– Să văd numai o dată cum se face!

Prin asta exprima faptul că instructajele, în taină, îl irită...

Repara stricăciunile de un fel sau altul ale casei și chiar ale vreunei șandramale inutile, cum era căsuța de sus de la vie, desfăcută și transferată (inutil!) jos, pe moțul căreia și-a făcut cuib ani de zile o barză... După reparație, nu se mai uita la obiectul reparat și nici nu vorbea despre el.

În toată viața mea, numai două ființe mi-au răspuns prompt: - Da!, când le-am întrebat dacă ar avea curajul să meargă cu o rachetă în cosmos: tata și colega mea, Sonia Herman, inginer electronist și biocibernetician, șefă de lucrări la Catedra de Biofizică a Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila”, București, unde am fost profesor. Dar întrebarea aceasta am pus-o, bineînțeles, în deceniile noastre, nu în copilărie!

Când se scufunda în studiu ori în lucru, nu vedea, nu auzea. N-am cunoscut pe nimeni cu o asemenea putere a detașării.

În biserica plină de oamenii satului, se bucura de un perfect prestigiu sacerdotal. Când ieșea din altar, blând și gânditor, cădelnițând cu tămâie sau cu smirnă, care nu se mai găsește astăzi, privea pe deasupra capetelor părând a sugera înaltul, nu sfredelea ochii oamenilor cu familiaritatea obișnuită. De aceea, spovedania la tata era trăită ca un cutremur sufletesc, o săvârșire dincolo de lume... Trecea prin cele două pâlcuri de credincioși („Domnii la dreapta, Doamnele la stânga”), care parcă dispăruseră absorbite de abisul propriu. Și-i asumase de mult...

Nu-l interesa deloc propria genealogie. Dar deloc! Suportul mental sau psihic al acestei stări era atrofiat, nu inhibat. Ori o deținea în memoria pură, nu în cea relațională. Când venea în discuție o problemă de acest gen, nici n-o augmenta, nici n-o reprima, nici n-o suprima. Se comporta în acest sens invers dispoziției native răzășești, în special a celei moldave.

Mama, dimpotrivă. După căsătorie, când a venit de pe Laz (Onceștii vechi) la Burdusaci și, nu după multă vreme, când i-a spus tatei că-i neam cu mătușa Silvia Spiridon, o săteancă apropiată familiei noastre, tata a rămas uimit:

– Eu?!

– Da! i-a răspuns mama, care – e de reținut – nu era originară din Burdusaci. Sunteți veri de gradul al doilea; bunicii sunt frați: Catinca Arhip, născută Brăescu, era soră cu Neculache Brăescu, bunicul sfinției tale!

Ba mai mult! Tata nu ținea seama de rasa omului, dar deloc! Nu-l auzai că XY e țigan sau ungar, sau evreu ș.a.m.d. Un singur lucru îl interesa: dacă e creștin. Și ortodox. În copilăria mea, prin anii 1941-1942, deci pe vremea războiului, a adus o partitură cu un colind, compoziție nouă, *Moș Crăciun*, de Gh. Budiș, care a făcut carieră: *Din an în an sosesc mereu/ La geam cu Moș Ajun...* Ne-a chemat să vedem cum descifrează partitura, spre a ne deprinde cu notele muzicale. Se termina cu versurile:

*Dar nu uita, când ești voios,
Române să fii bun!*

Noi îl urmăream. Dar când a ajuns la ultimul vers, l-a citit *Creștine, să fii bun!* Și așa l-a cântat o viață! Târziu, după anii '80, când s-a mutat la București și a stat la mine, a găsit în bibliotecă volumul lui Ilie I. Mirea, *Colecție de cântece (...)* pe 1-4 voci, Editura Cugetarea, Georgescu-Delafras, București, 1935, nou-nouț, dăruit la cerere, cu autograf, de către chiar Ilie I. Mirea, contra exemplarului-ferfeniță pe care-l adusesem de la Burdusaci, odată cu alte cărți ale copilăriei mele. Schimbul s-a făcut acasă la Perpessicius, într-o zi de mai 1979. Îl adora pe Perpessicius: deși de prin părțile Buzăului, bătrânul Ilie I.

Mirea urmasa Școala Normală la Brăila, așa că, practic, erau brăileni amândoi... Tata, negăsind în cartea lui Ilie I. Mirea piesa respectivă, a scris-o din memorie pe spatele copertei ultime, versul ultim fiind...

Creștine, să fii bun!

Era măreț tata!

N-o știa și nici nu l-ar fi interesat să i se spună...

Darnic și generos. Cum nu se mai poate. Aș putea spune, fără să greșesc ori să exagerez, că trăia pentru a face plăceri celorlalți. Nu ținea socoteala banilor: își puna salariul pe unde se întâmpla: pe vreun scaun, pe vreun raft al bibliotecii, deasupra vreunui dulap ș.a.m.d. Nu știa câți a pus ori câți i-au rămas. Consecințele nu mai trebuie să le amintesc... Îi semăn în această privință. Era mai curând corect în făcutul socotelilor gospodărești decât atent pe unde-și lăsa banii. Îi râdeau ochii când făcea daruri și se uita, cu o curiozitate din adânc, în ochii celui care primea, ca să-i simtă plăcerea deșteptată, să i-o capteze pentru a o retrăi și el. Era cea de a zecea plăcere a lui. Buzunarele îi erau pline de bomboane ori biscuiți pentru copii. Generozitatea îi era *la qualité maîtresse*. Numai când era fericit zâmbea, nu ca mine. Sau, altfel zis, fericirea nu i se exprima decât prin zâmbet. Nu l-am auzit însă niciodată vorbind de fericirea sau nefericirea lui. Nu-și povestea copilăria și adolescența, amare, și, evident, nu păstra vreo ranchiună sau formula vreun reproș. Parcă apăruse prin generație spontanee, așa că tot ce știu despre copilăria și adolescența lui știu de la mama... Era prea franc pentru a fi diplomat și prea activ pentru a mai fi și reflexiv. De aceasta din urmă nu sunt însă sigur, cum nu ești sigur de ceea ce gândește un taciturn. Viața lui lăuntrică eu mai mult i-am reconstituit-o. Era serios prin înclinarea taciturnă, nu prin gravitate.

Cu o mie de treburi pe cap, lăsa educația noastră în seama mamei, iar în vacanțe, în a iubitei noastre Olimpia, sora mamei, studentă în medicină la Iași. De altfel, mic de tot, chiar credeam că ne este soră și ne purtam cu ea ca atare. În primul rând, îi spuneam pe nume. Stătea întinsă pe covor în odaia din jos și învăța pe rupele anatomia lui Testut și n-o lăsam în pace. Ca zgândăreala

noastră să fie de folos, ne învăța să dăm numele, în franceză, părților corpului uman. Om fi fost ori n-om fi fost la primară, nu-mi aduc aminte, tata a început oarecari lecții – cam severe! – la religie, matematică și literatură. Multe n-au fost, din cauza excesiv de multelor treburi ale tatei. Cred că eram în clasa întâi...

Ne retrăgeam, pentru tema dată, în odăița bunicilor. Aici, între sobă și tăblia pictată a patului, era un loc intim deopotrivă pentru concentrare, pentru divagare, pentru disimulare – toate trei legate de tema dată! Stăteam pe o lădiță din vechime, cu pereți de stejar și încinsă zdравă în armură de fier forjat, cu balamale și lacăte antediluviene. Fusese, și era încă, lădița cu actele de proprietate rămase de la preotul Petre Spiridon, prin anii 1830-1840, „clironomie ginerelui său, Neculache Brăescu“, străbunicul meu dinspre tata. Actele stăteau în despărțituri, iar peste toate, ca un acoperământ sacru, era culcată *Psaltirea* familiei, legată în piele de vită, imprimată în Mănăstirea Neamț în 1831 și 1832 de Teodosie Monahul, care a fost și autorul admirabilelor xilogravuri și al vignetelor. *Psaltirea*, aflată în posesia mea și despre care am și scris, are însemnări ale străbunicului meu. Nana așternuse peste lădiță o țesătură în dungi verzui și portocalii încrucișate ecosez din fir aspru de lână. Îmi plăcea grozav, numai că în acel colț intim trebuia să învăț, în timp ce gândul îmi fugea aiurea, tabla înmulțirii și s-o spun impecabil tatei, care ne inspecta cam la două ore. Eu o învățam cu un calm depresiv, Lulu – plin de pricolici, adâncindu-mă cu neastâmpărul lui, sau cu o anumită deficiență în concentrare, în amărăciunea mea, căci nu prea puteam învăța fără să fac legături. Însă, la un moment dat, m-a fulgerat un gând salvator: versurile! Ideea a plecat de la strofa matrice:

*Trei ori trei,
Baba la bordei
Curăță ardei
Pentru moș Andrei.*

Întâmplarea a făcut ca tehnica să meargă:

*Trei ori trei, nouă,
Babele se ouă...*

Sau pentru $3 \times 5 = 15$:

*3x5 fac cincisprezece,
S-a cam făcut rece!*

Dar la cifre mai mari, inspirația mi-a secat, ori metoda o fi fost de natură să dea chix... Așa că a trebuit s-o rezolv numai bazându-mă pe memoria absolută, nu cu memoria relațională de tipul babelor care se ouă!

Greu, dar de bine, de rău, a mers. O vreme...

Lulu în schimb, mergea strună, ajutat probabil și de dorința de a scăpa mai repede. Parcă-l ajuta și bâțâiala lui continuă și gândul de-a scăpa mai repede la joacă. În realitate, era înzestrat la matematică.

În ce mă privește, ironia face să mă întreb dacă începuturile mele într-ale poeziei nu-și au originea în acele ore de aritmetică, disciplină pentru care nici nu eram înzestrat și care nici nu-mi plăcea.

La religie mi-a fost mai ușor mie și mai greu lui Lulu. Tata ne-a dat să învățăm, într-o anumită limită de timp, două rugăciuni: cea dinainte și cea după împărtășanie. S-a prefăcut mai întâi el că citește din carte. Cu o supușenie și o dulceață a tonului uimitoare: parcă nu era tata! Le țin minte și acum, întărite însă de-a lungul vieții de repetatele euharistii: Începutul celei dintâi: *Cred, Doamne, și mărturisesc că Tu ești Fiul lui Dumnezeu celui viu, care ai venit în lume să mântuiești pe cei păcătoși, dintre care cel dintâi sunt eu...* Începutul celei de-a doua: *Cinei Tale celei de taină, astăzi, Fiul lui Dumnezeu, pârtaș mă primește, că nu voi spune vrăjmașilor Tăi taina Ta, nici sărutare Îți voi da, ca Iuda...*

Cui? *Cinei Tale celei de taină...* Dativul, care îmi înnobilează de-o viață gândul și rostirea românească! Dativul, care continuă și astăzi să țină nava limbii românești legată de țărnam printr-un fir de aur...

La literatură – nu prea mult.

O dată sau de două ori tata ne-a citit și ne-a comentat două nuvele mici, punându-ne apoi să le povestim. Era vară, și tot în odaia din jos, cea mai elegantă, prin covoare, tablouri și divanul ce ne oferise coltuțe care de care mai frumos brodată, căci lectura avea loc jos, pe covoare, în timp ce razele asfințitului se strecurau printre storuri, luminând cu o dulce putere tolăneala noastră cărturărească. Amândouă textele erau de Emil Gârleanu. Prima se intitula *Nadișanca*, un fel de trăsucică de pe vremuri, a doua, *Nucul lui Odobac*. De recitat nu le-am recitat, fiindcă n-am mai dat peste ele, în cărțile acestui scriitor de talent, despre care nu știam pe atunci că avusese legături literare importante cu Bârladul, orașul cel mai aproape de Burdusacii noștri. Într-adevăr, Emil Gârleanu avusese în tinerețea lui un bogat episod bârlădean, înființând, împreună cu poezii George Tutoveanu și Dimitrie Nanu, revista *Făt-Frumos* (1904) care, împreună cu *Luceafărul* de la Budapesta și *Sămănătorul* de la București, a stat la baza sămănătorismului, mișcare literară ingenuă reflectând sănătoasă vremurile ei, respir al adâncimii românești, spre care, în cei 50 de ani de comunism, s-au îndreptat nedrept săgeți otrăvite, și se îndreaptă și astăzi viziunile sanguinarii comunismului remanent...

*

Coabitau în artistul din tata simțul lucrului desăvârșit, uneori dus până la limita minuției artistice, cu neglijența ambianței de lucru ce-o lăsa după el. Mă refer strict la lucrarea mâinilor. Spațiul respectiv duduia ca un stup în care triumful stă în ordinea și determinarea exactă. Însă după ce termina lucrul, păreasa locul ca pe o Insulă a Paștelui lăsând în urmă o dezordine de neînchipuit. Scule de tot felul, rindeaua, dalta, bomfaierul, cuiele ș.a.m.d., le găseai nici nu mai știi pe unde, în combinații stranii. Nimic nu era pus la locul lui. Era un consumator de ordine fără a mai fi și un producător de ordine. Parcă

nici nu era fiul lui Nanu, pentru care ordinea era o obsesie. Odată o întreba pe mama:

– Mar'cel, unde mi-i cheia franceză și pe unde o fi tava cu ținte și cuie?
– Caută-le pe lângă beci, că pe-acolo te-am văzut meremetisind ieri-alaltăieri!

Și tata se întoarse cu cheia franceză, dar și cu superba tavă din porțelan de Sèvres, unul din odoarele mamei, plină cu fel de fel de cuie, pe care, orb, o luase din zbor, când traversa la iuțeală salonul...

Înainte slujbei de duminică, venea blândul moș Ioniță Petriman paraclisierul, personaj al copilăriei mele și într-un fel omul nostru de casă, după cheile bisericii.

– Mar'cel, unde mi-s cheile?!
– Colo, părinte...

*

Așa taciturn și scufundat în gândurile lui, în cazuri de necinste, obrăznicie, furt sau profanare, tata își ieșea din fire. Căpăta pentru scurt timp altă identitate. N-ar fi fost un bun judecător, căci devenea cu oarecare ușurință credul, cum am mai văzut, iar discernerea suferea. Lulu îi semăna în această privință, numai că, în cazul lui, această diminuare a discernerii survenea sub presiunea exercițiilor de orice fel, nu numai a mâniei. Și, în orice caz, nu a mâniei justițiare, deoarece nu era deloc o fire justițiară.

Îmi aduc aminte cum, în timpul războiului (1941-1944), în urma ordinului transmis de mareșalul Ion Antonescu prin filiera specifică, bisericească, după care în orice localitate urbană sau rurală să nu mai existe trai în concubinaj, tata a citit în biserică *Pastorală* trimisă parohiei și *Ordinul* către primărie ca nimeni, bărbat cu femeie, să nu mai trăiască împreună fără formalitățile cerute de lege. Deși citea calm, tonul era al mâniei... Veneau

noaptea, ca să nu-i vadă nimeni, perechi-perechi acasă la noi, rușinați (tata spunea după celebrare: rușinarea aceasta e cel mai important fapt din viața lor) și erau cununați în salon, sub zâmbetul fericit al tatei și mulțumirea lor sufletească.

Când se întâmpla ca vreun bohemian să fie prins noaptea furând câte o curcă, se desfășura o confruntare greu de suportat de sensibilitatea unui copil ca mine, sensibilitate care îmi trecea în spaimă. Ochii lor holbați, obraznici de fel și din frică, mincinoși, mă îngrozeau. La sfârșitul confruntării, tata striga să i se dăruiască hoțului orățania furată pe care vinovatul o lua tremurând de frică! Iar, în epilog, tata îl soma:

– Spune, ce vrei să-ți mai dau?!

Bohemianul poate n-ar mai fi vrut pentru nimic în lume să-i ceară ceva, dar o făcea și din frică și din nevoie:

– O fărâmitură de pâine, săru' mâna, părinte!

Și tata se întorcea cu un colac mare și mai știu eu ce găsea în cămară.

Cu toate mâniile sale de moment, tata era totuși un om echilibrat. Veghea îi era forte, bine și eficient întrebuințată, iar somnul desăvârșit: puteai să tai lemne pe el! Școlar la Seminarul Sfântul Gheorghe din Roman, colegii de dormitor plecau dimineața la ore și el încă dormea. Ba, uneori, când părăseau dormitorul, unii, drăcoși își puneau saltelele peste el! Degeaba! Dormea, probabil, și pentru fiul său cel mic, Dada, care avea să aibă toată viața probleme cu somnul!... Eram eu copil, și încă îmi aduc aminte cum, după o zi grea de muncă sau încărcată, se întâmpla uneori să adoarmă îmbrăcat. Mama îl lăsa așa, și îmbrăcat se trezea dimineața...

Era echilibrat în ambele procese mentale de bază, excitația și inhibiția. Așa se face că mâniile lui nu țineau de slăbiciunea unuia sau altuia din aceste procese fundamentale, deci nu izvorau dintr-un dezechilibru, ci apăreau pe fondul acestui echilibru. De aceea era temut. Mâniile lui exprimau descărcarea

puterii, nu fierberea slăbiciunii; aceasta din urmă mizează și pe spectacularul ieșirii din fire și se liniștește prin spectacol... Mânia însă, de ori ce fel ar fi ea, complică situațiile creând urmări, uneori neprevăzute, dar totdeauna nefericite. Oricum, justificate sau nu, produc tulburare ori suferință.

*

Prin anii 1941 sau 1942, ne aflam de Sântă Mărie Mare, hramul Onceștilor, pe Laz, satul central să zic așa, al comunei, la bunicul Gheorghe Țărălungă, care era primar. După-amiază am fost invitați la serbarea școlară de către directorul Nicolae Brăescu, vecin cu bunicul. Vecini, dar trăiau izolați unul de altul, întâi de toate prin politică: bunicul era țărănist, Nicolae Brăescu liberal; bunicul avea fermitatea omului moral, Nicolae Brăescu era versatil; bunicul avea duritatea rectitudinii celui proiectat pentru ceea ce se cuvine și spre ceea ce trebuie; Nicolae Brăescu, om de foc și bărbat chipeș, ascunzând în despotul ce era un amarez neiertător. Era văr de gradul al doilea cu tata, dar tata nu amintea niciodată lucrul acesta. Nu i-am văzut nici măcar schimbând o vorbă...

Eu eram neam cu amândoi, dar nu știam de copil lucrul acesta, și apoi nu avea nicio importanță. Oricum lui Gheorghe Țărălungă îi eram nepot de fiică, în timp ce lui Nicolae Brăescu îi eram nepot de văr de-al doilea! Menționez totuși, devansând povestirea că, târziu, aveam să fiu în relații apropiate și chiar calde cu urmașii lui.

Serbarea a mers bine până când veni rândul unei piese de teatru într-un act, în care eroul era un preot tânăr, îmbrăcat în reverendă. O cruce, mare cât un engolpion de arhieru îi bălăngănea pe piept stârnind un efect hilar. Nu înțelegeam mai nimic, bineînțeles, dar personajul voia să trezească hazul, luând în derâdere cele sfinte...

Atât îi trebui tatei! Se ridică tunând împotriva directorului care a îngăduit asemenea insanități, batjocuri și nebunii în școală! Preotul e purtătorul unei taine care vine, prin apostoli, de-a dreptul de la Mântuitor! Cer

domnului director scoaterea pe loc a acestei necuviințe! În aceeași curte cu biserica! Chiar în momentul acesta se săvârșește slujba de vecernie!

Eu m-am speriat... Tunetul trecuse, dar tata a continuat argumentând concis lumii care-l asculta încremenită, nedumerită. Păstrând intensitatea ridicată a vocii, tata a socotit că e de cuviință să aducă argumente privitoare la îndreptățirea intervenției lui. A amintit astfel că ne aflam în plin război împotriva ateismului de la răsărit, care, pe deasupra, țintește la desființarea proprietății, în cazul nostru, a răzășiilor. Aminti că majestuoasa culme a dealului pe care ne aflam a fost donată, pentru școală, biserică și cimitir, de către preotul Enache Țărălungă, mort în 1812 de ciumă, și întregită de fiul său, preotul Vasile Țărălungă, mort în 1864 de holeră!

– Asta piesă, domnule director! Nu a dumneavoastră, la doi pași de mormintele lor și pe pământul dăruit de ei pentru școală!

Îndată a început harababura, iar noi am plecat...

... Ani la rând, venind la hram la bunicul, s-a trecut prin ciur și prin dârmon întâmplarea. S-a povestit de fiecare dată, ca dintr-un impuls misterios de a întări aducerea aminte, ceea ce a făcut ca să pot s-o reproduc și eu cât de cât corect... Sper.

*

Lucerna de pe dealul Ciocanilor

Când se vor fi petrecut cele ce urmează nu-mi aduc aminte. Destăinuirea pe care mi-a făcut-o mama în urma acelei întâmplări nu se face unui copil mic, așa cum eram meu, mai cu seamă că ea nu se destăinuia nici oamenilor mari, necum copiilor...

Trebuie să se fi petrecut în 1941 sau în 1943, la 6 sau 8 ani ai mei... Era vară. Părinții urmau să meargă la Bârlad cu trăsura, nu știu pentru ce, luându-l și pe Lulu. Trăgeau la moșu' Ghiță Palade, judecătorul, care avea o vilă frumoasă și încăpătoare în fața bisericii Sfântu Mina. Eu am rămas acasă.

Drumul destul de lung: 5 dealuri, în jur de 30 de kilometri. Traseul: Burdusaci – Bucșa – Fătăciuni – Păcurărești – Movileni – Ciocani – Crâng – Bârlad. Tata mâna caii: îl aveam noi în curte pe Tache Mătei sau pe Ion Țiganul pentru aceasta, dar tatei îi plăcea să conducă smei: de altfel îi plăcea să supună îndârjirea în mai multe, dar a armăsarilor noștri negri, cu care aveam să plecăm un an în refugiu, mai mult ca orice: nu crâcneau!

La un asemenea drum călătoria părea nesfârșită, mai ales pentru un copil sensibil ca Lulu, așa că trebuia să facă mai multe popasuri. La piciorul celui mai lung deal, care avea să rămână pentru mine, chiar și azi în amintire, dealul Ciocanilor a rămas o metaforă a nesfârșirii și a punerii la încercare a răbdării bietului om... Au făcut așadar un popas suficientă vreme ca să se odihnească oameni și animale. Tata i-a prevenit, cu o țintă trimisă mai mult la neastâmpăratul meu frate, decât la mama, care obosea ușor fiind bolnavă, să nu se depărteze de trăsură. Lulu, fire voioasă, cu o precoce și marcată vocație a libertății și nesocotire a poruncilor, a întârziat, fascinat de un câmp întins cu otavă de lucernă, verzuie, fragedă și înaltă de-o palmă, suficient să se tăvălească în ea și să privească norii ori să caute pietricele cu forme curioase, culbeci ori mai știu eu ce. La un moment dat, tata a strigat: – Plecarea! A venit mama, care de altfel era aproape de trăsură, a venit, Lulu nu... A repetat: Lulu nu. Tata îl văzuse, cu siguranță, dar – poate – nu bănuia că, absorbit de lumea lui, copilul nu-l auzise, ceea ce mama nu că bănuia, ci știa! Lulu nu se urnea din otava crudă și ademenitoare! Atunci a dat bici cailor pornind în viteză la deal. Lulu, fraged și el ca otava, a văzut, s-a speriat îngrozitor că rămâne părăsit într-o lume necunoscută, a început să plângă disperat, să hohotească, până s-a pierdut pe sine dând ochii peste cap și zvârcolindu-se. Când a sosit repede mama la el, cu ochii în lacrimi, s-a uitat la ea liniștit, dar parcă nu o cunoștea. Lucrul acesta a neliniștit-o mult pe biata mamă... Totuși, venirea ei l-a adus în fire.

– Părinte, să nu mai glumești...

Atât.

Tata, glumise ori nu glumise, nici el nu știa. Să fi fost manifestarea vreunui fir subtil de sadism din complicata împletire a odgonului genetic, fir coborâtor, poate, din îndepărtatul neam Hozoc? Poate. Mai curând cred că a fost o nefastă secundă de joacă frivolă a unui temperament forte.

Întorși la Burdusaci, mi s-a întâmplat ceva de-a-ndoaselea: mi s-a destăinuit, laconic, mama, mie, un copil – ea, mie! –, episodul:

– Nu mai sunt om. Mă mir că mai trăiesc!

Și a intrat în tăcerea zilei...

...Firește că aceste lucruri nu trebuiesc povestite, și chiar de către mine, fiul și fratele cui sunt. Dar nenorocirea e că tocmai cei curați cu inima au scăpări în umbra trecătoare a vieții, prin lipsă de prevedere, prevedere de care se bucură din plin ceilalți oameni, deprinși cu greșeala...

*

„*Le plus-que-parfait*”

În vacanța de Crăciun 1946/1947, profesoara de franceză de la Liceul de băieți „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad ne-a dat ca lectură pentru acasă două texte din manual, nepredate, pe care trebuia să le studiem singuri acasă și să le povestim la reînceperea cursurilor, îndată după Sfântul Ioan. Ele se numeau *Les marins* (Marinarii) și *Chez le maréchal ferrant* (La potcovar). Deși vacanța era generoasă, dată fiind densitatea sărbătorilor și toate cele de presupus în casa unui preot, și mai ales corect în profesie, Lulu a cedat multelor ispite, care însă îl sustrăgeau de la porunca profesoarei de franceză. Tata ne-a dat termen. Când a venit sorocul – Lulu ioc! Corecția e de bănuț, nu e asta, dar am simțit în părinți o neliniște cumplită, care depășea gravitatea faptei. Nicio circumstanță atenuantă, cum ar fi fost drepturile vacanței – chiar etimologico-semantic privind lucrurile! – nu era luată în considerație. Și din acel moment au debutat îngrijorările tatei, astfel că, în această privință, efectul depășea cauza. Anxietatea era enzima ce sporea corecția. Așa stând lucrurile, aceasta conținea în determinările ei și un element virtual: spaima în privința

devenirii băiatului cel mare. Scăzând efectele din cauze, rămânea un rest punitiv pe care Lulu îl simțea ca pe o persecuție permanentă. Aceasta îl îndepărta în mod paradoxal de casă, deoarece, afectiv cum era, cu întreaga familie, și chiar cu tata, o viață întregă avea să fugă de ceea ce iubea. Și pe cât îi ocolea, iubirea pentru ai lui sporea. Aceasta era bizareria lui, care s-a menținut și după ce părinții plecaseră din lumea aceasta. Târziu, foarte târziu, el a venit în două rânduri din București la Burdusaci, a tras la vărul nostru Cezar Popa și nu s-a oprit la casa noastră, goală cum era, deși a trecut și la dus și la întors prin fața porții ei... Într-adevăr, Cezar și nevasta lui l-au primit cu un veritabil festin, foarte însuflețit, dar asta este altceva... În adâncurile sufletului, bun, duios și devotat, eu am văzut însă rezidurile acelor surplusuri de puniție, când paginile textelor franțuzești cu marinarii și potcovarul îi apăreau negre, umplând cu o vibrație rece toată casa.

În sinea lui, ar fi voit o formă liberă a învățaturii, dar nu avea curajul s-o formuleze și s-o revendice. Nu avea stofă de luptător. Ura constrângerea, exact fundamentul oricărui program de învățatură. Școala sună adunarea de pe câmpiile neatârării! Dar Lulu nu știa nici să lupte împotriva programului, nici să-l ocolească, nici n-avea tăria de a-l înfrunța. Evadarea i-a rămas singura salvare și marele deliciu, sustragerea de la ceea ce i se impunea. Și, lucru curios, urmată de uitare, deci fără strop de ranchiună. De aici și noblețea sufletului său. Și, cu toate acestea, dezvoltarea lui intelectuală a mers înainte, desăvârșindu-se în afara cetății artificului care este, totuși, învățarea. El vedea în învățatură izgonirea naturalului, impunerea cu litere de foc a dogmei. E surprinzător totuși faptul cum de a rămas o viață cititor asiduu, interesat – pe lângă istorie, moștenire de la bunicul Gheorghe Țarlungă – în disciplinele abstractului... Copil fiind, mental, îl reproducea pe Fabius Cunctatorul, care câștiga bătăliile împotriva lui Hanibal prin amânare, făcând din ea principiu, mai mult decât strategie ori tactică. Psihologic, ilustra acea formă de abulie care constă în înclinarea bolnăvicioasă de a amâna pe mâine ceea ce trebuie făcut astăzi și care, în medicină, poartă numele de procrastinație (gr. *krastinos*, mâine). Dar Lulu nu era totuși un procrastinat, ci mai curând firea lui ilustra

proverbul care spune același lucru despre firea delăsătoare, iar el era pur și simplu un lăsător. Lulu se putea mobiliza ușor, însă mai ușor la cerere și mai greu din propria hotărâre.

Amenințările tatei – pe care fratele meu l-a iubit, totuși, foarte mult întreaga viață – nu aveau efect, chiar dacă se lăsau cu lacrimi, plânsete ori schelălăieli... Era un alt *teren* – cum spun medicii și psihologii. De pildă, admonestările lui Ioan Maiorescu către fiul său Titu, care nu se arăta a fi silitor la învățătură și căruia îi spunea, cu toată seriozitatea, că dacă nu se pune cu burta pe carte îl dă la cizmărie, au căzut pe un teren adecvat... Fiul l-a ascultat și, primit la Viena în *Theresianum*, gimnaziul fiilor de nobili austrieci, a absolvit ca premiant, fapt nemaivăzut în Austria imperială, în *Theresianum* premianții fiind – până la Titu Maiorescu – numai austriecii care erau și nobili, iar Titu Maiorescu nu era nici austriac, nici nobil... Ascultarea din copilărie s-a arătat a fi providențială: ea a făcut, în ultimă instanță, din el simbolul cel mai înalt al învățământului din țara noastră. Terenul...

Dar ce-i cu verbele, ce-i cu mai-mult-ca-perfectul? Nu știu de ce, dar în privința noastră, obsesia tatei era limba franceză, nu matematica, istoria ori altceva.

În vara anului 1948, terminând clasa a treia de liceu, tata a venit cu șareta, la care era înhămată celebra iapă albă, să ne ia acasă. Era înnegurat de primele mușcături ale comunismului; amenințarea preoților cu pușcăria, peste care se mai adăugaseră și pârele gazdei, madam Anton, împotriva lui Lulu, pâre care izbutiseră să-l monteze pe tata, care nu și-a dat seama că gazda o face mai mult ca să arate că se ocupă de noi. Dar putea să nu o facă, deoarece, totuși, se ocupa de noi.

La întoarcere, tata n-a scos niciun cuvânt până la Pădurea Icoanei, ce premerge satul Fătăciuni. Apusul mă umplea de încântare, odată cu surpriza năvalei dinspre pădure a valurilor de mireasmă a florilor de tei.

Numele pădurii se trage de la o legendă după care, într-una din năvălirile tătare, în termeni din afara legendei: anul 1711, cotropitorii au dat

foc schitului Fătăciuni unde – atenție! – exista un atelier de legat cărți bisericești și – atenție! – o școală pentru copiii satului, avându-l pe ieromonahul Inochentie drept dascăl... Cu prilejul acelei nenorociri, o icoană a zburat fixându-se la crăcana unui stejar... Dar, în copilăria mea, Pădurea Icoanei mai era legată și de istorisirile ce ne înfricoșau ale banditului Țoancă, aciuat aici. Era Bau-Baul prin care eram cumițiți instantaneu... Mare mi-a fost uimirea când, elev în clasa întâi a Liceului Codreanu din Bârlad, un coleg, Manole Constantin, mi-a spus într-o doară și fără fiori că este nepotul lui... Țoancă, al cărui nume era... Manole! Smulgerea brutală din legendă a lui Țoancă ca o corupere violentă a fantasticului prin realul adus până în tangență cu mine.

...Așadar, șareta noastră zbura pe sub Pădurea Icoanei. Tata, cu hățurile și cu biciul, la mijlocul caprei înalte a șaretei, Lulu la dreapta, eu la stânga. Visare, mireasma florilor de tei, zdruncinături.

Și deodată, ce-i veni tatei, a cărui tăcere absolută pe o distanță de 20 de kilometri nu ne anunțase nimic aparte, să-l întrebe brusc pe Lulu:

– *Le verbe avoir, le mode indicatif, le plus-que-parfait!*

Brusc, Lulu cel blond s-a îngălbenit la lămâia:

– *J'avais... J'avais... J'avais...*

Tata repetă cu un calm fals:

– *Le verbe avoir, le mode indicatif, le plus-que-parfait!*

Lulu încurcat, fâstâcit, speriat:

– *Je... Je... Je...*

Deodată: jart! Un bici lung porni cât ai zice pește spre dreapta încolăcindu-i-se pe spate...

Lulu se uită la mine disperat. Parcă îi mureau ochii. Mie îmi venea să plâng. Un amestec de dragoste și milă pentru fratele meu și frică față de tata îmi năvăli în suflet, încât aș fi preferat să dispar din lume, să mă sublimesz cu șaretă cu tot, cu tot cu Pădurea Icoanei și să fiu gaz... Dar stăteam înghesuiți ciotcă toți trei și nu puteam să mișc în cutia cu sardele și cu *plus-que-parfait*-uri... Mă gândeam: hait! acuși mă întreabă și pe mine vreun timp sucit al vreunui verb iregular?!

Așa că i-am șoptit, în speranța că, date fiind zdrăngăneala roților șaretei și grija mânatului, tata n-o auzi:

– *J'avais eu...*

Deodată șarpele subțire al biciului cârmi, de data asta, la stânga, încolocindu-mi-se în jurul pieptului...

Asta a fost tot.

Am ieșit încremeniți și muți din Pădurea Icoanei îndreptându-ne spre firul de apă al pârâului Pereschiv, mărginit de grădinile în floare păzite de culbecul alb al caselor gospodărești, cu o frumusețe vivace, alta decât cea melancolică a pădurii de goruni bătrâni și tei tineri.

... Șt. O. Iosif:

*Ieșim voioși la câmp deschis
Și-mi pare că a fost un vis
Furtuna trecătoare!...*

*

Deschiderea la nou a tatei

Tata nu filozofa, era om factic. Singurul loc unde făcea considerații filozofice, însă în ordinea morală, era amvonul – termenul e o metaforă, căci la sate predicile se țin în fața ușilor împărătești, bisericile nefiind înzestrate cu acest balcon omiletic. Dispunea de o neobișnuită apetență la modern, receptivitate nu prea întâlnită la preoți. Ar fi urcat și în nacela unui balon, s-ar

fi simțit foarte bine și în carlinga unui avion. În timpul războiului, a cumpărat o „mașină de tors rapid“, deși problema torsului nu se punea în casa noastră. Femeile torceau cu fuiorul în furcă și cu furca în brâu. Uneori, torceau și pe drum, chivernisind, în cel mai tradițional chip, timpul.

Era un spirit inventiv, euristic, pentru a mă exprima în termeni științifici moderni, limitat însă la cele ale gospodăriei tradiționale a unor intelectuali de țară. În trecut fie zis, latura țărălungească a neamului meu avea – oricât ar fi evoluat intelectualicește, siliți prin aceasta să trăiască la oraș – o permanentă înclinare patriarhală. Toți frații mamei erau licențiați, dar năzuiau la bătrânețe să se retragă la țară, eventual în Lazul natal; anii din urmă, am trecut pe acolo și am vrut să găsec măcar locul unde a fost casa, ridicată în secolul XVIII, dar mi-a fost imposibil: totul a fost ras de comunism. Am luat un știulete de păpușoi din locul bănuț a fi fost al casei și-l țin cu sfințenie printre cele scumpe sufletului ori gustului meu. De uscăciune, își pierde din când în când câte un grăunte, știrbind treptat, zeu menit să-mi arate că totul îmbătrânește pe lumea aceasta...

În timpul foametei din 1947, pentru ușurarea bisericii și a credincioșilor atât de încercați, tata a făcut nici mai mult nici mai puțin decât un dispozitiv de făcut lumânări! Nu știu dacă din mintea lui sau văzuse undeva, dar era destul de inventiv ca să se dispenseze de model (la bătrânețe doar, stabilit la mine, când gătea (!) singur, spunea că poate găti orice: „Doar să văd o singură dată!“), fiindcă, în copilăria mea, tata n-avea absolut nicio treabă cu bucătăria).

Așadar, imaginați-vă un titirez uriaș, cu axul fixat sus în tavan, iar jos într-un butuc de stejar, diametrul roatei fiind doi metri, circumferința având, bătute pe jumătate, cuie de care atârnav fire de ață – fitilurile. Alături, într-un cazan pus pe pirostria și sub jăratice, se topeau rotocelele imense de ceară din prisaca noastră, la care se adăugau și resturile de lumânări de la biserică. Te așezai pe un scaun și cu ibricul turnai ceară pe firele atârnav, rotind ușurel circumferința instalației, repetând operația până obțineai grosimea dorită a lumânării.

Tata fabrica baterii pentru radio (traductoare termoelectrice încărcate de la soba hrănită cu lemne de stejar). Lulu înțelegea ce se întâmplă, eu nu. Despre electricitate, la cei 7-8 ani eu înțelegeam că este ceea ce simt cu limba când ating cele două lame ale bateriilor de radio: o senzație pură de rece gâdilitor. El instala soneriile. La bătrânețe a jubilat când au apărut autosifoanele: era un triumf al sifonului pe care, în copilăria noastră, îl făcea dintr-o pulbere și „litinal“, o sare de făcut sifon – lucru rar la țară – pulbere pe care o cumpăra de la Bârlad. „Petromaxul“, lampă care avea drept bec o punguliță împletită din mătase albă, ce era adusă la incandescență de un jet cât un fir de păr, proiectat din rezervorul de petrol (benzină?) sub presiune, dădea frapant o lumină albă. Apariția în casa noastră a acestui zeu proslăvit de tata îl îndârjea pe Nanu în preferințele lui patriarhale: lampa cu gaz (petrol), ce răspândea o lumină galbenă, mai slabă dar mai dulce. Amenințarea ei cu extinderea petromaxului îl lipsea pe Nanu de rituala plăcere nesperată a ștersului sticlei de lampă cu crâmpoie boțite din *Universul*, plimbate pe dinăuntru sticlei afumate cu o baghetă din lemn de tei titirisită cu un cuțitaș de potențialul sculptor în lemn care se ascundea în Nanu, mult răbdătorul Nanu, fire complet opusă fiului său, tata cel iute și eficient...

Prepara ciocolată de casă, pentru plăcerea celor doi băieți ai lui, când ciocolata clasică, tare, nu se mai găsea în oraș: erau anii de felurite indigențe ai celui de al Doilea Război Mondial. Misterul cafeniu se încropea într-un ibric mare, din unt de casă, cacao și zahăr.

Trebuie să părăsesc anii copilăriei și să fac un salt de 25-30 de ani spre vremurile noastre. Ne aflăm la Onești și în criză de timp. Trebuia să coborâm de la etajul 8 al unui bloc mobilă soarelui noastre, care se muta. Jos ne aștepta șoferul grăbit al unui camion. Intrând în ascensor, tata a umblat la instalația electrică (am înghețat!) pentru ca liftul să coboare *direct* la parter... Și – culmea! – a reușit perfect, iar eu am constatat că murisem degeaba – de frică... Tata nu făcuse în viața lui astfel de intervenții electrice.

Acasă, îndată după introducerea curentului electric, prefera să scoată apa din fântâna noastră strămoșească folosind o pompă acționată electric. A

imaginat și realizat la bătrânețe fără să-l fi învățat cineva această instalație pe care o comanda din verandă!

Ca un elogi subînțeles adus plăcerii tehnice a tatei, la bătrânețea târzie, pe la 80 de ani, ducându-l cu mașina de la București la Burdusaci, Lulu cel urgisit în atâtea rânduri de tata în copilărie, Lulu care însă – pâinea cea caldă! – îl iubea fără sincop sau replici, i-a făcut plăcerea de a-l lăsa la volan(!) între Ursa și Burdusaci, pe șoseaua pustie. Totuși! Extrem de încordat, octogenarul nostru tată a condus bine (fără s-o mai fi făcut vreodată!), dar atât de contractat de parcă trebuia să ducă el mașina în cârcă! Lulu a socotit episodul de a-i fi făcut tatei această plăcere ca pe una din fericirile vieții lui...

Era extrem de concentrat în ceea ce face; aș zice un „*n-aude/n-a vede*”, dacă asta n-ar însemna altceva. Lua hotărâri de unul singur, cu o rapiditate fantastică și le punea pe loc în lucru, fără să le împărtășească nici măcar mamei, cea atoatevăzătoare, cu mintea egal distribuită și învărtind mult limba în gură înainte de a rosti vreo sugestie, vreo recomandare, vreo dispoziție. Aș putea reconstitui o lume a lui, de idei, lucruri și fapte *all'improvviso*. Nu exista nimeni când hotăra ceva: nici măcar mama, consilierul lui minunat, providențial, fără de care nici nu știu cum ar fi trăit... El se comporta cum se comporta fiindcă știa că există mama. Probă stă faptul că, târziu, când ea s-a dus dintre noi, el a rămas multă vreme descumpănit, de parcă ar fi trebuit să învețe de la început viața, deși o știa cu desăvârșire, dar a rămas cu pornirea inexorabilă a ceea ce se numește foarte bine în limba franceză *fait accompli*. Mama asigura armonia căsniciei; fără ea, ar fi survenit poate una din numeroasele ipostaze ale prăbușirii ori ale stării pe loc... Trebuie, spunând acestea, să părăsesc anii copilăriei și să merg iarăși la cei ai bătrâneții lui, petrecută la mine, pe Delavrancea, în București. Cumpărasem o bibliotecă alcătuită din corpuri detașabile, prevăzută cu o măsuță rabatantă. Lemnul era perfect lăcuit, ca pentru veșnicie. Nu a trecut multă vreme însă, și o balama a acestei măsuțe s-a defectat. El, din proprie inițiativă și fără să informeze pe cineva, hai, în ultimă instanță pe mine (!), a luat un cui mare și ciocanul, a potrivit spațiul instrumentar al faptei, a contemplat câteva secunde bune, ca hipnotizat,

cumpănind în capunghiul ideal pe care să-laibă cuiul și, la un moment dat – poc! Până să ripostez eu, cuiul străbătuse trei elemente ale articulației.

– Tată, ce ai făcut?

Și tata, zâmbind biruitor și mișcând articulația fără cusur a măsuței:

– Dar merge acuma?

Ce să mai zic!... Sigur, mergea!...

Toate întâmplările de acest fel se petreceau, după caz, repede sau chiar fulgerător. Lucra foarte iute.

Parcă o aud iarăși pe mama:

– Culai, m-ai omorât cu iuțeala!...

Nu se supăra. Acesta este singurul reproș pe care știu că i l-a făcut mama. Altfel, nimic.

... Tot mai târziu, după ce se mutase la mine, toată ziua își căuta de treabă. Într-o zi, în timp ce eram plecat la facultate, bineînțeles fără a mă întreba – era totuși casa mea! – un mic zăvor suplimentar la ușa din spate, ușa de serviciu. Rămânând un loc susceptibil de a fi spart de hoți, eu luasem deja măsura convenită, făcând apel la meșterul în feronerie al Muzeului Național de Artă să-mi instaleze o bară metalică solidă, așa că zăvorul tatei era de prisos. Am insistat. Zadarnic... Nu și nu. Aici a fost cu tocmeală însă am cedat eu, ca nu cumva să-l jignesc.¹⁹ Ar fi însemnat să-i spun că tatăl trebuie să-i ceară acordul fiului...

---

¹⁹ Tata murise de zece ani când, în noaptea de 6 decembrie 2001 (Sfântul Nicolae, onomastica tatei!), am avut un vis premonitoriu. Am auzit bătăi puternice și stăruitoare la intrarea din față. *Era tata!* Intrând ca o furtună, supărat și fără să se uite la mine, a străbătut salonul spre coridorul din spate și s-a dus direct la ușa de serviciu unde instalase zăvorașul cu pricina. Nu m-am dus după el, nu mi-a adresat niciun cuvânt și a plecat așa cum a venit... Venise să-l controleze dacă e în stare bună.

Tata avea o pornire simplificatoare a lucrurilor – urcând din partea pozitivă a termenului – pe care o moștenise de la Nanu. Credea în infailibilitatea instituțiilor (liceu, protopopiat, episcopie etc.). El se vedea proiectat în semen și nu-i reproșa decât că este mai puțin sau mai mult dânsul, nu că este altfel decât dânsul. Ce se va fi întâmplat în spovedanii – n-a știut nimeni niciodată. Dar absolut nimeni... Și nici nu puteai deduce sau reconstitui o faptă reprobabilă pe care o bănuiai după corecțiile care, eventual, se revelau cu vremea. Mă refer la canoanele date de duhovnic... Această încredere totală exprima inebranabila lui credință în puterea binelui, de aceea și era aspru în muștrare sau penitență. Dar mai exprima, pe lângă cinste, și o anumită naivitate, și chiar cecitate, în privința pătrunderii în stricăciunile lumii. Nu era sceptic, ba dimpotrivă, încrezător și plin de lumină. Munca (fiecăruia) – și-atât! De aici o anumită liniște sufletească de natură să ne facă bine și lui și nouă. Tiparele acestea din adânc ar fi fost întrutotul admirabile și le-ar fi exteriorizat printr-o mai sporită înclinare de a sta de vorbă. Treaba! Nu urmărea efectul, nu supunea ispitirii, nu cunoștea sondajul opinat sau inopinat. La liceu? Socotea profesorii perfecți și-i era de-ajuns! Dar la controalele presupuse de venirea lui la Bârlad, ne reproșa nouă ceea ce ar fi trebuit să le obiecteze lor... Nici nu prea dădea pe la liceu: venea la gazdă, achita ce era de achitat, nouă – eventual corecții – mai ales lui Lulu la pârele gazdei – și, înapoi, la Burdusaci. Pe profesorii de la Codreanu – care pentru el reprezentau absolutul – nu-i deranja...

La trezire, reținând perfect visul, l-am notat în agenda pe care o păstrez și l-am împărtășit lui Florin Turcu senior.

A doua zi, în lipsa mea, și în ziua aniversării lui Florin, m-au lovit tâlharii, izbindu-se în ușă și scoțând-o din țâțâni. Exact ușa spre care, întunecat, mut și misterios, se îndrepta în vis tata!... Și bara mea de fier și zăvorașul lui au sărit în tavan! Așa că zăvorașele și barele metalice nu sunt salvatoare când e vorba de hoți! A urmat jaful...

Mama era mai sceptică, mai analitică: întârzia asupra omului și a situațiilor. Trecea prin filtru tot. Se îndoia, încrederea ei era parțială din principiu, iar concluzia era o cucerire pentru intimitatea ei. Diferența dintre ei o arăta însuși somnul lor: mama dormea imperfect, tata dormea tun. Tata era tranșant, lua hotărâri rapid, mama avea cheia ei în rezolvarea lucrurilor: „Să mai vedem!“, „Tare mi-e teamă că...“. Pe mama o auzai: „Oare?“, pe tata nu-l auzai niciodată: era tranșant: liniște înainte de vreun act sau faptă, liniște după. Nu știai ce-a hotărât, nici nu știai măcar dacă a luat o hotărâre într-o chestiune sau alta. Calea cinstei e o cale tăcută. Tata avea ceva absolut în el.

*

Modern-modern, inventiv-inventiv, dar tot tata recurgea la doftoriceli arhaice, în care avea mare încredere. Mă voi referi la un singur caz care, în copilărie, mi s-a părut uluitor. Privește vita bolnavă, care tânjește, are ochii galeși, cade și nu mai poate să se ridice... Tata îl chema pe moș Dragomir, care cu un simplu briceag, implanta vitei, sub pielea burții, *spânz* (*Helleborus purpurascens*). Priponea vita, chiar dacă zăcea culcată, îi cresta pielea și băga dedesubt o fărâmă de rădăcină uscată de spânz...

Dar tata însuși, în izolarea Burdusacilor, știa să execute unele proceduri de mică chirurgie, cum se spunea altădată: injecții, ventuze, curățatul cu bețișoare de vată a urechilor noastre după baia făcută în balie, urmată de istericale și schelălăieli ale copiilor ce eram, clisme Găbiței în primele ei luni de viață, în vremurile de cumplite indigențe și dezorganizare îndată după război ș.a.

Într-ale bisericii nu făcea nimic de mântuială, nu dădea lucrurile peste cap. Și-n micile servicii religioase săvârșite acasă era la fel de corect. Când veneau moașele după nașteri să li se sfințească, se apropiau de el cu un aer cuvios, răsfrângere a sfințeniei lui. Mă zguduia abstracția actului de curățenie a apei... Parcă o văd pe mătușa Profira Chiper, înaltă și sfioasă, venind cu o cană înaltă de ceramică smălțuită în culori verzui și galben pal, aceeași de la o naștere la alta, căpătând un fel de viață și mirosind a busuioc. Totdeauna curat

îmbrăcată într-un fel care arăta, nu știu cum, faptul acesta. Vorbea cu sfială (cea ce nu se prea întâlnește la moașe), pătrunsă de însemnătatea rugăciunilor. La venire nu săruta mâna tatei, dar după rugăciuni, da.

Este cazul să amintesc aici două realități profesionale.

Prima este corectitudinea inflexibilă într-ale bisericii. Când începea marele cutreierat al moliftei postului, împreună cu paraclisierul, blândul moș Ioniță Petriman, și cu unul dintre dascăli, străbătea, uneori prin noroaie de nedescris, proprii Moldovei de Jos, sat de sat, casă de casă, egal cinstite, nici cu grabă, nici cu zăbavă. O adevărată expediție, uneori prin pustietăți, de împărtășire a luminii Mântuitorului Hristos. Moș Ioniță, dulce personaj al copilăriei noastre, ducea căldărușa și abia se putea ține după tata prin satele parohiei: Burdusaci, Stucheni, Deleni, Tochilea, Oprișești (uneori, deoarece avea preot aparte, ca și Gunoaia ori Băhnița), Potică, Gura Sohodolului, Bucșa, Hăghiac.

A doua realitate profesională este ecoul primeia, deci indirectă. Ea s-a petrecut târziu, la București, și e legată de înmormântarea lui, în iarna foarte înzăpezită a anului 1991. Am hotărât să-l înmormântăm la București. Slujba s-a oficiat la Biserica Sfântul Visarion, de lângă Piața Romană, unde paroh era vărul lui, nonagenarul preot Mihai Dimoftache (1900-1993). După panegiricul unui vorbitor care elogia sintetic intelectualismul tatei, părintele Dumitru, vorbitorul care i-a urmat la cuvânt, grăi deodată pe un ton înalt:

– Câte noroaie va fi frământat părintele Nicolae spre a duce cuvântul Domnului în casele oamenilor, risipite pe dealurile Burdusacilor!

...Și asta la doi pași de Piața Romană, patronată de statuia lupei capitoline alăptând pe Romus și Remulus, darul Romei din 1906, simbol atât al unității cât și al gemelității noastre, centrul de iradiere a urbanismului intelectual, arhitectonic și de frumusețe al Capitalei.

Spiritul întrepid al tatei nu era stimulat numai de noutățile din tehnică, ci și de unele rezolvări din vechime și străvechime. Îmi aduc aminte cum în vara anului 1944, îndată după seceriș, gândindu-se la iminența pierderii războiului și la năvala ațâțată a puhoaielor asiatiche flămânde, a făcut în livadă câteva gropi imense arse, în care a ascuns grâul. Aveau forma unui trunchi de con, deci mai largi la bază, în care a ars două-trei zile lozbe de stejar. După ce a scos cenușa, le-a lăsat să se aerisească bine, apoi s-au răsturnat în ele sacii de grâu... Mai făcuse tata înainte de război sau la începutul lui, dar într-un scop propriu vremurilor de pace, la fel croite și arse, gropi cu paie în care se puneau peste iarnă lostoparnițe de gheață, pe care o foloseam în anotimpurile calde pentru băuturi și înghețată. *O tempora!*... Gabi, soră-mea, cred că nici nu știe de existența lor și de luxul pe care-l reprezentau pentru viața de altădată de la țară, ea, care s-a născut în 1944, odată cu prăbușirea vremurilor bune prin venirea rușilor și a comunismului. Ea nu s-a bucurat de amintirile părinților, cărora le scăzuse apetitul de povestire prin torturile sufletești la care i-a supus tragedia comunizării...

*

„Hai la horă și la sfat!”

Când ne-am născut noi, Lulu și Dada, în 1934 și, respectiv, 1935, tata avea 24 de ani și, respectiv, 25 de ani! Un tânăr în apogeul tinereții! Copil orfan, singur la seminarul din Roman, unde îl ducea de cele mai multe ori, vecinul Țancu Vârlan, care avea și el un băiat seminarist (tot Nicolae!), se refugia într-o fire rezervată indusă de strabismul pe care avea să-l opereze abia în anii facultății. Și-a căutat ulterior firea adevărată pe care a găsit-o cu greu. Și n-o regăsea dacă nu veneam pe lume noi, copiii lui! A devenit altul sau, e cu puțință, s-a regăsit pe sine însuși, cel programat genetic, cel dinaintea conștientizării metehnei oculare. Cânta, mai mult decât o făcea la București sub ochii lui moș Culiță Brăescu cel blând, ori ai lui Gheorghe Folescu, cel aspru! Era liber de emoții. Toată ziua scotocea prin vrafurile de partituri și prin îngrijitele lui repertorii în care transcrisese sute de arii. Pe deasupra, își dactilografia și lucrarea de licență în teologie, *Sărbătorile domnești*. Singura lui

odihnă era – e greu de imaginat, dată fiind sobrietatea de la maturitate – joaca și zbunguiala cu băieții lui. Imaginase un acord muzical, pe care – culmea, tocmai eu care am avut și am o bună memorie muzicală! – nu mi-l mai aduc aminte, cu toată simplitatea lui:

Hai la horă și la sfat!

Arpegiu după care începea bătaia cu pernuțele, care mai de care mai elaborate, mai surprinzătoare! Arta unora era legată de câte o poveste a celei care o imaginase și-i dăduse viață artistică. Fiecare era în felul ei o bancă depozitând arta, fantezia plastică, răbdarea, arta de a surprinde. Câteva, asemeni celor de la moș Ionică de la Vultureni, aveau brodate strofe din Eminescu, unele cu luna proiectată pe un cer nocturn, într-un cuvânt vorbeau elocvent despre finețea mâinilor care le croșetaseră, împletiseră, cususeră, triumfuri diverse ale dantelei, florii, colțului de peisaj, feluririi culorilor. Unele purtau câte un aforism, înecat cu abstracția lui în amănunțimea podoabelor florale. Penuțele nu erau puține și umpleau cele câteva divane, peste care cobora un somptuos covor de pe înaltul pereților...

Și acum zburau dintr-o parte în alta a încăperii! Nu era iertată niciuna. Fiecăreia îi venea rândul să zboare – pasăre lovită de glonțul vânătorului. Era fericirea de obște și chiul de pe lume! Cred că-n ce-l privește pe tata, a fost singura lui intrare în transă... Până când se iveau mama:

– Culai, te așteaptă mașina de scris!

Și tata ne abandona. Rămâneam mofluzi, ca statuile misterioase din Insula Paștelui.

...Acu', nu știu dacă din joacă sau din răzbunare pe mașina de scris, unul din noi i-a stricat litera *p*, încât tata a trebuit să migălească săptămâni întregi la ajustarea literei *b* bătută în locul literei *p*... Iar lucrarea avea câteva sute de pagini! Iar mașina de scris era împrumutată!

O paranteză. Unde a mers mia, meargă și suta!

Lucrând în urmă cu zece-cincisprezece ani la Arhivele Naționale, am căutat teza, am găsit-o și la fiecare întâlnire a literei *b* modificată de mâna lui, sufletul îmi îngenunchea... Îngenunchea ca un semn făcut cu mâna de copilăria mea, simbol al unei fericiri pierdute, al unei vremi duse.

Toate încifrările,

toate fermitățile,

toată infailibilitatea

și

toată dulceața sufletească

le simțeam dinspre tata ca pe un scut uriaș venit ca să mă apere în veșnicie! Fiecare literă *b* ajustată din condei în *p*, îmi părea colonadă pe care mă pot sprijini, treaptă reparată solid pe care pot să pășesc fără teamă, ca în drum spre euharistia amintirii. Mai târziu, toate aceste abstracții simțite dar neintegrate, pierzându-și epicul realității lor, s-au constituit într-un templu sufletesc unde se săvârșește ritualul patern. Îl simțeam, trăiam totul pe seama lui, dar nu mi-l formulam prin pârgurile conștientului. Iar el, în toate formele de viață personală: familială și în afara familiei, era un om al cultului. Oficia respirând și gândind: la ce i-ar mai fi trebuit vorbele, puhoiul de cuvinte, cu aluviunile lui perifrastice?! Eram copil și nu-mi dădeam seama de tăria lui protectoare, nici de puterea rugăciunii lui pentru noi, dar eram atât de pătruns de misterul credinței, încât îmi era frică să intru singur, fără el, în biserică! Spunându-i-o într-un fel sau altul, îmi răspundea:

– Mergi cu moș Ioniță, dar el vine prea de dimineață. Mai bine cu maică-ta...

Toate acestea nu sunt speculații. Eu am avut de mic un sentiment, înfrigorat i-aș spune, de biserică pe care-l purtam în suflet, dar care se revela

numai în împrejurări aparte. De pildă, cu prilejul a două ploii de vară înfricoșătoare, amândouă nocturne, amândouă exact în aceleași împrejurări, dar în ani diferiți și consecutivi: 1942 și 1943. Și-ntr-un an și-n celălalt, ne întorceam de pe Laz, unde petrecusem cu interesantisimul bunic Gheorghe Țarălungă hramul de Sântă Mărie Mare,

*Când vin oile la vale
Și se duc și nu mai vin
Pân' la Sfântul Constantin!*

Din cei șase copii, risipiți prin țară sau duși în război, nu putuse veni decât mama, așa că a trebuit să prelungim șederea cu încă două-trei zile. Din această nevoie sufletească a bunicului a trebuit ca tocmai în ultima zi să plecăm mai târziu, pe sub seară. O simțeam pe mama cu o tensiune ascunsă: plecase de la probleme, se întorcea la probleme... O simțeam ca un seismograf. Venisem cu căruța cea mare, acoperită cu bolta unei corlate generoase, hotărâtă de mama cea prevăzătoare, dar și presimțitoare:

– Știți că de pe la Băhnița vin ploile...

Într-adevăr, și la Burdusaci, când nourii erau indeciși, căutam cu ochii spre Băhnița, sat risipit sus pe dealurile nord-vestului, la vreo 7-8 kilometri de noi...

Așa că, după căderea nopții, ploaia ne-a surprins pe drum. Fiecare s-a cocoloșit în fân unde i se părea că-i mai bine, dar, oricum, niciunul nu se putea sustrage duruitului ploii. M-am cocoloșit și eu pe undeva: savuram căldura vaporilor absorbiți de iarba uscată, ascultând fără voie darabana ploii. Nici nu-mi dădeam seama pe unde suntem: eram înghițiți de un sinistru necunoscut de vremuri primare. Pe tata, bineînțeles, nu-l vedeam dar îl auzeam înainte îndemnând caii în abisul negru, mai mult în bobote, și biciuit de ploaie, ca un vultur peste ale cărui aripi desfășurate duruia ploaia dezlănțuită.

...Și pe tot parcursul acelei întoarceri amenințate sonor de ploaie, de beznă și de necunoscut, ca valurile mării dezlănțuite o corăbioară, am simțit cum mă cuprinde, urcând din adânc, sentimentul de frică fericită pe care mi-l trezește totdeauna intrarea în biserica mea iubită, în care parcă aș păși mai ușor dacă aș fi cu cineva...

*

Tata și muzica

Scump era tata la vorbă, dar nu și la muzică! La cea vocală. De altfel, la Burdusaci n-aveam decât viori și chitare. Devenea volubil, sensibil la întrebări și dispus la explicații împinse până la amănunt, la rafinamente muzicale ori de limbă. De pildă, la un cântec, dacă nu mă înșel de Tiberiu Brediceanu, nu înțelegeam prea bine versul:

*Cântă lumea pe sub seară,
Bade bădișor...*

Mi-a explicat: când *ziua înclină spre seară*, cum s-ar întâmpla cu două pături mari de văzduh, una deschisă și alta închisă la culoare, aceasta, ultima, s-ar strecura pe sub cea dintâi înlăturând-o încetișor. Au urmat, în același sens al unor aparente ambiguități sub care se ascund splendori ale limbii românești, versurile:

*Greieraș ce cântă în lună,
Când pădurea sună...*

„în lună” neînsemnând satelitul pământului în sine, adică greierașul nu ar cânta sus, pe planeta lunii, ci jos, *în bătaia lunii*, altfel spus în lumina lunii, *luna* fiind o metaforă a razelor ei.

Până „la ruși”, adică până la năvălirea bolșevicilor în august 1944, tata întreținea deprinderea de a se cânta la masă ceea ce, chiar dacă melodiile erau

melancolice, triste sau patriotice, dădea o notă voioasă statului la masă, orei adunării, de pe unde era dus, a fiecăruia. Dacă mă aflam pe zăpodie, în rediul lui Popovici, prin vreo râpă de pe-acolo sau în coliba cocoțată la cucurigu în salcâmi, coboram repede la masă. Întârzierea o afecta mai mult pe mama decât pe tata.

Tata a început să cânte din adolescență, nu de copil, căci copilăria i-a fost tristă, de un tragicism întreținut de moartea, rând pe rând, a patru frați și la urmă a mamei... Însă, elev la Seminarul Sfântul Gheorghe din Roman, tata fusese selectat ca solist în regim de chemare, adică în funcție de nevoile instituției, la Teatrul Cobzarul. Era preferat pentru cântecul studentesc, *O, Jerum, Jerum*, pentru arii din *Freischütz* de Weber, *Aida* de Verdi, *Ave Maria* de Gounod-Bach și alții, iar dintre români, Ion Vidu cu *Preste deal*, *Răsunetul Ardealului*, *Negruța*, C.I. Baci cu *Dorul* ș.a.

Convins că am o voce care intră, cât de cât în discuție, mi-a infuzat de timpuriu gustul tiranic al excelenței în execuție, înainte sau aproape de pubertate, ceea ce incumba un risc. Astfel, am căpătat de mic deprinderea de a raporta execuția unei piese muzicale și, prin extindere, scriitoricești la cel mai înalt nivel cu putință. Tata avea două repere: Caruso și Folescu. Judecată dreaptă, fără îndoială, dar în același timp exercițiu nemilos ce lovea, prin minimalizare, formele medii ale interpretării în artă, în arte, în care sufletul, devenit mai bogat și mai pulsativ decât mentalul, își destăinuie cele mai multe din trăirile lui. S-a format în acest fel o dualitate: pe de o parte, Dada jubila întru cele de sus, iar pe de altă parte, Dada rămânea animat de un sentiment de înțelegere față de formele medii, obișnuite ale artei, nu exclusiviste întru excelență ca tata când era tânăr²⁰ și nu trecuse prin zdruncinăturile de tot felul pe care avea să le aducă protruția comunistă nu peste multă vreme... De aceea poate, ignorând o presupusă înzestrare, tata n-a căutat să facă din noi excelențe într-o direcție sau alta. De altfel, ieșirea în arenă implica riscul autooferirii pe tavă săgeților otrăvite. Umbra, penumbra și lumina care se

---

²⁰ Cf. Capitolul *De ce Dada & Dada?*

succed fără intervenție în viața spontană erau, în acele împrejurări, cele mai prielnice, tonele compresorului și-așa erau menite să traseze terasamentele pe care natura le-a pus în lucrarea ei de maximă diversificare... Sfârșitul copilăriei și începutul adolescenței mă separau într-o anumită măsură de valorile medii, pe care le judecam aspru. Însă cu timpul, înțelegând împrejurările rebarbative de care vorbeam, a început să mă încante orice crâmpă de artă ce exprimă, *așa cum se poate*, sufletul uman curat, fără a mă lepăda de obsesia excelenței. Nu amestecam însă cele două trăiri, după cum nici azi nu le amestec. Sunt mai bogat astfel în suprafață, fără a sărăci în adânc. Ba mai mult: am putut să-mi slobozesc fondul lăuntric, terenul duios, neagresat de visul, oricum îndârjit, al virtuozității. Lubitorul performanțelor era același care se aplica asupra minimei vibrații de artă, dezvoltându-mi astfel latura iubitoare a sufletului. Stăpânul râului Pactol, cel cu valurile de aur, aproape că își cheltuia toată viața, la cea din urmă revărsare a râului potolit, în căutarea ipoteticului firicel prețios, cu o râvnă și un risc ce nu sunt proprii consumatorului de performanțe. Cel ce era ales alegea. Neconținută raportare la cele înalte a infimului câștig obținut din înfrățirea pedagogiei cu apostolatul avea să-mi păstreze suplețea spiritului, sinceritatea proaspătă, exigența structurată pe bunătate și o veghe neobosită a interesului pentru cele spirituale.

*

Sursele de muzică la Burdusaci erau, în ordine: ținerea-de-minte a tatei, partiturile, patefonul și radioul. Relativ puține, dar nici nu se putea mai mult, nici nu trebuia mai mult. Eu, când veneam în vacanțe, îl găseam pe tata nedispus a face priză cu cele pe care le cântam eu, neorânduite în jurul unui ax. Le auzeam pe ici pe colo, fără voie, preocupat mai mult cu liceul, cu profesorii lui, parte din ei apărându-se prin conduită absentă, alții prin conduită iritată, uneori chiar sadică, dată fiind năvala plevei juvenile a mahalalelor într-un liceu de elită, căruia, începând cu anul 1945, democratizarea rusificantă i-a desființat concursul de admitere, transformându-l în „gimnaziu unic“. „Unic“ era deja un sinonim palid al lexemului *comun* – din comunism... Muzica de după război pătrundea în mediul

sătesc pur, țâșnire din preaplinul trivial și lasciv al orașului. Cu flexionarea muzicală rusească eram deprins de când mă știam. O mențineau romanețe de rusism concentrat, cu iubiri pătimeșe, absurde și delicvente, cu povești cumplite, prea cumplite, ca să nu-l impresioneze brutal pe copilul de 4-5 ani ce eram. De pildă un cântec rusesc (nu sovietic! Încă!) începea cu versurile: *Era prin mai o noapte înstelată,/ Când ne plimbam prin parcul adormit... și continua povestea de iubire: A scos cuțitul și l-a împântat/ În pieptul celei ce-i păstra iubirea... M-a cutremurat, m-a îngrozit, m-a dezgustat... Îi pot fredona și acum, perfect, după 70 de ani, melodia obsesivă...*

Prin 1941-1943, în plin război, ajunsese în sat un cântec de muzică ușoară – chiar ușoară! –, *Să-mi dai surâsul, Maria!* M-a izbit de la bun început apelativul *Maria*, declinat la nominativ, deoarece eram obișnuit cu desinența populară a vocativului, specifică Moldovei, *Mario*. Deci: *Să-mi dai surâsul, Mario!* Dar și așa, mă irita expresia *a da surâsul*, care mie, crescut până la vârsta aceea numai la țară, mi se părea afectată și chiar nelalocul ei, când eu aș fi spus *surâde-mi...* Și astăzi – culmea! – „dă-mi surâsul“ tot afectat îmi pare și chiar vulgar: ideea de a intra în posesia surâsului îmi pare de un urbanism trivial. Ideea de posesie în acest caz, existentă intuitiv embrionar în mintea mea, contravenea celei de *a asuma*, existentă tot intuitiv! Poate părea un lucru exagerat, poate chiar de necrezut, dar pentru mine, cu toate că eram un copil, în iubire prevala *a fi*, nu *a avea...*

Se cânta, de asemenea, adusă mai ales de către liceenii și studenții originari din Burdusaci veniți în vacanță, melodia *Scampolo*, cuvânt care în limba italiană înseamnă un rest de pânză, un cupon, cum i s-a spus, printr-un franțuzism, mai târziu. Adică un om de nimic. Sau „bucățică“, dacă vreți. Fantezia celor înflăcărate de acest cântec a creat și un gen de bluză (probabil, economică) numită *scampolo...*

*Cine iubește și nu-i iubit
Tra la la la la la la
Fluier și va fi fericit,
Tra la la la la la la!*

*Scampolo, Scampolo ești o haimana,
Tra la la la la la la...*

S-a strecurat de pe la târguri și un cântec, ciudat ca obârșie, de natură să corupă deprinderile muzicale sătești, chiar pe cele din afara învățaturii de la școală, *M-a făcut mama chinez*, cu dublu refren, din care unul îl privea pe generalul chinez, vituperat pe scară largă, nu peste multă vreme, de Stalin, Chiang Kai-shek, moștenitorul lui Sun Yat-sen, care a proclamat, în 1911, republica, înlocuind dinastia manciuriană:

*M-a făcut mama chinez,
Ciang Kai, Ciang Kai, Ciang Kai-shek,
Îh! Îh!
Etc.*

Mai ajungea în satul nostru răzășesc, mândru și cuminte, de altfel, un altul, după o lungă călătorie cosmopolită, care n-a prins prea mult:

*Un negru mititel
S-a-nsurat c-o fată
Și nebuna i-a făcut
Zece negri deodată...*

Și acei zece scădeau, cu fiecare strofă cu unul, până se consuma capacitatea zămislitoareii...

Cântecul era, bineînțeles, anonim, nu popular, căci poezia populară nu cunoaște rimele încrucișate, ci numai împerecheate, iar românesc nici atât, dat fiind negrul mititel... Sunt evident, cântece urbane de gang... Ele mai erau însoțite și de obsesia malagambistă, aceasta chiar de sursă mahalagească:

Malagamba,
Malagamba,
Stinge, țato, lampa...
Etc.,

continuând în variante obscene... Ele ajunseseră și la Burdusaci, dar eu le-am întâlnit, după 1945, la Bârlad, unde triumfaseră în mahalale, mai mult în Cotul Negru cu cârciumile și casele lui deocheate, Cot Negru unde am avut, timp de un semestru, gazda și unde m-a izbit întâia oară trauma surghiunului, cu care m-am deprins odată cu trecerea vremii... Toate aceste cântece însă m-au interesat progresiv, oferindu-mi de mic un nou volet al limbii și, odată cu asta, prima ei problematizare: am început să mă gândesc la limbă, și am aflat pe viu ce înseamnă invenția verbală.

Totuși, aceste intruzii în fondul meu apercptiv, prizonier în dragile mele inerții muzicale, mi se păreau oarecum stranii. Îmi plăceau pe moment, dar nu puteam să mi le apropriez. Le simțeam infiltrându-se subversiv în mine, că au un efect de moment, dar îmi rămâneau străine. Cu toate acestea, izbuteau să se impună cu nu-știu-ce insistență corupătoare în continuitatea formării gustului meu. În gustul meu muzical, dar să se observe că acesta e geamăn cu gustul literar.

Pe tata nu l-au interesat absolut deloc.

Acasă, tata, dar mai ales Nanu, ne învățau cântece patriotice, naționale, cu un fior trăit fundamental și transmis pe deplin, suprapunându-se ori completând ceea ce învățam la școală: *Imnul regal român, Hora unirii, Frați români, Popor român, Când frumoasa Românie, Pe-al nostru steag* (Ciprian Porumbescu era venerat de Nanu), *Românie, Românie* etc. Cântecele populare în special cele despre păsări, le prindeam foarte ușor. Tata mi le transcria de pe partituri. Despre cuc știam – și încă știu – zeci de cântece: înmulțindu-li-se numărul, a sporit și reflecția privitoare la această pasăre aparte și mi-am zis că poporul o preferă pentru că e pasărea singurătății. Târziu, îl uimeam pe Viorel Cosma, care a și scris lucrul acesta. Culegerile muzicale, cum sunt cele din

Ciprian Porumbescu, Ion Vidu, Tiberiu Brediceanu, Gr. Teodosiu, D.G. Kiriac, Gheorghe Cucu, Nicolae Oancea, Sabin Drăgoi, Ilie I. Mirea²¹ ș.a. se găseau pretutindeni prin odăile noastre, chiar și după jaful din 1944 al învingătorilor în război, unele scăpate cu bine, altele estropiate: asiaticii căutau curioși prin ele, neînțelegând ce reprezintă. La un moment dat, o întrebau pe Pachița, fata noastră de serviciu, rămasă în casă împreună cu bunicii după plecarea noastră în refugiu:

– Spion, spion? *Nemeț, nemeț?*

Se gândeau, răsfoind prin ele, sfâșiindu-le sau călcându-le cu bocancii înnoroiți, căci plouase apăsător zilele acelea, că reprezintă documente subversive încifrate...

Într-o după-amiază călduroasă de vară, moțaiam pe undeva în sânul grădinii din fața casei. Deodată izbucni din odaia din sudul salonului, cu spațiu generos, înaltă și mai puțin umblată, vocea tatei. Cânta o arie cum nu mai auzisem nici la radio, nici pe discuri, nici cântată de cineva la noi, cu vreun prilej. Tomel Spătaru, marele tenor și nepot de soră al Nanei, care avea să cânte ani la rând pe marile scene de operă ale Europei, venise în câteva rânduri în vizită la Burdusaci și la Șendrești, și ne cântase, bineînțeles, dar altceva decât auzeam eu atunci. Tata cânta jucându-se cu octavele, stăpânind elastic banda frecvențelor înalte, de parcă ai fi zis că are patru plămâni, nu doi. Cânta cu o virtuozitate pe care, astăzi, o găsesc din plin competitivă. Intensitatea vocii, egală în toate registrele, foarte potrivită patimii exprimate, făcea parcă din el un alt om. L-am ascultat cu o frică neînțeleasă, deoarece părea altul. Se înstrăinase. Parcurgea susținut și egal platourile vocale. Părăsise propria lui

---

²¹ Aveam să-l cunosc pe Ilie I. Mirea, prin 1965, acasă la Perpessicius: erau brăileni amândoi. Adusesem de la Burdusaci la București cartea lui de *Cântece*, apărută în 1936 la Editura Cugetarea, Georgescu-Delafras: era ferfeniță, nu mai avea nici frumosul ei chenar tricolor închizând în dreptunghiul lui un nostim greier cântând la chitară. Tata mă ajutase s-o știu din scoarță-n scoarță.

– Adă-mi ferfenița dumitale data viitoare și vei primi în schimb un exemplar nou nouț! Ceea ce s-a și întâmplat.

casă și intrase în altă lume... era *Siciliana* din *Cavaleria rusticana* de Pietro Mascagni care deschide opera și care se cântă în spatele cortinei:

O, Lola ch'ai di latte la camisa...

Cutremurat, nu știu dacă nu-mi vor fi dat lacrimile... Cum mi se întâmplă și astăzi când o ascult. Același lucru se întâmplă și cu *Romance de Nadir* din *Les Pêcheurs de perles* de Georges Bizet:

*Je crois entendre encore,
Cachée sous les palmiers,
Sa voix tendre et sonore
Comme un chant de ramiers.*

*O, nuit enchanteresse,
Divin ravissement!
O, souvenir charmant,
Folle ivresse, doux rêve!*

Cuvinte obișnuite, dar care, asemeni unei lectice purtată pe umeri de sclavi ordinari, sunt purtătoare ale statuii în aur a unei zeițe: muzica, evident, Euterpe. Așa cum sunt, ele rămân crâmpie din fundalul vast pe care se proiectează copilăria mea. Cu patos, forță și finețe, tata cânta fără partitură și fără să comenteze; muzica însăși era comentariul. Noi îl ascultam furați de-adevăratelea, după care păăsea brusc încăperea, lăsându-ne – dacă ne observa – să distilăm fără el complicațiile stării sufletești în care ne plasase. Pleca în singurătatea lui totdeauna ocupată.

Altă arie-matrice a copilăriei mele a fost *Finestra che lucevi* de Vincenzo di Meglio, creatorul *Santei Lucia* și al cântecului vesel *Tiribomba*, venea cu tristețea morții Ninei. („la Nina tua è già morta... “), motiv pentru care, seara, fereastra nu mai era luminată... Noi, mâna de ascultători, o puneam pe seama tuberculozei care, chiar la Burdusacii noștri izolați, doboră pe ruptele adolescenții și tinerii. O simțeam în sinea noastră omagiu adus adolescenților

răpiți, deoarece în Nina nu puteam s-o vedem, de pildă, decât pe adolescența Ariclia Milea, moartă de tuberculoză, ai cărei părinți, la miazănoapte de noi, ca și pe vărul ei primar, Mihai Milea, ai cărui părinți locuiau invers, la miazăzi, mort și el tot de tuberculoză. Locuiam, așadar, între ei. De altfel, și vecinii imediați au plătit, în copilăria noastră această vămă tragică: la nord, companionul nostru de joacă, Ionel Varlam, și la sud Ion Părăluță. Între casele lor, casa noastră, cu mama bronșiolitică și tușitoare și Nana cu dragoste adâncă pentru droaia ei de mâțe, spre nervozitatea înfrânată a tatei și sila mea înnăscută pentru aceste feline, amestec de perfidie cu dragoste perfect mimată pentru om, șoarece uriaș pentru ea, pe care neputând să-l posede digestiv, îl posedă cu afecțiunea... Sila înnăscută a celui care avea să traducă, integral și pentru întâia oară, *Florile Răului* și, implicit toate poeziile lui Charles Baudelaire în acest subiect! Și, copil de șapte ani, avea să ia parte la jalea de nedescris a celor doi veri: Ariclia și Mihai...

Iar mârșele Nanei circulau toată ziua între casele noastre, întărind spaima neexprimată a părinților mei, care iubeau totul pe lume, opera lui Dumnezeu, până la... pisică!

...*Serenata* lui Enrico Toselli, în versiunea franceză era, aș spune, un loc comun pentru toți ai casei! Muzica însăși era comentariul ei. Cu excepția Nanei, discretă la modul absolut, ca mai toți Pălădeștii. N-am auzit-o fredonând niciodată. Excepțiile erau momente capitale și am să vorbesc de ele în paginile convenite ei.

*Viens, le soir descend,
L'heure est charmeuse...*

ocupa locul întâi în fredonările tatei. Cel de până în 1945-1948. Apoi, lucrurile s-au schimbat cu o oarecare bruschețe, ca și cum, înnebunind, un regizor nesăbuit sau chiar nebun ar fi schimbat brusc pe scenă, într-un același spectacol, un act de operă cu unul de dramă, ca să nu spun de tragedie, păstrând doar decorurile. Dar și ele, rămânând pe loc, au intrat în părsire, paragină, ruină: comunizarea însemna abandon ambiental sau sufletesc.

Muzica însă continua la Burdusaci, mijloc de legătură cu vremurile trecute... *Intermezzo* din *Cavaleria rusticana* își păstrase destinul fast. Cântând-o la vioară cu degetele înstângăcite de vârstă, urmând atât patefonul cât și o reducere pentru vioară făcută de el, o cânta fie în verandă cu ușa deschisă, de preferință seara, cu dealul uriaș al Hăghiacului în față, fie pe terasa de alături...

*

Interesant cum zestrea genetică într-ale muzicii a tatei s-a distribuit diferit la cei trei copii ai lui! S-a despletit ca o frânghie de invizibilă mătase în trei, fiecăruia revenindu-i câte o funie fiică: lui Lulu toate trei echidistribuite și-n intensități potolite, însă fără vreo pornire nestăvilită de a cânta. Lui Dada, adică mie, auz muzical, voce, interes și memorie muzicală și – lucru prețios căci îmi ajută sufletul în încercări – nevoia de a cânta, pe care Lulu nu o avea. Chiar și adineaori – luni 20 august 2018, orele ~ 16, ca să-mi înving o anumită inerție depresivă și să pot să m-apuc de ceea ce fac în aceste clipe, deci să scriu, am scos din adâncul amintirii copilăriei un cântec pe care l-am cântat în rezonatorul dormitorului, în apogiaturi orientale:

*Foaie verde și-un alun,
În seara de Moș Ajun,
Mi s-a rupt căruța-n drum,
Și-am rămas cu roatele,
Ca să-mi trag păcatele...
Și-am chemat fierarii toți,
Ca să-mi dreagă cele roți...*

Nu mă mai gândisem la el din anii 1945-1946. Îl cânta Ion Țiganu, băiatul din curte, la ale cărui invenții muzicale voi mai reveni. Revenind la idee: am mai moștenit de la despletitul odgon de mătase al vocii tatei: sunt foarte sensibil la vocea umană, mai mult decât la instrumentele muzicale, iau tonul just, mă mișc – mai corect: mă mișcam – cu ușurință în registrul înalt, cu o voce bine timbrată, de tenor liric. Pot să cânt din gură vocea întâia, în timp ce în

minte cânt vocea a doua sau a treia. Astfel cântatul e o veșnică țesere dinspre emisia laringiană spre gând și invers, țesătură în „culori“ diferite... Mai târziu, renunțând la ideea de a urma Conservatorul de muzică și intrând la Facultatea de Medicină, cei trei ani de lucru intens în sala de disecție, uneori patru sau chiar cinci după-amiezi, care presupun inhalare de formol, au făcut ca vocea să mi se resimtă. În privința moștenirii semăn la voce cu Brăeștii, moștenire venită prin tata, potențată și de o genă dinspre Dimoftăchești, despre care am scris parcă (fratele lui Nanu, Marin Dimoftache din Tecuci). Muzica mă ajută să țin minte cuvintele, poezia mă ajută să rețin muzica. Deși așa este, pot însă și fluiera o melodie, dar acest „instrument“ nu-mi place.

Gabi a moștenit altceva: interesul și nevoia ineluctabilă de a asculta muzică, fără să aibă o aplecare deosebită spre interpretarea vocală. Necesitatea muzicii a sporit progresiv, încât și astăzi, când scriu acestea, eu fiind octogenar și ea septuagenară, urmărește, oriunde se află, în S.U.A. ori în România, programul concertelor, concerte care sunt o fericire pentru sufletul ei... De copilă ori adolescentă, fireștile ei reverii conjugale priveau un muzician. În sala de concert e fericită. Studentă la Facultatea de Medicină din București fiind, a absolvit și Universitatea Populară „Ioan I. Dalles“, secțiile de muzică și pictură.

*

Burdusacii aveau câteva familii de țigani șetrari, adică fixați, nu nomazi. Unii erau familiari ai gospodăriei și ai casei noastre: Adela, de pildă, sobra Adela, care nu s-a dezlipit întreg ultimul război de treburile gospodărești ale mamei, ca și, ulterior, bărbatul ei, Nicuță, revenit din prizonierat. Tata le-a dăruit fâșia răzășească de la șosea, cu izvor – lucru mare –, moștenire de la o mătușă, Maria Țaga, n. Brăescu, soră cu bunicul lui.

Un grupuscul separat făceau țiganii din „fanfară“, lăutari cu instrumente de suflat, mai orgolioși, mai țațoși: nu mergeau cu ziua, ca șetrarii.

Tata, mai ales la prășit, lucra uneori în rând cu ei; îi făcea plăcere și, mai ales, satisfăcea exigențele de acțiune ale structurii lui de atlet²², plăcerii lui de a munci în aer liber. La prașilă îl găseai, de multe ori, prășind în rând cu ei, totdeauna la capătul rândului. Dreptunghiul postatei parcurse de prășitori se transforma ușurel într-un trapez dreptunghiular, tata aflându-se în unghiul ascuțit prin care înainta frontul prășitorilor. În felul acesta, de voie/ de nevoie, prășitorii rămăși în urmă trebuiau să grăbească pentru a-l ajunge. Unii mai și boscorodeau pe țigănește, fără să fi știut că tata îi înțelege! Totuși, își luau unele măsuri de precauție: de pildă, când el era subiectul, nu-i spuneau părintele sau popa, ci *chorvalo*, sau așa ceva, care s-ar traduce prin „cel cu barbă” sau „bărbosul”, deși tânărul meu tată avea doar un mic barbișon...

Dar eu înșir acestea și cu un alt scop: ca să ajung la excelența lor muzicală. George Enescu exalta lăutarii: „Lor, țiganilor, să le mulțumim că ne-au păstrat muzica, această comoară ce abia acum o prețuim. Numai ei ne-au dezgropat-o, au trecut-o și dat-o în păstrare din tată în fiu, cu acea grijă sfântă ce o au pentru ce le e mai scump pe lume, cântecul (1921)”. Cu siguranță așa este. Totuși, totuși, totuși... Sus, în imensitatea cerească și verde a Munților Apuseni, unde străvechimea încă auie, nu s-au statornicit bohemienii, ispițiți mai curând jos, de curțile boierești ambigue, ori de fermentațiile mahalalelor, iar transhumanța nu căra cu ea cântece lăutărești.

Tânărul servitor din curtea noastră, Ion țiganul, fiul Linei lui Frunză, „Maria Galvany” cum o botezasem noi, seara, când ne aflam în bucătărie, cânta cu vătraiul și cu ușa! Plimba nu-știu-cum două degete de-a lungul ușii în sus și

---

²² În dimineața în care avea să se stingă, 5 februarie 1991, acasă la mine, în București, l-am chemat pe bătrânul preot Ștefănescu, parohul Bisericii Voievodale Mavrogheni, să-i săvârșească slujba proprie preoților. Am dat, eu și Lulu, să ieșim din cameră, dar ne-a oprit:

– Stați aici, că sunteți fiii sfinției sale!

Și, în timp ce-i miruia trupul gol întins în lungul patului, grăi ca pentru el, ori pentru noi – nu știu:

– Dar ce trup de atlet *avea* părintele Nicolae!

Cu acest *avea*, tata a început să alunece în neant...

în jos, împinse cu cleștele de la sobă și în funcție de intensitatea împingerii, vopseaua uleioasă uscată, cânta orice melodie i-ai fi cerut, într-o viteză amețitoare, însoțind-o de legănări armonioase ale capului și trunchiului, în timp ce cânta din gură surâzător și fericit de performanță. Cum țiganii cred în pricolici, tricolici etc., unul din cântecele care-l aveau de subiect se termina așa:

*Aseară nu m-a mâncat,
C-am avut barda la cap,
Dar uitai barda pe luncă
Și deseară mă mănâncă!*

Deși am uitat celelalte versuri, așa cum anonimul poet își uitase barda pe luncă, țin minte însă melodia: mi-e mai bună memoria muzicală, dar mai capricioasă decât memoria verbală, care mi-e mai puțin fidelă, dar mai sigură.

În memoriile sale inedite, Démètre Phérékyde, familiar al salonului artistic parizian al principesei pianiste Elena Bibescu (1855-1902), am dat peste o mărturie importantă privitoare la disponibilitățile muzicale fantastice ale colegului său, adolescentul George Enescu. Tatăl său, omul politic Mihail Pherekyde, fusese, la rândul său, coleg de liceu cu prințul Alexandru Bibescu (1842-1911), soțul Elenei, n. Kostaki Epureanu, așa cum Démètre avea să fie prieten cu fiii lui, Emmanuel și Antoine.

George Enescu era vesel, glumeț, iar jocurile lui de cuvinte amețitoare. Dar adolescentul Enescu mai știa alt joc: împreunând în fel și chip mâinile, scotea sunete muzicale, ba încă izbutea să schițeze chiar melodii pe care te punea să le ghicești, cum era șlagărul la modă *Hiawatha*, *La Valse brune* sau chiar *Preludiul în mi major* de Bach!

Sigur că excepționala intuiție muzicală a lui Enescu era întreținută și fortificată și de virtuozitatea lui de violonist. Dar bietul și – culmea coincidenței! – veselul Ion Țiganul era quasi-analfabet, deși mama mea îi fusese învățătoare: uitase tot, căci nu-l trăgea inima la carte. Și nici nu cânta din vreun instrument, asemeni celor din micul trib Buruiiană, suflători în

alămuri. Ca și în cazul multi-instrumentistului Enescu (cânta din vreo zece instrumente!) și melodiile lui Ion erau recognoscibile, altfel aceste însemnări ale mele ar fi numai amintirea unor comicării muzicale, nu un fapt ieșit din comun, așa cum și era!

De asemenea, fiul marelui violonist Carol Flesch (care a trăit multă vreme în România) îi scria în 1947 lui George Enescu, amintindu-i cum a realizat, tot pe atunci, o foarte interesantă performanță scoțând din mișcările mâinii zgomote stranii dar coerente, care îi amuza și pe tată și pe fiu...

Dar fenomenul muzical era Lina, nevasta lui Vasile Frunză, cel cu căutătură firoasă, mamă a lui Ion, de care tocmai am vorbit, și al inexpressivului într-ale muzicii, Jenică, băiat de curte la Nanu. Mai avuseseră un copil, Costică, de vreo 12-15 ani, merit unei morți năpraznice. Ducându-se cu vacile pe lunca Zeletinului, sub satul Bucșa, s-a urcat într-o salcie foarte înaltă ca să le stăpânească mai bine de sus prin strigăte și înjurături care erau intuite – să zicem – de vite, căci se supuneau lor. Dar craca sălciei s-a rupt și Costică a căzut de la peste zece metri murind pe loc... Tata și mama nu ne-au dat voie să-l vedem, nici să mergem la înmormântare...

Trecuseră câțiva ani și rănilor Linei se închiseseră atât cât se închid rănilor inimii de mamă, chiar dacă mama era, în cazul Linei, incredibil de fatalistă...

Venea la noi deseori. Frumoasă, cuminte, cu o față albă și curată, fără urmele vreunei suferințe. Sfioasă și tăcută ca o călugăriță, trăia retrasă în durerile ei, dar și în psihologia râpei, în care își avea de altfel și căsuța, grădina și cușca de rațe cu panglica pârâului Deleni la dispoziție.

Dar de ce spun toate acestea. Lina avea o voce nemaipomenit de frumoasă, întinsă în sus și în jos, dar mai ales în sus, mai puțin timbrată, mai puțin a ei, dar excepțional de pură.

Surprinzând-o odată cântând, mama a rămas uluită. Și mama, care nu se însuflețea ușor, îi povesti tatei, de față fiind și eu, licean de vreo 12 ani în vacanță:

– Cântă ca Maria Galvany!

Tata a chemat-o în salon, a adus patefonul și i-a pus un disc: *Rossini, Barbierul din Sevilla* [„His Master's Voice. *Il Barbiere di Siviglia, Una voce poco fa...*“], voce: Maria Galvany, spunându-i s-o asculte atent. Lina s-a cam speriat. I-a pus-o a doua oară, și Lina a ascultat-o iarăși cu atenție, dar din poruncenie și nu din interes, vădit uimită. Tata a pus din nou discul.

– Lino, tu ai putea să cânți odată cu ea? Spui tra-la-la-la în locul cuvintelor!

– Văleu, părinte, dar asta-i o doamnă!

Gândiți-vă câte sensuri îngrămădea intuitiv în epitetul *doamnă*, înțelesuri pe care nu le-ar fi putut despleti. Ar fi voit să spună înălțime (și tonală și socială), instrucție, noblețe, poate și asceză artistică, poate geniu vocal ș.a., noțiuni pe care le simțea fără să fi putut să le rotunjească în cuvinte. Era analfabetă și nu părăsise niciodată râpa ei.

Tata fluieră începutul cavatinei, apoi:

– Hai, ia-te după mine!

Și Lina, numai cu vocalele, o reproduce ușor, urcând ușor, urcând și mai mult, tot ușor, coborând perfect „cu ochii“ la vocea tatei, care, la rândul lui, urmărea rotația plăcii de patefon. De necrezut, dar Lina lui Frunză nu era cu nimic sub darul pe care i-l făcuse Dumnezeu Mariei Galvany!

Riscul extrem nu era eșecul demersului muzical de încercare a vocii Linei, ci faptul de a nu cădea în caricatural. N-a fost dat să fie așa, ci, dimpotrivă, o însemnată izbândă care, din păcate, nu putea să aibă nicio consecință...

Abia în 2004, când am auzit-o la radio întâia oară pe Darclée cântând *Vai, mândruță, dragi ne-avem* de Tiberiu Brediceanu, am tresărit: mi-a venit în minte vocea Linei lui Frunză de-acum 60 de ani!

...Toate astea nu l-au împiedicat pe tata să-l bubuie pe Vasile Frunză, într-o seară ce a rămas cumplită pentru mine prin confruntarea pe care o presupune când ni s-au furat nu-știu-câte curci, păsări anevoie de crescut. Un pârât era Vasile Frunză (al Linei!) și un altul a cărui poreclă era Dodoloi. În sinea mea eram convins că manglitorul era Frunză, dar tata, fără o prea bună intuiție a realului și având, pe deasupra, și gustul certitudinii (invers decât mama), îl urgisea pe mototolul de Dodoloi. Cinstit și pur, darnic și muncitor, tata nu admitea, la modul absolut, furtul și minciuna. Ba încă presupun că mânia hâise din locul lor unele piese ale acelei mașinării căreia îi spunem dreapta cumpănire. Gândul amânării, salvator adesea, nu putea intra în zona de foc a mâniei. Frunză întorsese pe dos mănuașă mărturisirii, ceea ce Dodoloi nu făcu. Se făcuse însă mic, mic, până la zero, ca și vinovăția lui. De altfel, nici nu dispunea de metafora acestei mănuași, ci numai de lăboaietele cu care-și făcea cruce când se jura. Ba și acelea, ca ale ursului, spălate numai de apa râului pe care-l străbate, erau cum erau...

Foarte rar veneau – de fapt au venit o singură dată până în 1945, când am plecat la Bârlad – languroșii lăutari, cu ale lor cântece mai mult sau mai puțin deocheate. Diplomat(?!), tata a ieșit din odaie... Oacheși, încremeniți în zâmbet, cu dinți ca marmura lustruită, îmbrăcați frumos și numai „de ocazie”, cântecele de lume le veneau mănuașă:

*Of, Neculai,
De ce ești crai,
La alte fimei ce căutai?!*

Fără să-și dea seama că tata e ... Neculai!

Suna complet impudic. Obișnuit cu altă muzică, fie cultă, fie populară, aceasta mi se părea necuviincioasă, privind o lume complăcându-se în

decădere. Copil sau adolescent, eram familiarizat cu derivatele erotice ale sexului și totuși cântecele acestea, atrăgătoare ca ale sirenelor, aveau ceva de baltă în care cineva își spală rufele dragostei. Tata era tranșant, un puritan dar nu un pudic. De altfel, nu intra, cu noi de față, în astfel de probleme. Chiar dacă, în întregul ei, familia noastră, cu tata în frunte, nu era un for al pudorii, impudoarea nu mă atrăgea în băltoaca ei cu pești grași, broaște ori șerpi onctuoși... Mai târziu însă, aveam să descopăr în aceste cântece lăaturalnice, dar cu lipici oriental în muzică și cu metafore fascinante în limbă, plăceri lexicale care mă delectează într-un mod cu totul aparte în intimitatea mea intelectuală.

Dar acum trebuie să mă întorc la copilărie și să vorbesc puțin și de

Chioșcurile din grădină,

căci de tata erau făcute, câte unul dar mereu în alt loc. Ele au apărut nu multă vreme după ce frontul rusesc a trecut peste Burdusaci. Era o reacție la devastarea sălbatică a casei, spre dulcele sfârșit al verii anului 1944. În timp, chioșcurile au fost trei. Afară era mai frumos ca înăuntru. Frumusețea de altădată a lăuntrului casei dispăruse. Casa cu multe biblioteci, tablouri, cu trei bufeturi: unul din lemn crud, altul din lemn de trandafir și altul din lemn de nuc rămăseseră dezarticulate, oglinzile sparte cu patul puștii, ca și vesela, de altfel. Peste dușumelele vișinii rămăsese un strat gros de-o palmă – un compost de noroi, cărți și reviste sfâșiate, miere de albine, puf din pernele spintecate, dejecte, cioburi de toate soiurile etc., strat care a trebuit ras cu sapa. Ferestrele sparte...

Așa că era mai frumos afară decât înăuntru.

Primul chioșc a fost ridicat de tata sub ferestrele salonului, cam neumblat, al lui Nanu, aproape de bucătăria Nanei. Era ascuns sub gutuiul mare, care făcea gutui cât ghioaga, de admirat pentru fălnicie, dar Nana le reproșa, pornind de la epitetul meu elefantiazic, faptul că nu sunt prea bune pentru dulceață, cum sunt cele mici. După dulceața de cireșe amare, dulceața de gutui era cea mai prețuită. Chioșcul, înălțat de tata din planșeuri de stinghii

Încrucișate romboid, folosea cățărării nebune a zorelelor și hameiului. Masa din scânduri late era mare, acoperită de o mușama permanentă, peste care, la ora mesei, Nana așternea o față de masă impecabil de albă, țesută în șase ițe, deci cu suprafața motivelor în relief și foarte frumoasă. Nana avea în toate gustul desăvârșitului și nu-i plăcea improvizația în nimic. Avea și timp la dispoziție; mama, încărcată până la refuz cu treburi, sfida în mod tacit sclivisirea. Ea raporta tot ce-avea la timp, timp avea puțin și lucruri multe de făcut... Chioșcul ne ascundea perfect, pentru mine avea avantajul unei ideale săli de lectură, dar i se reproșa faptul că nu ne îngăduia ograda largă din spatele casei și nici grădina din față cu florile ei și cu poarta la drum, poarta principală. Or, tocmai în spatele casei ograda duduia de mișcarea animalelor și-a orătăniilor și tot acolo erau atenasele cele mai importante; nu vedeam cine intra de pe hudiță prin porțița mică sau chiar prin porțile mari de stejar. Cu alte cuvinte, vedeam ce interesează mai puțin și nu vedeam ceea ce e mai important. Iar calitatea de a ne ascunde nu-mi era de folos decât mie, și numai în vacanțe. Însă nu-mi prea plăcea să citesc aici; de altfel decorul natural în general mă stingherea, unde cumva trebuie s-o privesc pe ea, pe natură, nu cărțile mele!

Primul chioșc rămânând la locul lui, refugiu bătrân pentru bătrânii casei, Nana și Nanu, tata a ridicat un altul, vis-a-vis, lângă colțul de sud-vest al casei, de data aceasta aproape de bucătăria mamei. În față străjuia un nuc tânăr, care azi e bătrân și mare cât o casă, iar în spate un măr domnesc matur care crescuse, nu știu de ce – orizontal, puternic și gros cât un boa, neavând nevoie să fie sprijinit prin popi. Era deschis spre ansamblul curții părții din casă în care stăpân era Nanu, cu vizibilitate bună, dar nu atât de bună spre curtea din spate, a tatei. Auzeam însă când cineva bătea la poarta din dos. Aici îmi plăcea să stau și să citesc: nu mă sufocau zorelele și hameiul. Îmi îngăduia să mă concentrez, având la dispoziție diversitatea odihnitoare a grădinii întregi. Originalul măr domnesc făcea mere foarte frumoase și mari cât un pumn de zdrahon: n-am mai văzut niciodată altele asemănătoare. La umbra lui așezam, eu stând pe orizontalul șarpe boa, leagănul Găbiței, acoperit cu un tul străbătut

de meandrele unui fir de mătase albastră. Dormea frumos, liniștit și pură ca un strop de rouă dimineața. Diafanul tul o apăra de câte o viespe ori de muște, mici teroriste firești la țară.

Rețin două întâmplări aparte petrecute aici, unde luam masa de amiază.

Prima îl privește pe „Domnul Profesor“ Traian Spătaru, a cărei fiică Virginia-Oltea era soția lui Nenea Mitică, fratele mamei, colonel genist și avocat, care, mai târziu, la București, avea să aibă un rol însemnat în viața de student, a mea și a lui Lulu.

„Domnul Profesor“ (în ghilimele pentru că numai așa trebuia să-i spunem, din prevedere pentru a nu-i ști nimeni numele) stătea ascuns la noi. Ne temeam ca mica slujnică, Pachița, să nu-l pronunțe fără voie când nu trebuie... Era căutat de caracatița securistă. El însuși, ascunzându-se când colo când dincolo, își iscălea scrisorile prin care-și anunța sosirea , când „Șvebi“, când „Mătușa Veronica“. Născut în Boian, ne recita cu mândrie dulce:

Din Boian în Vatra Dornei

Au umplut omida cornii...

Eminescu, Doină.

Profesor de istorie și germanist la Cernăuți, fusese căpetenie a PNȚ-ului din capitala Bucovinei, retras după război în Suceava. Conducea și aici PNȚ-ul, împreună cu un coleg al lui, Fărtăiș. Prin 1945-1946, profesorul Traian Spătaru împreună cu colegul său Fărtăiș au fost avertizați că li se pregătește de către comuniști asasinarea, și că s-a pus pe ea miză mare. Traian Spătaru a scăpat cu fuga, Fărtăiș însă a fost prins, rupt în bătaie și legat de șinele căii ferate dintre Ițcani și Dărmănești ca să-l calce trenul! O întâmplare fericită, pe care n-o cunosc, l-a scăpat.

Asasinul, un comunist pe numele Pavel Babuci, s-a răzbunat ciuruind nenumărați membri ai Partidului Național Țărănesc, îndoliind Suceava.

Răsplătit de comuniști, Pavel Babuci avea să ajungă nu-știi-ce pește răpitor în golful coralier al Ministerului de Externe...

La Burdusaci, ca să fie util, făcea cu noi, în vacanțe, sinteze de istorie a României, încerca să ne învețe limba germană („*la langue des chevaux*“ – limba cailor, cum o numea Carol Quintul!). El o vorbea curent, dar de noi se prindea cât e negru sub unghie! Noaptea, ne iniția în spiritism, vorbind nemțește când cu Mommsen, când cu Lenin, căruia – mai ales mama – îi punea întrebări, prin *Domnul Profesor*, bineînțeles, el care îl invoca! Mama îi cerea pronosticuri politice privind soarta României, noi îi ceream să ne spună subiectele proximei teze la istorie! Lulu nu, dar eu vibram de teamă și așteptam să aud zgomote stranii prin încheieturile mobilei... Tata se păstra într-o rezervă adâncă în aceste probleme.

Domnul Profesor se gospodărea singur. La modul absolut, de parcă și-l luase model pe Robinson Crusoe pe insula lui. O făcea cu o artă rafinată, fără să atingă prin ceva desăvârșirea ospitalității noastre. Să n-o problematizeze prin nimic. În aceste momente, prezența lui trecea total în absență. Autarhic. Își cosea, de pildă, singur ciorapii ori vreun nasture ș.a., deprins cu el însuși ca mării exploratori.

Dar ce-i cu chioșcul numărul doi? De un Sfântul Ilie, luam acolo prânzul împreună, încheindu-l potrivit datinei cu grâu fiert amestecat cu miere proaspătă de albine: vremea înfloririi teiului în Pădurea Colonoasa tocmai se încheiase.

Deodată a bătut la poarta dinspre hudiță un tânăr străin, declinându-și nu-știi-ce funcție oficială. Am înghețat cu toții în plin iulie, mai puțin – culmea! *Domnul Profesor*. Pachița apăru din spate cu o rămășiță de zâmbet șiret și puțin îngrijorat. Bineînțeles, tata l-a invitat la grâul cu miere. Pe scurt, întrebă, cu o impertinență conținută, dacă avem contract de angajare a Pachiței.

– Da-i o fată care vine la noi din sărăcie totală! zise mama. Ne-a rugat bunică-sa s-o ținem. I-a pus-o maică-sa în cârcă, ba încă și cu un frate mai mic, s-a înhăitat cu un basarabean și a plecat după el în Basarabia! Nu e angajată...

Realitatea pare-se stătea în gura lui Topîrceanu: Pachița noastră „se ținea c-un jandar“, sinonim al activistului de partid comunist, și căuta să capete alt statut în ochii noștri, instigată de acel securist sau ce era el...

Însă a mâncat sănătos de toate, ba și grâu cu miere, s-a dus și dus a fost. Spaima noastră, a mamei mai cu seamă, că-l detectase pe *Domnul Profesor*, n-a avut margini...

După ce a plecat vizitatorul, calm ca-n tot timpul prezenței lui, magistrul nostru ne-a spus apodictic:

– Nu venise pentru mine. Mi-am dat seama de la început. Era felul prin care Pachița a vrut să ne prezinte largile ei disponibilități în fața vremurilor noi – și adăugă o vorbă fără perdea, foarte frumos ambalată...

... Peste nu știu câți ani, „Eroul Bucovinei“, cum îl numeau sucevenii, a fost arestat, dar nu de la noi de acasă, ci mi se pare chiar din Suceava. Și iarăși, nu știu în ce an (1956?), când eram student în medicină la București, aflând că este deținut în închisoarea Urlătoarea din județul Ilfov, undeva mai sus de Chitila, luându-mi inima în dinți, m-am dus să-l caut la această închisoare, al cărei nume văd că lipsește din indexurile poștale de azi. L-am găsit, ne-am văzut, separați însă de un gard dublu de sârmă ghimpată. I-am schițat cu degetul în aer un cerc și o farfurioară sugerând alfabetul dispus circular pe măsuta cu un singur picior pe care făceam spiritism, pe vremea copilăriei mele la Burdusaci. A înțeles, mi-a zâmbit. Între noi era ofițerul care n-a zis nimic, neînțelegând nimic. S-a mulțumit cu îndeletnicirea sfărâmării în bucățele a cozonacilor cu mac, marea plăcere a *Domnului Profesor* (pe lângă savarine!), pe care-i adusesem cu mine. Ofițerul înțelesese poate din comunicarea încifrată închipuind cu degetul cercuri în aer că ne sprijinim pe singurul ajutor, cel al Tatălui ceresc, imediat sub care ar putea sta ei, stăpânii Urlătoarei...

Profesorul îmi răspunde vesel:

– De asta a murit Saul! A cerut sfatul babelor care cheamă morții!²³

A doua întâmplare petrecută, prin anii 1949-1950, în chioșcul al doilea e surprinzătoare și luminoasă. Vizită importantă, iubită și luminoasă a lui moș Culiță Brăescu, fostul magistrat la Înalta Curte de Casație, pe care l-am mai amintit, omul desăvârșit al familiei noastre, în tinerețe tenor pe mari scene din Italia, în risipitele lui tinereți, cum obișnuia el să spună. Fusesse bun prieten cu basul George Folescu, cel care a apreciat înzestrarea muzicală a tatei. Venise împreună cu soția sa, expresiva, inteligenta și voioasa tanti Geta, și ea pianistă în tinerețe, acum pensionari cu pensia suprimată de comuniști... Cu vocea lui nobilă, frumoasă, măsurată și dincolo de care simțea ce poate, a cântat, după masă, *Cât de mărit este Domnul în Sion, Iubi-te-voi, Doamne și Ave Maria* de Gounod-Bach. Interpretarea lor a rămas emblematică în amintirea mea. Distilatul acelei evoluții sonore mi-a rămas ca o ștanță în memorie. Când le interpretez, vreau anume să-l imit, nu reușesc deloc, iese altceva, dar tocmai astfel le pot cânta încât să-mi placă. Modelul iubit e de natură să fecundeze grăunțele personal din artist: acesta e paradoxul modelului. Îmi pare singurul caz în care imitația mi-i necesară pentru a-mi nimeri timbrul meu bine plasat, ca-n antichitate când în spatele fiecărei satisfacții ori victorii se afla un zeu sau o zeiță în care omul se regăsea în configurația ideală, fără să reproducă prin ceva modelul, adică zeul. Omul rămâne om dar erou, iar zeul se retrăgea *status quo ante* în Olimp...

Dar moș Culiță știa că scriu poezii, îmi trimitea din București la Bârlad scrisori, scrisori model, măsurate și pline de o afecțiune egală, ambrozie pentru mine, pentru singurătatea mea și pentru luptele tănuite din suflet. Mi-a vorbit despre inefabilul artei scrisului și despre frumusețea limbii în care un scriitor trebuie să scrie. l-am întins atunci pe masa din chioșc un mănunchi de cărți

---

²³ Cf. Diacroniei întocmită de autor, în C.D. Zeletin, *Scrieri 1*, Colecția *Distinguo*, Editura Spandugino, București, 2012, pp. 56-59.

poștale pe care i le trimisese colegul lui de la Facultatea de Drept, scriitorul și folcloristul Virgil Caraivan, retras pentru o viață în satul natal, Șuletea, de lângă Bârlad.

Dar iată felul enigmatic prin care am intrat în posesia lor.

Într-o după-amiază de vară m-am suit în podul misterios al casei. Fascicule subțiri de lumină diafană, în care jucau, parcă de-o veșnicie, brownian, firicele imponderabile de colb străbăteau întunericul netulburat de decenii. O ciudată gaură a bagdadiei, pitulată sub drugul principal, dintr-un singur trunchi lung de stejar, ce parcurgea întreaga lungime a clădirii, m-a îmbiat să bag mâna în spațiul lat de două-trei palme al bagdadiei, ce păstra o beznă absolută de la făcutul casei. Spre nedumerirea mea, am dat peste un mănunchi de cărți poștale trimise studentului Nicolae Brăescu, la Burdusaci sau la Piatra Neamț, chiar în anii de început al secolului XX, de colegul lui de la Facultatea de Drept din București, viitorul scriitor și folclorist Virgil Caraivan (1879-1966). Prima era din anul 1901. M-a cuprins o emoție fără nume: eram pentru întâia oară în posesia scrisorilor unui scriitor! Un mesaj al vechimii. Scriitura m-a fascinat cu atât mai mult, cu cât semăna leit cu puricii estetici ai manuscriselor lui Mihail Sadoveanu, a cărui literatură n-a scăzut nicio clipă în admirația mea. Uitarea de către bătrâni a micii corespondențe și descoperirea de către un copil/adolescent a vechii lor virginități le conferea o prospețime aparte în galbenul ivoriu din pod, căruia abia dacă puteam să spun că e lumină! Un șoricel rosese colțul uneia, șoricel cu siguranță defunct încă de când eu nu venisem pe lume! Rozătura lui marca vechimea sporind taina, dar și realul întâmplării pe care ceva în sufletul meu ținea să rămână ireală.

Am găsit alături și un clește de scos cuie. Nanu l-a recunoscut pe loc:

– E cherpedinul lui Ștefanache Bozga, tâmplarul care a ridicat casa, Dumnezeu să-l odihnească!

Dedemultul deveni brusc actual.

Dedemultul celor duși, actualitatea celor aflați la începutul vieții... Mă lovi brutal bucata de gheață a unui prezent pe care eu nu-l trăisem,

destrămând misterul care începuse să-și urzească fermecătoarea pânză de păianjen și să mă cuprindă.

Am arătat părinților fericitele scrisori, au găsit întâmplarea interesantă, departe însă de a-i cuprinde fericirea mea. Trecutul în reconstituirea mea era candid, în timp ce în trăirea lui de către ei era trist și plin de răni, parte închise, parte deschise. Și dinspre mama și dinspre tata... Încântările mele scriitoricești nu trezeau ecouri, ba parcă dimpotrivă, le fortificau sobrietatea. Erau tracasați de către hărțuieli ale vremurilor, hărțuieli pe care se rezumau, eventual, numai a mi le semnala, fără să le discute. Plutirea mea era departe de zloata otrăvită a acelor ani ai debutului imoral și impertinent al bolșevizării satelor. Viața mea de licean la Bârlad era o decupare, prelungită de mine și apărută de ei în vacanțele petrecute la Burdusaci. Și colo și colo eram ca un pui de cuc... Mama și tata nu se împotriveau preocupărilor mele literare: vedeau că citeam mult și că iau în serios, oricum, nu le priveau ca pe niște frivolități ori ca pe o pierdere de vreme.

Dar să revin la chioșc. Voioasă, deșteaptă, frumoasă în sensul armean al termenului, tanti Geta Brăescu era nepoata lui Grigore Trancu-Iași. Pianistă²⁴ pentru ea, pentru familie și apropiați, mulți dintre ei muzicieni, avea darul dumnezeiesc de a pluti peste vâltori, de a nesocoti urâțeniile și smintirea vremurilor, care nu reușiseră s-o umilească. Puteai să te sprijini pe zâmbetul ei ca pe un parapet de cremene.

Într-o zi, spre sfârșitul mesei, când mama așeză pe masă tortul ei preferat, din nucă și cremă de vanilie, deodată se lăsă de pe acoperișul de șindrilă al porumbăriei înalte (avea două nivele) o porumbiță albă și ateriză exact pe creștetul nobilei musafire, așezându-i-se în mijlocul conciiului alb,

---

²⁴ Cf. C. Dimoftache Zeletin, *Doctorul Alexandru Brăescu. Contribuții documentare*. Editura Corgal Press, Bacău, 2009, pp. 60, 181-227, *passim*.

rămânând liniștită acolo ca pe un cuiar ideal. Porumbița albă, rotocoala de păr albă, uimirea și fericirea mătușii noastre albe.

– Aista-i un semn! N-am mai pomenit așa ceva! zise Nana,

pe care o auzeam pentru întâia oară uimindu-se și expunându-și credința în minuni, în timp ce tanti Geta, surzătoare, luă frumos cu amândouă mâinile porumbița domesticită de Dumnezeu și o așeză pe masă, de unde își luă curând zborul...

Asistasem la încoronarea unui han.

Așa stând lucrurile și acesta fiind fundalul pe care se proiectau toate, în chioșcul tocmai sanctificat prin surpriza porumbiței albe, moș Culiță ne vorbi despre „sonetul lui Arvers“, emblematic pentru această formă fixă care a făcut epocă. „Cel mai frumos sonet din literatura franceză“, adăugă, scris de Félix Arvers. El a publicat o carte, în două volume, de poezii, dar avea să rămână numai prin 14 versuri... *Mon âme a son secret, ma vie a son mystère...* este capoversul sonetului. El face aluzie grațioasă la o necunoscută care, spunea moș Culiță, era soția lui Victor Hugo, deși alți istoriografi, sub presiune feminină, sau nu, au făcut trimitere la alte frumoase pline de mister...

*

Concertele de la șesul Bălăsânei

Prin anul 1941 s-a nimerit să se întâlnească la Burdusaci, în vizita lor de vară, moș Culiță Brăescu și Tomel Spătaru. Doi tenori, ultimul însă profesionist în apogeu. Moș Culiță, cântăreț de operă în tinerețe evadat în jurisprudență, unde urcase până la Înalta Curte de Casație, ca magistrat. Tocmai fusese pensionat oarecum forțat, sub exigențele nediscriminative ale vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu... Moș Culiță venise la Burdusaci împreună cu tanti Geta, la nepoții lui de soră (Safta Brăescu): Virginia Popa și tata, tot nepot de soră (Profira). Stătea însă la tanti Virginica: mai firesc la nepoată decât la nepot... Tomel Spătaru, prim tenor la Opera Română din București, obținuse nu de mult premiul întâi la Concursul

Internațional de Canto de la Viena (7 mai 1937), președintele juriului fiind celebrul dirijor german Bruno Walter, unul dintre cele mai răsunătoare nume ale muzicii mondiale (Excelentul Tito Gobbi obținuse premiul al patrulea...). Tomel Spătaru, care stătea la Nana, într-un fel în aceeași casă cu noi, ca să-și vadă neamurile, urma să treacă dealul Bălușului, la Șendreștii de la răsărit de noi, vatra Pălădeștilor și satul de naștere al mamei sale, Olimpia.

Costică Popa, învățător și teolog, soțul lui tanti Virginica, propuse lui moș Culiță și lui Tomel să petreacă o seară târzie, unde el avea iaz cu pește și o baracă agreabilă, nu departe de care, pe șesul cu iarbă deasă ca peria, pășteau caii: câțiva armăsari și iepe, animați de zvâcnet erotic și strălucind în bătaia lunii. Firește, nu puteam să lipsim noi, adică Lulu, Dada și vărul nostru Cezar Popa, un pic mai mare ca noi, într-un fel stăpânul locului!

Eu, ce să-mi aduc aminte?! Aveam șase ani...

Îmi aduc aminte că au cântat, în aer liber, moș Culiță, Tomel și tata. Mă miram cum de știu toți trei, trăitori tot în altă parte a țării, și muzica și cuvintele, deopotrivă la tot ce cântau... Am auzit aceeași *Ave Maria* de Gounod-Bach, cântată des acasă de tata, și cântecul popular *De-ar fi mândra-n deal la cruce*. Acest cântec, pe care îl cânt și astăzi secundându-mă, după cum am mai spus, în minte, are o influență copleșitoare asupra mea. Apelez la el ca la o tehnică de a ieși din tristețe ori depresie. Îl potențează asocierea cu întâlnirile de la Bălăsâna și mă ajută să intru în starea mea obișnuită. Mă întărește – fapt curios – printr-o melancolie veche, înlocuind cu bine tot ce e rău, tratez eficient prezentul cu trecutul și pot astfel să intru în starea mea obișnuită. Și chiar dacă nu e ideală, este, în ori caz, curățată de orice agresiune maladivă, firească de altfel în viața omului. Poezia are ca temă tristețea tânărului de la țară care, vrând să meargă la ființa iubită, nu-i poate comunica intenția neștiind să scrie:

*Carte n-are cine-o face,
Căci primariul nostru zace.
Cu notariu-s mânios,
Și-mi face cartea pe dos.*

*Dar m-oi duce la pretură,
Și mi-or face cartea bună...*

Reflecție târzie

Adaug astăzi, la peste 70 de ani de atunci, câteva gânduri în privința acestui cântec.

Impresia de vechime, poate chiar de străvechime, a copilului ce eram atunci venea întâi din misterioasele reverberații ale muzicii cântate de minunile de oameni care au fost și au rămas unchii mei tenori, din felul în care cântau și, poate, mai puțin din textul, totuși, foarte evocator. Era ca și cum aș fi perceput, să zicem, „structura sonoră a vechimii“, embrionară pentru un copil, printr-un dispozitiv comparabil cu cel care, pentru văz, este ocheanul întors: îți împinge imaginile de-aproape spre un orizont îndepărtat. Într-adevăr, melodia s-ar putea să fie veche de sute de ani, rostogolindu-se prin ele și ajungându-ne prin ultima variantă. Narațiunea însă privește vremuri mai apropiate nouă. O trădează cuvintele *primar, notar și comună*, introduse în limbă după anul 1864, când, cu sprijinul lui Mihail Kogălniceanu, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a promulgat legea organizării administrative a țării...

Durerea tânărului stătea în faptul că nu poate scurta, prin mijlocirea scrisorii, *timpul* de ajungere la mândra iubită, căci până la ea e „cale departe“. Nu se putea bucura de scurtarea ajungerii mesajului. Rămânea, presupunând că e moldovean, asemeni omologului său oltean care se plângea, în aceeași reflecție optativă:

*De-ar sta noaptea-n trei conace,
M-aș duce și m-aș întoarce,
Dar noaptea stă-ntr-un conac,
Nu știi, mândro, cum să fac...,*

prin *conac* înțelegându-se, printre altele, distanța dintre un popas și altul.

...Și-n amândouă lexeme comune: *de-ar*; *mândra*; *a fi* (a sta= a consta în...); *m-aș duce*; *a face...*, dovadă ori a unui trunchi primar unic al ambelor poezii, ori a unei psihologii comune...

*

Tata, noi băieții și ciocârliile

Terminasem clasa a doua de liceu și trebuia să ne întoarcem de la Bârlad la Burdusaci. Ne aștepta vacanța mare. Vara! Volatilizarea grijilor!

Diminețile îmi păreau mai limpezi și mai înalte, răcoarea mai prielnică sufletului și libertatea desăvârșită, că nu știai ce să faci cu tine. Văzduhul se distilase deodată oferindu-mi mai mult spațiu. În mine, dorul de ducă stătea să chiuie, expansiunea îmi dădea un fel de durere în piept, oricât de liniștit copil eram. Urma să părăsesc Fundătura Iorgu Juvara 3, și scândura albă a prispei, închisă trecerii, dar pe care, totuși, madam Anton o spăla cu sodă de rufe. Îngust, spațiul până la gard, stătea să plesnească sub presiunea liliacului înflorit și a tufelor de lămâiță. Aici, pe pragul ușii blocate îmi era sala de lectură: levicer, pernă, cărți. Pe uleiul uscat al tocului ușei, notam în creion, constrâns la concizie, poezii, gânduri, însemnări și câte și mai câte...

Aveam un sistem de înștiințare *sui-generis* a sosirii tatei. Ascultam arpegiul zdruncinat al pietrelor de râu ce pavau strada, nu prea călcată de roți, și recunoșteam imediat roțile șaretei. Arpegiul venea numai dinspre nord: indiciu de siguranță. Am plecat acasă părăsindu-mi tunelul prispei cu mireasma suav toxică a florilor de liliac, apucând-o spre apus: Valea Țărnii – vale fără

case, plină de vie –, Crâng și iată-ne ajunși pe platoul, ce nu se mai termina, al Ciocanilor, după valea căroră urmau Movilenii ș.a.m.d.

La un moment dat, tata – care pe atunci avea un auz de-l întrecea pe al nostru – opri șareta, ca să ascultăm ceea ce el auzea dar noi, cu hurduitura șaretei în urechi, nu.

– Să ascultăm ciocârliile!

Coborî și-i legă camaradei dragi a copilăriei noastre, iapa albă, traista cu ovăz sub bot.

În jur, nesfârșirea lanurilor de porumb la prima prașilă, înalt abia de două-trei palme, înlătura obișnuita ascundere, prin înălțimea lor, a zărilor suprapuse, înfățișându-ni-le până la mari depărtări. Ciocârliile aleg pentru desfășurarea freneziei lor nebune zona unde nu e decât cer și pământ: două calote. Platoul Ciocanilor e asemeni palmei unui uriaș, așteptând de la Dumnezeu un dar. Deși se află într-un ținut cu dealuri grele și văi largi, care împiedică în bună parte larga cuprindere a depărtărilor, copilăria păpușoilor îți dă voie să visezi și să te bucuri de ele, întărindu-te în impresia că te afli tu singur cu bolta cerească deasupra. Lărgime dumnezeiască. Tu și ciocârliile! Stolul lor se prăvălea din înaltul cerului, ca din geanta deschisă prin preaplin a poștașului celest, din care se revărsau scrisorile, clătinându-se în văzduh pe toate părțile, aripi fără trup coborând cu mesaje pentru fiecare fir de porumb, înalt cât lumânarea. Se rostogoleau din înaltul cerului în extaz, câte una căzând glonț de-a dreptul. Lărgimea platoului sporea măreția acestor prăbușiri salvate unanim la câțiva metri de pământ. Tata, care hotărâse anume oprirea, ne orchestra admirațiile, lărgind explicațiile privitoare la frumusețea fără pereche a concertului în aer liber al sutelor de păsăruici neobosite... Eram toți trei fericiți ca de o minune dumnezeiască nesfârșită în timp. Am fi ascultat întreaga zi, dacă n-ar fi trebuit să ajungem pe lumină acasă, unde ne aștepta mama, Găbița, Nana și Nanu. Acoperiți de universală nebulă sonoră a ciocârliilor, cântam toți trei, la inițiativa tatei, *Cântec de primăvară* al lui Șt. O. Iosif:

*Înfloresc grădinile,
Ceru-i ca oglinda,
Prin livezi albinele
Și-au pornit colinda...*

*Cântă ciocârliile
Imn de veselie...*

Prin contrast, micuța poezie, atât de iubită de copii, era foarte nimerită lărgimii universale a spectacolului ciocârliilor: noi atât de mici și stolul lor atât de vast. Și mai era și o ieșire în întâmpinarea vacanței... O scară de cântec se lăsa din cer spre pământul reavăn. Nunta lor cerească scutura *confetti* muzicale fericindu-l...

Pe cât fericesc spațiul sideral cu spectacolul lor de cântec și dans, cu atât numele pe care-l poartă e urât: *ciocârlie*. Dar când le privești reprezentația cerească nici nu te gândești la aceasta. Însă, după ce le-ai părăsit, găsești numele urât. Mai ales dacă îl desfaci în lexeme: *cioc* (subconștientul îl asociază cu toate ciocurile din lume, *y compris* cu cel abstract: „a pune cioc“ = a minți pe cineva), *câr* și însăși consoana rulantă *r*.

Așa se explică, poate, eufonicul distih al poetului-medic-muzician, prof. univ. dr. Eduard Pamfil (1912-1994), născut la Geneva, tată român, mamă franceză, din poezia *Vară*, cu perechea de versuri:

*Aluetă, aluetă (s.n.)
Prea gracilă ciocârlie etc.*

acomodând extrem de logic-muzical cuvântul francez *alouette*, pentru a scăpa de două ciocârlii... Undele lor de pară nu pot fi decât (citez): *ode line, confluente...*

Secționez timpul și părăsesc pentru moment marea de ciocârlii de la Ciocani, părăsesc prin urmare copilăria noastră și apogeul tinereții tatei, ca să

evoc un alt episod cu ciocârlile, petrecut însă mult mai încoace. Eu eram adult în toată firea, iar tata – om bătrân: mergea spre optzeci de ani, era încă vânjos, și vioi, dar nu mai auzea bine, neajuns pe care îl compensa însă bine printr-un spor în strălucirea privirii.

Ne aflam pe dealul cimitirului de la Burdusaci, în aceeași formație din urmă cu aproximativ 50 de ani, tata, Lulu și eu. Tocmai părăsisem mormântul mamei și, înainte de a ajunge la șosea, unde lăsasem mașina, ne-am oprit să cuprindem de sus cu privirea largă și somptuoasă vale a Zeletinului, la nord-est, cu nesfârșita pădure Colonoasa, la răsărit, cu meleagurile Bălușului, subminate de când lumea de pornituri, râpi, izvoare și pâraie, iar la miazăzi, pierzându-se în depărtare, satele Motoșenilor. Cerul era cu desăvârșire senin, iar în imensitatea lui, iarăși ciocârlile de altădată ale copilăriei noastre, cu mirajul lor ineluctabil, ciocârlile de altădată de pe dealul Ciocanilor!... Ne-am oprit pe vârful dealului, lăsând cimitirul în spate, să le ascultăm și, pe cele apropiate, chiar să le privim. Erau mii! Tata nu le auzea. Străbătuți de înfrigurarea deopotrivă de-acum și de odinioară, l-am întrebat:

– Tată, auzi ciocârlile?

Își înclină o ureche spre cheia de boltă a cerului, ca pe o miniaturală pâlnie de gramofon, spre nebunia sonoră pe care noi nu mai vedeam s-o admirăm, ridicând – parcă rușinat, parcă umilit – umerii mai sus decât trebuia. Rătăcit, se sforța, deschizând și gura ca să capteze cât mai multe unde sonore, concentrându-se cu seriozitate să audă, uitându-ni-se în ochi când la unul când la altul, derutat, sceptic și trist. Îmi venea să-l îndemn: hai, tată! Nu-mi răspundea *nu aud* prin cuvinte, ci prin gest, exprimându-și prin aceasta și o anumită lipsă a poftii de a vorbi care-i era proprie. Ridica umerii a nedumerire. Coborâse în el o liniște de om părăsit și o resemnare în fața neputinței de a auzi chemarea frumuseții sonore din jur.

Se uita dezolat și nedumerit la noi, intrigat și trist, privindu-ne dintr-o adâncime disperată, cu ochii care nu-i mai erau acompaniați de auz.

Într-un târziu, s-a hotărât să răspundă:

– Nu.

Eu și Lulu ne-am ascuns tristețea. Încercam să dirijăm atenția bătrânului (de data asta!) părinte al nostru spre frumusețile vizuale din jur: vii bine lucrate (ceea ce-l bucura totdeauna), livezi, arbori solitari, prefăcându-ne că nu ne interesează prea mult extazul ciocârlilor din cerul senin cu desăvârșire.

– Tată, i-am zis, în nukul ăsta din colțul cimitirului am auzit eu pentru întâia oară anul trecut, cucul. L-am și văzut.

– Da?

Nu știi de ce mă întreba. Un semn de întrebare asemeni ridicării cortinei ca să arate o scenă pustie...

...Pe dealul Ciocanilor, în drum de la Bârlad spre Burdusaci, noi, Lulu și Dada, copiii lui, eram elevii și tata profesor de muzică naturală. Sus, pe dealul Cimitirului, cincizeci de ani mai târziu, începând să coborâm de la mormântul mamei, noi, Lulu și Dada, copiii lui, eram profesorii de muzică naturală și tata era elevul. Ascultător, dar neauzind...

Inteligență forte, voință slabă.

D. & D., Dada

Lulu

Oamenii trebuie cunoscuți pentru a fi iubiți. Dumnezeu trebuie iubit pentru a fi cunoscut.

Blaise Pascal, *Pensées*.

Numai cea dintâi propoziție a aforismului pascalian o îndrept spre fratele meu. Lulu n-a fost cunoscut bine în adâncul și totalitatea lui pentru a fi iubit așa cum, din plin, merita. Singură mama l-a pătruns cu mintea ei adâncă până la marginea posibilităților lui de dezvoltare. Dar nu s-a putut opune nici ororii lui de program, nici izbucnirilor punitive ale tatei. Prejudecății generale de accedere la profesii înalte, frecvente în neamul nostru, de care, altfel, Lulu era vrednic, mama i-a opus soluția ideală în privința profesiei lui: Lulu trebuia să se facă învățător, lucru care atunci – trebuie să recunosc – mi s-a părut limitativ. A fost însă proorociță: ea a avut dreptate, nu eu, cu lipsa mea de simț practic și de intuiție. Bătrânul învățător Gh. Vasilache, fost coleg de școală normală cu Nanu și cu moș Emil Palade, ne întâlni odată pe drum cu mama îndreptându-se, de mână cu unul și cu altul, spre biserică. Nanu era directorul școlii, și-n sinea lui nu-și vedea la cotă prea înaltă colegul, fără să dea vreun semn în sensul acesta, dar lucrul se simțea. Domnul Vasilache era însă un bun învățător, cu o intuiție excelentă a copilului și a devenirii lui.

Mama se opri și se salutară reciproc.

Domnul Vasilache, care deruta interlocutorul cu privirea lui încrucișată, ne cercetă pe rând, după care, punând o mână pe creștetul meu și alta pe creștetul lui Lulu, apodictic și vizionar:

– Cu ăsta porumbac (adică eu) n-o să ai necazuri. Cestălalt, bălaiul, îți va da mult de furcă! Ceea ce s-a adeverit.

Intuiția bătrânului învățător trimitea la problema înțelegerii libertății. Lulu nu va avea aptitudinea de a discerne libertatea în accepția dirijării ei de către cineva, părinte, învățător sau profesor. Cu alte cuvinte, nu va înțelege faptul că libertatea este o funcție și că tocmai funcția trebuie să fie cea care o limitează. Așa că, deși a trecut prin două facultăți, s-a educat singur, devenind făuritorul propriei sale persoane, cu tot ceea ce decurge din acest fapt...

În fond, nu refuza ascultarea, căci n-avea forța refuzului, ca orice fire bună, dar îndată ce rămânea singur, o dădea cu desăvârșire uitării. Era împăratul lui însuși, care nu știe cum să-și administreze propria stăpânire. Avea de mic oroarea spațiilor închise. Nu se simțea bine decât în aer liber. În jocurile pe care acesta le presupune, deși le știa regulile, nu le respecta, cedând spontan primului impuls. Aceasta s-a răsfrânt, firește, și asupra acceptării ideii sistemului de educație. Oricare ar fi acesta, el implică rigoarea și, în consecință, ascultarea. Educația se face mai mult cu *nu*, decât cu *da*, adică printr-un sistem de restricție, care poate fi, după caz, mai mult sau mai puțin fățiș. De fapt, el asculta, se supunea ascultării, dar o uita repede. Într-un fel, și-a păstrat propețimea copilului căruia îi place să se conducă singur. Și cum aceasta nu e cu puțință, odată scăpat din frâie, prin plecarea la liceu, se bucura de el însuși, dar nu știa cum să administreze propria-i persoană.

*

După cum am spus în al doilea capitol al acestei cărți, fratelui meu i s-a spus Lulu de la refrenul cântecelor de leagăn. Din pricina enterocolitei sanguinolente acute avute în prima copilărie, adormea greu. Multă vreme mai și scrâșnea noaptea din dinți (în medicină, *bruxism*). Și ca să nu fie singur în cusururi, tot timpul nopții, mai scăpam și eu udul în pat (în medicină, *enuresis*)... Voi reveni!

Totuși, când se făcuse mai măricel și începea să debuteze în el șăgălnicia năzdrăvană, uneori năzdrăvană de tot, se întâmpla ca mama să-i

spună, cu o reținere ușor amuzată, pe care n-am dezlegat-o nici azi, *Lulu-Trulu*. Era o invenție a ei? Fantastică era mama! Vorbea puțin, exact, la timp, ce trebuie și cu noimă (scuzați *zeugma*; trebuie să-i dau și eu lingvistului din mine dreptul la prețiozitate!) Nu-i plăcea clar/obscurul și vorbirea în doi peri. Aliterația *Lulu-Trulu* trebuie să fi ascuns în ea vreun mister pe care mama nu-l revela, ci mergea până la semnalare, nu până la explicație. Se oprea la treapta ironic fină: *Lulu-Trulu*. Suna nostim.

Multă vreme n-am dat vreo importanță acestui misterios criptonim, pe care cumva îl și uitasem, până când, târziu, în reveriile mele filologice, am făcut o legătură între *Trulu* și grecescul *τρελλός*, care înseamnă, printre altele, *nebunatic*. Mama nu știa grecește, dar vreun cuvânt din acestea mai tari i-o fi rămas ei în auz, în atmosfera de rarefiere a puținelor grecisme din limba noastră... O fi observat devreme mama vreo trăsătură negativistă la Lulu. El nu era refractar regulilor disciplinare, ci le nesocotea cu o inocență plină de farmec atâta vreme cât era mic; mai târziu, lucrurile s-au mai îngroșat... Nu se opunea lor, ci pur și simplu nu existau pentru el, așa cum nu există culoarea roșie pentru daltoniști. Când s-a făcut mare, foarte inteligent fiind, nu ideologiza indisciplina și nu se opunea ei, ci pur și simplu ciupea din ea, trăind-o cu o grațioasă nepăsare. În delicatețea ei, mama, când nu voia să pronunțe brutalul *Trulu*, intona refrenul dulcelui cântec al lui Ion Vasilescu, *Trurli, Trurli, dragă...*

Dar să mă întorc la vârsta de vreo 4-5 ani. Bunica Natalia îl adora. Aproape că-l sechestraseră, făcându-l majordom al jumătății de nord a casei, lăsându-mi mie pentru funcția corespunzătoare jumătatea de miazăzi, a părinților, post vacant care nu mă interesa. Mă fascina stereotipia luării mesei la bunici, care avea loc, în anotimpurile calde, în veranda, căreia i s-a spus de la început paravan, și „paravan“ a rămas. Era larg, foarte luminos. O scară ducea la partea din pod în care se păstrau cărți, dar mai mult colecțiile de reviste, cele mai multe bisericești, dar și literare. Până la venirea rușilor (1944), au fost ținute într-o ordine apreciabilă; după această dată seismică, interesul pentru ele s-a sleit. Înclinarea către ordine a lui Nanu s-a sleit, suferind

distorsionări. De altfel, urca din ce în ce mai rar în pod. Descurajarea indusă de bolșevizarea progresivă începea să treacă în depresie...

La prânz, Lulu era întronizat de către Nana în capul mesei. Îi regla înălțimea bărbiei deasupra farfuriei, așezându-i dedesubt una sau mai multe capodopere de pernuțe. Miniatură a unui Buddha blond, săvârșea ritualul mâncatului în mod tacticos. Nana se prăpădea după el, după ce un an de zile îi făcuse viața amară mamei, nora ei... Eu dădeam târcoale mesei. Interesant e faptul că nu eram deloc gelos pe fratele meu instalat în capul mesei, în timp ce eu îmi făceam de treabă în jur. Rămâneam acolo cu o liniște sufletească dincolo de orice sentiment. În fond, eu eram Buddha, redus la o singură plăcere: a-i privi. Mă emancipasem de poftă. De foame nici nu era vorba. Savuram plăcerea de a-i vedea stând la masă și de a urmări derularea timpilor. Îi cuprindeam cu privirea pe toți.

Odată am deschis și eu gura, dând replică unei afirmații pe care n-o făcuse nimeni.

– Da ce?! Mama nu face mâncare bună?!

– Foarte bine, zise Nana: du-te de mănâncă la voi!

Și netezi o cută inexistentă a feței de masă albă ca zăpada...

Am simțit deodată cât de mult o iubesc pe mama. Rămânerea mea în verandă era, probabil, o replică liniștită în apărarea ei. Am rămas calm și pe loc. Răspunsul cu mâncarea bună a mamei era adevărat, dar de circumstanță. În altă parte stătea plăcerea mea, dacă e vorba să vorbim de plăcere: în a-i vedea împreună. Mă atrăgea ritualul și mai ales repetarea lui zi de zi. Era unul din semnele celui alt Dada, emancipat de egoism ori de egotism, și care va crește pe această matrice, fără intervenția educației, ci de la sine.

În verandă se mai petrecea un eveniment, însă rebarbativ și chiar însoțit de spaimă: domnul Ionică Țărâlungă de la Opișești, învățător, dar și agent sanitar, ne făcea injecții! Își întindea instrumentele și flacoanele, toate cu miresme răcoritoare și stranii: alcool, camfor, iod. Ne făcea, probabil, injecții cu seruri sau vaccinuri. Nu mă puteam sustrage nicidecum dramei.

Tremuram ca varga: colțurile gurii liniștitului domn Ionică Țarălungă erau încremenite într-un zâmbet blajin, în imaginația mea un imens ac de seringă...

Cu fantezia lui, Lulu a izbutit să rezolve problema injecțiilor, însă pentru viitor, căci până una-alta, cum-necum, domnul Țarălungă – căruia îi spuneam Canucă – ne făcuse injecția! Obiectivul lui Lulu? Celelalte fiole, rămase într-un fel de casetă. Răzbunarea! Știa că între două scânduri ale dușumelei există un spațiu prin care puteai să bagi degetul... Dar de ce să bagi degetele și nu fiolele domnului Canucă?! ..,,Și rând pe rând veneau în sat/ Și ieri și astăzi câte unul..." și tot așa, având grijă să nu-i lăsăm caseta complet goală... Ce va fi urmat nu-mi mai aduc aminte, dar cert e faptul că și astăzi sub dușumeaua verandei de la Burdusaci zace nedescoperit un original sit arheologic în care se odihnesc netulburate, cu valabilitatea expirată încă de pe vremea regelui Carol al II-lea, probă elocventă a inventivității impenitente a lui Lulu. Curând aveau să joace deasupra cazaciocul cismele rușilor beți, care se împrieteniseră la cataramă cu cele trei mari butoaie din beci, cu aligoté-ul, tămâioasa ori riesling-ul tatei. Nu după multă vreme și-au plimbat pe-acolo bătrânețile Nana, Nanu, mama și tata...²⁵

---

²⁵ Câte ciudățenii mai aduce și derularea vieții unui om! În 1961, eram medic pediatru de circumscripție la Hunedoara. Într-o zi, făcându-și cu greu loc în anticamera printre mamele cu prunci în brațe, mai mult sau mai puțin înfierbântate, intră o femeie fără copil, mărunțică, tăcută și pricăjită, cu o broboadă uzată pe cap, care nu-și prea avea rost într-un cabinet de medicină infantilă. Simțeam însă ceva...

Am poftit-o să ia loc pe scaun.

– Vă mirați, probabil. Am venit numai să vă revăd. Vă știu de când erați copil. Eu sunt fiica lui Ionică Țarălungă din Oprișești, soția lui Cocó Guriță.

Avocat de profesie, Cocó Guriță avea moșie între Burdusacii mei și Răchitoasa. Era probabil arestat, dacă nu cumva mort în pușcăriile comuniste...

– Și cum ați ajuns aici la Hunedoara, unde fierbe cazanul socialismului?

– Mă simt mai protejată aici. Nu mă cunoaște nimeni. Lucrez la gară, știți, la sfârșitul pietrei și din asta trăiesc...

Anticamera duduia, în cabinet mi se strecură în nări adierea de camfor din veranda lui Canucă.

Din generoasa verandă putea fi cercetată cel mai bine venirea ploii, totdeauna dinspre calota nordică a cerului, începând cu Băhnița și Răchitoasa. Era un ritual, propriu mai mult bunicilor. Mă atașam și eu, cu deschiderea sufletească cerută de zeița care e *ploaia*! Lulu observa din zbor astfel de devoțiuni. N-avea răbdare. Dacă ar fi privit și el, cuminte, cu siguranță că, în bucuria iminenței ploii, s-ar fi amestecat totuși, cine știe ce elemente de joc. Și ploaia era un joc, însă ploaia venea prea încet sau nu venea deloc. Totuși, fratele meu absorbea sentimentul bunicilor privitor la ploaie, dar nu avea liniștea de a o aștepta. Această precipitare va triumfa în viitor în diferite chipuri.

Dar să revin la copilărie. Cum spuneam, Lulu era nervos. Uneori, la cel mai mic îndemn spre a face un lucru oarecare, repeta cu gândul la altele:

– Sunt nervos, sunt nervos!

Desigur cuvântul îl auzise la părinți. Dar îndată ce îndemnul înceta, blondul viking devenea iarăși frumosul și drăgălașul Lulu, impus așa de toată lumea.

– N-ai voie să mănânci acrituri!, îi spunea mama.

Dar dacă la noi era ascuns borcanul cu muștar, sau pur și simplu tata nu-l mai cumpăra când mergea la oraș, Lulu descoperea muștarul în cămara Nanei, căci Nanu, cu toată gastrita lui, sau chiar cu ulcer, consuma cu plăcere declarată muștar și alte mirodenii, ca nepotul lui care, de altfel, îi semăna la înfățișare. Cămara era plină de afumături și lucruri picante.

Odată, Lulu s-a declarat iarăși nervos. Parcă o aud pe mama, care nu agreea aplicarea niciunei forme de pedepsire fizică a elevilor, spunându-i:

– Ești nervos? Ia să pun eu mâna pe jordine, să nu mai fii nervos!

Pe jordine însă n-a pus mâna în viața ei.

Și Lulu se liniște ca prin farmec, ca valul spumos al mării absorbit instantaneu de nisipul plajei...

Lulu cel neastâmpărat, neascultător și cu simțul datoriei slab, scăpat din hățurile părintești, odată plecat de acasă la liceu, arăta aversiune față de regulile disciplinare. Irepresibila lui dorință de a fi liber se manifesta fără nicio stingherire, ceea ce mă făcea să sufăr. Apostrofările dirigintelui și ale profesorilor ricoșau spre mine ori erau trimise direct spre supusa mea insignifiantă persoană. Oricum, el frapa, în timp ce personalitatea mea rămânea discretă, eventual trebuia căutată de către cine dorea s-o descopere.

Cu toată amestecătura pe care o presupunea desființarea, în 1945, a concursului de admitere, amestecătură care mergea în unele cazuri până la idiotie pe ici pe colo chiar demențială, profesorii intuiau lesne înzestrarea elevilor, aflați deodată în structura disciplinară a unui liceu cu tradiție forțată vreme de un secol. În acei ani, profesorii încă erau pe potriva ei... În acest sens, Lulu a fost salvat de matematică. Nu de puține ori nici n-avea caiet... Scos la tablă, rezolva problemele intuitiv, pe căile lui, ceea ce făcea să fie iubit de profesorul de matematică, diriginte în același timp: Grigore Ionescu, directorul liceului devenit după 1946, an centenar, Colegiu național. Ba chiar îl numea Paulică. Asta spune tot. Faptul acesta nu era de natură să se răsfrângă benefic și în problema gazdei, care-i dădea tatei un raport scandalos în privința lui, la vizita lunară pentru a-i aduce alimentele și banii conveniți. Deja tata era cu nervii răsturnați de obrăznicia și malignitatea puterii comuniste ce se înstăpânea progresiv. Și fiindcă un rău nu vine niciodată singur, în acei ani, 1946-1947, se instala, urmare a secetei, tragica foamete... În înțelepciunea ei simplistă dar eficientă, madam Anton făcea apel în darea de seamă către tata, la singura ei filozofie de femeie abilă, dar care era în fond o tehnică diabolică: o gazdă aspră e o gazdă bună, pe care părinții se pot rezema. Așa că-i făcea tatei un inventar de mărunțișuri rele, încheind: „Ista-i bun, istalalt îi rău!“ Tata, căruia numai de astfel de ațâțări nu-i ardea, o credea cu ușurătate. În consecință, lua măsurile convenite, urgisindu-l pe Lulu, cum – nici nu-mi vine să spun–, îndurerându-mă pe mine, care iradiam o cumințenie diafană, deși aș fi preferat mai curând să-mi aplice o lovitură cu hamurile ori cu hățurile, abia scoase, ca să se zvânte, de pe angelicul nostru cabalin alb, iapa... Cântăream asprimea pedepselor

aplicate lui Lulu și după satisfacția sadică, greu de ascuns, a gazdei. Astfel trăiam de două ori o durere care nu trebuia să existe. Cu toții uitaseră că Lulu-i un copil, după cum eu nu uitasem grozăviile care-l așteptau pe tata la întoarcerea acasă, legate de începuturile comunizării...

*

În anii 1946-1948, tata era agresat de protruția comunistă, oximoronică în manifestările ei, deoarece era un amestec de brutalitate și blândețe vicleană, în care nu era greu să deslușești uvertura unei mari tragedii a neamului și, în ultimă instanță, a omenirii. Pe deasupra, la Bârlad într-un moment când ideală, mai ales pentru formarea unui caracter în astfel de condiții ar fi fost supușenia. Tata era nervos, dur, pedepsitor. În adâncul lui, era îngrozit de vremuri, mai ales ca preot cu ceva pământ spre care se îndreptau deja ochii activiștilor de partid, ce aveau ca scop al propagandei la sate prefigurarea colectivizării. Se adâncise și mai mult în el. Nici nu ni se prea uita în ochi. Părea că îi sunt suficiente achitarea întreținerii noastre la gazdă și bucuriile de acasă aduse de drăgălășenia și frumusețea fetei mult dorite, Gabi. Venirile lui la Bârlad, o dată pe lună, mă cam speriau: mi se făcea inima cât un purice. Gazda pururi cu pâriile împotriva lui Lulu...

Am aflat mai târziu că securitatea pregătea o acțiune represivă în masă asupra preoților din nordul fostului județ Tecuci, de care aparțineam. Pretextul era târnosirea bisericii din sătucul Bărtăluși de lângă Șendrești, aflați, cum spuneam, dincolo de dealul mare de la răsărit de noi. Ctitorii închinau lăcașul de cult eroilor neamului căzuți în „războiul sfânt“ (căruia ulterior i s-a spus *Al doilea Război Mondial*) împotriva bolșevismului ateu, cei mai mulți dintre ei tineri. Tata fusese invitat, să zicem așa, de onoare: legăturile organice dintre Burdusaci și Bărtăluși erau quasi-nule, căci sătucul era într-un totu peste mână. Circulația oamenilor se făcea aproape exclusiv pe firul văilor, în podișul Moldovei toate având direcția N -> S. La Est și Vest mergeau puținii care aveau pământuri ori neamuri (și asta numai la hramuri). Eu de pildă, n-am fost niciodată la Bărtăluși, iar dacă știu de numele acestui sătuc este din povestirile

neamurilor Pălădești din Văratecii Șendreștilor, care ne vizitau, trecând dealul dinspre apus.

Se aflase de existența acelei liste negre, dar nu și numele preoților care figurau în ea. Însă câțiva dintre ei fuseseră anchetați la modul sâcâitor. Așa că tata, fără să-și împărtășească temerile unei posibile arestări (pentru participarea, ca preot, la o simplă slujbă de sfințire) trăia într-o permanentă neliniște...

Paștile aceluia an petrecut bineînțeles, la Burdusaci, a fost rece în toate felurile. Lulu nu se putea aduna – poate ar fi mai potrivit să spun: concentra – asupra temelor date „pentru acasă”. Găsea probabil, fără să îndrăznească a teoretiza, că vacanța e vacanță și se comporta ca atare. Tatei i se părea că e refractar, răuvoitor și leneș. Într-adevăr, în tot ce făcea era un pic din astea... Scene aspre, tari, foarte tensionate, greu de îndurat pentru mine. La un moment dat, Lulu se ascunsese în podul grajdului la Nanu, cuibărit undeva în fân. Eu dădeam târcoale, speriat, grajdului. Uneori, mă ascundeam în magazia de scânduri de alături, unde Nanu își ținea trăsura, și, prefăcându-mă că citesc, sau chiar citind de-adevăratelea, ciuleam urechea să prind vreo mișcare prin fânul din podul de alături.

Tata hotărâse (poate era numai o amenințare sau poate numai speranța mea dorea ca amenințare să fie și nimic altceva!) să-i prezinte neascultarea în biserică, la predică, deci în fața altarului și a sătenilor! Deodată parcă nu mi-a mai ajuns aerul. Nu-mi găseam locul. Parcă-mi doream să nu mai fiu, trebuia să fac ceva cu mine și nu știam ce. Îl iubeam și, ca frate, nu știam cum să-l apăr, în timp ce, în adânc, îl osândeam și eu. Îl înțelegeam în neînțelesul lui, de fapt îl admiteam orbește, mai ales că eram fratele mai mic. El era lovit, eu sfârșit...

A fost una din dramele copilăriei mele, una, căci mai există și altele, dar ele sunt psiho-filozofice și îmi aparțin în exclusivitate. Pun lespeda granitului peste ele... N-am crezut nicio clipă că tata glumește, că era un truc

pedagogic. Tata mai glumea, dar nicio glumă de-a lui nu era de anvergură și nu punea în mișcare resorturile dramatice din sufletele noastre, ale copiilor. Socoteam însă că divulgarea în biserică mai întâi nu era potrivită, căci alta era priza sătenilor cu preotul lor și alta cu băieții lui, mai mult plecați de-acasă, un soi de existențe schematice și dispensabile pentru ei. Era o nepotrivire și prin asta o scădere a tatei, a mărturisitorului în fața mărturisiților și, în acest fel de a privi lucrurile, îmi era milă și de el, milă care cobora necoborătorul în ochii coborâților... Pe de altă parte însă, lovitura dată lui Lulu căpăta o acceptare consacrată de Dumnezeu, stigmatizarea lui rămânând pentru totdeauna.

Sufeream teribil și mă mir că n-am murit din pricina tuturor câte se întâmplau. O rețea electrică plină de scurt-circuite. Și mai ales câte urmau să se întâmple.

Nu s-a întâmplat însă această nenorocire. Oi fi ajuns eu din om neom, dar biata inimă a lui Lulu! Dar biata inimă (și așa bolnavă!) a mamei! Dar a tatei însuși! În fond aveam, aveam toți inimile sfâșiate, simțămintele fiecăruia reflectându-se sporite în inima celuilalt. Dar astăzi îmi dau seama că totul izvora întâi și întâi din surescitarea conținută a tatei, datorită perspectivei destul de clare a terorii presupuse de comunizare. Aceasta exacerba supărarea pricinuită de Lulu: ea exercita mai mult o funcție detonatoare. Nu era atât o amenințare tactică din partea tatei, ci o disperare a străfundurilor. Iar Lulu nu-și găsea refugiul în necesitatea impusă de realități: râvnea la nu-știu-ce imposibil pe care nu-l putea preciza.

Tensiunea tuturor ajunsese la apogeu. Tremuram ca varga și parcă nu-mi găseam locul. O clipă mi-a trecut prin minte ideea de a mă omorî eu în locul lui, nu ca reproș că n-o face el, ci din pornirea de asumare a unor fapte reprobabile pe care nu le comisesem, dar care îmi crea impresia că îl exonerează lăsându-l pur, în sensul nevinovăției absolute. Trăiam senzația imposibilă că sunt vinovat fiindcă nu sunt vinovat...

Amintirea acelor tensiuni create de el în familie îmi sunt astăzi cu atât mai vii cu cât, în timp, pe măsură ce el căuta să scape de ele, în mine sporeau ca și cum eu aș fi fost cauza lor și trebuia să nu le uit. Oricum, am trecut pe o sârmă de la un mal la altul al unei prăpastii.

... Aflu azi, la trecerea atâtor decenii de atunci, din cartea profesorului universitar de geologie Ioan Mureșan din Cluj, *Sâncraii Almașului*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2010, p. 27, că în satul său natal exista excepționalul obicei numit „Strigarea la barburi“: în ajunul Sfântului Nicolae și în ajunul Bobotezei, două grupuri de săteni, aflați pe două dealuri față în față, divulgau în gura mare păcăturile ascunse ale unor săteni. Dincolo de explicațiile psihanalitice pe care sunt tentat să mi le dau, această datină strămoșească mă îndeamnă să văd în ea ideea de pedeapsă pe care o simbolizează Sfântul Nicolae și simbolul purificării apelor prin care se cuvine să întâmpinăm Botezul Mântuitorului (în Moldova, de pildă, în ajunul Bobotezei nu se spală rufele).

O altă variantă era „cârâirea“ (certarea) preotului duminica după liturghie în fața altarului. „Aceasta era una din cele mai aspre sancțiuni“, apreciază regretatul autor al monografiei, pe care l-am cunoscut personal, ba încă am fost nașul de botez al nepoatelor lui de fiică, Despina și Raluca-Maria. Datinile amintite sunt importante, deoarece, invers tendinței generale de a plasa simbolul creștin în cele abstracte și dispensabile, sătenii din Sâncraii Almașului, îl apropie de nevoile morale ale vieții concrete, ale vieții de toate zilele.

*

Și între timp se mai ivi ceva: ajutoarele americane de după secetă. Ele au existat în mod concret, substanțiale, ca și cele suedeze. Ajutoarele rusești au fost o invenție din belșug mediatizată: nimeni nu le-a văzut. Primii care s-ar fi cuvenit să le vadă ar fi trebuit să fim noi, cei din mijlocul zonei sinistrate. Bătrânul T.P. din Burdusaci a murit de foame mâncând miezul alb al tulpinelor uscate de floarea soarelui, asemănătoare poliuretanului expandat de astăzi.

Pachetele americane conțineau șuncă, unt, nescafe, ciocolată etc. O știm toți care am trăit focul secetei și arsura foametei. Noi încă nu ne-am putut plânge, datorită unor minunate măsuri de prevedere ale tatei... Pachetele americane, inițial destinate trupelor, mai conțineau însă ceva: țigări! Atunci am

văzut noi copiii, Dada și Lulu, *Chesterfield*, *Camel*, *Kent* etc. Numai că Lulu, curios și slab la tentații cum era, le-a încercat. În taină. L-am descoperit târziu, în iarna anului 1948, când, la terminarea vacanței de iarnă, în drum spre Bârlad, rămânând pe dealul Bucșei în urma căruței, a început să tămâieze singurătățile înzăpezite. Bineînțeles că tatei, rămas pe capră să mâne caii, îi treceau pe sub nări, venind din față, adierile cele mai pure ale lumii! Așa că fratele meu, după ce a consumat rezervele americane, a rămas, din copilărie și până la adânci bătrâneți, devotat acestei plăceri, una din cele mai urâte de tata, care avea ceva visceral împotriva ei. Îl scotea din fire. Numai că buturuga mică răsturnând carul mare crea de foarte multe ori spectacole tragice, atunci când nicotinfobia tatei declanșa conflicte dureroase. Ele erau sporite de tensiunea permanentă creată de sufuziunea perversă a comunizării, iar încordarea tatei, unică, n-avea vreme să le desfacă, să le clasifice și să reflecteze separat asupra lor... Acest tot a întunecat o copilărie, cu un efect care, iradiind asupra mea, îmi producea o suferință nu departe de a celui ce fuma de-adevăratelea. Lulu s-a bucurat însă deplin numai grație luminii sustragerilor și a iubirii lui funciare pentru noi toți. Deținea o superioritate de care nu-și dădea seama, ca și de cea de a nu putea urî.

Contrar mie, era neîntrecut la săniuș. Totuși la rândul lui, era întrecut mai totdeauna de către copiii brutali, probă a slăbiciunii presupuse de finețea firii. Mă trăgeam – cum se spune la noi – și eu cu sania, dar nu aveam nicio atracție pentru acest joc. Același lucru îl pot spune și despre patinaj, care mi-a făcut, în 1948, un pocinog pe care l-oi ține minte toată viața... În copilăria noastră, iernile începeau prin noiembrie și se sfârșeau în martie (mă refer la nămeți), ceea ce astăzi, cu schimbările planetare – pe care lăuntrul meu atât de mult le refuză, încât nu cred în ele, deși mental cred! –, cu schimbările planetare spun, nu se mai întâmplă. De aceea, desprimăvărarea mă amețea, simțind în lăuntrul meu, sus și jos, la dreapta și la stânga, numai înviere, numai renaștere, numai înnoire, biruință a proaspătului miraculos! Mă amețea într-un fel al nebuniei, nu al trăirii echilibrate, stabile, al privirii din punct fix. Ațâțați de aer, colindam toți copiii dealurile, râpile, rediurile în căutarea

viorelelor și zbârciogilor cei atât de rari. La un moment dat Maria lui moș Alexandru Vârlan, făcându-și semnul crucii, grăi:

– Dă, Doamne, să găsec și eu un zbârciog!

...Și noi repetam după ea, risipindu-ne pe coastele Bălușului umed ca și noi, cu glodul ivind, printre smocurile de iarbă uscată de anul trecut, câte un singuratic și nobil fir de iarbă verde. Altfel, cu toate ale ei, primăvara încă rece, binecuvânta, printr-un amestec de vibrație și căldură, divina noastră bezmeticie.

*

Trecuseră de-atunci mai bine de 60 de ani. Rămas singur la Burdusaci, fără mama, centrul universului său, bătrân și suferind, l-am luat pe tata la mine. Ca schimbarea să-i fie mai lină și mai ușor de suportat, și-a adus 5-6 stupi, tovarăși dragi, gândindu-se că se vor bucura de florile Herăstrăului din apropiere, dar care, până la urmă, avea să-iucidă prin toxine misterioase, probabil cele folosite contra țânțarilor. Era liniștit, vesel și generos, amintindu-mi-l pe tata cel din copilăria noastră. Lulu venea foarte des să-l vadă și să-i fie de folos cu una și cu alta. Din momentul în care i-a propus să-l tundă și să-l radă, a început să-l strige Figaro. Mă ocupam, firește, și eu mult de el, însă eram zilnic prins la facultate. Minunatul meu tată era acum complet detensionat și-i revenise vechea bucurie în ochi, iubirea și generozitatea. În răstimpuri, mai dădea o raită la Burdusaci. Odată și-a adus doi saci cu note muzicale: unul cu partituri, cele mai multe de belcanto în notație modernă și altul cu partituri religioase în notație bizantină. Nu se prea uita la ele, dar voia să le aibă la îndemână. A le fi lăsat în depărtare însemna să fi adăugat la singurătatea lui fundamentală, absența mamei, o altă singurătate: absența notelor muzicale. Să fie acolo, lângă el... Ca și stupii. Altfel, lăsase casa de la Burdusaci plină, ceea ce – de neînchipuit! – nu-l interesa acum prea mult. Puternica intuiție izbăvitoare a simplificării îl făcuse mai filozof.

În vizitele lui, Lulu dispărea când și când, strecurându-se în curte ca să fumeze. Și atunci, s-a întâmplat minunea minunilor. Tata, cumplitul nicotinfob de toată viața îl îmbia:

– Figaro, da’ stai aici și fumează în cameră la mine, că n-o fi foc!

Incendiul însă se stinsese *lentissimo* de-a lungul vieții... Și totuși, cine știe ce adâncuri îl înduioșau până la înlăcrimare. Același tată, dar preot corect și în iertare, ce-i apostrofa chiar pe colegii preoți când fumau, ba a avut – câtă candoare! – și cu episcopul o discuție în această privință, fără să se întrebe dacă Înalt Preasfințitul nu cumva fumează!

...Așa că feciorul cel mare, rătăcitul dincolo de țara fumegăriei nicotice, răspundea din mica grădină prin fereastra deschisă a cămăruței tatei:

– Mă-ntorc imediat, tăicuțule!

Și se întorcea exact după ce expirau cele câteva minute cerute de fumarea cu sete a unei țigări.

...Și tata era fericit...

Țigara, monstru vezuvian care-i zdruncinase propriii nervi, iar lui Lulu i-a tulburat copilăria și adolescența, complicându-i subteranele sufletești pentru mai nimic!

...Și totuși Lulu avea să părăsească, la 84 de ani, această viață, foarte probabil din cauza unei plante, *nicotiana tabacum*...

Neliniștile timpurii și, probabil, premonitorii ale tatei!

*

Să fi avut vreo 3-4 ani când i-am tras , amândoi, cea mai cumplită sperietură mamei, mai întâi, apoi tatei, Nanei și lui Nanu.

Într-o zi de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, pur și simplu am dispărut de acasă. Caută-i prin fântânile satului, începând cu cele dinspre mieznoapte, deoarece vecinul cel mai frecventat, moș Alexandru Vârlan, în acest punct

cardinal se afla. El și – mai ales – copiii lui: Marin, mai puțin, căci fiind cel mai mare, se manifesta în alt registru de vârstă, Ionel, Vasile, Maria și Gheorghe, acesta mai mic decât mine. Și apoi, miazănoaptea era pentru noi partea cea mai misterioasă a satului. Partea dinspre miazăzi cu șesul ei plat nu ne ispitesc, cu toate sălciiile lui, părăndu-ni-se totdeauna departe, în comparație cu nordul plin de păduri, crânguri și râpi... În unele fântâni, în marea lor majoritate cu magnifica jucărie – pentru noi – a cumpenei în față cu ciutură și cu un pietroi legat în spate, oamenii au coborât chiar, mutând picioarele din piatră în piatră până la luciul apei pe care-l înțepau cu prăștina.

Nimic!

Terminând cu nordul, pâlcul de căutători s-a îndreptat spre miazăzi. Nu peste multă vreme, suficientă ca mama să ajungă a nu mai fi om, nu-știu-cine ne-a descoperit la doi pași la răsărit de altarul bisericii, în ograda unui gospodar bătrân. Colindam la fereastra babei uluite cu steaua pe care, de Crăciun, ne-o făcuse Nanu, cu staulul în care s-a născut Mântuitorul la mijloc și razele (cam groase!) încărcate cu mănunchiuri de hârtie gofrată sunătoare și de culori diferite. Nu știam să colindăm, ci o scuturam ritmic făcând-o să foșnească, în timp ce repetam un singur cuvânt:

'Teaua,

'Teaua,

adică *Steaua! Steaua!* C-a răsărit, c-a apus – nimic! Doar: *'Teaua,/'Teaua!*

Nu ne-a muștruluit nimeni.

S-a liniștit satul răscolit pretutindeni de o spaimă contagioasă, dar, cred, nu și mama... De altfel, nu prea înțelesesem ce se întâmplase. Sfaturile ne intrau pe-o ureche și ieșeau pe cealaltă. Îmi aduc aminte numai de cuvântul *nu!*

Nu și Da, principiile primordiale ale lumii.

Ale lumii spre care făceam primii pași...

*

După trei-patru ani – războiul!

Victoria însângerată de la Țiganca ne-a dat prilejul să asistăm la un spectacol mirific: parcurgerea nocturnă a drumului mare de către întregul sat cu torțe aprinse! Prăjini purtând în vârf caiere de călți muiate în păcură luminau pure și decupate, căci fumul nu se deslușea în întunericul nopții. Întregul sat cânta și el cu tot suflul, cântece și ele aprinse...

Începuse așadar războiul! Tata hotărî să marcheze acest eveniment plantând, cu ajutorul lui Nicu Bozga, tânăr sătean foarte vrednic, atașat tatei și bisericii, un șir de salcâmi de-o parte și de alta a porții celei mari. Săpă gropi adânci, le umplu cu compost amestecat cu lapte și tărâță și înfipseră puieții care aveau deja frunze: se prinseră toți.

– Să rămână ca amintire din ziua în care a început războiul sfânt!

Puieții s-au prins spre mirarea tuturor, toți, „Semn bun!” spuse nu-știu-cine... Și numai semn bun n-au fost... Oricum, salcâmi există și astăzi. Anul trecut, deci în 2017, un tânăr care stă cu ai lui în pustia noastră casă l-a tăiat, cu toporul, pe cel de lângă intrare, care, în cădere, a zdrobit poarta cu tot cu acoperișul ei de țigla! Ce să știe el ce a tăiat! Se cuvenea să mă întrebe pe mine, căci îl lăsam să taie doi, dar nu dintre aceia care purtau în ei un simbol atât de dramatic și important! Dar cine mai știe astăzi din ce se cuvine să știe... Am spus și eu anul trecut câtorva săteni înțelesul sacru al salcâmiilor plantați de tata în urmă cu trei sferturi de veac, dar nimeni nu mai știa de lacrimile vărsate atunci de bunicele ori străbunicele lor și de înțelesul durerilor de-atunci. Știau cât uitaseră alții...

*

Fratele mamei, Ștefan Țarălungă, era o fire însuflețită, curată, croită pentru fapte mari, dacă era cu puțință înălțătoare. În război, comanda ca sublocotenent un pluton de motocicliști când, în ziua de 20 noiembrie 1942, trebui să treacă la contraatac la baionetă al inamicului, respingându-l. Actul

de bravură a fost recompensat cu titlul de Cavaler al Ordinului Mihai Viteazu²⁶. A fost trimis, în plin război, într-un scurt concediu de refacere. Unde să vină? La Oncești era departe și peste mână. A venit la sora lui cea mare, la mama. Era iarnă. Adunați în odăița lui Nanu, ascultam toți cu sufletul la gură povestirea lui pasionantă, din care eu nu înțelegeam mai nimic, Lulu înțelegea mai mult, dar povestirea era prea lungă, iar el nu suferea îngustimea locului pe care ni-l fixase Nanu: străvechea lădiță de lemn în fier forjat, în care bătrânii Brăiești își țineau documentele de preț: sineturi, zapise, zdelci, fel de fel de ispisoace, lădiță învelită în micuța cuvertură ecosez din lână țurcană trasă în piepteni lungi, adică din fir lung și aspru, în careuri vernil/oranj de care am vorbit. Foiala lui Lulu nu scăpă continuității povestitorului unor episoade tragice și zguduitoare narate chiar de cel care le trăise, nenea Ștefan, care îi zise la un moment dat:

– Lulu, uite o sută de lei, dar să stai cuminte acolo pe lădiță!

Lulu a luat bancnota, s-a întors pe lădiță, șoptindu-mi cât de mult se bucură, deoarece are acum bani pentru înnoirea abonamentului la *Dimineața copiilor*, care expira la Anul Nou.

---

²⁶ După anii 1945/46, au urmat persecuțiile. Fiind și licențiat al Academiei Comerciale, și-a găsit un obscur post de funcționar de bancă în târgul Stănișești, la răsarit de Onceștii natali. Simțindu-se urmărit, a stat o vreme ascuns în podul casei părinților lui Gelică Apostu, viitorul celebru sculptor... Mai târziu, stabilindu-se la Buzău, cu greu s-a putut angaja ca muncitor la fabrica de sticlă. După anul 1989, când comunismul a *retourné de veste* cum spuneau francezii, în a căror țară s-a întâmplat, printr-o minune, să mi se dea drumul, adică, mai pe românește, *lupul și-a schimbat părul dar năravul ba*, i s-au redat înaltele însemne, adăugându-i-l și pe acela de cetățean de onoare al municipiului Buzău, invitat la Președinția României etc. Era însă nonagenar, optimist deși grav bolnav, interesându-se de genealogia neamului său, redactând texte și planșe ample, într-o scriitură de-o claritate și-o frumusețe neverosimile pentru vârsta și situația lui. Mi le-a dăruit și mie. Printre cei șase copii ai bunicului, era cel mai pur, mai candid, mai visător și mai generos. Nu se plângea niciodată de nimic.

Îl amuzau în această publicație întâmplările Soldatului Neață, Moș Nae (Nicolae Batzaria) și ale lui Haplea.

Stătu liniștit Lulu o vreme pe lădiță, după care începu să se foiască, îndepărtându-se – firește – de urmărirea firului povestirii eroice a lui nenea Ștefan. La un moment dat, nu mai putu, părăsi micul tron ecosez și, strecurându-se discret printre audienții captați de relatările autentice de pe front, țâșni spre nenea Ștefan, șoptindu-i:

– Poftim, nene suta! Nu mai pot sta cuminte!

*

Prin antiteză, neastâmpărul lui Lulu făcea să par mai așezat decât eram și nu mi se observau neliniștile timpurii. Asta, mai ales pentru că, prin felul de a fi mai mobil și prin firea extrovertită, făcea ca el să fie cel analizat, nu eu. Se trecea peste ale mele care rămâneau neexprimate sau nearătate. Astfel, de mic și toată viața, eu am simțit pe grumaz apăsarea ușoară a unui jug de aur.

Eram un ascultător într-o mică măsură absent, fratele meu era un neascultător foarte prezent. Avea replică vie, răspuns prompt. Cum îi plăcea să plece la școală cu o oră mai înainte, pentru joacă și năzdrăvănii, odată Nanu l-a urmărit impunându-i să plece odată cu mama, învățătoarea noastră. Lulu l-a ascultat și nu l-a ascultat, deoarece el a plecat, totuși, cu vreo zece minute mai înainte, când la poartă – țop! – se ivește Nanu. Se întoarse brusc din drum și, intrând nervos în casă, o întrebă repetat pe mama, care tocmai pleca:

– Ce lucru de-aici e al lui Nanu să-l stric?! Ce lucru de-aici etc. etc. etc.

Pentru elev era un atentat la copilăria înțeleasă ca libertate totală, pentru bunic – o atitudine perfect pedagogică.

*

Nervozitatea e una, emotivitatea e alta, iar sensibilitatea așijderea. Sensibil, Lulu se emoționa uneori trasând prin nivelul emoției exact

dimensiunile faptei care i-o deștepta, fiindcă îndeobște noi punem, mai mult sau mai puțin în chip conștient, cenzură emoțiilor, încât nu se exteriorizează mai niciodată cele genuine.

Odată, îmi povestea sora mamei, Olimpia, care-și petrecea cea mai mare parte a vacanțelor studentești la Burdusaci, jucându-se la nebunie cu noi, Nanu l-a scos pe Lulu să-l plimbe la șosea. De-o parte și de alta făceau strajă sălcii bătrâne, plantate probabil în secolul celălalt: scunde și cavernoase, păstrau în scorburi propria lor putrezime. Le-ai fi crezut moarte dacă n-ar fi trimis de sus, arcuite în jos câteva beldii verzi și proaspete, întorcând spatele cerului și căutând spre țărână, probabil din ancestralul lor reflex de-a căuta suprafața apei.

Auzise Lulu că au un nume aparte, metaforic, dar neînțelegându-l, trecuse peste el. Acum parcă și-l aducea aminte, parcă nu...

– Nănucele, cum îi zice sălciei? Și-i arată băbăția vegetală antediluviană.

Nănuțul era însă cu gândul în altă parte...

Lulu începu să plângă și repetă întrebarea. Nănuțu:

– Salcie plângătoare!

– Da' de ce plânge?

– Plânge că-i bătrână!

– Da' mata nu ești bătrân? De ce nu plângi?

Nu știi cum se va fi descurcat Nănuțu...

Nepotul era foarte impresionabil.

Odată, la școală, mama ne-a citit schița *Puiul* de I. Al. Brătescu-Voinești. Prepeleța-mamă, care-și crescuse peste vară puii lângă un „lăstar“ (nu prea înțelegeam cuvântul; noi îi spuneam „lăstăriș“), presimțî apropierea toamnei celei reci. Trebuia așadar să plece spre țările calde cu micul

ei stol, dar o împiedica unul din pui, cel cu aripa zdrobită de alicele unui vânător... Amână cât era cu putință, dar la primul vânt rece s-a hotărât: fără să privească înapoi, se înălță cu puii zdraveni, lăsându-l pe cel schilod acolo, care striga disperat:

– Nu mă lăsați!

La citirea strigătului disperat, care și încheie povestirea, Lulu izbucni într-un hohot de plâns.

Singurul din clasă.

Toți eram emoționați, dar el a fost singurul care a izbucnit în plâns: rămăsese cu sufletul lipit de puiul cu aripa frântă...

La o altă poezie, al cărei titlu nu mi-l mai aduc aminte, unde era vorba de o turturea care-și pierduse perechea omorâtă tot de alicele puștii de vânător, reacționează întocmai ca la citirea *Puiului*... Era bărbat în toată firea, se mutase la mine și încă recita cu ochi umezi. Îmi amintesc doar strofa:

*La stejarul cel stufos,
A stat turturica jos
Și-a strigat la vânător:
– Împușcați-mă să mor,
Că eu nu mai pot de dor...*

La bătrânețea mamei – cât se poate spune că a apucat-o, dacă s-a stins la 67 de ani! –, i-am spus că „Lulu are nervii scurți”. Mi-a replicat:

– Nervii sunt nervi și sufletul e suflet!

Lulu este afectiv și la firi ca ale lui cultivarea afectivității nu știu în ce măsură este binevenită. Dar la copiii obișnuți, afectivitatea trebuie cultivată, mai ales la cei care se arată a avea firi dure.

Altfel, Lulu de multe ori arăta a fi grav și a nu zâmbi sub fruntea bombată, cu două bose evidente, semn de personalitate încăpățânată și severă. Fratele mai mic al mamei, Savel, student la politehnică, petrecându-și

la fel vacanțele la Burdusaci, îi găsisse o poreclă, *Inonu*, adecvată sonor prin urcarea vocalei *o* urmată de coborârea vocalei *u*. Observați că dintre toate vocalele, numai *o* și *u* nu-ți îngăduie să zâmbești când le pronunți. Deci, *Inonu* nu putea să fie decât numele unui copil grav, ori gravitatea la un copil realizează impresia de severitate, improprie copilului. Altfel, în realitate *Inönü* era adjunctul, și apoi avea să devină succesorul lui *Atatürk*, creatorul Turciei moderne. Or *ö* și *ü*, dacă Savel le-ar fi pronunțat așa, ar fi anulat pe *o* și *u*, introducând în ele dulceața turcă și rafinamentul oriental al acestei limbi.

Diminutivele edulcorează asprețea numelor. De altfel, ele se mai numesc și hipocoristice, termen luat din elină, în care înseamnă mângâietor. Existența copiilor, existența a tot ce e pui, fraged, gingaș, fir încolțit, început de viață, le explică apariția în limbă. Omul îmbătrânește, diminutivul rămâne același. Dintr-o lesne de înțeles pudoare, Costel își va spune, odată cu trecerea anilor, Costache, sau rămâne la diminutiv, însă numai pentru familie și prieteni. De altfel, cu timpul, diminutivul este perceput într-un mod distorsionat, rămânând același, dar metamorfozându-se într-un fel de poreclă... Cine era Lulu? Lucian Blaga, de pildă! Diminutivul de odinioară intră și el într-o bătrânețe a lui, subconștientul începând să-l simtă ca pe o poreclă... Uneori umoristică...

Mulți copii extrag profetic adultul din alți copii. Embrionul de adult incubând în subconștientul lor refuză diminutivul ca neadecvat lui, expurgându-l în formulările caricaturale ale poreclei. Astfel s-ar putea explica înclinarea celor mici de a-și da porecle între ei, de cele mai multe ori foarte nimerite pentru maturul ce va deveni fiecare. Astfel privite, poreclele nu-s decât exerciții *avant la lettre* ale spiritului de observație, exprimate brutal, uneori chiar crud, dar plastic și nu de puține ori potrivite maturului ce va deveni copilul poreclit de alt copil.

Eu nu porecleam deloc, Lulu mai puțin, dar, la școala primară, recreația cu jocurile ei era o sarabandă a poreclelor. Fetele, printr-un mister, nu aveau acest apetit... Lulu era „Broscoiul“, nu datorită vreunei exoftalmii, bulbucării

ochilor deci, pe care n-o avea, ci privirilor vii, care induc implicit impresia de ochi mari. Eu nu-l porecleam, dar asta nu-l împiedica să mă poreclească el pe mine: Motanul! Probabil fiindcă eram mai retras, nu mă interesau zbenquielile lui și urmăream alte vrăbii decât el.

Într-o vacanță de Crăciun, tot Savel ne-a învățat colindul german *O, Tannenbaum!* Atât i-a trebuit: mă căuta prin casă și, parodiindu-și unchiul student, începu să-mi cânte:

*Motanenbaum,
Motanenbaum!*

Ba încă, multă vreme, crea și variațiuni pe tema *Motanenbaum*. Când vorbea despre mine la persoana a treia, mă descria cu locuțiunea

Motăneasca lui figură!

dovedind o fantezie lexicală care-mi era proprie mai curând mie decât lui. Dar de unde și până unde eu și motan? Pesemne fiindcă mâțele se au bine cu stăpânii, ceea ce voia să spună că mie părinții nu-mi făceau reproșuri. Ba mai grav: valahii preferând să-i spună mâtei pisică, au creat și un verb: *a se pisici*, adică a se pune bine pe lângă cineva și chiar a linguși... Însă nu peste multă vreme am descoperit sursa de inspirație a lui Lulu. Eram abonați la *Dimineața copiilor* și, într-un număr (în care – atenție! – mă stingherea disproporția între desenele enorme și micimea strofelor care înotau în spațiul prisoselnic), era reprodusă poezia lui Șt. O. Iosif, *Vară*, din volumul *Patriarhale*. Nanu ne obligase s-o învățăm pe de rost și iată că, printr-un capriciu al memoriei, am aflat, ceva mai târziu însă, secretul motăneștii mele figuri, în strofa a doua:

*Sub arțar, plecat, moșneagul
Șade cu luleaua-n gură,
Pare că-i cioplită-n piatră
Luminoasa lui figură... (s.n.).*

... Tot era bine: mă extrăsese din lumină, în timp ce putea foarte bine să mă extragă din întuneric! Însă și-a oprit și pentru el partea leului, și încă pentru o viață: luleaua din versul al doilea! Un epitet benign contra unui viciu! Convenabil, dacă stai să te gândești...

Chiar în momentul când scriu aceste rânduri (31 octombrie 2018), dau peste o minunată felicitare pe care i-a trimis-o Gabi, sora noastră, trăitoare de 25 de ani în S.U.A.. Ea a venit pe lume la zece ani după Lulu, deși aș spune foarte bine că nu i-a cunoscut copilăria decât din spuse și din urmările ei. Felicitarea reproduce mirabila pânză a lui Vincent Van Gogh, *Iriși*, adică stânjenei. A fost o fericire pentru mine, care, într-o ierarhie personală, îl așez pe Van Gogh în fruntea pictorilor lumii, să-l contempul la Muzeul Paul Getty din Los Angeles, împreună cu sora și fratele meu. Nu întâmplător, așadar, soră-mea i-a trimis această felicitare cu *Irișii* lui Van Gogh. Dar de ce spun aceste lucruri. Gabi îi urează de ziua lui, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, să-și reia cât mai mult mobilitatea și „să-și păstreze *simțul umorului și voioșia* (s.m.)!“ Era la 21 iunie 2014, cu un an și o zi înainte ca Lulu (Paul) să se ducă din această lume...

De altfel, Lulu era – și a rămas – singurul om de spirit din familie. Aș vrea să reproduc aici multe în privința aceasta, dar din 1956 până în 2001, nu am mai locuit în aceeași casă, ba încă opt ani nici în același oraș, el stând la Iași, iar eu la București. Vreau să spun că, în acești ani, n-am avut multe prilejuri să fim împreună în acele momente de relaxare în care spiritul lui șugubăț să-și dea drumul. Și nici eu suficientă memorie ca să rețin toate întorsăturile frazei lui umoristice și inteligente.

Mi s-a întâmplat, de pildă, ca într-o conversație literară cu un estetician și critic literar să atace un subiect dificil, foarte agreabil mie, dar de care în timpul discuției să caute să fugă chiar el. Lulu, care era de față, găsi prilejul să-mi șoptească:

– Nu deschide ușa de teamă să nu-și prindă degetele!

Fantastic! Lulu mai scriitor decât Dada!

Metaforele lui erau scânteietoare. I-am citit odată, târziu, când era bolnav, pasaje dintr-o lucrare a specialistului în artă medievală bisericească U., prezumțios la nebunie, privind frescele unei mânăstiri din Bucovina, cărora le identificase iscălitura zugravului. Lucrarea debuta cu beșteleala copioasă și jenantă a unei cercetătoare care atacase, înaintea lui, același subiect, și abia după dureroasa execuție urma prezentarea descoperirilor proprii. Care, se înțelege de la sine, erau absolute...

Comentariul lui Lulu, care nu era om de artă, ci, cum am spus, inginer, l-a prins într-o metaforă exactă:

– Studiul domnului U. e ca o casă a cărei arhitectură obligă vizitatorul să poftească în marele salon prin WC!

Umorul lui nu era legat atât de plasticitatea cuvântului, cât de idee ori de jocul sintactic. Tot departe de copilărie: îl supravegheam împreună pe tata, căzut la pat. Notez din jurnalul meu: „Duminică, 13 ianuarie 1991. Umor Lulu: văzând (la TV) un dans pereche ultra-modern, a zis despre dansatoare: - *Are mâncărime la subsuoara piciorului!* Am râs cu lacrimi – în sfârșit!“ În sfârșit, pentru că tata, bietul de el, agitat noaptea, ne făcea praf pe amândoi...

Crea și quolibet-uri, ca să nu spun calambururi, cuvânt care nu-mi place. Mare iubitor de mașini, „țeavă de beșapament“ îi aparține. Moștenise darul acesta de la mama, însă într-o măsură infimă, deoarece la ea mai viu era instinctul limbii care, totuși, e altceva: în primul rând, n-are legătură obligatorie cu umorul.

... Totuși, din acest punct de vedere, eu îl reconstitui pe Lulu privindu-l ca printr-un ochean întors: mă silesc să-l văd departe, copil, estompat în bună măsură și prin depărtare și prin comprimarea imaginii, cu umor cu tot...

Larg la inimă a fost de mic, larg de inimă a rămas toată viața. Era vrăjbit de joaca derbedeiașilor, fie la Burdusaci, fie la Bârlad. Într-o vacanță de Paști timpuriu, a jucat fotbal undeva pe șes și s-a întors acasă târziu, tremurând și

zâmbind mamei care se grăbea, nemulțumită, să-i scoată maieul, să i-l stoarcă de sudoare și să-l schimbe. Firește, scena a fost pașnică: tata nu era acasă, mama a stat posomorâtă și fără să scoată un cuvânt toată ziua. Nu distingea în tovarășul de joacă partea bună de partea rea: i-ar fi dat fiecăruia și luna de pe cer. Nu erau din partea lui hatâruri și nici nu avea, când era cazul, conștiința jumulelii. Toți erau deopotrivă tovarăși de joacă.

Maturizarea nu a venit nici cu diminuarea, nici cu dispariția bunătății lui de inimă. Avea însă o frivolitate cu propriu-l destin, cu profesia și, când avea să vină vremea, și cu devenirea matrimonială. Ea contrasta în mod paradoxal cu o fidelitate de fond imperturbabilă, dar fragilă când era pusă în ecuații familiale și sociale. Un nestatornic proiectat pe fundalul statorniciei afective. Era un superficial? Nu!

*

Părăsesc iarăși pentru o clipă copilăria și revin la ultimele decenii, când tata era bătrân și noi pe-aproape... Cele pe care vreau să le spun s-au petrecut când tata a vrut să meargă acasă, la Burdusaci, fără să știe c-o face pentru cea din urmă oară. Bineînțeles, l-a dus Lulu cu mașina. La întoarcere, tata era foarte bucuros să-mi povestească, iarăși cu ochii umezi, ceea ce l-a mișcat teribil: generozitatea lui Lulu, de care părea că luase abia acum cunoștință. Pe la Răzeșul, sat al comunei Motoșeni, câteva javre jigărite îi lătrau perseverent fugind după mașină. Lulu a oprit și le-a dat, din propria lor hrană de drum, pâine cu bucățele de friptură. Pacea s-a instalat instantaneu, prefăcându-se în prietenie! După Galbeni, iar. Lulu iar oprește. Caută în pachet și nu mai găsește decât câteva felii de pâine. Tata coborî cu greu din mașină să asiste și el la spectacolul din spatele ei. Lulu, cu feliile în mână:

– Tată, ce-ai zice să le ungem cu unt!

Și le unse cu unt. Nu-l întrebase, numai îl informase. Tata nici nu mai putea vorbi de emoție, el, care n-a suferit o viață câinii și mâțele. Ca să nu spun mai mult...

Aproba din cap a infinită mulțumire, în timp ce javrele nici nu-i lăsau timp să întindă untul pe pâine. Tata, care ascundea, de când lumea și pământul în el un tată-mașină, pretinzând și la cei din jur această metamorfozare, tata – era acum un liric înduioșat în fața Eroului – care era băiatul lui cel mai mare!

În zilele următoare a povestit o dată și încă o dată și încă o dată generozitatea lui Lulu care-i cuprinsese în întregime sufletul. Parcă ar fi descoperit-o pentru întâia oară și parcă eu nu i-aș fi cunoscut-o... Încordările erau șterse demult. Poate și din amintire. Poate și din povestiri, dacă ar fi povestit, el, care de felul lui nu era povestitor. De altfel, nici mama nu era povestitoare: ea relata, iar interesante erau subtilitățile, nimerirea și legătura dintre lucruri, mai puțin farmecul ori cântecul povestirii...

De altfel și în prilejuri mai importante, Lulu și-a manifestat magnanimitatea la limita de sus. De pildă, la terminarea liceului (1952), tata ne-a dat bani să ne facem un costum de comandă. Lulu și-a ales o stofă cafenie cu dungi subțiri și eu una azurie, deși ni s-ar fi potrivit invers, căci el era blondul și eu castaniul, dar așa ne-a fost pe moment gustul. Cum nu eram răsfățați ai vestimentației, ba dimpotrivă, costumul *meu* și costumul *lui* erau entități imuabile, mai ales că ne ștanțau indelebil cel mai de seamă eveniment intelectual de până atunci: bacalaureatul. Al lui era al lui, al meu era al meu. Hărăzite. Și totuși, când le-am ridicat de la croitor, brusc mi-a plăcut nespus de mult al lui! Mărturisindu-i-o, el nu mi-a spus că nu i-ar place al meu. Și am făcut schimb! Dar încetișor a început să mă apese gândul, apoi chiar să mă bântuie, că a cedat din bunătate pentru mine... Și l-am purtat multă vreme, cu timpul plăcerea diminuând, dar apăsarea rămânând intactă.

Era bun în toate înțeleșurile termenului. Bunătatea lui există, să zic așa, în toate cele trei dimensiuni, realizând spațiul bunătății, la care o adaug și pe a patra dimensiune, timpul, ceea ce înseamnă statornicie. Acestei însușiri însă îi lipseau osatura și zvâcnetul. Dar ce zic eu?! Că doar n-avea nici ostentația ei și nici n-o articula cu vreo utilitate personală. Exista potențial doar pentru cine avea ochi s-o observe și manifest pentru cine se bucura de ea.

...În urmă cu 40 de ani obținusem cu penibile zbateri un pașaport și aprobarea forurilor comuniste pentru o călătorie în străinătate. Neștiind când și dacă voi mai obține o a doua, mi-am luat „bilet circular“: Grecia, Italia, Spania, Franța, Germania Federală, Austria, România. Asemeni cămilei deșerturilor când dă peste un ochi de apă și bea ca să-i ajungă o săptămână întreagă.

Într-o însemnare de agendă, pe care cu bunăvoință aş putea-o numi jurnal, găsesc o însemnare asupra căreia reflectez astăzi, după vreo 40 de ani...

Așadar, miercuri 27 septembrie 1978, mă aflam la Viena, unde puteam să stau cât voiam, invitat de o prietenă de familie, mai în vârstă, Vicky Germ, transilvăneancă pe numele de acasă Victoria Popescu, venită de câțiva ani din România, de unde ieșise din închisorile comuniste de câțiva ani. Așa că era foarte doritoare să stau cât mai mult, mai ales că, după ieșirea din închisorile din țară, bărbatul ei, inginerul Germ, antrenat în demersurile privitoare la recuperarea bunurilor din Viena și, poate, și din alte părți, slăbit, bolnav și suprasolicitat, a murit la șase luni după sosirea în Austria. Avea o splendidă vilă pe Pötzleindörferstrasse 20, foarte aproape de centrul Vienei, vilă generoasă, cu vedere admirabilă și vastă, ba și cu o pădure în spatele casei. Trăia din închirierea parterului unei ambasade, ea rezervându-și etajul și mansarda. Îl avea ca vecin pe cancelarul Austriei, Bruno Kreisky...

Tanti Vicky era nepoată a lui Ion Slavici, cu tot numele ei valah și era interesată de arte. Astfel se face că era foarte doritoare să stau cât mai mult... Inginerul Germ, austriac bine situat, fusese chemat de Regele Ferdinand îndată după Primul Război Mondial, ca să-i organizeze „nemțește“ ferma și vilele de la Greaca, județul Giurgiu. Cunoștința cu frumoasa româncă, înaltă, brună, sobră, cu personalitate puternică l-a făcut să-și prelungească șederea în România, mult, prea mult ca să nu-l întemnițeze puterea comunistă, încă de la instalarea ei, pe austriacul iscusit, ingenios și competent, cât și pe soția lui, pe

care o recomanda iubirea declarată de neam și țară. Așa că inginerul austriac stătea cu aceeași plăcere în România ca și în Austria. Eliberați într-un târziu, s-au întors la Viena – prea târziu pentru el...

Instalațiile animaliere aveau curând să se năruiască ori să le năpădească rugina. Singure, viile au mai supraviețuit o vreme. Îmbătrânite și neîngrijite, resturile viilor cu neagră tămâioasă de Hamburg își mai trimit și astăzi strugurii în piețele Capitalei, din cioatele pușinilor butuci câte vor mai fi rămas în drumul fatal spre dispariție.

Trebuie să mai fac o paranteză. Tanti Vicky insista să rămân definitiv la Viena, lăsându-mi toate bunurile ei, căci nu avea urmași, bunuri ce nu erau de ici de colo... Eu însă nu doream în niciun chip să-mi părăsesc țara, ceea ce securității care îmi împiedicau plecările nu credeau, mai ales că, dacă ei s-ar fi aflat în situația mea, ar fi făcut-o cu siguranță... Păstra în minte, ca alternativă, s-o lase oficial urmașă pe o doamnă care, în fiecare joi, timp de două-trei ore, îi punea ordine în hârtii ori îi rezolva treburi administrative.

– N-am pe nimeni altcineva căruia să-i las tot ce am. Și parcă n-aș vrea...

Revin la însemnarea din jurnalul meu, Viena, 27 septembrie 1978. În primul rând, notasem „somn bun”. Au urmat discuții fundamentale cu amfitrioana. Am plecat după aceea în oraș. Multe de făcut. În primul rând, am fost la Westbahnhof pentru a-mi rezerva loc, deoarece a doua zi urma să plec în țară. Apoi am vizitat pe îndelete – mai toată ziua – Kunsthistorische Museum, biserica Sfântul Ștefan și am zăbovit într-o librărie de carte franceză, spaniolă și italiană... Ziua a fost foarte obositoare: oboseala excesivă, în loc să te facă să cazi tun în pat, devine element excitant. Așa că m-am trezit brusc la ora 2:30, nu mult după ce adormisem, dintr-un vis izbitor. Amintirea lui îmi revine deseori în minte, cu timpul se estompează, însă îmi clarifică simbolistica posibilă. Acest lucru m-a făcut să întârzi în relatarea vizitei de pe Pötzleindörferstrasse 20. Mai ales că tanti Vicky era în vârstă și, reflectând la

problemele fundamentale ce sporesc odată cu anii, se gândea aproape obsesiv că, după dispariția ei, tot ce avea se va duce pe apa sâmbetei...

Revin la însemnarea mea din acea zi.

Pe la orele 2 din noapte, mă trezesc brusc din somn, visându-l pe Lulu amenințat cu pumnii și bâta de un milițian, iar el, trântit jos, se apăra, atât cât îi stătea în putință, cu antebrațele... Eu care nu-s în stare să dau o palmă cuiva, i-am imobilizat netrebnicului mâinile și l-am snopit în bătaie, bătaie soră cu moartea... Nu știu dacă nu mă voi fi speriat eu de ce-am făcut mai mult decât milițianul grobian care, în acei ani, era buldozer al partidului...

Acum, adâncind visul și tălmăcindu-l psihanalitic, mă întreb dacă subconștientul meu nu exprima, prin metafora acestei stranii chelfăneli întru apărarea lui Lulu, nu numai dragostea ce i-o purtam, dar și părerea de rău că nu i-am arătat-o mai des, așa cum o merita.

Și totuși, Lulu putea să n-aibă dreptate în configurația unui act din cele multe, tipice lui, dar eu să-i găsec motivația sufletească ori mentală. Să mi-l explic. Oricum, totdeauna de partea lui: numai așa puteam să-l ajut și să-mi manifest dragostea de frate, rămânând, prin aceasta, drept.

...Și, întorcându-mă la Viena lui Vicky Germ: la câțiva ani de la această călătorie, dau în cutia poștală peste un plic fără numele expeditorului: secretara iubitei noastre Vicky îmi anunța, printr-un *faire-part* tipărit, încetarea din viață a celei căreia îi făcea o oră sau două, o dată pe săptămână, socotelile casei...

*

În vara anului 1952 nu ne-au fost primite dosarele de înscriere la concursul de intrare în facultate. La nicio facultate. Rezoluția: „origină nesănătoasă” sau „origină putredă”. Fiecare facultate, și la București și la Iași, avea un evantai de sinonime peiorative pentru acest epitet... La Bicz, solicitam un post de pontator prin fratele cel mai mic al mamei, Savel, inginer

acolo; în învățământ pe undeva pe lângă satele noastre, prin mama, care-și evoca – deloc naivă! – probitatea ei profesională ș.a.m.d. Într-un târziu, nu fără dificultăți, am fost primiți în învățământ: eu la Godinești, județul Bacău, unde predam limba și literatura română, iar Lulu la școala din Lălești, unde predă matematica. Amândouă comunele în raionul... Zeletin. Aveam să stăm la aceste școli un an, fiindcă între timp a murit Stalin și prigonirea de clasă se mai relaxase, nu neapărat datorită dispariției tiranului roșu de la Moscova, cât derutei edificiului comunist din toate țările.

De ce m-am oprit la acest episod. La școala din Lălești, Lulu fusese coleg câteva luni cu Mircea Varvara, amândoi de aceeași vârstă. Mircea avea să ajungă profesor universitar de biologie la Universitatea din Iași. Dar în anul de care vorbesc, Mircea s-a mutat la școala din Oncești, satul bunicului nostru dinspre mamă și Lulu a rămas singur și tânăr, într-un cuib de vulpi bătrâne.

Găsesc zilele acestea o interesantă scrisoare de atunci, deci mai bine de 50 de ani în urmă și după dispariția din această lume a lui Lulu, mai exact din 17 martie 1953, trimisă de Mircea lui Lulu, care, în ambianța din Lălești, trecea probabil printr-o neliniște sufletească. „Mă împăcam bine cu tine. Mai ascultam ce ne plăcea la galenă, dar mai mult la domnul Gălățeanu, gazda, dormeam în același pat, citeam din cărțile tale scumpe la lumina discretă a lămpii. Te am în suflet, Lulule, nu-s supărat pe tine (fiindcă nu i-a scris, n.n.). Văd că ai păreri umbrite despre Lălești. De ce? Nu știu. Noi suntem cei care creăm atmosfera. Ba mai ai și patefonul...” Și spre sfârșit: „Vezi ce faci. Cu analfabeții cum este?” Și continuă: „Caută și cunoaște oamenii”.

Citez această scrisoare a eminentului meu coleg de universitate, pe care nu l-am mai văzut din 1953, din două motive. Primul: umbrirea lui Lulu. Odată Mircea dus, se simțea singur, izolat într-o ambianță fără niciun tânăr de vârsta lui, plasat brusc într-un mediu ostil de oportuniști care mimau aderența politică de stânga. Faptul îi vedește sensibilitatea. Al doilea motiv: „Caută și cunoaște oamenii”, îi scrie Mircea Varvara. Găsesc acest îndemn foarte important. De ce? Grupul de analfabeți nu-l pune în fața niciunei diversități: îi unifica pe toți neștiința de carte. Nu rămâne decât observația lui Mircea

Varvara – surprinzătoare, totuși, la un tânăr de aceeași vârstă – că Lulu are o anume deficiență în a-i cunoaște pe oameni. Și nu se cunoscuseră decât câteva luni! Plecând, Mircea îi atrage atenția asupra acestei curențe din care pot decurge multe rele, ceea ce, într-adevăr, avea să se dovedească odată cu trecerea anilor. Prin firea lui încrezătoare, nu sesiza primejdiile pe care le reprezentau unii semenii. Îl moștenise în această privință pe tata. Și chiar dacă, mental, își dădea seama, sufletul alunga această posibilitate. Nu era pătruns de ideea că fiecare om are un dincolo de el. Ca dovadă, avea să nu-și cunoască nici sufletul celor două neveste pe care le-a avut...

În 1953, trecând dealurile dinspre apusul Lăleștilor, străbătând, așadar, fioroasa – mai ales iarna – pădure Colonoasa, a venit să-și vadă fratele la Godinești. El n-avea unde să se retragă, eu aveam: în scris. Secret. În jurul meu: lupta acerbă împotriva gospodarilor și – anemică precum era, dar toxică – pentru înființarea gospodăriei colective... Eu mă scufundasem în traducerea de poezie. Eram la începuturile acestei îndeletniciri însoțite de migrene și jubilații. Și singur: gazdele mele erau neștiutoare de carte, dar aveau un instinct teribil în a mă citi. În a mă citi pe mine, dar, mai important, a citi viitorul pe care-l ascundea orizontul prezentat roz al colectivizării. Coana Tia Arhip, gazda mea, nu voia nici să-și scoată buletinul de identitate:

– Mă știe Dumnezeu! Cine știe pe ce listă a Satanei îmi trec ei numele!

Tocmai lucram la una din variantele poeziei *L'Avertisseur* de Charles Baudelaire („*Cel ce previne*“) când sosi Lulu. Eram într-o stare de răpire: învățând pe de rost textul, îl recitam cu voce tare, ca să mă pătrund de virtuțile lui incantatorii pe desfășurarea cărora ideile să-și caute locul cel mai potrivit într-o altă muzică, dar în același registru, muzica limbii române.

A tresărit ciudat la cele câteva versuri pe care le făcusem următoarei terține:

*Fais des enfants, plante des arbres,
Polis des vers, sculpte des marbres,
La Dent dit : Vivras-tu ce soir?*

Deși nu era interesat de poezie și de proza artistică în general, terțina aceasta l-a surprins cu brutalitate. M-a surprins și pe mine surprinderea lui. Ori clădea ceva important în minte, ori i-a confirmat zădărnicia vieții, sporită de nimicniciile ei, pe care mi le-a povestit, ale conviețuirii în mijlocul unor colegi mici la suflet. Întorcându-se la Lălești pe jos, prin noroaie apocaliptice și păduri înfricoșătoare, a trecut și pe acasă (Burdusacii se aflau în drumul lui), încercându-se cu încă un vraf de discuri. Patefonul îl luase mai înainte. Într-un timp, gazda îi adusese în locul lui Mircea Varvara, instalându-i un pat separat, deoarece așa ordonase, pe nou-numitul președinte al Sfatului Popular, un muncitor trimis de partid din Galați, căruia, în timp ce dormea, Lulu îi zări revolverul ascuns sub pernă!... S-a gândit să-i pună *Balada lui Mefisto* din *Faust* al lui Gounod, interpretat de marele bas Gheorghe Folescu, cu care tata, cum am văzut, luase lecții, dar din motive lesne de înțeles s-a răzgândit. Securității citeau în familiarități ca babele în cărți... Apoi, *Balada* lui Ciprian Porumbescu, dar iarăși s-a răzgândit: i-a fost pur și simplu frică! Și la bătrânețe, când asculta aceste două piese muzicale, i se trezea frica, *acea frică!*

Filozoful și scriitorul francez Joseph de Maistre spunea că omul e aproape format la vârsta de zece ani. Cam devreme. Unde el este originar din Sardinia, deci din sudul Europei, de plasează pubertatea atât de timpuriu. Poate dacă ar fi provenit din ținuturile ei septentrionale, ar fi mutat hotarul de la 10 ani mai pe la 13-14 ani... În acest caz, presupunând că Lulu ar fi moștenit niscaiva îndepărtate elemente ereditare nordice, poate că, în cablul copios de transmitere a lor, e cu puțință să fi rămas vreun fir al comportamentului infantil neatrofiat la vreme... Dar iată că marele nostru ctitor, profesorul de anatomie și am politic Nicolae Kretzulescu (1812-1900), cel care, la București încercase să creeze un limbaj anatomic românesc (apendicele xifoid → lingurică; bazin → lighean etc., și care nu s-a impus), scrie în importanțele lui *Amintiri politice* (1895) că în primul sfert al secolului al XIX-lea, „băieții de 15-16 ani erau încă copii”. Erau, nu erau socotiți copii. Totodată descrie mizeria de

250

nespus a vieții din Țara Românească, obsedat, în ceea ce privește Bucureștii, de noroaiele înspăimântătoare și asprimea vieții. Or, viața aspră maturizează precoce copiii: ce să mai crezi?!

Era leneș la scris, fie vorba de caietele de teme, fie vorba de scrisori. Mai ales la acestea din urmă. În 1946, stăteam în gazdă la Maria Triandaf, văduva profesorului de istorie Vasile Triandaf, autor al unor piese de teatru cu subiect istoric și-n tinerețe ieșean cu vederi de stânga.

Pe o vreme noroioasă și rece de sfârșit de toamnă, veni de la Burdusaci mama să-și vadă băieții cum s-au instalat într-o casă de intelectuali, căci în primul an stătuseră în capătul de nord al Cotului Negru, departe de liceu, la o femeie simplă, Maria Bârzoii, fiica lui moș Ioniță Petriman, paraclisierul tatei, măritată la Bârlad cu un sergent de stradă, foarte cumsecade de altfel. Doamna Triandaf însă ținea mulți copii în gazdă, și aceasta nu prea era pe placul mamei. Avantaj – era în apropiere de liceu.

Aveam orele după-amiaza. O dimineață întreagă mama l-a tot îndboldit să-și facă temele și să-i arate caietul. N-a fost chip: se enerva, dar nici la joacă nu se putea duce: mama îl atrăgea pe jumătate, joaca îl atrăgea pe jumătate; exigențele mamei îl îndepărtau pe jumătate, sentimentele de vinovăție trezite de joacă îl îndepărtau de ea. Mama, stăpânita noastră mamă, l-a îndemnat în fel și chip și-n repetate rânduri, în zadar. Nici nu pleca, nici nu rămânea. Se învârtea printre zarzării din curtea doamnei Triandaf, insultați de ceața condensată. Atunci am văzut-o pentru întâia oară pe mama cu ochii în lacrimi, în cea mai tragică a ei tăcere... În ce mă privește, am rugat-o – cum profesoara de zoologie ne dăduse să desenăm după manual un hârciog – să mi-l deseneze ea, pretextându-i că nu mă pricep. Mi l-a desenat în creion. Îl am și acum în fața ochilor însoțit de sentimentul de atunci. Parcă văd și acum, sub el, iscălitura în creion roșu a tinerei profesoare (suplinitoare): *A. Bercu/ 3 dec. 1946...* După întoarcerea acasă a mamei, multă vreme mă uitam pe furiș, mai ales în clasă, rupând cu duioșia lui încremenirea de gheață a matematicilor pe care și eu nu voiam să le învăț decât de formă – altfel simțeam că îngheț...

Retrăiam totodată durerea dulce a amintirii mamei, care plecase acasă rănită în suflet.

Lulu nu avea totdeauna reacții de felul acestora: negativisme de o cauză necunoscută, dar ele s-au perpetuat până târziu, la facultate, când mama încă îi scria:

– Cumpără un plic, scrie adresa noastră pe el, pune înăuntru un bilet de tramvai și, fără să te mai ostenești cu scrisul, pune-l în cutia poștală și eu știu ce să înțeleg. Mi-i de ajuns.

Degeaba, nu pune nici bilet de tramvai în plic, nici plic în cutia poștală. Poate și felul de a educa al tatei în sistem da/nu ducea la toate acestea. Cauza stătea totuși în firea lui. O fire inegală este ușor observabilă în ansamblul elevilor și surprinde, oferind prin însăși aceasta un grăunte spectacular de natură să atragă atenția asupra lui. Eu, invers, fire statornică, nu surprindeam decât dacă cineva ar fi stat să mă observe în toate ale mele, să mă cuprindă în totalitate. Prea puțin o făceau profesorii. Mai degrabă o făceau colegii...

Așa stând lucrurile, ne-am trezit că în vacanțe, tata pe Lulu îl pune la treabă nu pe mine. Poate unde mă tot vedea tolănit pe covoare în odaia din jos, cea mai izolată, citind și notând câte ceva din când în când. Era, în felul acesta, o justă punere în ecuație, nu o nedreptate. Tata nu avea complexitatea mamei; era tare și inconstant, pe când mama era statornică în măsura în care era șubredă, avea însă o moștenită-din-strămoși mândrie răzășească de natură s-o fortifice în încercări și să-i disimuleze făptura plăpândă... Parcă-l văd pe Lulu – eram liceeni – în vârful carului cu fân aruncându-i tatei, în vastul pod al grajdului rezervat cositurii, furca încărcată zdravăn cu fân. Nu mă simțeam prea bine să mă știu ocrotit, de fapt evitat, deși – fapt mizerabil! – îmi convenea... Niciodată nu mi-am auzit fratele ripostând că nu mă ia și pe mine la astfel de munci, dar absolut niciodată! Am fost o singură oară, din dorința proprie, la depănușatul păpușoiului la pământul lui Nanu de sub zarea Șendreștilor, urmat îndată de tăierea hlujilor înalți și uscați. Ascultam cu strângere de inimă înfrigurată muzica zgândărelui frunzelor uscate, tăind într-o

clipă de neatenție, ca briciul, dând toamnei însemne tragice. Strânși în grămezi piramidale, hlujii dispăruți arătau iarăși goliciunea din primăvară a pământului, însemnat ici și colo cu rotocoala imensă a grămezilor galben-roșcate de știuleți, ca niște portocale uriașe. Odată doborâți și strânși, vântul nu mai avea în ce să se izbească și se așternea o liniște meritată.

Din când în când mai făceam și eu câte un capăt de treabă. Nu putea fi însă pusă în cântar cu a lui Lulu. Nici el nu-mi arăta în vreun fel această inechitate, din dragostea ce mi-o purta... Asta nu înseamnă că, din când în când, nu-mi dădea câte un șut acolo unde se dau șuturile!

Nu-i mai puțin adevărat că mama de multe ori mă auzea căinându-mă că nu-mi ajunge timpul. Timpul, totuși, al vacanței!... Nu-mi răspundea nimic, numai că, atunci când trebuia să-l ajute pe tata unul dintre noi la anumite treburi ale gospodăriei, mama îi spunea lui Lulu, adică băiatului cel mare:

*Ducă-se smulta,
C-a ei e nunta!*

Frumos spus, dar mai greu de înțeles... Pe vremuri, „smulta“ i se spunea îndeobște fetei celei mai mari a unei familii cu fete de măritat. Mama era cea care hotăra ordinea măritișului: întâi cea mare, apoi celelalte, la rând. Candidata renunța de multe ori la cozi, afânându-și părul în fel și chip, încât, scărmanat, să pară frumos prin complicitate...

*

M-am luat cu vorba, cum se ia timpul cu noi și noi cu timpul... Trebuie așadar să revin la copilărie și tot la Lulu. Nu pot spune „copilăria noastră“, deoarece, deși practic aveam aceeași vârstă, eram foarte deosebiți unul de altul. Ca *Lulu* și *Dada*, *u* fiind ultima vocală în alfabet și *a* prima. *U* e saturnian, *A* e apolinic. Atât e de frapantă deosebirea între aceste două vocale, încât iarăși îmi vine în minte dialogul dintre Cratylos și Hermoghene! Purtăm fatal în nume până și vocalele. Iar vocalele, în cazul nostru, au și ele semnificația lor fatidică:

a e afirmația, în cazul meu e chiar *da*, adverb ce exprimă afirmația, ba chiar de două ori, *u*, în cazul lui Lulu, e misterios, întunecat, sugerând, prin atracție paronimică, negația *nu*, ba chiar un *u* repetat!

Aveam în mica noastră cireadă o vacă tărcată, nu prea mare de trup, tânără, nebunatică și neascultătoare, greu de stăpânit când era dusă la păscut. O botezasem Boteica. Nici nu era din rasele de pe la noi. O adusesem de pe Laz de la bunicul Gheorghe Țărălungă. Satele din jurul Onceștilor, deci și Lazul, își făceau cumpărăturile – deci și ale vitelor – de la Bacău, așa cum noi, cei din Burdusaci, le făceam de la Bârlad. Când erau duse la păscut pe drumurile dintre lanuri, Boteica, rotindu-și curajoasă ochii lacomi și deștepți, se repezea în porumbiștile înflorite ale oamenilor și cât ai zice pește – harșt! se întorcea cu știuletele omului în gura pofticioasă, învăluindu-l în bale până la pământ.

Într-o zi însă a înnebunit de-a binelea. Nu se mai putea nimeni înțelege cu ea. Moș Ioniță, paraclisier, dar într-o oarecare măsură și omul nostru de casă, hotărî:

- Boteicii i s-a făcut de buhai!
- N-o fi având streche? Îl întrebă tata.
- Nici vorbă!
- Atunci, ia vezi de rezolvă matală lucrurile! zise tata, neobservând că noi rămăsesem, ochi și urechi, acolo...

Moș Ioniță a pus-o între cele două hulube ale căruței de un cal, cu capul înspre căruța de care-i legase strâns coarnele solidare cu caroseria și cu discrețiile fundului la discreția taurului. Făcând prin coarnele priponite corp comun cu caroseria căruței, Boteica cea cu o sută de ochi, nici nu zărea măcar carura taurului care începu să amușineze pleșca vecinătății...

Buhaiul o încălecă o dată și pentru scurt timp.

După prima tură rămase pe loc și, lărgind nările și întinzându-și gâtul, privea pe deasupra vacii departe, spre dealul Hăghiacului, adulmecând din depărtarea lui ceea ce avea sub ochi... Părea că se gândește la altceva într-un moment atât de fierbinte.

Lulu voia ca buhaiul să se gândească la vițică și la ce trebuie. Nerăbdător, se apropie prudent de spatele lui și cu o vargă – șfichi!, plesni crupele falnice ale buhaiului indolent (!) pe care-l voia ca pe străvechiul taur din Creta!

- Moș Ioniță, da' de ce nu sare?
- Lasă-l, moșule; dacă nu-i vine!
- Cum nu-i vine?
- Iac' așa. Ai să înțelegi. Și după cum pare n-o să treacă multă vreme.

*

Intermezzo

...Vorba lui moș Ioniță Petriman: le spun și eu cum îmi vin!

Mă refer la fapte, căci ele sunt nervurile pe care se ordonează frunza amintirii, iar noi copilăria am trăit-o în bună parte separați prin felul diferit de a fi al fiecăruia. Mă opresc mai mult la iradierile lor: nu a existat un continuum epic al faptului de a fi frați, o frăție, o coerență, o intrare în rezonanță. Asta nu înseamnă că n-am fost apropiați și nu ne-am cunoscut reciproc. De aceea și aceste însemnări ale mele în ceea ce-l privește sunt deopotrivă desperecheate dar și îmbrățișătoare – ca să folosesc un cuvânt vechi, dar foarte nimerit...

Avea o energie pentru a face orice, dar îl cuprindea o oboseală aparte pentru lucrurile pe care *trebuia* să le facă, ori *i se cerea* să le facă. Evident că-i repugna intrarea într-un program educațional. Tata încerca să-l cenzureze chiar pentru cele două situații. Îl fascinau izvoarele dezordinei. Nu le teoretiza, în sensul vreunei explicații, dar le practica. Odată, în prima ori a doua clasă de liceu, a întârziat tocmai la ora de dirigenție, la profesorul Ioan Ursoiu, profesor de geografie. Bătrâior, scund, elegant, purtând preferențial cisme strânse pe gambă și îngrijite, de se reflecta pe luciul lor becul electric, purta monoclu înrămat în aur, ușor adus de spate încât atunci când te privea parcă te ridica în dinții unei furci. Nu zâmbea niciodată.

Lulu întârziase cam jumătate de oră, jucându-se pe terenul sportiv cu M. Al. – consăteanul nostru, cel cu vorba rară, bine călcată și tacticoasă. Intrară amândoi, într-un grupuscul speriat, Lulu plin de sânge pe frunte.

– Ce-i cu tine, mă?

– L-o pălit M. Al. cu chiatra! răspuse în locul lui Lulu unul dintre isteții întârziaților.

– Nu-l-am pălit-eu-cu-chiatra-domnule-profesor! răspuse M. Al. cu felul lui de a rosti rar și sonor cuvintele.

La care dirigintele se oțărî urât spre el:

– Da ci, nenorocitul, s-o dus capul după chetroi, s-o dus capu' după chetroi?! Hî? (interogație)

...Întrebarea aceasta (...s-o dus capu' după chetroi?!) avea să facă carieră în liceu.

Nici vorbă ca însângeratul să se fi răzburat, așa cum se întâmplă de cele mai multe ori cu băieții. Bunătatea lui era un fel de a fi al sufletului, în care nu intervenea rațiunea. Era absolută și, de aceea, în multe împrejurări de viață, absurdă și incomodă, începând cu organizarea propriei sale vieți. A întregii lui vieți. O clipă Lulu a fost izbăvit: n-a mai fost el răul, ci M. Al., eu ieșind din ecuația antinomică. Sportul îi plăcea ca exprimare a zburdălniciei, nu ca o formă de program. Îl ajuta în asta voința slabă și sila de competiție (pe care o am și eu care – culmea! – o viață tot concursuri am dat!). Eu însă dispuneam de oarecare voință, în orice caz nu ambiție, pe când el era puțin abulic și visător. Visător eram și eu – și cum încă! –, dar deloc zburdalnic, ba chiar melancolic: un copil surâzător și calm. Invers decât mine, pe el îl atrăgeau noutățile (tata!), pe care le primea cu sufletul deschis, în timp ce eu, invers, nu numai că sunt sedus de trecut, dar mă ademenesc mai mult ecurile unui trecut, debarasat de faptă. Ca la orice liric, fapta trecută vibrează în mine doar atunci când mi se deșteaptă un anumit simț justițiar. Lulu nu-l avea, nu vedea răul, nu era ascuns, ci deschis, candid și duios.

Tata nu l-a înțeles, sau mai degrabă frica privitoare la devenirea lui l-a făcut să fie dur cu el de la început. În acest fel, l-a creat a doua oară, dirijându-i devenirea, dar deșteptând prin acestea, fuga creatului de creatorul lui! Fugea, dar în adânc dragostea pentru el îi rămăsese neschimbată. Cu toate acestea continua la unele demersuri să primească răspunsuri inverse. În consecință, căuta să fugă spre o altă lume, reală, abandona minunatele lui însușiri înnăscute, îndreptându-se către modele false. Era fascinat de unii derbedei, pseudogenii făurite de aplauzele unei galerii minore, create, în 1945-46, în urma eliminării de către comunismul incipient a selecției valorice, și comunismul bolșevic vedea în elite un afront adus falsității pe care o numea democrație...

*

Las o clipă copilăria în urmă.

Să nu se creadă că, adult, Lulu a devenit produsul acestor gheizere ale dezordinei și ale neprevăzutului. Vorbesc de colegii rebarbativi, scelerati uneori și inconștienți totdeauna, care-și fasonau cu zgura indisciplinei, viitoarea profesie de repetent. Ei îl atrăgeau, dar el nu-i imita. Nu-i imita pentru că nu era programat pentru aceasta și pentru că n-avea forța de a se sustrage înrâuririi lor, dar nici căldura necesară sudării cu ei.

Lulu avea să devină inginer.

În facultate avea să suporte loviturile luptei de clasă. A încercat să le nesocotească, văzându-și înaintea de treabă, cu zborul lin și jos al păsărilor de mlaștină. Voios și deloc ostentativ în medii sub pregătirea și înzestrarea lui intelectuală, cu excepția părții din urmă a vieții, când a condus o fabrică de parașute. Aici a fost în strânse relații și-n admirația generalului Grigore Baștan (1922-1983), general maior de aviație. Realizator al unui nou tip de parașută, este cel dintâi parașutist care, în anul 1971, a sărit de la înălțimea de 1000 m de pe un turboreactor.

Privind viața lui conjugală sub imperiul fatidicului, amândouă căsniciile lui, deși extrapolate din punct de vedere al conformației psihice, dar unite prin faptul de a nu fi putut amândouă să aibă copii, ceea ce el își dorea foarte mult, viața lui în această privință a fost un eșec. Prima, o flacăra zurlie și acaparatoare, a doua blocându-l cu neînsuflețirea gheții până Lulu s-a trezit bătrân... Atunci s-a mutat la mine.

Citea imens. Ne povestea cu însuflețire *La vie des abeilles* a lui Maurice Maeterlinck. Această carte căreia îi tocise copertile l-a adâncit în reprezentarea lumii ca miracol. Acestui foarte interesant poet belgian de limbă franceză, îi tradusesem, când eram student, câteva poezii enigmatice și în vers scurt din *Quinze chansons*. Îmi aduc aminte că unul din cântece privea trei surori oarbe care urcă în turn cu lămpi de aur...

De altfel, Lulu adora de mic albinele. Le urmăream împreună întoarcerea grăbită dinspre teii Pădurii Colonoasa la primele semne ale furtunii. Îl mirau instinctul, râvna și prevederea lor. Era imaginea unui triumf cutremurat al unei înțelepciuni misterioase, care ne sugera existența unei baghete nevăzute și uriașă care le orchestrează întoarcerea. Era fericit când le vedea, fericit când ne vorbea despre ele, când le urmărea la urdinișul stupilor ori budunoaielor. Până la bătrânețe a continuat să ne povestească viața lor, știută mai mult din erudiție, mai mult proiecția asupra amintirii stupinei de la Burdusaci. Nunta lor îl fascina. Într-o zi de mai, cu bolta perfect senină, ieșea din stup majestatea sa regina, singură și urca în înaltul cerului. O urma o armată de trântori și, sus de tot, unul singur avea norocul să se împerecheze, după care cădea mort... Bineînțeles, oricât ne-ar fi fost nouă familiară prisaca de la Burdusaci, n-aveam cum să urmărim regeasca mirabilă nuntă...

După o viață de relativă rarefiere a întâlnirii dintre frați – o viață de om – ne-am reîntâlnit, cum spuneam, la bătrânețe. Oricâte nemulțumiri și surprize stingheritoare va fi făcut părinților și mie, Lulu a fost iubit de Dumnezeu fiindcă niciodată, nimic n-a făcut din răutate: era bun în înțelesul cel mai adânc al cuvântului. Și-a dorit arzător familie și copii: a avut și n-a avut parte de ce-și dorea. Glumea într-un fel al lui, prin care escamota seriozitatea ideii prin șagă:

„Dac'ar fi fost după mine, m-aș fi suit de 33 de ori pe masa doctorului mamoș, iar dacă ar fi vrut și mai mult, o încălecam și mai mult!...”.

Începând din lunile mai-iunie, înainte de a muri (22 iunie 2015), repeta obsesiv poezia *Jelui-m-aș și n-am cui...* (El, pe care nu-l auzisem niciodată recitând! Niciodată!) după o carte de cântece care nu-l mulțumea: avea numai două strofe.

– la vezi, mi se pare că a cules-o întregă Eminescu...

Avea dreptate. E o paradoxală notă de fluier, care, menținându-se aceeași, e mereu alta. O redau în întregime.

Jelui-m-aș și n-am cui...

*Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș codrului,
Codrul are frunza verde,
Nimănuia nu-i mai crede.*

*Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș câmpului,
Câmpul are peliniță,
Nimănuia nu-i dă credință.*

*Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș drumului,
Drumul însă-i supărat,
Că de care e călcat.*

*Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș vântului,
Vântul are grija sa,
Nu mă poate mângâia.*

...Azi așa, mâine așa... Într-o zi îmi spune tam-nesam:

- Să știi că mie nu mi-i frică de moarte!
- Ei, și tu...
- Așa, ca să nu crezi una și alta!

Și repetă ultima strofă în ale cărei ultime două versuri pare-mi-se că se află, ascunsă într-o metaforă, care te fură ca toate metaforele, întregul secret al vieții lui: nevoia de afecțiune.

*Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș vântului,
Vântul are grija sa,
Nu mă poate mângâia...*

*Di morte certo, ma non già dell' ora...
De moarte sigur, nu însă și de oră...
(Michelangelo, Rime, 295)*

Îndeobște se spune despre mine, despre doctorul ce sunt, iertat să-mi fie, că am intuiție medicală. Nu spun niciodată da, nici nu, dar o mărturisire o fac fără nicio rezervă. Am o meteahnă în fața unui suferind grav, nu pot să-mi dau seama când e pe punctul de a intra în agonie. Alung gândul acesta ca bolnavul însuși. O explicație ar sta în prevalența categorică a speranței asupra îndoielii, aceasta din urmă trebuind să rămână totuși sfătuitoarea de taină – exaporitul, cum se spunea odată – al oricărui medic, boala întrecându-l de multe ori în diplomație, biruitul fiind biruitor în acest caz...

Așa s-a întâmplat și cu tata, cu câteva zile înainte de 5 martie 1991; au venit la mine Gabi și cu Lulu, ea fiind chiar doctoriță, spunându-mi *să ne pregătim*. Eu răspundeam ca unul de pe altă lume sau pur și simplu nu spuneam nimic, de parcă n-auzeam ce-mi spun... Și încă ce-mi spuneau! Nu puteam să înțeleg cel mai simplu lucru de pe fața pământului!

De fapt cineva din adâncul ființei mele, nu eu, respingea împiedicând înțelegerea cuvintelor care-mi intrau în auz. Auz – într-un fel psihanalitic – blocat de mesaje supradimensionate...

În dimineața zilei de luni 22 iunie 2015, am intrat în odăița lui, pe care de multă vreme o lăsa cu ușa deschisă.

– Cafeaua te așteaptă de multă vreme!

L-am luat de braț, ajutându-l să se ridice în picioare, făcând doi pași, dar când am ajuns la jumătatea patului, mi-a spus buimac:

– Mai lasă-mă un pic: sunt tare obosit...

Și se lăsa oblic peste pat ca să-și sprijine ceafa de carpeta persană de pe perete. Ca să se simtă mai bine, l-am oprit, luându-l în brațe și așteptând să-mi spună când să ne ridicăm.

Aștept, aștept, aștept...

– Lulu!

Lulu – nicio tresărire, niciun suspin, niciun expir care să mă anunțe, ca să mă prevină, ca să-mi dea de gând.

Nici eu, nici el nu ne-am dat seama că el atunci murea... Sau că murise. Ca tata... S-au dus din această lume amândoi, în aceeași odăiță, în același pat, în aceeași poziție: cu fața la Răsărit, numai că tata singur în brațele lui Dumnezeu, iar Lulu pe marginea aceluiași pat, cu fața tot la Răsărit, însă în brațele fratelui său, Dada. Ținerea lui în brațe în timp ce murea era în fapt ultima îmbrățișare... N-am cunoscut o fericire mai mare, amestecată cu durerea cea mai mare...

21 octombrie 2018

Tipărit la S.C. *IRIMPEX SRL*
Bârlad, str. Hamangiu nr. 15
Telefon +40235415669

